

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ “ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА”

На правах рукопису

ПАВЛЮК ІРИНА БОГДАНІВНА

УДК 811.111.2'373'42:796.0511

ФАХОВА МОВА ФІТНЕСУ
(на матеріалі англomовних лексикографічних
джерел та спеціальних текстів)

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

Д И С Е Р Т А Ц І Я

на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник

Яхонтова Тетяна Вадимівна

доктор філологічних наук, професор

Івано-Франківськ – 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	6
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФАХОВИХ МОВ	15
1.1. Провідні характеристики фахових мов	15
1.1.1. Термін як семантичне ядро фахової мови	23
1.1.2. Основні ознаки та вимоги до терміна	28
1.1.3. Номенклатура і професіоналізми та їх роль у термінологічних системах	36
1.2. Формування фітнесу як фахової галузі	40
1.2.1. Фітнес як фахова галузь: загальна характеристика	40
1.2.2. Генеза фахової мови фітнесу	42
Висновки до розділу 1	48
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФАХОВОЇ МОВИ ФІТНЕСУ	50
2.1. Основні підходи до дослідження фахової мови фітнесу	50
2.2. Принципи добору та систематизації матеріалу дослідження.....	52
2.3. Методи дослідження структурно-семантичних особливостей фахової лексики фітнесу.....	54

2.4. Методи дослідження текстових особливостей фахової мови фітнесу ...	57
Висновки до розділу 2	58
РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ ФІТНЕСУ	60
3.1. Лексичний склад фахової мови фітнесу	60
3.1.1. Лексико-тематичні поля фахової мови фітнесу	61
3.1.2. Терміни сучасного фітнесу	69
3.1.3. Творення термінологічних гнізд у мові фітнесу	77
3.2. Структурні особливості англійської терміносистеми фітнесу	80
3.2.1. Структурний склад фахової мови фітнесу	80
3.2.2. Моделі термінів-словосполучень	84
3.3. Словотвірні особливості термінології фітнесу	86
3.3.1. Афіксація як продуктивний спосіб термінотворення	86
3.3.2. Роль конверсії у терміносистемі фітнесу	90
3.3.3. Абревіація в процесах творення лексики фітнесу	95
3.3.4. Складні та складно-похідні терміни фітнесу	98
3.4. Семантичні характеристики фахової мови фітнесу	101
3.4.1. Семантична деривація	101
3.4.2. Особливості полісемії	107
3.4.3. Явище омонімії у сфері фітнесу	112

3.4.4. Синонімія та антонімія в англійській фаховій мові фітнесу	118
Висновки до розділу 3	127
РОЗДІЛ 4. ТЕКСТОВИЙ ВИМІР АНГЛІЙСЬКОЇ ФАХОВОЇ МОВИ ФІТНЕСУ	131
4.1. Фаховий текст як сфера функціонування термінів	131
4.1.1. Типологія фахових текстів	134
4.1.2. Термінологічна насиченість та частотність фахових текстів фітнесу	138
4.2. Текстотип ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ /АМАТОР	147
4.2.1. Особливості структури та мовного оформлення текстотипу ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР	147
4.2.2. Морфологічні особливості текстотипу ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ→НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР	153
4.2.3. Синтаксичні особливості текстотипу ФАХІВЕЦЬ /ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ→НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР	156
4.3. Текстотип ФАХІВЕЦЬ→ МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ	159
4.3.1. Особливості структури та мовного оформлення текстотипу ФАХІВЕЦЬ→МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ	159
4.3.2. Морфологічні особливості текстотипу ФАХІВЕЦЬ → МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ	162
4.3.3. Синтаксичні особливості текстотипів ФАХІВЕЦЬ→ МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ	165

4.4. Текстотип ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ→ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ	167
4.4.1. Особливості структури та мовного оформлення текстотипів ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ→ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ	168
4.4.2. Морфологічні особливості текстотипів ФАХІВЕЦЬ /НАУКОВЕЦЬ → ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ	172
4.4.3. Синтаксичні особливості текстотипів ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ → ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ	175
Висновки до розділу 4	177
ВИСНОВКИ	180
ДОДАТКИ	184
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	214
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ	240
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	241

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Adj	adjective – прикметник
Adv	adverb – прислівник
N	noun – іменник
V	verb – дієслово
Pr	preposition – прийменник
ODSSM	Oxford Dictionary of Sports Science and Medicine
FFDDE	Food and Fitness. A Dictionary of Diet and Exercise
DSES	Dictionary of Sports and Exercise Science
LDCE	Longman Dictionary of Contemporary English

ВСТУП

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню структурних, семантичних і текстових характеристик англійської фахової мови фітнесу.

Для сучасної епохи характерний динамічний розвиток нових наукових і професійних галузей, які здійснюють помітний вплив на рівень соціального та культурного життя суспільства. З огляду на ці процеси і явища особливого значення набувають термінознавчі дослідження фахових мов, які дозволяють виявити провідні характеристики та чинники розвитку різноманітних мовно-професійних сфер. Виокремлення загальних та часткових закономірностей термінотворення, структурно-семантичних та текстових особливостей фахових мов дає можливість цілеспрямовано регулювати процес утворення, стандартизації та функціонування термінів.

Фітнес як нова сфера людської діяльності з'явився в середині 60-х років минулого століття. Він поєднує в собі не лише безліч видів фізичної діяльності (силові, аеробні вправи та тренування гнучкості), але й раціональне харчування. Основними завданнями фітнесу є долучати громадян до активного способу життя та здорового режиму харчування, досліджувати вплив фізичних вправ на самопочуття людини та загальний стан здоров'я, проводити різні тестування для визначення рівня фізичної підготовки. Фітнес нині активно розвивається, і його відносно недавно сформована термінологія, у яку ввійшли терміни із суміжних галузей анатомії, біомеханіки, біохімії, спортивної фізіології, антропометрії та ін., вимагає наукового осмислення.

Запропоноване у дисертації дослідження англійської фахової мови фітнесу ґрунтується на синтезі теоретичних напрацювань у таких лінгвістичних галузях і напрямках, як термінознавство (К.Я. Авербух [1], В.Д. Бялик [32] О. Вюстер [287], Р. Глезер [241], Б.М. Головін [45], С.В. Гриньов-Гриневиц [51], І.Р. Дудок [67], І.С. Квітко [86], Т.Р. Кияк [88], В.М. Лейчик [112], Д. Мьон [266], Т. Рьоелке [273], Л. Хофман [249], С.В. Шелов [208], В. Шмідт [277]), лексична семантика (О.С. Ахманова [12], Л.Ю. Буянова [29], В.Д. Бялик [30], В.П. Даниленко [58],

Ю.А. Зацний [76], Т.Л. Канделаки [84], А.І. Моєсеєв [134], М.М. Полюжин [158]), фахові мови (О. Вюстер [288], Л. Дрозд [233], Л. Хофман [252], В. Шмідт [277]), фаховий текст (Р. Арнтц [222], К.-Д. Бауман [225], С. Гопферіх [244], А.П. Коваль [90], Р.Г. Піотровський [154], В.Е. Чернявська [200], Е.Ф. Скороходько [176], Х. Флюк [236], Л. Хофман [254], Т.В. Яхонтова [218],) з урахуванням результатів науково-практичного аналізу галузевих терміносистем, здійсненого у працях Е.Т. Дерді (англійська юридична термінологія), О.І. Дуди (процеси термінологізації в кредитно-банківській справі), Т.В. Михайлової (українська науково-технічна термінологія), О.М. Ріби (німецька фахова мова нафтової промисловості), В.О. Синьо (фахова мова лісництва), О.Д. Царук (англійська термінологія нафтогазової промисловості) та ін.

Актуальність теми дисертації визначається загальною спрямованістю сучасних термінознавчих досліджень на аналіз мовних та позамовних факторів розвитку окремих терміносистем; потребою опису нових динамічних тенденцій у розвитку фахових мов; відсутністю досліджень англійської фахової мови фітнесу.

Зв'язок роботи із науковими темами. Проблематика дисертації відповідає профілю і плану наукових досліджень, які проводять на кафедрі англійської філології ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” у межах держбюджетної наукової теми Міністерства освіти і науки України “Концептуальна та мовна картини світу” (номер державної реєстрації 0113U001963). Тему дисертації затверджено вченою радою ДВНЗ “Прикарпатської національний університет імені Василя Стефаника” 28 грудня 2010 р. (протокол № 12) та уточнено 9 грудня 2014 р. (протокол № 11).

Мета дисертаційної роботи – виявити, описати та узагальнити структурно-семантичні та текстові особливості англійської фахової мови фітнесу. Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**:

- дослідити етапи розвитку та становлення фахової мови фітнесу;
- виокремити її термінолексику;
- окреслити термінологічні поля і мікрополя та з'ясувати гнізdotвірний потенціал термінологічних одиниць фітнесу;
- проаналізувати структурні особливості термінологічної лексики фітнесу з

метою виявлення продуктивних способів творення лексичних одиниць;

- з'ясувати характер лексико-семантичних відносин всередині фахової мови фітнесу (полісемії, омонімії, синонімії, антонімії, метафоризації, метонімії);

- виявити термінологічну частотність та насиченість англійських фахових текстів фітнесу та провести аналіз спільних і відмінних рис у їхніх структурі, синтаксисі й морфології.

Об'єктом дослідження слугує англійська фахова мова фітнесу.

Предмет дослідження – структурні та семантичні особливості англійських термінів фітнесу; термінологічна насиченість, структурні, морфологічні і синтаксичні характеристики фахових текстів фітнесу.

Матеріалом дослідження слугують 3396 термінів фітнесу, а також 39 фахових текстів цієї галузі (19500 повнозначних слів). **Джерелом** матеріалу стали термінологічні словники, навчальні посібники, енциклопедії, фахові журнальні публікації, наукові статті у фахових виданнях, які висвітлюють проблеми фітнесу.

Методологічною основою дисертаційного дослідження стали головні підходи діалектики наукового пізнання – системний, діахронний, структурно-синхронний та функціональний.

Для розв'язання поставлених завдань у дисертації застосовано комплекс лінгвістичних **методів**: *етимологічний аналіз* та *описовий метод* (для дослідження генези терміносистеми фітнесу), *словотвірний і компонентний аналізи* (для визначення основних словотвірних та структурних моделей термінів), *асоціативний* (для побудови лексико-тематичних полів), *елементи лінгвістичного спостереження* (для виявлення запозичень термінологічних одиниць з інших терміносистем), *зовнішньовалентний аналіз* (для встановлення комбінаторного потенціалу термінолексики у процесі утворення термінологічних словосполучень), *методика темного аналізу словникових дефініцій* (для встановлення тотожностей і відмінностей у семантиці термінів), *компонентний аналіз й метод опозицій* (для дослідження семантичної структури термінів і встановлення системних відношень між ними), *прагматичний аналіз* (для виявлення комунікативно-прагматичних інтенцій продуцентів фахових текстів, розкриття взаємовідносин у діаді “продуцент-

реципієнт”), *функціонально-стилістичний аналіз* (для з’ясування ролі окремих лексичних, синтаксичних та текстових елементів у реалізації комунікативної спрямованості досліджуваних фахових текстів). У дисертації також застосовано *математичні* методи, представлені *кількісними підрахунками* (частоти вживання терміноодиниць, синтаксичних конструкцій для виявлення правил розподілу мовних одиниць у фаховому тексті і виміру зв’язків між мовними елементами; афіксів, слів-термінів та термінів-словосполучень для виявлення морфологічних і структурних преференцій у термінотворенні), *статистичний метод* (використання формул для виявлення кількісного розподілу термінологічних одиниць у фаховому тексті та встановлення залежності між якісними й кількісними характеристиками терміноодиниць), елементи *зіставного аналізу* (для виявлення спільних та відмінних рис у текстах, що порівнюються).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що уперше:

- здійснено комплексне дослідження англійської фахової мови фітнесу як нової сфери діяльності;
- виявлено специфіку формування та становлення терміносистеми фітнесу;
- виокремлено термінологічні одиниці власне фахової мови фітнесу;
- досліджено походження та прагматико-функціональний потенціал термінів фітнесу;
- узагальнено структурні, морфологічні і синтаксичні характеристики різних типів фахових текстів фітнесу.

Наукова новизна отриманих результатів узагальнена у таких **положеннях, які винесено на захист**:

1. Англійська фахова мова фітнесу – молода система, семантичне ядро якої становлять терміни, які корелюють із поняттями цієї сфери людської діяльності. Фахова мова фітнесу тісно пов’язана з різними галузевими науками – спортивною фізіологією, спортом, біохімією, біомеханікою, дієтологією, антропометрією, теоретичною та практичною медициною, спортивною реабілітацією завдяки засвоєнню їх терміносистем. Окрім термінів, до складу фахової лексики фітнесу входять номенклатурні одиниці та професіоналізми.

2. У терміносистемі фітнесу є дев'ять термінологічних полів: “фізіологія фітнесу та виконання вправ” (*Fitness and Exercise Physiology*), “спорт та рекреаційна діяльність” (*Sports and Recreational Activities*), “вправи: розтяжки та зміцнювальні” (*Exercise: Stretchers and Strengtheners*), “методи тренувань та устаткування” (*Training Methods and Equipment*), “будова тіла та рухи” (*Body Structures and Movements*), “розлади та хвороби” (*Disorders and Diseases*), “фізичні ушкодження, отримані під час тренування, та реабілітація” (*Exercise-related Injuries and Treatments*), “дієти та режими харчування” (*Diets and Dietary Regimes*), “складники їжі, напоїв та харчових добавок” (*Drinks, Food and Supplements Ingredients*).

3. Гніздотвірний потенціал термінологічних одиниць свідчить про ієрархічну структуру терміносистеми фітнесу і наявність структурно-семантичних відношень між лексичними одиницями. В утворенні термінологічних гнізд у фаховій мові фітнесу беруть участь як терміни вузькогалузові, так і з суміжних галузей та загальнонаукові.

4. Основними структурними типами досліджуваних термінологічних одиниць є двокомпонентні терміни та афіксальні похідні. Найпродуктивнішими моделями утворення складних двокомпонентних термінів є моделі **N+N** та **A+N**. Тенденція до мовної економії та прагнення англійської мови до моносилабізму сприяють використанню в фаховій мові фітнесу термінів-абревіатур, серед яких домінує ініціальний тип.

5. Поповнення фахової мови фітнесу відбувається засобами вторинної номінації завдяки метафоризації і метонімізації. Терміни фітнесу утворюються внаслідок спеціалізації значення загальноновживаних слів на позначення органів тіла людини, предметів побуту, абстрактних явищ, тварин.

6. Системний характер термінології фітнесу визначається наявністю антонімічних відношень, які є універсальним засобом тематичної, ієрархічної та різнополюсної організації досліджуваної фахової мови. Асистемність термінології фітнесу полягає в наявності полісемічних, омонімічних та синонімічних термінів, які, за відсутності контексту, перешкоджають порозумінню між фахівцями, але водночас є джерелом поповнення термінолексики фітнесу.

7. В основі фахового тексту лежить прагматично орієнтована комунікація у певній сфері людської діяльності, яка має структурно-текстові ознаки та лексико-семантичні і синтаксичні характеристики. За комунікативною спрямованістю фахові тексти фітнесу класифікуються за типом: 1) ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР; 2) ФАХІВЕЦЬ → МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ; 3) ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ → ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ. Частотність використання термінів фітнесу залежить від типу фахового тексту. Термінологічна частотність досягає максимуму у наукових статтях і мінімуму – у науково-популярних текстах. Вибір графічних, лексичних і синтаксичних засобів у тексті також співвідноситься з його цільовою спрямованістю.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у тому, що багатоаспектний аналіз англійської фахової мови фітнесу збагачує і розширює теоретичні засади термінознавства, досліджень мов фаху, лексикології і лексикографії, що має важливе значення для подальшого вивчення механізмів формування і функціонування інших терміносистем і фахових мов.

Практична цінність. Результати дисертаційного дослідження можна застосовувати у курсах із лексикології (розділ “Лексична семантика”), текстолінгвістики (розділ “Структура тексту”), термінознавства (розділ “Стандартизація та уніфікація термінології”), у викладанні англійської мови на факультетах реабілітаційної медицини, галузевій лексикографії, для укладання методичних розробок, посібників, підручників, словників, інформаційно-пошукових тезаурусів, а також у наукових дослідженнях студентів і аспірантів.

Особистий внесок. Усі результати дослідження є наслідком самостійної праці дисертанта. Статей, опублікованих у співавторстві, немає.

Апробація. Основні теоретичні положення та практичні результати дослідження апробовано на таких наукових конференціях: II Міжнародна науково-методична конференція “Навчання англійської академічної комунікації в Україні та у світі: проблеми і перспективи” (Львів, 2011), V Міжнародна науково-практична конференція “Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах” (Львів, 2012), VII Міжнародна

науково-практична конференція “Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість” (Острог, 2013), XXX Міжнародно-практична конференція “В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии” (Новосибирск, 2013), *International Virtual Academic Conference “Exploring Linguistics, Literature and Intercultural Communication”* (Івано-Франківськ, 2013), VII Міжнародна наукова конференція “Актуальні проблеми германської філології та прикладної лінгвістики” (Чернівці, 2013), I Всеукраїнська науково-практична конференція “Мова як засіб міжкультурної комунікації” (Херсон, 2014), Міжнародна наукова конференція “Актуальні проблеми філології та лінгвістики 2015” (Будапешт, 2015), а також на щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, 2010-2015).

Публікації. Основні положення й результати дослідження висвітлено у 5 статтях, опублікованих у фахових виданнях України, двох статтях у зарубіжних періодичних виданнях та двох тезах доповідей.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається з вступу, чотирьох розділів з висновками, загальних висновків, списку використаних джерел, списку лексикографічних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок, обсяг основного тексту – 183 сторінки. У додатках подано глосарій власних термінів фітнесу, таблиці та схеми. Список використаних джерел містить 337 публікацій, з яких 116 – іноземними мовами. Список лексикографічних джерел включає 9 позицій, список джерел ілюстративного матеріалу – 39.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено завдання, об’єкт, предмет, наукову новизну роботи, описано методи дослідження, схарактеризовано фактичний матеріал, окреслено теоретичне й практичне значення здобутих результатів, зазначено форми їх апробації.

Перший розділ “Теоретичні засади дослідження фахових мов” присвячено огляду релевантної літератури, проблемам опису фахових мов і термінів, розгляду основних етапів розвитку фітнесу, наукових шкіл, які займаються дослідженням у

цій сфері, та генезі фахової мови фітнесу.

У другому розділі **“Методологія дослідження фахової мови фітнесу”** описано основні підходи до дослідження фахової мови фітнесу, принципи добору та систематизації матеріалу, висвітлено етапи аналізу структурно-семантичних та текстових особливостей фахової мови фітнесу.

У третьому розділі **“Структурно-семантичні особливості фахової мови фітнесу”** досліджено лексико-тематичні поля фітнесу, на основі яких були проаналізовані джерела запозичень термінологічних лексем із суміжних наук та виокремлено власні терміни фітнесу, встановлено гнізdotвірний потенціал термінолексики фітнесу, структурний склад та продуктивні моделі термінотворення, розглянуто семантичні відносини термінів в межах фахової мови.

У четвертому розділі **“Текстовий вимір фахової мови фітнесу”** розглянуто теорію та типологію фахового тексту, встановлено термінологічну насиченість та частотність термінів у фахових текстах фітнесу, проаналізовано особливості їх структурного оформлення, морфологічні і синтаксичні засоби побудови.

У загальних висновках підсумовуються результати проведеного дослідження й окреслюються перспективи подальших розвідок.

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФАХОВИХ МОВ

1.1. Провідні характеристики фахових мов

На початковій стадії дослідження термінологіки до кінця 60-х років минулого століття лінгвісти зосереджувалися на термінах як таких, їх класифікації та стандартизації. Дослідників привертало увагу те, що фахові тексти, якісно відрізняються від загальноживаної мови. Між текстами з високим ступенем абстракції та іноземними мовами можна провести паралель: для читача, який не обізнаний із термінологією певної галузі діяльності, ці тексти є такі ж незрозумілі, як й іноземна мова, якою він не володіє. Це стало поштовхом для усвідомлення того, що в розвинених національних мовах існують так звані “мови науки та техніки”.

На початку 70-х років в англомовних країнах набув розповсюдження термін “Language for special purposes” (LSP) – “мова для спеціальних цілей”. Згодом він став популярним серед російських лінгвістів (В.М. Лейчик [113], С.В. Гриньов-Гриневич [52], К.Я. Авербух [2]), а в німецькомовних країнах почали говорити про “Fachsprache” – фахову мову. Можна довго дискутувати про недоліки та переваги одного з вище зазначених термінів стосовно іншого, але не можна заперечити той факт, що німецькі лінгвісти розробили теоретичні та методологічні засади дослідження цього напрямку. Серед дослідників фахової мови варто згадати Л. Хофмана [250], К.-Д. Баумана [224; 258], Г.Ф. Флука [236], В. Фон Хана [284], Р. Пелька та Д. Мьона [266], В. Фламіга [237].

Досі немає єдиного тлумачення поняття “фахової мови”, хоча простежується деяка загальна думка, що фахова мова не є окремою системою мови, а існує на основі загальноживаної мови як засіб професійного спілкування фахівців у певній сфері діяльності.

Одним з перших, хто дав визначення фахової мови, є В. Шмідт. Він вважає, що фахова мова є засобом оптимального порозуміння між спеціалістами певного фаху. Вони мають спеціальний лексичний склад, норми для вибору та використання загальноживаних лексичних та граматичних засобів [277, с. 17]. Л. Дрозд та В. Зайбіке розуміють фахову мову як сукупність мовних засобів у певній сфері людської діяльності, об'єднаних конкретною метою, для якої характерна специфічна сфера стилю, яка відокремлює себе від інших стилів [233, с. 81]. Р. Пелка та Д. Мьон фаховою мовою вважають варіант загальноживаної мови, який служить для пізнання та поняттєвого визначення фахових об'єктів дослідження, а також їх розуміння, отже, для специфічних комунікативних потреб фаху [266, с. 26].

Так, Л. Хофман визначає фахову мову як “сукупність усіх мовних засобів, які застосовуються у професійно замкненій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій сфері” [251, с. 139]. Як зауважує Т.Р. Кияк, “до цієї дефініції варто додати ще й той факт, що функціонування фахової мови забезпечує винятково чітко встановлена термінологія” [89, с. 203].

Дослідження фахових мов проводяться в чотирьох напрямках.

1. Лексичний: дослідження зводиться до фіксації термінів, їх окремого аналізу та стандартизації.

2. Морфолого-синтаксичний, коли характерні риси фахової мови окреслюються на рівні речення.

3. Текстовий: фаховий текст стає відправною точкою у дослідженнях, і до уваги беруться всі рівні текстуалізації, включно з позамовними.

4. Когнітивний, коли основою лінгвістичного дослідження стає продуцент та реципієнт фахової комунікації.

Основою є фахові тексти, а семантичним ядром – терміни даної галузі, тому що “найважливішим засобом вираження фахової мови є фаховий текст, який описує реальні об'єкти підсистеми, відображає реальну картину її термінології” [120, с. 24].

Як ми бачимо, поняття “фахова мова” охоплює широкий спектр об’єктів, що, в свою чергу, стало поштовхом до чисельних спроб їх класифікувати. Ці спроби проводились як у горизонтальному, так і у вертикальному напрямі.

Першу *горизонтальну класифікацію* представив О. Вюстер. Він запропонував розподілити фахові мови за предметом та сферою діяльності. Таким чином, виокремлюють мову хімії, мову ветеринарної медицини й так далі [285, с. 3]. Горизонтальна класифікація О. Вюстера є досить простою і зрозумілою. Вона не викликає жодних зауважень. Складнощі починають виникати під час її застосування, що передусім пов’язано з існуванням і постійною появою нових суміжних дисциплін, мови яких, щонайменше в період становлення цих дисциплін не мають власного спеціалізованого словника, що породжує проблеми щодо їх виокремлення [223, с. 238]. Цілком логічно, що виникає питання про кількість фахових мов. На думку І. Дальберга, їх існує приблизно 500 [230, с. 420], за даними Інфотерма – приблизно 300 [234, с. 126]. Ми погоджуємося з думкою О.О. Зяблової. В її тезі зазначається, що назвати точну цифру неможливо, оскільки, з одного боку, постійно з’являються нові галузі знань, і, таким чином, дана система є відкритою. З іншого, деякі галузі знань та діяльності зазнають досить сильної внутрішньої диференціації, тобто представлені у вигляді різних підгалузей: порівняємо, наприклад, шахову термінологію та термінологію футболу [77, с. 25–26].

Більшість спроб *вертикальної класифікації* проводилося на базі окремої фахової мови, здебільшого точних наук та техніки. Х. Іштрайт розрізняє три типи фахової комунікації, яким відповідають: 1) мова виробництва – “підсистема мови, яка використовується у промисловому виробництві та характеризується власною метафоричністю”; 2) мова продавців – “підсистема мови, яка функціонує під час продажу технічних товарів”; 3) мова науки, яка відрізняється від двох вище зазначених “абстрактністю, об’єктивністю і точністю” [255, с. 121]. К.Х. Бауш та В. Ментруп вважають, що слід говорити щонайменше про три різновиди фахових мов: 1) мову науки/ або мову теоретичних досліджень; 2) розмовну професійну мову; 3) мову розподілу (торгівлі) [226, с. 18; 264, с. 77].

Науковці не оминули своєю увагою гуманітарні науки та низку інших видів діяльності у створенні вертикальної класифікації. Х. Вагнер після дослідження мови управління дійшов до висновку, що у ній важко виділити мову наукових досліджень, відокремивши її від мови конкретної управлінської діяльності.

Багато лінгвістів робили спроби об'єднати горизонтальну та вертикальну класифікації фахових мов (Л. Дрозд, В. Зайбіке [233, с. 114] Я. Вісер [286, с. 7], Д. Мьон, Р. Пелька [266, с. 43], Г. Шрьодер [278, с. 11], Р. Булман та А. Фернс [228, с. 102]), але повна та послідовна класифікація фахових мов була розроблена Л. Хофманом (1976). З одного боку, він диференціює всі фахові мови за предметною належністю, з іншого – розрізняє декілька рівнів в межах окремої фахової мови у відповідності з чотирма критеріями: 1) рівнем абстрактності; 2) специфікою мовних засобів; 3) сферою функціонування; 4) учасниками комунікативних актів.

За рівнем абстрактності фахові мови можна умовно поділити на п'ять видів:

1) найвищий ступінь абстрактності (теоретичні фундаментальні науки, які використовують штучні символи та формули, комунікація між науковцями у цих галузях);

2) дуже високий ступінь абстрактності (експериментальні науки – комунікація між науковцями та інженерами);

3) високий ступінь абстрактності (мови з великою насиченістю фахової термінології й чітко обумовленим синтаксисом – прикладні науки, комунікація між науковцями (інженерами);

4) низький ступінь абстрактності (мови з досить значною часткою фахової термінології та відносно простим синтаксисом – сфера матеріального виробництва, комунікація між науковими та технічними керівниками матеріального виробництва, кваліфікованими працівниками);

5) дуже низький рівень абстрактності (мови з незначною кількістю фахових термінів та простим синтаксисом (сфера споживання, торгівля, комунікація між представниками матеріального виробництва та споживачами).

Відповідно, Л. Хофман виділяє п'ять основних рівнів, на які можуть розширюватися окремі фахові мови:

- 1) мова теоретичних фундаментальних наук;
- 2) мова експериментальних наук;
- 3) мова прикладних наук та техніки;
- 4) мова матеріального виробництва;
- 5) мова сфери обслуговування.

Л. Хофман наголосив, що його класифікація фахових мов є спрощеною і має до певної міри віртуальний характер. У підсумку, можна констатувати, що:

1) кожна фахова мова може мати всі п'ять рівнів, але може й не мати деякі з них. У принципі для кожної фахової мови можна побудувати просту матрицю, яка дасть уявлення про ступінь її розширення;

2) в конкретних актах комунікації виділені рівні лише зрідка трапляються у чистому вигляді. Наприклад, економіст може подавати у своєму тексті таблиці та діаграми, тобто переходити з рівня А на рівень Б і навпаки;

3) спілкування може проходити не лише між партнерами по комунікації, але й між всіма учасниками, на відповідному рівні класифікації, тобто керівник виробництва може спілкуватися і з майстром, і з кваліфікованими працівниками;

4) фахову лексику трактують дуже широко: сюди входять слова, пов'язані з даним предметним полем, незалежно від того, чи є в них строго окреслена дефініція та чи внормовані вони. Семантичні характеристики цієї лексики суттєво варіюють від рівня до рівня [252, с. 155]. Основним критерієм у виділенні фахової мови є предметна і комунікативна сфери її діяльності.

Г. Шрьодер вважає, що до горизонтальної та вертикальної стратифікації фахових мов Л. Хофмана слід додати наступні аспекти:

- наукову парадигму (методологію);
- мету (теоретичне, прикладне чи емпіричне дослідження);
- комунікативну ситуацію (учасників комунікації, місце, час, мету та наміри);
- основний тип тексту (розповідний, описовий, дискусійний).

Г. Шрьодер переконаний, що вище зазначені аспекти мають вплив на використання риторичних, стилістичних та мовні засобів у процесі текстуалізації, і саме вони відіграють визначальну роль у формуванні різновидів фахових текстів у сфері спеціальної комунікації [278, с. 18-19].

Класифікація фахових мов, яка запропонована Л. Хофманом залишається однією з основних у типологічних спробах лінгвістів мовних фахових взаємодій.

На семантичному рівні усю лексику фахових мов можна поділити на:

- 1) терміни даної галузі, які мають власну дефініцію;
- 2) міжгалузеві загальнонаукові термінологічні одиниці (у тому числі терміни суміжних наук);
- 3) напівтерміни або професіоналізми, до яких також можна віднести номенклатуру (особливі типи термінів, які співвідносяться з одиничними поняттями та актуалізують предметні зв'язки);
- 4) професійні жаргонізми [89, с. 203–208; 176, с. 99].

Традиційно вважається, що для формування тієї чи іншої фахової мови, а саме її термінології, потрібно багато часу, який деколи вимірюється десятиліттями, подекуди й століттями. Прикладом ретельного та тривалого відбору термінів можуть слугувати фахові мови ремесел (ткацтва, лісництва і тощо). На еволюцію фахових мов також впливають науково-технічний прогрес та соціальні зміни у суспільстві, які сприяють динамічному розвитку найважливіших для сьогодення сфер діяльності людини з метою забезпечення ефективного процесу комунікації.

Щодо специфіки мовних засобів побудови фахових текстів, які протиставляються загальноживаній мові, слід зазначити, що недостатньо оперувати лише лексикою, необхідно також знання фахового синтаксису. Як зауважує М.А.К. Холідей, фахові мови загалом не характеризуються наявністю особливих граматичних структур, які не існують в будь-яких інших мовних підсистемах; їх специфічною ознакою є особливі лексичні засоби, які не зустрічаються за її межами; ... але характерним для фахових мов є кількісний розподіл граматичних структур [242, с. 73-81]. Наявність останнього не означає, що фахові мови мають власну граматику; йдеться про те, що вони надають перевагу

певним граматичним засобам загальноживаної мови та інколи використовують їх у спеціальному значенні [276, с. 19]. Л. Хофман поділяє всі мовні засоби на три класи:

- 1) мовні засоби, які наявні у всіх субмовах;
- 2) мовні засоби, які наявні у всіх фахових мовах;
- 3) мовні засоби, які наявні в одній фаховій мові [250, с. 53-54].

В подальших своїх дослідженнях на основі фахових текстів, представлених європейськими мовами, Л. Хофман зазначив основні ознаки мовних засобів:

1) дієслова у фаховій мові часто вживаються у теперішньому часі, оскільки у фахових текстах подаються наукові факти та загальновідомі істини;

2) широко використовуються пасивні форми дієслова та пасивні конструкції;

3) дієслова у фахових мовах складають відносно невелику частку та відіграють меншу роль у порівнянні з їх використанням у загальноживаній мові;

4) основне смислове навантаження лежить на іменниках, які складають 40% всієї лексики фахових текстів, у той час як у загальноживаній мові на них припадає лише 28%;

5) іменники частіше вживаються в однині, ніж у множині, що акцентує на їх номінативну функцію;

6) прикметники становлять 16% від загальної лексики, яка використовується у фахових текстах у порівнянні з загальноживаною мовою, в якій вони складають лише 10%;

7) частота вживання прислівників у фахових текстах 4%, а у загальноживаній мові – 8% [250, с. 136].

Теоретичний доробок Празької школи функціональної лінгвістики став поштовхом до “трактування фахових мов як функціональних різновидів сучасних розвинених національних мов, як підсистем даних мов, які використовують в спеціальних сферах суспільних відносин” [115, с. 11]. Б. Гавранек зауважує, що “різниця між функціональною мовою та функціональним стилем полягає в тому, що функціональний стиль визначається конкретною метою того чи іншого висловлювання і являє собою функцію висловлювання, тобто мовлення (*parole*), в той час як функціональна мова визначається загальними задачами нормативного

комплексу мовних засобів і є функцією мови (langue)” [37, с. 111]. Лінгвісти розрізняють шість функціональних стилів залежно від комунікативної ситуації та вибору мовних засобів: 1) науковий (мова науки та техніки); 2) офіційно-діловий (офіційна переписка, ділова мова); 3) виробничо-технічний (спілкування на виробництві); 4) розмовно-повсякденний (усна мова в побуті); 5) публіцистичний (мова газет та журналів); 6) художній (художня література) [3, с. 29].

Фахові мови представлені трьома функціональними стилями з вищенаведеної класифікації – науковим, виробничо-технічним та офіційно-діловим, які передбачають зрозумілість, економність, строгу внормованість та стандартизацію, лаконічність у висловлюванні думок, широке використання термінів та абстрактної лексики.

Всі фахові мови мають спільні риси, притаманні їм усім чи більшості з них, так звані інтегральні ознаки, які дозволяють об’єднати всі ці чисельні мови в межах цілісного функціонального різновиду – мови науки [162, с. 25].

Таким чином, можна узагальнити такі ознаки фахової мови:

- 1) основою фахової мови є розвинена національна мова;
- 2) лексичною основою є терміни не лише певної галузі діяльності, але й суміжних з нею, так само як номенклатура та професіоналізми;
- 3) вибір та використання мовних засобів та синтаксису загальноживаної мови у спеціальному значенні;
- 4) наявність писемної та усної форм;
- 5) міжрегіональний характер;
- 6) тісний зв’язок із певною сферою діяльності.

Отже, у нашому дисертаційному дослідженні під *фаховою мовою* ми розуміємо варіант загальноживаної мови, який застосовується у певній сфері людської діяльності з метою порозуміння між фахівцями, і яка оперує строго окресленими термінами.

1.1.1. Термін як семантичне ядро фахових мов

На початку 30-х років минулого століття, внаслідок динамічного розвитку науки та техніки, з'явилися перші наукові праці про природу терміна, почали формуватися системи термінологічних понять та теорій. Д.С. Лотте та О. Вюстер, одні з перших, які сформулювали у своїх працях деякі ознаки та вимоги до терміна (системність, стислість, однозначність, інтернаціональний характер багатьох термінів, наявність низки словотвірних моделей, милозвучність) [119; 108]. Можна сказати, “становлення теорії терміна йшло доволі непростим та й цілком не прямолінійним шляхом” [184, с. 117].

В середині 20 століття виникли термінологічні школи та центри, як в Радянському Союзі, так і за його межами. Серед західних шкіл слід згадати Віденську школу (О. Вюстер, Л. Хофман, К.-Д. Бауман, Х. Фельбер), Празьку школу (Л. Дрозд, Я. Горецькі); Канадську школу (І. Загер, Г. Ронду), Французьку школу (Д. Буріго, А. Кондаміне), Скандинавську школу (Х. Піхт, Дж. Драскау, К. Лаурен); Польську школу (В. Новацький, Ю. Люшина, В. Змарзер).

Серед шкіл та центрів, які існують на пострадянському просторі, відомими є: Московська школа (П.Н. Денисов, В.П. Даниленко, В.М. Лейчик, В.Н. Прохорова, В.А. Татарінов, А.Д. Хаютін та ін.); Санкт-Петербурзька школа (А.В. Суперанська, Н.В. Подольська, Н.В. Васильєва, А.С. Герд, А.І. Моїсєєв та ін.); Нижньгородська школа (Б.Н. Головін, Р.Ю. Кобрін, В.Н. Немченко, К.Я. Авербух та ін.); Уральська школа (Л.А. Шкатова, З.І. Комарова, Л.М. Алексєєва та ін.).

Ще до здобуття Україною незалежності активно велася термінологічна діяльність на її теренах, про що свідчить той факт, що “за період з 1947 по 1980 рр. було опубліковано 644 наукові праці, які присвячені аналізу термінології” [188]. Особливої уваги заслуговують праці В.Д. Бялика [30], Р.І. Дудка [67], І.С. Квитко [86; 87], Т.Р. Кияка [70; 88], А.В. Крижанівської [96], Т.І. Панько [152; 153], Е.Ф. Скороходька [176] та інших. Після здобуття Україною незалежності та впровадження української мови у всіх сферах суспільства спостерігається термінологічний “вибух”. Свідченням посиленої уваги до проблем термінології є

кілька міжнародних конференцій у Львові, загальноукраїнські конференції в Інституті української мови АН України, у Києво-Могилянській академії, відображення термінологічної тематики в матеріалах міжнародних конгресів українців, численні публікації в наукових збірниках, засобах масової інформації [75].

Незважаючи на те, що дослідження в галузі термінознавства вже тривають понад вісімдесят років та існують термінологічні школи і центри, ще й досі нема єдиного, всіма визнаного визначення терміна. В.М. Лейчик вважає, що створення загальновизнаного визначення терміну взагалі неможливо, оскільки термін – приналежність та об'єкт низки наук, і кожна наука прагне виділити у терміні ознаки, вагомі з її точки зору; тому, визначення терміна повинно відрізнятися від філософського або власне термінологічного [112, с. 135-144]. Т.Р. Кияк зазначає, що термін, як і всі інші мовні універсалії, важко піддається дефінуванню [70]. Ще однією з причин є те, що існують різні підходи до визначення терміну: лінгвістичний, логічний, семіотичний, комунікативний та когнітивний. Можемо навести думку О. Вюстера, котрий говорить про відмінності між методами дослідження, які використовуються фахівці. Вони полягають в тому, що термінологи починають розгляд терміна з поняття, яке має бути точним і не залежить від свого найменування, а лексикологи починають з мовного вираження. Тому традиційно термінологи говорять про поняття, а лінгвісти про значення [285]. Ще однією не менш важливою причиною є різноманіття терміносистем, які знаходять своє відображення у значній кількості дефініцій терміна, що інколи суперечать одна одній, але частіше доповнюють одна одну. Так, С.Д. Шелов пише, що “особливо важко провести одну лінію у трактуванні цього поняття на матеріалі різних наукових дисциплін і галузей знань. Можливо, саме тому поки що небагато досліджень декількох далеких одна від одної галузей знань, які б виходили з одних і тих самих теоретичних положень. Виникає небезпека існування окремих термінологічних теорій: “теорія математичної термінології”, “теорія економічної термінології” і т.д. [207, с. 152]. Дослідники також часто використовують робочі визначення терміна, які зазвичай є не повними, але відображають його основні

властивості. Наприклад, Б.Н. Головін та Р.Ю. Кобрін наводять сім визначень терміна [45, с. 18-19] а в працях В.П. Даниленко зустрічається двадцять визначень того ж поняття [58, с. 51-53].

Поширенішими серед дослідників є логічний та лінгвістичний підходи, або ж їхнє поєднання. Однією з перших дефініцій терміна, яка розглядає його природу з *лінгвістичної точки зору*, була представлена Г.О. Винокуром. На його думку, терміни – це “не особливі слова, а лише слова в особливій функції... Терміном може бути будь-яке слово, як тривіально це б не було” [33, с. 5-6]. О.Е. Пчелінцева вважає, що терміном може бути будь-яке слово, якому дано чітку дефініцію, що визначає певне поняття і обмежує понятійну сферу [165, с. 5]. Дане визначення мало багато прихильників серед науковців (Коваль А.М. [90], Хаютін А.Д. [196] та ін.) Протилежним йому був погляд на термін Д.С. Лотте та його послідовників, які відстоювали думку, що терміни – це особливі слова [119]. О.О. Реформатський вважав, що ”термін – це слова спеціальні, обмежені своїм особливим значенням: слова, які прагнуть бути однозначними як точне вираження понять та назв речей” [167]. У межах лінгвістичного підходу для визначення терміна науковці підкреслюють принципову різницю між термінами та лексичними одиницями загальноновживаної мови.

Логічний підхід в процесі визначення терміна “чітко показує логічні ознаки: зв'язок терміна з поняттям і його логічною системністю” [115, с. 25]. В.М. Лейчик вважає термін складним, багат шаровим утворенням, яке складається із природних мовних елементів, логічного змісту і визначається ознаками спеціального поняття, позначуваного терміном, та термінологічною сутністю, котра включає концептуальну структуру, функціональну структуру і формальну структуру, яка представлена терміноелементами [110, с. 9].

Логіко-лінгвістичне співставлення поняття і мовної одиниці знайшло своє відображення і у працях західних науковців. Відомий термінолог Х. Фельбер, дає таке визначення: “Термін – це умовний символ (слово, група слів...), який виражає певне поняття в певній галузі знань” [234, с. 54].

У “Словнику лінгвістичних термінів” О.С. Ахманової подається схожа дефініція: “Термін – слово або словосполучення спеціальної (наукової, технічної і т.д.) мови, який створюється (приймається, запозичується і т.д.) для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів” [289, с. 474].

На думку Б.М. Головіна, “термін – це окреме слово чи утворене на базі іменника підрядне словосполучення, що позначає професійне поняття та призначене для задоволення професійних потреб спілкування у сфері певної професії (наукової, технічної, виробничої, управлінської) [47, с. 276].

Логіко-лінгвістичний підхід до терміна вважається традиційним і часто використовується термінологами, але в термінознавстві з’явилися й інші погляди на природу терміна, одним з яких є *семіотичний*. Дослідження терміна як мовного знака, що включає в себе “чотири аспекти: сигматику (відношення знака до відображуваного об’єкта), семантику (внутрішньомовні відношення, значущість знака), синтактику (текст) і прагматику (...оцінка знака носієм мови...)” [95, с. 175].

Одне з найпростіших визначень терміна, на нашу думку, подане М.С. Зарицьким: “Термін – мовний знак, що позначає поняття певної галузі знання – науки, техніки, мистецтва, політики.” Він також додає до своєї дефініції, що “терміном буває мовнословесна одиниця, слово або словосполучення (атом, атомне ядро). Терміном слугують також несловесні (невербальні) знаки – символи” [75, с. 43].

Дефініцію терміна, яка відображає його знакову природу, пропонує К.Я. Авербух: “Термін – елемент термінології (терміносистеми), який є сукупністю всіх варіантів синтагми чи немовних знаків, стійких до відтворення, які виражають спеціальне поняття сфери діяльності” [3, с. 8].

Далі він наводить пояснення заміни “слово чи словосполучення” на “синтагму” у своїй дефініції. На думку К.Я. Авербуха, “слово чи словосполучення” не розкриває повний зміст вираження, оскільки термінами можуть бути не лише слова, але й символи (H_2O , ∞). Він пропонує “замінити суто лінгвістичне (слово, словосполучення) на загально семіотичне найменування (знак), яке б охопило всі знакові потреби терміна” [3, с. 16].

І.С. Квитко намагається поєднати у своїй дефініції різні погляди на природу терміна: “Термін – це слово або словесний комплекс, який співвідноситься із поняттям певної організованої області пізнання (науки, техніки), який вступає у системні відносини з іншими словами й словесними комплексами та формує разом з ними в кожному окремому випадку та в певний час замкнену систему, відрізняється високою інформативністю, однозначністю, точністю та експресивно нейтральністю” [86, с. 21].

Термінологічна лексика складає суттєву частину словникового складу будь-якої розвиненої мови, але має притаманні їй особливості. Деякі лінгвісти розрізняють також наукову й технічну термінологію, які об’єднують терміном “фахова лексика” [235, с. 47]. Як будь-яка лексична одиниця, термін виконує певні функції у фаховій комунікації. Передусім, виділяють номінативну функцією, “оскільки терміни основані на лексичних одиницях як на мовному субстраті” [110, с. 63]. Сигніфікативну для позначення загального поняття, яке є елементом системи спеціальних понять певної галузі науки чи техніки та комунікативну для передачі у часі і просторі фахових знань [114, с. 36]; дефінітивну функцію виокремлюють О.О. Реформаторський [168] і Л.А. Канападзе [85], оскільки термін виступає засобом логічного визначення спеціального поняття.

Сучасний етап розвитку термінознавства характеризується тим, що на перший план виходить когнітивна функція терміна. Вона визначає термін як підсумок довготривалого процесу пізнання сутності предметів і явищ об’єктивної діяльності та внутрішнього життя людини, як вербалізацію спеціального концепту [115, с. 71].

Всі терміни співвідносяться з певною термінологією і є елементами певних терміносистем. Коли розглядають термінологію, то зазвичай розрізняють: а) науку про терміни (в цьому значенні все більш популярними стає термін “термінознавство”); б) спеціальну лексику у складі всіх слів певної мови; в) лексику, яка обслуговує певну галузь науки чи техніки [88, с. 7]. Галузеві термінології називають терміносистемами. Системність термінології зумовлена двома типами зв’язків, які надають множинам термінів системного характеру:

1) логічними зв'язками (якщо між поняттями певної науки існують системні логічні зв'язки – а вони є в кожній науці, – то терміни, які називають ці поняття, мають теж бути системно пов'язаними);

2) мовними зв'язками (хоча терміни позначають наукові поняття, вони залишаються одиницями природної людської мови, а, отже, їм властиві всі ті парадигматичні зв'язки, які характерні для загальноживаних слів – синонімічні, антонімічні, словотвірні, полісемічні, граматичні, родо-видові та ін.) [22, с. 18].

Коллективне визначення термінології представили І.С. Квитко, В.М. Лейчик та Г.Г. Кабанцев, які вважають, що “термінологія – це сукупність термінів, які виражають історично сформовані поняття будь-якої галузі науки чи техніки – спеціальної сфери людських знань чи діяльності” [87, с. 17]. На думку М.С. Зарицького, “інколи під термінологією розуміють таку сукупність терміноназв, які вживаються у певній галузі, але ще не піддані науковому осмисленню, не систематизовані...” [75, с. 43]. Термінологія підлягає систематизації, потім аналізу, під час якого виявляються її недоліки і методи їх усунення, і на кінець, нормалізації. Результат цієї роботи представлений у вигляді терміносистеми – впорядкованої множини термінів із зафіксованими відносинами між ними [52, с. 15].

Термінологія – це співвіднесена з професійною сферою діяльності (галуззю знань, техніки, управління, культури) сукупність термінів, які пов'язані один з одним на понятійному, лексико-семантичному, словотвірному і граматичному рівнях [45, с. 5].

Таким чином, *терміном* вважаємо мовний знак, який співвідноситься із певним поняттям фахової мови та вступає у системні відносини з іншими словами в межах замкненої системи.

1.1.2. Основні ознаки та вимоги до терміна

Сучасне термінознавство висуває до терміна кілька вимог. Найважливіші з них є: системність, наявність дефініції, відповідність правилам та нормам мови,

відносна незалежність від контексту, точність, стислість, прагнення до однозначності, експресивна нейтральність та милозвучність. Розглянемо кожен з них.

Системність терміна. Системність представляється такою суттєвою характеристикою термінологічних одиниць, що часто вказується як найважливіша ознака терміна [111, с. 2]. Окремо взятий термін є фікцією. Він існує лише в системі термінів, тобто поряд з іншими термінами, з якими він пов'язаний певними відносинами [49, с. 135]. Кожен науковий термін функціонує у межах певної термінології, яка повинна становити не випадкову сукупність окремих слів, словосполучень, символів та ін., а певну систему [174, с. 23], якій „надана упорядкованість, що нашаровує на загальномовну систему наукових понять, яка сходиться до реальної речової системи” [94 с. 125].

З цими твердженнями погоджується більшість науковців, але саме поняття “системність” розуміють по-різному. О.Н. Толікіна вказує, що існує щонайменше три інтерпретації системності терміна: одні автори вбачають у ній класифікуючу сутність [В.П. Даниленко, С.Д. Шелов], інші вважають, що термінам притаманна словотвірна системність [Т.Л. Канделакі, А.В. Лагутіна], а на думку третіх, термін є системним двічі: як елемент термінологічної системи, з одного боку, і як елемент системи мови – з іншого [О.О. Реформатський, Т.І. Панько] [192, с. 57].

Д.С. Лотте був першим, хто зазначив проблему термінологічної системності. Він підкреслив в ній класифікаційну сутність. Він стверджує, що повна системність терміносистеми досягається за таких умов:

а) в основу побудови системи термінів кладуть класифікації, які розглядають це поняття у їхньому розвитку та є прогресивного характеру;

б) виходячи із класифікаційних схем, виділяють ті необхідні і достатні ознаки, які підлягають безпосередньому термінологічному відображенню;

в) тільки після цього підбирають слова і їх частини для створення терміна, які по можливості наочніше відображають, з одного боку, загальність даного поняття, а з іншого – його специфічність. Винятково важливим є те, щоб терміни одного порядку мали однотипну конструкцію [119, с. 73].

На його думку, термінологічна лексико-семантична система зумовлюється класифікаційними ієрархічними зв'язками між поняттями. Погляди Д. С. Лотте знайшли підтримку і подальший розвиток у працях Г.Й. Винокура [33], С.Д. Шелова [209], Е.Ф. Скороходька [176], О.В. Суперанської [179], Б.М. Головіна [46], В.П. Даниленко [55], В.А. Татарінова [182] та ін.

На думку С.Д. Шелова, термінологічна система має класифікаційний характер, проте це не стосується понятійних зв'язків термінів. Але “класифікація” – це не лише використання родо-видового методу аналізу та побудови понять і закріплення за ними відповідних термінологічних номінацій, а й структуризація та систематизація, тобто йдеться про групування та розподіл понять [209, с. 95-97]. Західноєвропейська традиція поділяє відношення між поняттями, які утворюють терміносистему, на логічні та онтологічні.

В основу багатьох терміносистем покладено родо-видові, або логічні відношення. Вони можуть мати “вертикальні”, “горизонтальні” та “діагональні” відношення – це відношення логічної координації. Перші можуть визначати відношення роду до виду та навпаки: *training – session, warm-up – windmill, jack knife*. “Горизонтальні” відношення логічної координації (родове поняття поділяється за тією самою основою): *balanced diet – healthy diet, exercise machine – weight-training machine, aerobic activity – aerobic exercise*. Прикладами “діагональних” відношень (тобто таких, що не пов'язані з горизонтальними та вертикальними) є терміни: *aerobic training – anaerobic training*. Відношення логічного перехрещення притаманні термінам із загальними характеристиками, проте без охоплення одним терміном іншого: *aerobic metabolism, cellular respiration; aerate, oxygenate; active force – impact force*.

На думку Л.О. Симоненко, системність термінів повинна розглядатися у двох аспектах: словотвірному та поняттєвому, причому поняттєва (логічна) системність не завжди збігається із словотвірною [173, с. 14–15].

О.О. Реформатський зазначав, що “під час обговорення системності, слід вказувати на те, що термін повинен бути двічі системним: він повинен відповідати системі понять даної галузі науки чи технології як “словесне позначення поняття”, а

як слово термін повинен відповідати системі мови” [168, с.48]. О.В. Суперанська вважає, що “терміни-слова групуються не в порядку, зумовленому системою певної мови, а у зв’язку з системністю науки, яку вони обслуговують, що створює особливу парадигматику, особливу сполучуваність, яка не мотивується нормами мови” [180, с. 116-117].

Е.Ф. Скороходько виділяє три складові системності і пише, що “системність лексики передбачає: системність плану змісту, тобто системність семантичного рівня лексики; системність плану вираження, тобто системність словесного наповнення, а також системність відповідності між планом змісту та вираження” [176, с. 74]. Термін – це передусім елемент певної галузі науки. Його план змісту – це позамовна дійсність, штучно сформована у даній науковій системі, а план виразу – мовні елементи своєї чи чужої мови та штучно відібрані терміноелементи, тобто семантика терміна не належить певній мові. Вона формується у сфері спеціальних знань [179, с. 107].

Термін є невід’ємним елементом системи, якщо під системою розуміти сукупність елементів цілого, між якими існує обов’язковий та невід’ємний зв’язок. Системність є однією з найважливіших умов існування терміна [88, с. 7].

Наявність дефініції. Про необхідність строгої дефініції як обов’язкової ознаки терміну наголошує багато науковців [187, с. 57-63; 50, с. 62; 84, с. 168; 93, с. 156; 179, с. 205; 139, с. 274]. Кожний термін має дефініцію, яка чітко окреслює, обмежує його значення [22, с. 19]. Комунікативно повноцінними є лише такі терміни, зміст яких відображений у дефініціях, детермінується і закріплюється у межах певного соціуму, тобто фахівці однієї галузі вкладають у термін однаковий зміст, однаково його розуміють [139, с. 274]. За висловлюванням О.Н. Галкіної, “значення терміна – це визначення поняття, дефініція, яка йому приписується. Якщо невідоме визначення, невідомий і термін” [39, с. 58]. У поясненні науковий термін, ми фактично пояснюємо предмети, явища і поняття, що належать до даної галузі науки, а не слова, що їх позначають [12, с. 29], наприклад, *pyramid training – a formal method of varying the duration and intensity of work and recovery intervals in running, swimming and canoeing* [294, с. 448], або: *accommodation principle – the idea*

that someone attempting to learn a particular sport or skill should first develop general fitness and strength [292, с. 228].

Слід зазначити, що будь-яке слово потребує визначення у тлумачних словниках, але до дефініцій термінів висуваються особливі вимоги. Можна сказати, що “наявність у терміна строгої дефініції дозволяє використовувати його як відносно стабільний елемент наукового пізнання. Визначення терміна фіксоване (хоча і підлягає корекції у зв’язку із розвитком наукових знань), тобто характеристики концептів, які формують значення терміна, відображені в ньому достатньо точно і відповідають певному етапу розвитку науки” [77, с. 51].

Відповідати правилам та нормам відповідної мови. Слід брати до уваги, що в основі будь-якої фахової мови лежить розвинена національна мова. Отже, термін як семантичне та смислове її ядро повинен підпорядковуватися правилам літературної мови (лексичним, словотворчим, морфологічним, орфографічним, орфоепічним, синтаксичним, стилістичним). Згідно з поглядами О.О. Реформатського, “термін повинен бути нормальним членом лексичної системи мови. Терміни входять до словникового складу мови та підпорядковуються його фонетичному та лексичному устрою”. Термін є лексичною складовою будь-якої фахової мови.

Відносна незалежність від контексту. Ця особливість терміна проявляється лише в межах певної терміносистеми. Якщо термін існує поза межами відповідної терміносистеми, він втрачає свої термінологічні властивості та стає загальноживаним словом. В основі цієї ознаки лежить логічна властивість терміна, а не лінгвістична. Як зазначав О.О. Реформатський в одній із своїх праць, “терміни можуть жити і за межами контексту, якщо відомо, членами якої термінології вони є... Однозначність терміни отримують не через умови контексту, а через приналежність до даної термінології” [168, с. 51]. Термінологічне поле, в межах якого воно існує, слугує йому контекстом. Наприклад, *pyramid* у спортивній термінології, а саме у словосполученні *pyramid system* означає “*a type of strength-training in which loads are increased successively in each set, while the number of repetitions is reduced*” [294, с. 246]. Водночас за межами даної терміносистеми воно

набуває інших значень: 1) *a large stone building with four triangular walls that slope in to a point at the top*; 2) *a system, society, company, etc. that is organized in different levels, so that there is a small number of people at the top and a much larger number of people at the bottom* [295, с. 1338]; 3) *a conical mass of cells in the kidney medulla*; 4) *a pyramid shaped area in the medulla oblongata of the brain* [294, с. 448]. Можемо узагальнити, що вище наведений термін у своєму термінологічному мікрополі є однозначним і точним. За межами свого мікрополя він втрачає характеристики терміна та отримує зовсім інші смисли. Отже, термін є незалежним відносно контексту, “якщо відомо, членом якої терміносистеми він є. Однозначність терміни отримують не завдяки умовам контексту, а через приналежність до даної термінології” [168, с. 10].

Точність та стислість терміна. Чим визначеніше місце терміна в термінологічній системі, то він точніший [86, с. 7]. Т. Роелке вважає, що точність – це якомога адекватніше співвідношення мовних виразів і предметів, станів та процесів відповідних галузей людської діяльності [273, с. 61]. Однак ця вимога часто суперечить вимозі стислості, яка стоїть перед кожним терміном. В ідеалі термін повинен бути структурно стислим, щоб сприяти його легкому запам’ятовуванню, широкому використанню та зручним для утворення похідних від нього. С.В. Гриньов-Гриневич виділяє лексичну та формальну стислість. Під першою він розуміє “фіксацію у формі терміна мінімальної кількості ідентифікуючих ознак, відсутність “порожніх” елементів, які не несуть смислового навантаження” та формальну “відповідно якій перевага надається термінам з більш короткою формою” [52, с. 33].

Ця вимога часто порушується, оскільки у різних терміносистемах більшість термінів складається з двох або більше слів, що дозволяє за допомогою розгорнутого словосполучення передати більшу кількість ознак спеціального поняття. На думку О.В. Суперанської, М.В. Подольської, Н.В. Васильєвої, довжина терміна повинна бути достатньою для позначення кожного поняття та виокремлення його із низки суміжних чи подібних [180, с. 131].

Короткість терміна може досягатися різними шляхами: а) пропуском у терміні одного або кількох елементів, наприклад, *abdominal crunch* – *crunch*, *alternate aerobic-anaerobic metabolism* – *alternate metabolism*; б) скороченням чи аббревіацією, наприклад, *collarbone* – *clavicle*, *physical activity level* – *PAL*; в) заміною однієї ознаки іншою, як-от: *oxygen cost* – *oxygen requirements*; г) використання економних словотворних елементів, наприклад, *abdominal muscles* – *abdominals*.

І.С. Квитко, В.М. Лейчик наголошують, що “вимога стислості не розповсюджується на всі терміни. Для немотивованих термінів питання стислості не виникає, оскільки невідомо шляхом вилучення чи скорочення яких елементів можна цього досягти” [86 с. 29]. Короткість терміна небажана, якщо значення терміна змінюється та порушується узгодженість між термінами в певній терміносистемі. Лінгвісти трактують її вже не як норму, а як тенденцію, яка б сприймалася, як ідеал.

Однозначність терміна. Однією з головних вимог до терміна є однозначність. Одному терміну повинна відповідати одна дефініція. Це вимоги, які висуваються до “ідеального” терміну. Однак під час дослідження терміносистем науковці наштовхуються на проблеми смислової варіативності терміна. В.В. Городило під полісемією в широкому значенні розуміє здатність терміна мати декілька значень, тобто позначати різні класи предметів, явищ, дій, процесів, ознак і відносин [50, с. 9] Полісемічними є відношення внутрішньо пов’язаних значень однієї термінологічної одиниці, які, передаючи істотні ознаки двох або більше понять певної галузі пізнання (або кількох близьких), мають однакові семи [132, с. 66].

Терміносистема фітнесу не виняток, у її межах можемо виділити внутрішньосистемну полісемію, наприклад, *bone structure* 1) система з’єднаних кісток, які формують скелет та 2) форма кістки або низки кісток; та міжсистемну, наприклад, *balance* 1) рівновага (здатність контролювати свої рухи) та 2) пропорційні відношення.

У лінгвістичній літературі здебільшого наголошується на неможливості у термінології тривалий час зберігати однозначність того чи іншого терміна, тому що людські знання про навколишній світ весь час поповнюються. У процесі пізнання

поглиблюються уявлення про поняття, вони потребують нового словесного вираження, що позначається і на значенні слова [173, с. 27].

Синонімію в термінологічній лексиці традиційно вважають явищем негативним і надлишковим. Така оцінка пов'язана з однією із найважливіших ознак терміна, яка передбачає відсутність у терміна синонімів [152, с. 147]. Це цілком закономірно, адже термінологічна лексика найбільше прагне до точності, щоб кожне спеціальне поняття називав лише один термін [21, с. 172]. Але дослідження терміносистем різних галузей діяльності свідчать про те, що синонімія властива будь-якій терміносистемі. Слід зазначити, що термінам часто властива саме повна синонімія. Це дає підстави називати таке явище термінологічною дублетністю [45, с. 54].

Важливим джерелом термінів-синонімів є наявність у науці шкіл та напрямків, що користуються різними критеріями визначення того самого поняття. Оскільки одне наукове поняття може мати різні ознаки, його можна по-різному сприймати та дати йому кілька назв, які відображають різні властивості об'єкта [102, с. 78].

Причинами появи синонімів у термінології є: 1) вживання запозиченого терміна й автохтонного (*insomnia – sleeplessness*), кількох запозичених термінів (*cardio – respiratory*), декількох автохтонних номінацій (*bone mass – bone density*); 2) існування повного варіанта терміна й аббревіатури чи короткого варіанта (*Chronic lower respiratory disease – CLRD; dance exercise – dancercise*); 3) використання прізвищового терміна і терміна, створеного на основі класифікаційної ознаки (*Atkins diet – low-carbohydrate diet*); 4) наявність словесного і символічного позначення понять (*VO₂ max – maximal oxygen uptake*); 5) вживання словотвірних варіантів, що мають ідентичні значення (*stretch – stretching*); 6) використання застарілих і сучасних термінів (*perspiration – sweating*) [189, с. 14].

З синонімією тісно пов'язана антонімія, яка є “типом семантичних відношень лексичних одиниць, які мають протилежні значення [13, с. 35-36]. Термінам притаманні ті самі властивості, що й іншим лексичним одиницям, зокрема антонімічні відношення, тому що в основі протистояння як слів, так і термінів,

лежать загальні причини, що зберігаються в самому характері людського мислення. Істотні для практики відмінності об'єктивної дійсності відображаються у вигляді протилежних понять всередині однієї сутності в логіці і антонімічних значеннях слів [45; 58; 92; 153].

Ознаки, які зазвичай присвоюють терміну та термінології в цілому, – не більш як тенденції або бажані якості, чи ж вимоги до “доброї” раціонально побудованої термінології. Приклади недостатньої системності термінів, неточності семантичних ознак реальних термінів, омонімія, синонімія добре відомі [134, с. 138].

Розглянувши вимоги, які висуваються до “ідеального” терміну, термінологи (К.Я. Авербух [1], А.С. Герд [41], В.П. Даниленко [58], Р.Ю. Кобрін [45], Г.П. Мельніков [128], А.І. Моїсєєв [134]) приходимо до висновку, що у функціонуванні здебільшого ці вимоги є нездійсненними і навіть суперечливими, тому що терміни підпорядковуються законам літературної мови і їм притаманні явища синонімії, полісемії та омонімії, які вважаються не бажаними в термінології. Однак виявлення і визначення вимог до терміну необхідні, оскільки вони дають змогу термінологам орієнтуватися на них як на зразок.

1.1.3. Номенклатура і професіоналізми та їх роль у термінологічних системах

Значний інтерес лінгвістів становить і проблема класифікації спеціальної лексики, теоретичний опис основних її класів і підкласів, аналіз їх подібностей і відмінностей (Г.Й. Винокур [33], С.В. Гриньов-Гриневиц [52] З.І. Комарова [92], В.М. Лейчик [262], А.Д. Хаютін [196], С.Д. Шелов [209], В.М. Прохорова [164], О.В. Калінін [83] та ін.).

Необхідно окремо розглянути проблему професіоналізмів. На сьогодні нема єдиної думки щодо їхнього статусу в термінології. Деякі із дослідників вважають професіоналізми варіантними одиницями загальноприйнятих термінів або ж “розмовними” термінами та включають їх до термінології [184, с. 258]. Інші вважають, що “вони виражають спеціальні поняття і семантично близькі до термінів, проте не

можуть вважатися повноправними термінами через нестандартний спосіб вираження понять, який відрізняється від норми” [170, с. 103]. На думку третіх, професіоналізми необхідно вилучати із термінологічної системи, їх маркують як неоднорідні, необ’єднані в єдину замкнену систему або ж між собою одиниці, яким, як правило, притаманна експресивність та образність [85, с. 82]. С.П. Хижняк вважає професіоналізми окремим видом спеціальної лексики та розмежовує їх на основі функціонально-стильових ознак. Основна відмінність професіоналізмів – це обмежена сфера їх вживання, яка зводиться до усного мовлення фахівців в неофіційній ситуації. Вживання зниженої детермінологізованої лексики тісно пов’язане з розмовною мовою і характеризується наявністю у лексики цього типу емоційного забарвлення та експресивної конотації [197, с. 29-32]. Щодо експресивної конотації професіоналізмів, ми погоджуємося із думкою К.Я. Авербуха, який стверджує, що професіоналізм, як би переходить, загальномовний рубікон і є одиницею спеціальної номінації (незалежно маркованої чи ні), набуває експресивної нейтральності, концентрується на виконанні лише двох функцій: денотативної, тобто позначання якогось предмету, і сигніфікативної, виражаючи поняття про нього. Що стосується притаманній професіоналізмам експресивності, то це рудименти емоційного сприйняття слова, яке стало його першоосновою [2, с. 123].

М.І. Мостовий дає таке визначення професіоналізму: це спеціальне слово, якому притаманні наступні ознаки ненормативність вживання, стилістична маркованість (розмовний характер) і наявність емоційно-експресивного відтінку. Професіоналізми – це дублети науково-технічних термінів. Вони визначають спеціальні поняття, знаряддя або продукти праці, виробничі процеси, народні ремесла [136, с. 192]. За визначенням А.В. Калініна, “різниця між терміном та професіоналізмом полягає в тому, що термін – це офіційне, прийняте узаконене в даній науці, галузі промисловості, у сільському господарстві чи техніці значення, назва якогось поняття, а професіоналізм – напівофіційне слово, розповсюджене (найчастіше в розмовній мові) серед людей якоїсь професії, спеціальності і не є, по суті, науковим позначенням поняття [83, с. 140].

Можна виділити такі ознаки професіоналізмів, які допомагають відрізнити їх від термінів: ненормативність вживання; переважно існують у сфері функціонування; стилістична маркованість (обмеженість розмовним стилем); відомі вузькому колу спеціалістів; зазвичай виступають професійно-розмовними дублетами, офіційно визнаних термінів; часто утворюються шляхом скорочення термінологічних словосполучень та слів.

Уперше поняття “термінологія” і “номенклатура розмежував” Г.О. Винокур ще в тридцятих роках минулого століття. Це розмежування вкоренилось у термінознавстві і його з невеликими розбіжностями здебільшого поділяють сучасні науковці. Г.О. Винокур вказував: “Щодо номенклатури, то, на відміну від термінології, під нею треба розуміти систему абсолютно абстрактних й умовних символів, єдине призначення яких – дати максимально зручні засоби для позначення предметів, речей без прямого стосунку до потреб теоретичної думки, яка оперує цими речами” [33, с. 8]. При цьому, “чому предмет названий так, а не інакше, для номенклатурних позначень більш чи менш байдуже, тим часом як для терміна, який прагне мати осмислену внутрішню форму, це дуже важливе питання” [33, с. 8]. Вони є проміжною ланкою між термінами та власними назвами [112, с. 24]. Якщо термін співвідноситься з поняттям, виражає конкретне поняття певної галузі діяльності, то номен або напряду позначає якийсь предмет, не виражаючи поняття про нього, або ж виражає поняття, які відносяться до нижчих рівнів (якщо не кінцевих) класифікаційної ієрархії [2, с. 115]. Номенклатуру становлять іменники та словосполучення, які передають як систему назв об’єктів певної науки, так і сукупність назв одиничних об’єктів, видові назви [22, с. 23].

На думку О.О. Реформатського, в основі розмежування термінів та номенклатури є те, що “номенклатурні слова – незліченні й етикетують об’єкти науки, однак вони безпосередньо не співвіднесені з поняттями, а терміни для кожної науки обчислювані й примусово пов’язані з поняттями науки, оскільки словесно відображають систему її понять” [168, с. 49].

О.І. Мойсеев вважає, що розмежування понять термін-номенклатурне слово насправді зумовлене розмежуванням “поняттєвої” і “предметної” термінології,

тобто позначеннями, у яких чіткіше відображається власне поняттєва орієнтація (тобто терміни), або предметна орієнтація (тобто номенклатурні одиниці) [134, с. 133].

Згідно з думкою О.В Суперанської, “номенклатура – це лише список імен (спеціалізованих, ретельно відібраних, регламентованих рішеннями відповідних органів), які використовуються для найменування об’єктів, які отримали своє визначення в кожній галузі знань, виробництва, торгівлі” [180, с. 22]. О.С. Ахманова висловлює таку точку зору: „номенклатура” – це специфічні назви, які використовуються для позначення конкретних об’єктів” [290, с. 59]. Р. Арнтц вважає номенклатурою системи, які класифікують велику кількість однакових предметів та уніфіковано їх називають [223, с. 41].

Поява номенклатури зумовлена специфічними потребами виробничого спілкування, коли необхідно лаконічно позначити які-небудь спеціальні об’єкти, адже номенклатура – це один з початкових ступенів пізнання предмету чи його практичної фіксації [184, с. 253]. Число номенклатурних одиниць починає значно перевищувати число термінів [58, с. 96].

Сьогодні під номенклатурою розуміють: 1) сукупність назв; 2) сукупність умовних символів, графічних позначок, що нерідко складаються з цифр та букв; 3) сукупність термінів без дефініцій; 4) сукупність міжнародних (греко-латинських) назв на позначення видів та елементів у біології, хімії, медицині тощо [189, с. 14].

Ми вважаємо, що необхідно виділяти номенклатурні номени і тому, погоджуємося з думкою Т.С. Пристайко, що технічна номенклатура – це умовні символічні назви, які спеціально створені на базі термінів денотативного типу [162, с. 51].

Отже, оскільки фахова комунікація може відбуватися на різних рівнях, номени та професіоналізми відіграють важливу роль у цьому процесі. Слід також зазначити, що вони не входять до складу термінологій. На відміну від термінів, номенам притаманна конкретність семантики, оскільки їхнє значення денотативне, а професіоналізми характеризуються сферою вживання.

1.2. Формування фітнесу як фахової галузі

Створення нової терміносистеми правомірно вважається тривалим процесом, який завжди є результатом складного довготривалого “пошуку”. Фахова мова в період свого становлення проходить декілька етапів: від розв’язання конкретних вузькоспеціалізованих задач до широкомасштабних узагальнень. На розвиток і становлення фахової мови впливають чинники та умови різного характеру, так само як і їх взаємодія. Всі ці чинники можна поділити на дві великі групи: позамовні та мовні з опертим на конкретні характеристики. Урахування цих чинників під час дослідження фахової мови фітнесу надасть нам можливість отримати об’єктивну інформацію про генезу, склад та сферу функціонування термінологічних одиниць у сфері фітнесу. Що стосується лінгвістичних чинників, ми вважаємо необхідним розглянути такі важливі їх вияви, як лексико-тематичні поля, гнізdotвірні терміни, запозичення термінів з інших суміжних галузей знань, омонімію, полісемію, антонімію, синонімію та типологічні особливості фахової мови: моделі термінів-словосполучень і термінотворення в межах аналізованої терміносистеми.

1.2.1. Фітнес як фахова галузь: загальна характеристика

Розвиток наукової думки, доступ до різних форм інформації, покращення соціального добробуту великої верстви населення в США в середині минулого століття стало рушійною силою виникнення нових концепцій і теорій, які призвели до розширення сфер функціонування вже наявних англомовних терміносистем – почали з’являтися унікальні поняття, а також запозичення понять із суміжних галузевих терміносистем, що дає поштовх до створення нових напрямків людської діяльності в межах вже наявних наук. В місцях найбільш активних контактів різних наукових дисциплін їхні терміносистеми зближувалися, взаємодоповнюють одна одну. Таким чином, відбувалась поступова диференціація нових напрямків людської діяльності в межах наявних наук. Формування нових цілей, завдань і

функцій призводить до диференціації галузей науки та формуванню нових терміносистем. Нові галузі знань, у яких утворились власні термінології, відчули потребу в її стандартизації та фіксації в лексикографічних джерелах. Фахова мова фітнесу може слугувати прикладом утворення терміносистеми, формування та становлення якої заслуговує на окреме дослідження.

Закордонні теоретики фітнесу звертають увагу на те, що існує значна кількість визначень “фітнесу”. Варто зазначити, що до середини 20 століття значення фітнесу зводилось до “відповідний або вартий, в якості моральної придатності”; або ж означало “відповідний та придатний як здатність виконувати належні дії”. З публікацією в 1968 році книжки Кенета Х. Купера “Аеробіка” поняття “фітнес” набуло нового значення: “прагнення до оптимальної якості життя, з включенням соціального, психічного, духовного та фізичного компонентів” [54, с. 5]. В якості основної мети фітнесу виділяють зниження ризику та запобігання захворювань, підтримання здоров'я і фізичного добробуту, збільшення тривалості життя [198, с. 29]. Виходячи з вищезазначених цілей, можна окреслити завдання, які стоять перед фітнесом: долучити людину до активного способу життя та здорового режиму харчування; досліджувати вплив фізичних навантажень на її самопочуття та загальний стан здоров'я; проводити різного роду тестування для визначення рівню фізичної підготовки.

Незважаючи на те, що фітнес синтезує надбання медицини, спорту та сфери харчування, наукові школи фітнесу у світі не були досліджені. В кожній англomовній країні функціонують вищі навчальні заклади та коледжі, які займаються розробкою теоретичних засад та впровадженням їх у повсякденне життя, але відмінності між американською та британською школами фітнесу ще не були описані. Вважають, що кардинальних відмінностей між різними школами фітнесу не існує.

В англomовних країнах провідне місце посідає США, країна, в якій виникло сучасне розуміння поняття “фітнесу”, де в 1970 році був створений “Інститут Купера”, основоположника аеробіки та фітнесу. Це некомерційна організація, яка займається дослідженнями та освітніми програмами, що присвячені профілактичній

медицині та впливу фізичних вправ на збереження здоров'я [229; 281]. У США також функціонує з 1988 року некомерційний Національний університет з фітнесу та спорту, який провів низку досліджень у цій сфері та надає консультаційні послуги різним оздоровчим організаціям по всій країні [268].

Окрім дослідницьких закладів у розвитку фітнесу беруть участь вищі навчальні заклади, де можна отримати ступінь бакалавра та магістра із даної спеціальності. Так, у США у 29 вищих навчальних закладах можна отримати освіту з спеціальності “фізичний фітнес” [271], в Канаді – 10 університетах [246], у Великобританії – 11 [227].

У структурі таких організацій, як Міжнародна організація оздоровчих, тенісних і спортивних клубів (*IHRSA*), Міжнародна асоціація рухливої діяльності й танцю (*IDEA*), Всесвітня організація фітнесу (*WFO*), Європейська конфедерація “Спорт і здоров'я” (*CESS*) та ін. створені спеціальні підрозділи, які займаються розробкою та впровадженням передових фітнес-програм. Низку фітнес організацій подана у додатку А.

Отже, зміна соціально-культурного життя сучасного суспільства стала поштовхом для розвитку наукових шкіл фітнесу, які займаються дослідженням впливу фізичного навантаження та раціонального харчування на самопочуття пересічних людей.

1.2.2. Генеза термінології у фаховій мові фітнесу

Сучасне суспільство розвивається динамічно, що супроводжується появою нових термінів та понять як у науково-технічній, так і в соціокультурній сферах людської діяльності. Одним з понять є “фітнес”, яке з'явилося не так давно, але стало доволі популярним впродовж останніх десятиліть. Багато хто вважає, що фітнес – це один з підвидів аеробіки, певний комплекс вправ. Слово “фітнес” існує без перекладу у багатьох мовах світу. Цей термін походить від англійського виразу “*to be fit*” – бути у формі. Інакше кажучи – добре себе почувати і бути здоровим.

Хибною є думка про те, що між поняттям фітнес та терміном фізкультура можна покласти знак рівності. Адже фітнес включає в себе не лише різні види фізичної діяльності, але й раціональне харчування, різноманітні види тестування і багато іншого [54, с. 3]. Визначення фітнесу є доволі багатограним, бо це не аналог аеробіки, а стиль життя, який допомагає підтримувати тіло і дух у хорошій формі (рис. 1.1.). Поняття фітнесу включає різні його підвиди та складові.

Рисунок 1.1. Структура фітнесу

У підручнику “*Health Fitness*” можна знайти такі визначення різних категорій фітнесу: загальний фітнес – це прагнення до оптимальної якості життя, яке включає соціальний, психічний, духовний і фізичний компоненти. Використовують також термін “позитивне здоров'я” [198]. Фізичний фітнес – прагнення до оптимальної якості життя, яке включає досягнення вищого рівня фізичної підготовленості згідно різних форм тестувань, покращення загального стану організму людини, здатність опиратись негативним впливам зовнішнього середовища та зменшення ризику хронічних захворювань. Такий стан відомий також як гарний фізичний стан або фізична підготовка. Спортивно-орієнтований фітнес — здатність виконувати

спортивні завдання на належному рівні [198, с. 361]. Фізіологічний фітнес – біологічні системи, на які впливає фізична активність; роль активного способу життя у запобіганні захворювань [337, с. 267].

В українській та російській мовах слово “фітнес” набуло кілька значень. По-перше, під цим терміном мається на увазі сукупність заходів, що забезпечують різнобічний фізичний розвиток людини, поліпшення і формування її здоров'я. Це передусім силові тренування, спрямовані на зміцнення і збільшення м'язової маси; так звані “аеробні” або “кардіо” тренування, спрямовані на розвиток серцево-судинної та дихальної систем; тренування гнучкості; формування культури харчування і здорового способу життя. По-друге, існує фітнес як вид спорту, який з'явився відносно недавно в рамках змагального бодібілдингу [82, с. 5].

У нашому дослідженні ми розглядаємо фітнес у його першому значенні, який спрямований на досягнення оптимальної якості життя завдяки фізичній активності та раціональному харчуванню.

Впродовж всього свого існування люди займалися спортом для вдосконалення воєнних навичок, полювання або ж для підтримання фізичної форми та здоров'я. Отже, можна сказати, що фітнес існував ще із часів зародження суспільства, але мав різні визначення та форми.

У фаховій лексиці найбільш наочно виявляється зв'язок розвитку мови з історією матеріальної та духовної культури народу [53, с. 107]. С.В. Гриньов-Гриневич виділяє чотири групи характеристик фахових мов. Перша група – це історичні характеристики, до якої входять вік, походження та закритість терміносистеми. До другої групи відносяться формальні характеристики, а саме розмір терміносистеми (до 100 термінів – мікротермінологія, до 1000 термінів – мезотермінологія, більш ніж 1000 термінів – макротермінологія і більш ніж 10000 термінів – мегатермінологія), структурний склад терміносистеми, середня довжина термінів, їх вмотивованість. Третю групу складають семантичні характеристики: предметна співвіднесеність, повнота терміносистеми, її семантична цілісність, стратифікованість, поняттєва ізоморфність термінології, ступінь абстрактності та конкретності термінів та структурованість терміносистеми. До останньої групи

входять функціональні параметри, такі, як нормованість, загальноприйнятність, вживаність, інтернаціональність [52, с. 66-74].

З часів завоювання германськими племенами у 5 столітті Британських островів починається становлення та розвиток англійської мови. У стародавню епоху словниковий запас германських діалектів був ще доволі невеликим. З врахуванням факту того, що серед германців виникали все нові та нові види виробничої діяльності, по мірі того, як вони знайомились із різноманітними продуктами діяльності у сусідніх з ними народами словниковий запас їхньої мови поступово поповнювався новими словами і виразами [8, с. 99-100]. Для забезпечення потреб фахової комунікації вже використовувались такі лексичні одиниці як *team – taugmaz, game – gamen, field – feld, walk – wealcan, rest – ræstan, body – bodig, fat – fætt, health – hælp, belly – belg, heart – heorte, meal – mel, strength – strengþu, speed – sped, weight – gewicht, muscle – mussel* (від латинського *muscular*) тощо.

Впродовж норманського панування в давньоанглійській з'являється багато термінів французького походження, яка стала мовою панівного класу, а також латинських слів. Почали вживати такі фахові одиниці як *stadium – (Latin) stadium, exercise – (Latin) exercitium, ability – (Old French) ableté, composition – (Old French) composicion, activity – (Old French) activité, core – (Old French) coeur, diet – (Old French) diete, cramp – (Old French) crampe, sport – (Anglo-French) disport, balance – (Old French) balance, injury – (Latin) injuria*.

Надзвичайний інтерес до класичної культури та її канонів в часи Ренесансу відновив інтерес до природи людського тіла. Фізичні вправи стали знаряддям для поширення цінності та переваг фітнесу у суспільстві. Тим самим цей інтерес відкрив шлях для нової хвилі запозичень з латинської мови та в меншій кількості з грецької. У 16 та 17 ст. латина була мовою філософії та науки, тому запозичення того періоду – здебільшого латинського походження [166, с. 306]. Широкого вжитку набули такі фахові одиниці як *competition – competionem, physical – physicalis, pronation – pronationem, flexibility – flexibilitatem, nutrition – nutritionem, obesity – obesitas, gluteus – glutaesus*, які стали частиною лексичного складу англійської мови.

Багато запозичень з латини та старогрецької мов у ранній період сучасної англійської мови прийшли з французької. Оскільки французька мова асимілювала багато запозичень з класичних мов, інколи важко визначити джерело їх походження в англійській мові [166, с. 306]. Проте, незважаючи на засилля іншомовних слів, в англійській з'являлись терміни власного походження, серед них можна навести: *stretch – streccan, strain – streccian, jog – shoggen, trainer – train, overweight – over- + weight, fitness – fit + -ness, wellness – well + -ness*.

Впродовж 18 – 19 ст. великої популярності здобули програми гімнастичних вправ. Британський студент-медик Арчібальд Макларен відкрив першу гімнастичну залу в Оксфорді у 1858 році. Він також є автором двох книг “*A System of Physical Education*”(1867) та “*Training in Theory and Practice*” (1866), в яких він виклав основні засади фітнесу. По-перше, фізичне та духовне тренування повинні проводитись одночасно та доповнювати одне одного. По-друге, лише кваліфіковані інструктори можуть проводити заняття. По-третє, метою занять має бути здоров'я, а не міцність та навички. По-четверте, розум і тіло слід сприймати як дві частинки одного цілого [256]. В цей період розвитку у фахову мову фітнесу увійшли такі слова [81, с. 309]: *regime – regimen, plateau – plateau, malnutrition – mal- + nutrition, dystrophy – dystrophia, tensor – tendere, musculature – musculus, deltoid – deltoeides, metabolism – metabol + -ism, ballistics – ballista, isometric – isos- + meter, creatine – kreas + -ine* тощо. У фаховій мові фітнесу з'являються також терміни утворені на основі англійської: *dumbbell* (1711), *barbell* (1887), *crunch* (1814), *hike* (1809), *physical education* (1839) та ін.

У 20 ст. на становлення фітнесу великий вплив мав розвиток науки та техніки, який сприяв покращенню умов життя людей і в той самий час призвів до менш рухливого способу життя. Загрозу процвітанню нації у малорухомому способі життя побачив президент США Д. Ейзенхауер, який заснував “*The President's Council on Youth Fitness*” у 1956 році. Згодом у 1963 році рада була перейменована президентом Дж. Кеннеді на “*The President's Council on Physical Fitness and Sports*” [272]. З 1971 року при раді почав виходити часопис “*Physical Fitness Research Digest*”. Значний внесок у розвиток та поширення фітнесу зробив Джек Лалейн. Він

розробив вправи з аквааеробіки, силових тренувань, був винахідником кількох тренажерів та пропагував здоровий спосіб життя у своєму телешоу.

Наприкінці 20-го ст. з'являються наукові видання “*IDEA Fitness Journal*” та “*Health and Fitness Journal*”, де розглядаються проблеми здоров'я, впливу фізичних вправ та раціонального харчування на самопочуття людини, так само як публіцистичні видання для широкого загалу читачів, такі, як “*Muscle and Fitness*”, “*Men's Health*”, “*Zest*”, “*Wellness*” тощо. Про становлення фітнесу як фахової мови свідчить вихід з друку термінологічних словників: “*Food and Fitness: A Dictionary of Diet and Exercise*” (1997), “*The Oxford Dictionary of Sport Science and Medicine*” (1998), “*The Oxford Dictionary of Food and Nutrition*” (1995), “*Dictionary of Sport Science and Exercise*” (2006). Впродовж 20-го ст. з'являється багато вузькоспеціалізованих термінів: *sit-up, workout, nutritionist, dancercise, boxercise, dropout, onset muscle soreness, interval training, positive failure, ketosis, passive exercise, aerobic threshold, spotter, carbohydrate loading, dead-lift* тощо.

Для дослідження генези фітнесу можна виділити три основних етапи її розвитку – донауковий, коли у мисленні люди користувалися уявленнями й називали їх загальноживаними словами, протонауковий, що оперує спеціальними уявленнями, назви яких вважаються прототермінами, і власне науковий етап використання понять і термінів [53, с. 9].

Розгляд розвитку лексики фітнесу показав наявність трьох хронологічних шарів.

До першого шару, який є найдавнішим, належать загальноживані слова, наприклад, *skill, brawn, snatch*. Другий шар представлений словами, які відображають спеціальні уявлення, наприклад, *resistance, obese, tensor, pronation, progression*, які здебільшого запозичені з інших мов і належать до спеціальної лексики. Третій шар, який формувався впродовж 19-20 ст., характеризується появою вузькогалузевих термінів, наприклад, *arrested progress, deinhibition training, anabolic steroids, kinesiology, recommended daily intake*.

Попри те, що фахова мова фітнесу є відносно молодою терміносистемою, вона складається із сукупності усіх мовних засобів, що використовуються в межах

фахової комунікації. Тематично її основу становить лексика спорту, медицини та харчування, які забезпечують функціонування фахової мови фітнесу. Під *лексикою фітнесу* розуміємо сукупність використовуваних у фаховій комунікації лексем загальноживаної мови, термінів спорту, медицини, харчування і загальнонаукової термінології, а також номенклатурних одиниць, професіоналізмів та жаргонізмів. Такий склад лексики фітнесу зумовлено тим, що фахова комунікація відбувається не лише на рівні фахівців, а й у соціумах, які прагнуть покращення якості життя та самопочуття, і тому вона повинна задовольняти всі вимоги професійного спілкування.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Всі фахові мови мають спільні риси, притаманні їм усім чи більшості з них, так звані інтегральні ознаки: основою фахової мови є розвинена національна мова; лексичною – є терміни не лише певної галузі діяльності, але й суміжних з нею, так само як номенклатура та професіоналізми; вибір та використання мовних засобів та синтаксису загальноживаної мови у спеціальному значенні; наявність писемної та усної форм; міжрегіональний характер; тісний зв'язок із певною сферою діяльності.

Тож, фахова мова – варіант загальноживаної мови, який застосовується у певній сфері людської діяльності, з метою порозуміння між фахівцями даної сфери, і яка оперує чітко окресленою термінологією.

2. Термін – мовний знак, який співвідноситься із певним поняттям фахової мови, вступає у системні відносини з іншими словами в межах замкненої системи. Всі терміни співвідносяться з певною термінологією і є елементами певних терміносистем. Системність термінології зумовлена логічними та мовними зв'язками, які надають множинам термінів системного характеру.

Як будь-яка лексична одиниця, термін виконує певні функції у фаховій комунікації, передусім: номінативну, сигніфікативну, когнітивну та комунікативну функції для передачі фахових.

3. Вимоги та ознаки, якими повинен володіти термін, часто є суперечливими або не здійсненими. Головною вимогою до терміна є його системність, тобто термін повинен відображати поняття певної галузі людської діяльності. Тому виявлення та визначення вимог до терміну необхідні, оскільки вони дають змогу термінологам орієнтуватись на них.

4. Важливу роль у фаховій комунікації відіграють номени та професіоналізми, оскільки спілкування між фахівцями може відбуватися на різних рівнях. Попри їхню важливість, вони не входять до складу термінологій. На відміну від термінів, номенам притаманна конкретність семантики, оскільки їхнє значення денотативне, а професіоналізми характеризуються сферою вживання.

5. Фахова мова в період свого становлення проходить декілька етапів: від розв'язання конкретних вузькоспеціалізованих завдань до широкомасштабних узагальнень. На розвиток фахової мови впливають позамовні та мовні чинники, так само як і їх взаємодія.

6. Фахова мова фітнесу пройшла три основних етапи розвитку – донауковий, який є первинним і характеризується запозиченням загальнонавчаних слів у терміносистему; протонауковий, що оперує спеціальними поняттями, які здебільшого запозичені з латини та старогрецької мов; власне науковий етап, який характеризується появою вузькогалузевих термінів.

5. Попри те, що фахова мова фітнесу є відносно молодого терміносистемою, вона складається із сукупності усіх мовних засобів, які використовуються в межах фахової комунікації. Тематично до неї входять терміни спорту, медицини та харчування.

6. Під лексику фітнесу розуміємо сукупність використовуваних у фаховій комунікації лексем загальнонавчаної мови, термінів спорту, медицини, харчування і загальнонаукової термінології, а також номенклатурних одиниць, професіоналізмів та жаргонізмів.

Основні положення цього розділу висвітлено у публікаціях автора [146; 147; 148].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФАХОВОЇ МОВИ ФІТНЕСУ

2.1. Основні підходи до дослідження фахової мови фітнесу

Методологія дослідження фахової мови фітнесу визначається специфікою об'єкта наукового пізнання – термінологічними одиницями фітнесу, які інтегрують спортивні, медичні й лінгвістичні знання. Методологічні підходи окреслюють також мету, основні напрями й аспекти наукового вивчення терміносистеми фітнесу, визначають його перспективи.

Системний підхід отримав широкого застосування для аналізу термінолексики. Його основні засади були закладені ще в 40-х роках 20-го століття австрійським біологом Л. Берталанфі. Згідно з одним з його визначень, кожна система є множиною взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів. Виходячи з постулатів даного підходу фахову мову фітнесу можна розглядати як цілісну, упорядковану й внутрішньо організовану сукупність взаємозв'язаних та взаємодіючих термінологічних одиниць, що розвиваються за законами мови й під впливом позамовних факторів. Системний підхід у дослідженні терміносистеми фітнесу передбачає опис термінолексики як знакової системи з ієрархічними зв'язками, в трьох аспектах: семантичному, структурному і функціональному.

Ми використовуємо *системно-структурний підхід*, який розглядає термінологічні одиниці в контексті: а) теорії поля, де розмежовуються власне вузькогалузева (ядерна) і міжгалузева (така, що перебуває на периферії термінологічного поля) лексика тієї чи іншої галузі знання; б) ідеографічної (тематичної) організації термінопонять, де терміни структуруються за лексико-семантичними (термінологічними) полями, тематичними (лексико-семантичними) групами, підгрупами, рядами, парами, що знаходить вираження у відношеннях полісемії, синонімії, антонімії, міжгалузевої омонімії, гіперо-гіпонімії тощо [79].

Діахронний підхід в аналізі фахової мови фітнесу полягає в простеженні генези термінолексики фітнесу – від формування, розвитку основних понять та

завдань до сучасного становлення її як цілісної, упорядкованої терміносистеми. На нашу думку, цей підхід є фундаментальним у дослідження терміносистеми фітнесу, оскільки без ґрунтовного знання історії розвитку предмета дослідження ми не можемо об'єктивно оцінювати сучасні лінгвістичні процеси в термінолексичі. *Антропоцентричний підхід* до аналізу термінологічної лексики допомагає визначити основні тенденції у формуванні та функціонуванні термінологічних одиниць.

Синхронний підхід передбачає опис фахової мови як системи взаємопов'язаних та взаємозумовлених термінологічних одиниць на певному етапі її розвитку. Цей аспект дає можливість моделювати термінологічну систему в усіх її фрагментах, вивчення співвідношення її складових частин в одному хронологічному зрізі, поза їхньою еволюцією. Він дозволяє встановити взаємозв'язки між явищами та процесами, що відбуваються в один і той же період.

Функціональний підхід у термінознавстві надає можливість дослідити термін у сфері його використання та функціонування. В процесі такого аналізу можна виявити фундаментальні ознаки терміна, які не можливо прослідкувати у сфері фіксації. Функції термінів визначаються їхньою здатністю виконувати певні завдання. Для інтерпретації результатів дослідження та зіставного аналізу характеристик термінів та їхнього функціонування застосовувався статистичний метод.

Термінологічні методи дослідження фахової мови фітнесу. У процесі нашої розвідки ми використали низку різних методів – це власне термінознавчі методи аналізу структури та конструювання термінів, виділення терміноелементів, розчленування сполучень терміна, а також математико-статистичні підрахунки, методи теорії тексту, варіантності, комплексні логіко-лінгвістичні прийоми аналізу.

Описовий метод, спостереження, індукції, а також *аналіз словникових дефініцій* застосовано під час опрацювання ключових понять термінознавства: терміна, терміносистеми, термінологічної, фахової мови, а також таких ключових понять для нашого дослідження, як фізичний фітнес, здоров'я, фізіологія фітнесу, фізична активність, режими харчування, вплив фізичної діяльності на самопочуття людей, які страждають на різні захворювання, синдроми. Ця ж методика дала змогу

проаналізувати поняття фітнесу в лінгвістиці. Завдяки *опису, спостереженню та узагальненню фактів*, а також аналізу теоретичних міркувань, підходів та концепцій вдалося оптимізувати ключові висновки попередніх дослідників щодо терміну, терміносистеми, фахової мови та сформулювати власне розуміння цих понять. Під час дослідження поняття “фахова мова” також застосовано *аналіз дефініцій*, здійснений здебільшого за допомогою праць і словників закордонних термінологів, які подано у переліку лексикографічних джерел. *Аналіз дефініцій* дав змогу узагальнити наявні підходи та сприяв прийняттю власних рішень щодо трактування поняття “фахова мова”.

На всіх етапах роботи послідовно застосовувалася *індукція як метод*, характерною особливістю якого є дослідження явища у напрямку від конкретного матеріалу до узагальнень і висновків. Цьому також сприяв *описовий метод*, який передбачав мовне спостереження над текстами, та метод *узагальнення матеріалу*.

Окрім зазначених методів дослідження, в нашій праці застосовано низку *математичних методів*. Ці методи представлені кількісними (простим підрахунком частоти вживання терміноодиниць, структурних особливостей термінотворення) та статистичними (використанням формул для ілюстрації кількісної презентації термінологічних одиниць) методами. Загальна кількість термінів фахової мови фітнесу становить 3396 одиниць (суцільна вибірка з лексикографічних джерел). Зазначені методи дали змогу підрахувати частотність вживання термінологічних одиниць, встановити закономірну залежність між частотами. Поетапна методика дослідження фахової мови фітнесу передбачає: відбір фактичного матеріалу, дослідження її структури та семантики, функціональних особливостей.

2.2. Принципи добору та систематизації матеріалу дослідження.

Відбір термінів та текстів, а саме матеріалу дослідження є одним з найважливіших завдань. Виконання свого завдання на попередньому етапі термінологічної роботи є необхідним і досі залишається однією з найважчих та нерозв’язаних проблем в термінознавстві. Під час відбору термінів фітнесу ми

використали *метод компонентного аналізу* та *суцільної вибірки* з лексикографічних словників, які додаються у списку лексикографічних джерел. Вибір цього методу обумовлений тим, що для нашого дослідження важливим є встановлення зв'язків плану змісту, тобто зв'язків між поняттями, а дефініція терміна не лише розкриває значення термінів, але й фіксує логічні зв'язки між ними.

У відборі текстів для подальшого дослідження ми керувалися принципом: хронологічної обмеженості (ми відібрали тексти у таких часових рамках – 2001-2015 рр.); забезпечення однорідності та репрезентативності вибірки, змістовно-тематична обмеженість (всі тексти тематично відносяться до фахової мови фітнесу); цільова обмеженість (яка дає змогу проаналізувати типи текстів на різних рівнях стратифікації); за обсягом для оцінки насиченості фахових текстів фітнесу були відібрані тексти у межах 500 повнозначних слів.

Обсяг і число вибірок залежить від об'єкта дослідження, тобто від типу та складу кількісних елементів. Для аналізу специфіки фахової мови достатньо текстів загальним обсягом 30000 графем. Для дослідження найважливіших явищ синтаксису та морфології різних функціональних стилів відмінюваних мов рекомендуються 10-20 вибірок обсягом до 500 повнозначних слів [47, с. 58]. Тож, ми відібрали 39 текстів (по 13 текстів кожної цільової спрямованості), кожний обсягом 500 слів.

Під час відбору масиву текстів для подальшого дослідження ми враховували закономірність встановлену різними авторами в процесі статистичної обробки фахових текстів, згідно з якою вони неоднорідні на всій своїй протяжності за частотою вживання в них термінів та інших лексичних одиниць. На початку статей та монографій, де висвітлюються основні положення, частота вживання термінів менша, ніж в частинах, які містять виклад основного матеріалу [216, с. 56-59], тому вибираючи уривки текстів (статей) для подальшого дослідження, ми намагалися в рівній мірі відібрати з різних частин вихідного масиву матеріал для отримання об'єктивних даних.

2.3. Методи дослідження структурно-семантичних особливостей фахової лексики фітнесу

Коли корпус досліджуваних одиниць був сформований, наступним етапом став аналіз генези, структури, семантики та функціонування термінологічних одиниць фітнесу.

Щоб простежити генезу фітнесу, ми використали діахронний підхід. *Етимологічний аналіз* широко застосовувався з метою виявлення основних етапів і чинників, які вплинули на розвиток і становлення фахової мови фітнесу, так само, як і причини появи запозичень термінологічних одиниць у сфері фітнесу, а також термінологічного потенціалу термінів латинського та грецького походження. Традиційний *описовий метод спостереження, узагальнення та наукової інтерпретації* мовних фактів було застосовано для аналізу термінологічних одиниць в діахронічному зрізі. Звернення до історичних фактів, розгляд процесів мовних контактів дозволили наблизитись до розуміння складного поняття фахової мови фітнесу.

Використання *лексико-тематичних полів* для опису термінологічної лексики пов'язаної з поділом термінологічних лексичних одиниць на певні лексико-тематичні групи. Терміни, що входять до однієї тематичної групи, являють собою, з огляду на їх внутрішні смислові відношення, відносно самостійну лексичну мікросистему [97, с. 131].

Аналіз словникових дефініцій термінів дав можливість окреслити мікрополя, а також виявити семантичні відносини, які з одного боку, зв'язують терміни всередині полів та мікрополів, а з іншого, що сприяє об'єднати їх в єдине термінологічне поле. Для виокремлення ядра, близької та віддаленої периферії використовувався *компонентний аналіз* термінів. Він допоміг виявити лексичні одиниці в межах даної фахової мови, які мають найбільше поняттєве навантаження. Тож, ядром лексико-тематичного поля вважається той термін, який має найбільше термінологічне навантаження. *Кількісні підрахунки* вживання термінів у фахових текстах дали змогу розподілити терміни фітнесу до близької та віддаленої периферії.

На основі виділених полів та мікрополів фахової мови фітнесу ми використали *метод лінгвістичного спостереження* для виявлення запозичень термінологічних одиниць з інших терміносистем. Такий метод дав змогу виявити власне терміни фітнесу. *Описовий метод*, застосовано для констатації присутності термінів біомеханіки, біохімії, фізіології спорту та інших. Етапи *описового методу* застосовано для: виділення термінологічних одиниць різних галузей діяльності, опису їхніх диференційних ознак, класифікації цих одиниць відповідно до їхнього функціонування в різних лексико-тематичних полях фахової мови фітнесу. Усе це сприяло комплексному представленню фахової мови фітнесу як системної та організованої терміносистеми. *Кількісні підрахунки* дали змогу зробити висновки про характер вживання запозичених термінологічних одиниць, що сприяло побудові класифікації термінів фітнесу.

Наступним етапом у нашому дослідженні було виокремлення гніздотвірного потенціалу термінологічних одиниць фітнесу. *Компонентний аналіз* термінів допоміг виявити лексичні одиниці, які мають найбільше поняттєве навантаження. Стрижневим терміном, який утворює гніздо, вважається той, який має найбільше термінологічне навантаження. Воно може бути представлене як кореневим так і похідним терміном, наприклад – *training, exercise, fitness, nutrition, muscle, conditioning, recovery*. Завдяки кількісному методу ми встановили терміни-денотати, які мають великий гніздотвірний потенціал.

На цьому етапі проведено дослідження морфемної структури термінологічних одиниць за допомогою *словотвірного аналізу* для визначення основних моделей термінотворення. *Словотвірний* та *компонентний* аналізи виявились ефективними для з'ясування структури похідних термінів. *Кількісні підрахунки* засвідчили, що частотність використання суфіксальних та префіксальних морфем у складі цього структурного типу є найчастотнішою. Ці ж три методики аналізу дали змогу простежити специфіку складних термінів та основні моделі злиття основ у зазначеному структурному типі термінологічних одиниць.

Особливості лексико-синтаксичних засобів термінотворення досліджено за допомогою *аналізу словникових дефініцій* та *контекстного аналізу*. Було

встановлено найпродуктивніші моделі термінотворення шляхом морфологічних та лексико-синтаксичних засобів.

Принцип системності виявився найефективнішим у дослідженні природи скорочень, який передбачав аналіз внутрішньої структурної організації об'єкта. Продуктивним у дослідженні скорочень було поєднання *структурних методів*, завдяки яким вдалося дослідити різні способи скорочення та у поєднанні з *описовим методом* побудувати класифікацію термінологічних скорочень фахової мови фітнесу. *Контекстуально-ситуативний* та *описовий методи* застосовано з метою аналізу причин виникнення скорочених лексичних одиниць та опису особливостей їхнього функціонування.

Термінологічні словосполучення як структурний вид термінів фахової мови фітнесу також було проаналізовано на цьому ж етапі роботи. *Кількісні підрахунки* дали змогу з'ясувати відсоткове співвідношення між термінами-словами та термінами-словосполученнями. Для опису термінологічних словосполучень використано методик *словотвірного* та *компонентного аналізів* з метою встановити найпродуктивніші словотвірні моделі. *Методика зовнішньо валентного аналізу* надає можливість простежити комбінаторний потенціал термінолексики у процесі утворення термінологічних словосполучень.

Для дослідження семантичних відношень використовували метод *компонентного аналізу й опозицій* для дослідження семантичної структури термінів і встановлення системних відношень між ними. Вибір даних методів обумовлений тим, що для нашого дослідження важливим було встановити зв'язки плану змісту, тобто зв'язки між поняттями, а дефініція терміна не лише розкриває значення термінів, але й фіксує логічні зв'язки між ними. На даному етапі ми широко використовували *метод класифікації*, який дав можливість з'ясувати, що здебільше термінів утворились шляхом семантичної деривації. Ці терміни були запозичені з медицини.

Наступним етапом був опис полісемії та омонімії. Основною методикою аналізу слугував *опис словникових дефініцій* для визначення полісемічних та омонімічних відносин. *Семний аналіз* залучено для встановлення тотожностей і відмінностей у

семантиці термінів. *Класифікаційний* та *описовий методи* застосовано для виявити їхньої семантичної еволюції від однозначності до багатозначності і розриву семантичних зв'язків.

На цьому етапі праці були також проаналізовані синонімічні та антонімічні відношення. Тут основними засобами дослідження слугували *аналіз словникових дефініцій* та *прийом опозиції* для з'ясування симетричних та асиметричних відношень в межах даної терміносистеми. *Кількісні підрахунки* дали змогу зробити висновки про характер вживання синонімів та антонімів та сприяли побудові їхньої класифікації.

2.4. Методи дослідження текстових особливостей фахової мови фітнесу.

Функціональні особливості термінів найчастіше досліджуються за допомогою статистичних методів. Теоретичні засади дослідження фахових текстів статистичним методом окреслені в працях Р. Г. Піотровського та його послідовників [154; 155], які визначали термінологічність (ступінь термінологічності) тих або інших типів текстів на основі виокремлення частотності та інформаційного навантаження термінів в тексті.

Математико-статистичні методи дослідження тексту мають на меті *кількісний аналіз* змісту та форми комунікації, наприклад, пошук слів-фаворитів, найуживаніших слів, визначення глибини зв'язків у тексті, підрахунок кількості та співвідношення різних частин мови, довжини речень, а також виявлення авторства на основі стійкого співвідношення різних елементів мови (кореляційний аналіз) [44, с. 8].

В нашому дослідженні ми застосували ці методи для виявлення особливостей функціонування термінологічних одиниць фітнесу в кожному з підібраних типів текстів. У процесі роботи ми виконали процедури, які передбачені в дослідженнях такого типу: сформовано корпус досліджуваних текстів, підраховано частоту ознак, які нас цікавили, встановили кореляцію між частотою цих ознак та деякими якісними характеристиками виокремлених підсистем.

Аналіз фахових текстів, запропонований К. Галінські [238, с. 117-131] на предмет їх розуміння та сприйняття адресатами залежно від термінологічної насиченості, полягає у відокремленні на першому етапі власне термінів фітнесу і намаганні зрозуміти мету, задля якої цей текст було створено, на другому етапі – відокремлення загальноживаної лексики й спроби встановити ступінь розуміння за наявними терміноодинацями. Такий аналіз дає можливість виявити точки, які є відправними для розуміння фахового тексту, незалежно від його соціально-фахової належності.

Функціональний аналіз будь-якого тексту передбачає врахування авторських переваг у виборі тих чи інших засобів вираження смислової структури тексту. Функціональний аналіз лежить в основі прагматичного аналізу тексту. *Прагматичний аналіз* текстів фахової мови фітнесу дав можливість виявити комунікативно-прагматичні інтенції продуцентів, розкрити взаємовідносини продуцента і реципієнта, завдяки яким визначено ступінь корисної інформації в тексті.

На наступному етапі дослідження ми застосовували *функціонально-стилістичний аналіз* для з'ясування ролі окремих лексичних, синтаксичних та текстових елементів у реалізації комунікативної спрямованості фахових текстів.

Завдяки *зіставному та описовому методам* були встановлені та описані відмінності між типами фахових текстів фітнесу в залежності від реципієнта та продуцента тексту.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Вибір методики дисертаційного дослідження зумовлено специфікою досліджувального матеріалу. Для розв'язання поставлених завдань було застосовано основні принципи наукового пізнання, які трансформовано у площину дослідження структурно-семантичних та функціональних характеристик англійської фахової мови фітнесу, а також лінгвістичні методи.

2. У дисертації використано низку власне термінознавчих методів для аналізу структури та конструювання терміносистем, виділення терміноелементів, розчленування сполучень терміна, а також суто лінгвістичні і математико-статистичні методи, а також аспекти, які пов'язані з теорією тексту, теорією варіантності, логіко-лінгвістико-термінознавчі прийоми.

3. Для відбору фактичного матеріалу дослідження було використано метод суцільної вибірки та компонентного аналізу з лексикографічних джерел, важливий для встановлення зв'язків плану змісту, тобто зв'язків між поняттями. Відбір текстів здійснювався на основі таких критеріїв, як: хронологічна обмеженість; забезпечення однорідності та репрезентативності вибірки, змістовно-тематична обмеженість; цільова обмеженість; за обсягом для оцінки насиченості фахових текстів фітнесу.

4. Аналіз структурно-семантичних характеристик англійської фахової мови фітнесу здійснювався на основі етимологічних та структурних дефініцій, а також засобів логічного аналізу. Структурно-семантичний, словотвірний та компонентний аналізи дозволили дослідити склад терміносистеми фітнесу, системно її представити, а також проаналізувати структурно-семантичні особливості термінів.

5. Головний напрям дослідження текстових особливостей спеціальних текстів фахової мови фітнесу – це виявлення особливостей функціонування термінологічних одиниць у фахових текстах шляхом математико-статистичних методів дослідження, які дозволили провести кількісний аналіз змісту та форми комунікації. Прагматичний аналіз дав можливість виявити комунікативно-прагматичні інтенції продуцентів; функціонально-стилістичний аналіз – з'ясувати роль окремих лексичних, синтаксичних та текстових елементів у реалізації комунікативної спрямованості фахових текстів; порівняльний та описовий методи – встановити та описати відмінності між типами текстів фітнесу в залежності від реципієнта та продуцента тексту.

Основні положення цього розділу висвітлено у публікаціях автора [269].

РОЗДІЛ 3

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ ФІТНЕСУ

3.1. Лексичний склад фахової мови фітнесу

Фахова мова фітнесу сформувалася в процесі інтеграції спортивної й медичної термінології та проходить етап диференціації, свідченням чого є свідоме утворення власних термінів фітнесу.

Термінологічні одиниці мають свою організацію в межах фахової мови, яка формується під впливом різних мовно-соціальних чинників. Основним компонентом досліджуваної терміносистеми є терміни спорту, наприклад, *physical activity* (фізична активність); *ballistic training* (балістичне тренування), *descending sets* (низхідні сеті); медичні терміни та лексика споріднених дисциплін (біомеханіки, спортивної психології, біохімії тощо), наприклад, *extrinsic motivation* (зовнішня мотивація), *fat malabsorption* (порушена абсорбція жиру), *cardiovascular diseases* (серцево-судинні захворювання), *glycaemic index* (глікемічний індекс), власне терміни фітнесу, наприклад, *threshold of training* (тренувальний максимум), *Physical fitness standards* (стандарти фізичного фітнесу), *aerobic endurance* (аеробна витривалість). У межах терміносистеми фітнесу можна знайти й загальноживані слова, наприклад, *team* (команда), *wellness* (міцне здоров'я).

Англійська терміносистема фітнесу віддзеркалює стан науки та спортивно-оздоровчих програм, досліджень та тестування їхнього впливу на загальне самопочуття. Вона досить усталена й вирізняється точністю та відповідністю понять. Однак досліджуваним термінам притаманні такі риси, як багатосмисловість, наприклад, *goal* (мета, гол). У складі терміносистеми фітнесу функціонує невелика кількість лексичних запозичень, головна частина яких була запозичена з латинської та старогрецької мов, що позначають медичні, біохімічні поняття, наприклад, *thorax* (грудна клітка), *bursitis* (бурсит), *keton* (кетон), *glucosamine* (глюкозамін).

3.1.1. Лексико-тематичні поля фахової мови фітнесу

Організація та об'єднання термінів у групи, які складають певні понятійні класи, а також внутрішня структура цих груп заслуговують уваги, адже вони пов'язані з принциповими питаннями теорії терміна [207, с. 1].

Термінологія є сприятливим матеріалом для побудови полів. Це можна обґрунтувати трьома причинами: по-перше, вже створені термінологічні фонди різних галузей знань; по-друге, терміни генетично мають здатність об'єднуватися в групи на основі загальних категоріальних понять; по-третє, розширюється та формується сам об'єкт дослідження – “фахова мова” [183, с. 275].

Поняття термінологічне поле було об'єктом досліджень багатьох науковців, С.В. Гриньов-Гриневича [52], В.М. Лейчика [113], Д.С Шелова [209], О.В. Суперанської [179], Л.О. Морозової [135]. На сьогодні не існує єдиного бачення або визначення, тому що в це поняття вкладають різний зміст або ж використовують у різних варіантах, приміром “термінологічне поле терміна”, “семантичне поле терміна”, “лексико-семантичне поле терміна” та ін. [209; 179].

Ми не будемо вступати в дискусію, з приводу того, чия точка зору є правомірною та обґрунтованою, а пристанемо до думки Л.О. Морозової, яка вважає, що “об'єктом термінополя є адекватне відображення фахових об'єктів дійсності, які інформативно значущі”; “модельовання полів – доступний та ефективний засіб пізнання особливостей професійної діяльності”; “термінополе – це уніфікована за системною основою багаторівнева класифікаційна структура, яка об'єднує терміни однорідної сфери професійної діяльності”; “побудоване поле може стати основою створення спеціальних словників ідеографічного характеру і служити базою побудови наукових дефініцій” [135, с. 126]. Тобто, полем є своєрідна, штучно окреслена, область існування термінів, у межах якої він має ознаки і властивості термінологічної одиниці. Полем для термінологічного поняття є та система понять, до якої воно належить [179, с. 111].

Долучення терміну до певного термінологічного поля виключає можливість його загального, не термінологічного вживання і дозволяє його тлумачити згідно з вимогами даної професійної сфери діяльності. Термінологічне поле включає семантично споріднені елементи, у структурі якого можуть виокремлюватися мікрополя. Поле формується за принципом ядра та периферії. Ядерні конституенти є обов'язковими й водночас високочастотними, а периферія має “зонну” організацію та може бути близькою та віддаленою. Межа між ядром та периферією та між зонами периферії не є завжди чіткою, а часто й розмитою [267; 172].

Розподіл термінів фітнесу по термінологічним полям відбувається на основі їх значень, які зафіксовано у термінологічному словнику “*Food and Fitness: A Dictionary of Diet and Exercise*”. Під час дослідження ми виокремили три великих лексико-тематичних поля: 1) спорт; 2) медицина; 3) харчування; які, в свою чергу поділяються на менші мікрополя.

Виділення саме такого тематичного стрижня англійської термінології фітнесу дає змогу чітко визначити об'єкт дослідження. Під час аналізу лексико-тематичних полів англійської фахової мови фітнесу ми проаналізували 3396 одиниць.

1. Мікрополе “Фізіологія фітнесу та виконання вправ” (*Fitness and Exercise Physiology*).

Основними завданнями фізіології фітнесу є: визначення ефективності тренувальних програм; взаємозв'язок між енергетичним метаболізмом та виконанням; визначення факторів, які обмежують якість виконання; ефективність різноманітних реабілітаційних програм; вплив харчування на виконання; фактори, які впливають на підвищення працездатності.

Отже, ядром цього мікрополя виступають терміни: *physical fitness* (загальний хороший фізичний стан), *body composition* (будова тіла), *metabolism* (обмін речовин), *fitness testing* (тест на фізичну придатність).

До близької периферії відносяться терміни, які безпосередньо пов'язані з термінами-складниками ядра і співвідносяться з поняттями, які вказують на фізичний стан: *cardiovascular fitness* (функціональний стан серцево-судинної

системи), *flexibility* (гнучкість), *muscular endurance* (м'язова витривалість), *muscular strength* (сила м'яза).

Віддалена периферія цього мікрополя розподіляється на групи, які позначають навички, ефекти різних тренувальних програм на організм та фактори, які впливають на працездатність: *reaction time* (проміжок часу між подразником та реакцією у відповідь), *lung volume* (об'єм легенів), *coordination* (координація рухів), *speed* (швидкість виконання), *comfort zone* (зона теплового комфорту), *maximal heart rate* (максимальний рівень серцебиття).

2. Мікрополе – “Спорт та рекреаційна діяльність” (*Sports and Recreational Activities*).

Під спортом та рекреаційною діяльністю у фітнесі беруться до уваги всі форми, засоби та методи оздоровчої фізкультури, які забезпечують зміцнення та збереження здоров'я та формують оптимальний фон для життєдіяльності людини. Метою оздоровчої фізкультури є загальне оздоровлення, підвищення опору організму шкідливим впливам навколишнього середовища, попередження захворювань і тощо. Такі фізичні заняття не ставлять собі за мету досягнення будь-яких спортивних результатів чи лікування захворювань і є доступними всім здоровим людям. До ядра цього мікрополя можна віднести терміни, що виражають загальні поняття, а саме: *contact sport* (контактні види спорту), *general physical activity* (загальна спортивно-фізкультурна діяльність), *physical recreation* (фізична культура), *balanced exercise programme* (збалансована програма тренувань).

До близької периферії слід віднести терміни, які використовуються для позначення командних та індивідуальних видів фізичної діяльності: *football* (футбол), *boxercise* (аеробне тренування з елементами боксу), *basketball* (баскетбол), *yoga* (йога), *squash* (сквош), *tennis* (теніс).

Далі розміщується зона віддаленої периферії, в якій локалізовані терміни на позначення технік виконання, їх впливу на організм та підходів у різних видах спортивної діяльності: *continuous exercise* (довготривала вправа), *soft workouts* (неінтенсивне тренування), *low impact activity* (вправи, які не завдають великого

навантаження на суглоби), *dropout* (людина, яка перестала займатись спортом), *Rockport Fitness Walking Test* (тест Рокпора для визначення фізичної підготовки).

3. Термінологічне мікрополе “Вправи: розтягувальні та зміцнювальні” (*Exercise: Stretchers and Strengtheners*).

До цієї групи відносяться терміни, які вживаються для позначення вправ, спрямованих на розтягнення м'язів та підтримання їх у тонусі. Існує велика кількість різноманітних вправ, які можуть бути спрямовані на створення підтягнутого тіла (силове тренування), на підвищення серцебиття впродовж певного періоду часу (аеробне тренування) та розтягнення і розігрів м'язів (розтягування).

До ядра цього мікрополя належать терміни, які відзначаються найбільшим понятійним навантаженням: *aerobic training* (аеробне тренування), *anaerobic training* (силове тренування), *stretching* (розтягування).

Терміни, які відносяться до близької периферії, позначають різні етапи тренування, системи тренувань та вправи, які спрямовані на різні частини тіла: *progressive resistance exercise* (вправа з поступовим збільшенням навантаження), *pre-exhaustion system* (система цілковитої стимуляції м'язів під час виконання силових вправ), *warm-up* (розминка), *total body workout* (загальне тренування).

Віддалену периферію складають терміни для позначення аеробних та силових вправ, так само як розтягувань: *windmills* (вітряк), *military press* (жим стоячи), *half-squats* (напівприсідання), *foetal stretch* (розтягування в позі ембріона).

4. Термінологічне мікрополе “Методи тренувань та устаткування” (*Training Methods and Equipment*), включає терміни, які позначають використання різних методик та устаткування під час тренування для забезпечення оптимального результату.

Ядром цього мікрополя є терміни: *base training* (базове тренування), *machine* (тренажер), *mode of exercise* (методика тренування), *specific training principle* (особливий принцип тренування).

До близької периферії входять терміни, які родовидно пов'язані з ядром: *locomotives* (форма пірамідного тренування, коли навантаження зростає, а час виконання зменшується), *exercise intensity* (інтенсивність виконання вправ), *ballistic*

training (тренування у швидкому, інтенсивному темпі), *overload principle* (принцип поступового збільшення фізичного навантаження), *mesocycle* (мезоцикл), *ergogenic aid* (фактор, який сприяє підвищенню працездатності).

За близькою периферією знаходиться віддалена. До її складу входять терміни, які широко використовуються в кодифікованій літературній мові: *medicine ball* (медицинбол), *free weight* (гантелі, штанги), *recovery period* (період відновлення), *weight belt* (пояс штангіста), *rest* (відпочинок між тренуваннями), *cool-down* (охолодження), *repetition* (повторення), *coach* (тренер).

5. Мікрополе “Будова тіла та рухи” (*Body Structures and Movements*).

Будь-який кваліфікований тренер з фітнесу повинен знати будову та структуру м'язів і суглобів та основні поняття біомеханіки, які використовуються для опису рухів під час виконання фізичних вправ. Тож, терміни-автохтони використовуються для позначення груп м'язів, систем організму та рухів: *cardiovascular system* (серцево-судинна система), *range of movement* (амплітуда руху), *body mass* (маса тіла), *bone density* (щільність кісток), *deltoid muscle* (дельтовидний м'яз).

Близька периферія цього мікрополя розподіляється на термінологічні групи, що позначають види тканин, суглобів та тілобудови: *adipose tissue* (жирова тканина), *somatotype* (тип тілобудови), *joint stability* (синовіальне з'єднання), *kneecap* (колінна чашечка).

Віддалену периферію утворюють терміни на позначення засобів вимірювання, показників функціонування різних органів та відхилень від норми: *skinfold measurements* (вимірювання відсотку підшкірного жиру), *Quetelet index* (індекс маси тіла людини), *hypertrophy* (гіпертрофія), *waist-hip ratio* (співвідношення окружності талії та стегон).

6. Мікрополе “Розлади та хвороби” (*Disorders and Diseases*).

Складання ефективних фітнес програм для людей, які входять до зони ризику, або ж тих, які проходять курс реабілітації після різноманітних серцево-судинних, пульмонологічних та скелетно-м'язових захворювань або розладів, особливих програм для людей похилого віку, молоді та вагітних жінок, є доволі важливим

завданням для тренера з фітнесу. Для даного мікрополя термінами-домінантами слугують: *acquired disease* (набута хвороба), *chronic disease* (хронічне захворювання), *minor disorder* (незначний розлад).

Терміни близької периферії охоплюють серцево-судинні, опорно-рухові захворювання, розлади обміну речовин, спадкові хвороби: *adult onset obesity* (гіпертрофічне ожиріння), *cardiac arrhythmia* (серцева аритмія), *metabolic acidosis* (метаболічний ацидоз), *arteriosclerosis* (атеросклероз), *varicose vein* (варикозна вена).

Віддалена периферія складається з термінів, чий видові відносини з ядровими конститuentами відбуваються через лексичні одиниці наближеної периферії. Вони номінують симптоми захворювань, наслідки захворювань або розладів, наприклад, *health risk* (загроза життю), *dysmenorrhoea* (дисменорея), *indigestion* (розлад травлення), *altitude sickness* (висотна хвороба).

7. Мікрополе “Фізичні ушкодження отримані під час тренування та реабілітація” (*Exercise-related Injuries and Treatments*).

У фітнесі у порівнянні з спортом є менша кількість гострих травм. Єдиний вид гострих ушкоджень, які доволі часто зустрічається у практиці фітнес-тренінгу, особливо під час тренувань з навантаженням, – це розтягнення м’язів, сухожилля. Однак доволі великий об’єм посідають травми, викликані хронічним перенавантаженням опорно-рухового апарату, або, як їх деколи називають, травми втоми. На відміну від гострих ушкоджень, ці травми не викликані окремим ударом чи згинанням, а виникають унаслідок накопичення мікротравм у тканинах [82, с. 131-132].

До ядра належать групи термінів, які позначають гострі травми, травми викликані хронічним перенапруженням, реабілітаційні терапії: *acute muscle soreness* (гострий біль у м’язах), *overuse injury* (перенапруження м’язів), *dislocation* (вивих), *flotation therapy* (флотажія), *tendon injuries* (запалення сухожилля), *exercise therapy* (лікувальна фізкультура).

Близька периферія цього мікрополя розподіляється на термінологічні групи, що позначають травми та ушкодження, спричинені перенапруженням, перевтомою, перетренуванням та різні види масажу: *run down* (виснажений), *overpronation* (надмірна пронація), *dehydration* (зневоднення), *heat exhaustion* (тепловий удар),

exercise-induced asthma (бронхіальна астма фізичної напруги), *connective tissue massage* (масаж сполучних тканин).

8. Мікрополе “Дієти та режими харчування” (*Diets and Dietary Regimes*)

Раціон харчування та їжа мають велике значення для збереження хорошого здоров'я. Щоденні звички харчування можуть впливати на ризик розвитку захворювань серця, нападів стенокардії, високого артеріального тиску, ожиріння, яке пов'язане зі зростом захворювань на діабет. Здорове харчування залежить не лише від кожної окремої поживної речовини, але й від структурної збалансованості харчування [198, с. 117].

Терміни-домінанти в цьому мікрополі позначають різновиди дієт, режимів харчування та їжу: *balanced diet* (збалансована дієта), *health food* (здорове харчування), *nutrition plan* (режим харчування).

До близької периферії належать терміни на позначення стандартів харчування, рекомендації зі здорового харчування, вимірювання енергетичної цінності їжі: *Estimated Average Requirements (EAR)* (очікуване середнє споживання), *Recommended Dietary Allowances (RDA)* (рекомендована дієтична норма), *Daily Values* (добова вартість), *Food Pyramid* (піраміда харчування), *calorie counting* (підрахунок спожитих калорій).

Терміни віддаленої периферії пов'язані із явищами та процесами, які відбуваються в організмі під час приймання їжі та органах травлення: *absorption* (всмоктування), *beta-oxidation* (бета-окислення), *digestive juice* (шлунковий сік), *lipolysis* (ліполіз).

9. Мікрополе “Складники їжі, напоїв та харчових добавок” (*Drinks, Food and Supplements Ingredients*)

В наш час індустрія фармакології та хімічних препаратів набула великих масштабів. Багато людей, які відвідують спортзали та фітнес-центри, використовують харчові добавки та препарати, щоб замінити страви, прискорити процес збільшення м'язової маси, сприяти швидкому схудненню або ж покращити працездатність. Тренер з фітнесу повинен розбиратися у різноманітті фармакологічних препаратів.

Ядро цього мікрополя складають терміни, які позначають макроелементи, без яких не можуть прожити люди: *essential amino acids* (незамінні амінокислоти), *complex carbohydrates* (складні вуглеводи), *fibre* (клітковина), *unsaturated fat* (жир з високим вмістом ненасичених жирних кислот), *water replacement* (відновлення водного балансу в організмі).

До близької периферії відносяться терміни, які позначають мікроелементи: *fat-soluble vitamins* (вітаміни, розчинні у жирах), *magnesium* (магній), *vitamin supplementation* (вітамінна добавка), *iron* (залізо).

Терміни, які входять до віддаленої периферії, розподіляються на такі групи: терміни харчових добавок; напоїв; дози споживання; енергетична цінність. Наприклад, *food additives* (харчова добавка), *glycaemic index* (глікемічний індекс), *hypotonic drink* (гіпотонічний напій), *nutrient density* (поживність), *artificial sweeteners* (штучні підсолоджувачі), *empty calories* (“порожні” калорії), *dose regime* (режим дозування препарату).

Отже, ми виділили дев'ять термінологічних мікрополів, які одночасно є невід'ємними частинами фітнесу і характеризують його як окрему терміносистему.

Розподіл термінів фахової мови фітнесу за вищенаведеними мікрополями доводить, що вона має свою власну структуру, логічний та понятійний взаємозв'язок. Варто наголосити на тому, що цей розподіл вказує на принципові відмінності від суміжних галузей знань і дає нам підстави зробити висновок, що фахова мова фітнесу, як нова галузь знань, до певної міри вдосконалила вже наявні до цього часу номінації.

Незважаючи на те, що фітнес розвинувся на основі фізичної культури, спортивної медицини та харчування, у нього є власний предмет, особливі цілі та завдання, які перетинаються з іншими галузями знань і зберігають тісний зв'язок з усіма ними. Протягом свого формування фахова мова фітнесу не лише запозичувала термінологію різних галузей знань, але й поступово змінювала тематику головних завдань та проблем і саме тому отримала власний об'єкт та предмет, а саме: прагнення до оптимальної якості життя, включаючи соціальний, психічний, духовний та фізичний компоненти.

3.1.2. Терміни сучасного фітнесу

Фахова мова фітнесу є комплексною, оскільки вона утворилася шляхом інтеграції наук, “в основі якої є та обставина, що між об’єктами, існує тісний причинно-наслідковий зв’язок” [64, с. 92]. Тобто, терміни фітнесу утворилася на межі кількох галузей знань у взаємодії декількох вихідних терміносистем. В той самий час, розвиток власне фахової мови фітнесу сприяє переосмисленню термінів у напрямку конкретизації основних понять та розгалуження їх семантико-поняттєвих зв’язків з іншими термінами.

Історично фітнес тісно пов’язаний зі спортом та медициною, окрім того, він включає в себе такі функціональні галузі, які раніше не розглядалися як взаємопов’язані. З покращенням соціальних та економічних умов, з одного боку, та погіршенням екологічної ситуації, з іншого, в сучасному суспільстві змінюється ставлення людей до якості їхнього життя, а саме стану здоров’я, внаслідок чого з’явився новий вид діяльності, який отримав свій предмет, об’єкт і методи, що, в свою чергу, має свій відбиток і на змісті запозичених термінів. Попри те, що фітнес зберігає тісний зв’язок із суміжними галузями знань, його вважають незалежною та унікальною галуззю.

На основі класифікації термінів згідно з термінологічними полями, проаналізовано склад фахової мови фітнесу щодо запозичення термінів з інших терміносистем (див. у Додатку В). Ми також виділили нові терміни фітнесу.

У процесі дослідження встановлено, що значну частину термінів було запозичено зі спортивної термінології (1041, або 30,70% з 3396 лексичних одиниць). Слід зазначити, що терміни спорту представлені у трьох лексико-тематичних групах, а саме “Спорт та рекреаційна діяльність” (211, або 94,60%), “Вправи: розтяжки та зміцнювальні” (389, або 100%), “Методи тренувань та устаткування” (441, 83,20%). Терміни не були розподілені на різні підсистеми спорту, оскільки різні вправи, методи їх виконання, тренування та фізична діяльність можуть застосовуватися та використовуватися у різних галузях спорту або видах діяльності. Наприклад, зміцнювальні вправи та розтягування можуть виконуватися для

досягнення різних потреб та цілей людей, які тренуються. Всі терміни спорту були запозичені без зміни їхньої семантики, наприклад, *basic training* – базове тренування, *assisted active exercise* – інтенсивне тренування з партнером по тренуванню.

Як вже зазначалось, у фаховій мові фітнесу функціонують терміни медицини, що є логічним, адже без знання основ анатомії тіла, його функціонування та біохімічних процесів, які відбуваються в організмі, не можлива успішна робота будь-якого фітнес-тренера. Так, поглянувши на зміст навчального посібника для фітнес-тренера (*Fitness Professional's Handbook*), зміст якого подано у Додатку Б., стає зрозумілим чому так багато медичних термінів у цій фаховій мові (див. Додаток Б.). Розподіл термінів фітнесу відносно різних галузей медицини є доволі суб'єктивним і його не можна вважати однозначним. Взаємозв'язок терміносистем спортивної морфології, фізіології, антропометрії, спортивної медицини, травматології, неврології та дієтології в межах медицини є доволі тісний, тому розподіл термінів до однієї чи іншої терміносистеми можна здійснити по-різному.

Друге місце посідають терміни, запозичені зі спортивної медицини – 348 лексичних одиниць, що становить 10,24% від загальної кількості лексичних одиниць. Тож терміни, в дефініціях, яких присутні фізіологічні показники під час фізичного навантаження, були віднесені до спортивної медицини. Терміни запозичено у два розділи фітнесу: “Фізіологія фітнесу та виконання вправ” – 209 (36,86%), “Фізичні ушкодження отримані під час тренування та реабілітація” – 140 (56,22%), наприклад, *fatigue index* – індекс втоми, *rest, ice, compression, elevation* – відпочинок, лід, компресія, елевація.

Третім джерелом запозичень є терміни спортивної морфології (295, або 8,69%), які представлені у термінологічному полі “Будова тіла та рухи”. У термінологію фітнесу були залучені терміни спортивної морфології, які вживаються на позначення частин тіла; великих та малих груп м'язів, які активно використовуються людиною під час фізичної активності; органи та системи, які забезпечують, регулюють і керують рухомою діяльністю організму, наприклад, *fast twitch fibre* – м'яз, який швидко скорочується, *antagonist* – м'яз-антагоніст.

Спортивна морфологія докладно описує особливості будови тіла спортсмена, сприяє зближенню анатомії і завдань та практики фітнесу та спорту. Вона є ланцюжком між теоретичними та практичними дисциплінами, проміжною ланкою, яка забезпечує перехід від теоретичних знань до практики [74, с. 3].

У фаховій мові фітнесу використовується 274 термінів дієтології, що становить 8,06% від загальної кількості термінів і ставить її на четверте місце серед запозичених термінів. Терміни фітнесу позначають різні режими харчування і захворювання, які пов'язані з розладами харчування. Фахівці обґрунтовано вважають харчування людей, які займаються різними формами фізичної діяльності рівнозначним фактором нарівні з фізичними навантаженнями, режимами чергування роботи та відпочинку, відсутністю шкідливих звичок. Терміни були запозичені без зміни значення у три термінологічні поля: “Фізіологія фітнесу та виконання вправ” – 1,05%, “Розлади та хвороби” – 5,88%, “Дієти та режими харчування” – 77,25%, наприклад, *compulsive overeating* – компульсивне переїдання, *Atkin's diet* – низьковуглеводна дієта.

Наступні за кількістю запозичень – це терміни біомеханіки, представлені у термінологічному полі “Будова тіла та рухи” (212 лексичних одиниць, або ж 6,24% від загального корпусу фахової мови). В основі сучасного розуміння рухових дій закладений системно-структурний підхід, який дозволяє розглядати тіло людини як рухому систему, а самі процеси руху – як системи рухів, що розвиваються, наприклад, *circumduction* – дуговий рух кінцівкою, *reciprocal inhibition* – взаємне гальмування.

З термінології фізіології спорту було запозичено 199 термінів, що становить 5,86% від аналізованого корпусу фахової мови фітнесу. Ці терміни були виокремлені на основі того, що вони безпосередньо пов'язані з природою основних життєвих процесів, таких як обмін речовин і енергії, м'язову і нем'язову рухомість, ріст і старіння, наприклад, *anaerobic glycolysis* – анаеробний гліколіз, *supercompensation* – суперкомпенсація глікогена. Терміни фізіології спорту вказують на узгодженість дій м'язової та нервової систем, спрямованих на виконання руху, функції серцево-судинної та дихальної системи, зокрема транспортування поживних речовин і кисню до активних м'язів та виведення з них

продуктів розпаду у процесі м'язової діяльності, а також на оптимізацію рухової діяльності людини [118, с. 8]. Вони присутні лише в двох термінополях фітнесу: “Фізіологія спорту та виконання вправ” – 184 (32,80%), “Дієти та режими харчування” – 15 (4,49%).

Майже однакову кількість термінів було запозичено з біохімії, а саме 196 технологічних одиниць (5,77%), які представлені в одному термінополі: “Складники їжі, напоїв та харчових добавок”. Ці терміни були виокремлені на основі того, що людина споживає різні харчові продукти, які складаються з вуглеводів, жирів, білків, макро- та мікроелементів для забезпечення фізіологічних потреб залежно від рівня фізичної діяльності, наприклад, *saturated fat* – насичений жир, *carnitine* – карнітин.

В рамках нашого дослідження було виокремлено 130 термінів, запозичених зі спортивної психології, які представлені у трьох розділах: “Фізіологія фітнесу та виконання вправ” – 42 (7,40%), “Методи тренування та устаткування” – 75 (13,96%), “Фізичні ушкодження отримані під час тренування та реабілітація” – 13 (5,22%). Дані терміни номінують закономірності ефективного формування рухових навичок і умінь, методи досягнення високих показників сили, витривалості, спритності та координації рухів, наприклад, *relaxation procedure* – методика розслаблення, *exercise addiction* – психологічна залежність від спорту. Вони також використовуються для позначення психологічних травм внаслідок надмірних фізичних навантажень або ж браку мотивації.

Для досягнення кращих результатів люди, які ведуть активний спосіб життя, використовують спортивне харчування. Деякі з них використовують його перед тренуванням для підвищення витривалості, інші – після них для збільшення м'язової маси або швидшого відновлення після виснажливого тренування, наприклад, *designer foods* – їжа, штучно насичена поживними речовинами, *energy supplement* – енергетична харчова добавка. Тож, у фаховій мові фітнесу ми зафіксували 109 термінів, запозичених з терміносистеми спортивне харчування, які функціонують у двох розділах: “Дієти та режими харчування” – 51, “Складники їжі, напоїв та харчових добавок” – 58, які разом складають 3,20% термінів фахової мови фітнесу.

З терміносистеми антропометрії запозичено 93 терміни у два розділи фітнесу, а саме “Будова тіла та рухи” – 77 (13,18%), “Фізіологія фітнесу та виконання вправ” – 16 (2,82%). Дані терміни були виокремлені на основі того, що дослідження фізичного розвитку людини є велике значення для визначення рівня фізичного розвитку, аналізу її динаміки під впливом фізичних вправ, наприклад, *weight-for-age* – співвідношення ваги тіла до віку людини, *body mass index* – індекс маси тіла. До уваги зазвичай беруться основні антропометричні показники: зріст, вага, окружність грудної клітки, на основі яких визначають співвідношення жирової та м’язової маси тіла, показників витривалості окремих груп м’язів, об’єму руху хребта та суглобів.

Без сумніву, терміни харчової промисловості тісно пов’язані з терміносистемою дієтології. Тож було зафіксовано 79 термінів у розділі: “Складники їжі, напоїв та харчових добавок”, які позначають маркування харчових продуктів, рекомендовані норми щоденного споживання та рекомендації щодо споживання.

З термінології ендокринології було запозичено 69 термінологічних одиниць в розділі “Розлади та хвороби” (40,58%). Така кількість термінів ендокринології обумовлена тим, що в сучасному суспільстві багато людей страждає від ожиріння, що, в свою чергу, призводить до захворювань ендокринної системи, а саме різних форм цукрового діабету та метаболічних розладів. Люди, які ведуть активний спосіб життя, мають можливість запобігти вище наведеним захворюванням або ж покращити стан свого здоров’я, наприклад, *insulin-dependent diabetes mellitus* – інсулінозалежний цукровий діабет, *glycogen storage disease* – глікогенна хвороба.

Під час дослідження встановлено, що з терміносистеми травматології було запозичено 59 лексичних одиниць у сферу фітнесу, які представлені у двох розділах: “Фізичні ушкодження отримані під час тренувань та реабілітація” – 53, “Розлади та хвороби” – 6, що разом становить 1,74% від загального корпусу фахової мови фітнесу, наприклад, *dystrophy* – дистрофія, *ankle instability* – нестабільність щиколотки. Ці терміни були виокремлені на основі того, що надмірні фізичні навантаження або неправильна техніка виконання вправ може призвести до забоїв,

розтягнення сухожилків або забиттю м'язів, ушкодженню суглобів або перелому кісток (див. рис. 3.1.).

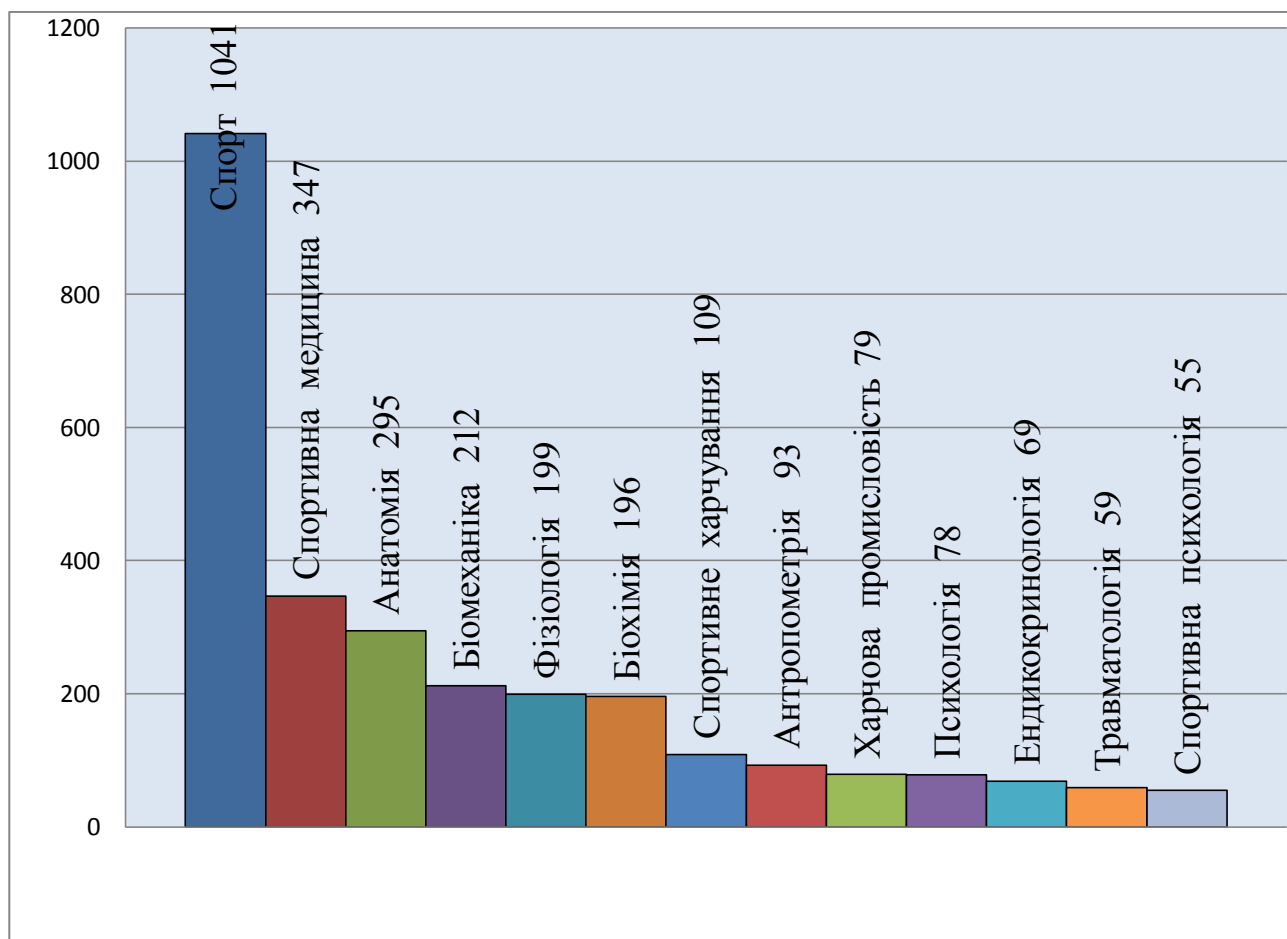

Рис. 3.1. Запозичення термінів із суміжних галузей знань

У фахову мову фітнесу були також запозичені терміни на позначення різних хронічних, серцево-судинних, пульмонологічних захворювань, які складають незначну частину від загального корпусу термінологічних одиниць і в основному представлені у розділі “Розлади та хвороби”. Тож, з термінології неврології були запозичені 0,94%, психіатрії (0,73%), фармакології (0,70%), фізіотерапії (0,68%), кардіології (0,50%), гематології (0,29%), соціальної гігієни (0,27%), загальної терапії (0,24%), онкології (0,21%), гінекології (0,12%), ревматології (0,12%), гастроентерології (0,12%), алергології (0,09%), імунології (0,09%), пульмонології (0,06%), вертеб্রології (0,06%), геронтології (0,03%).

Отже, більшість запозичених термінологічних одиниць відноситься до спорту, спортивної медицини, спортивної фізіології, дієтології, біомеханіки, фізіології, біохімії.

На основі дефініцій з термінологічного словника “*Food and Fitness: A Dictionary of Diet and Exercise*” були відібрані терміни, які складають ядро фахової мови фітнесу, а саме вивчають специфіку фітнесу стосовно інших наук. Вони виникли в процесі розвитку науки про фітнес (див. рис. 3.2.) і складають лише незначну частину її терміносистеми – 3,91% (133 терміноодиниці).

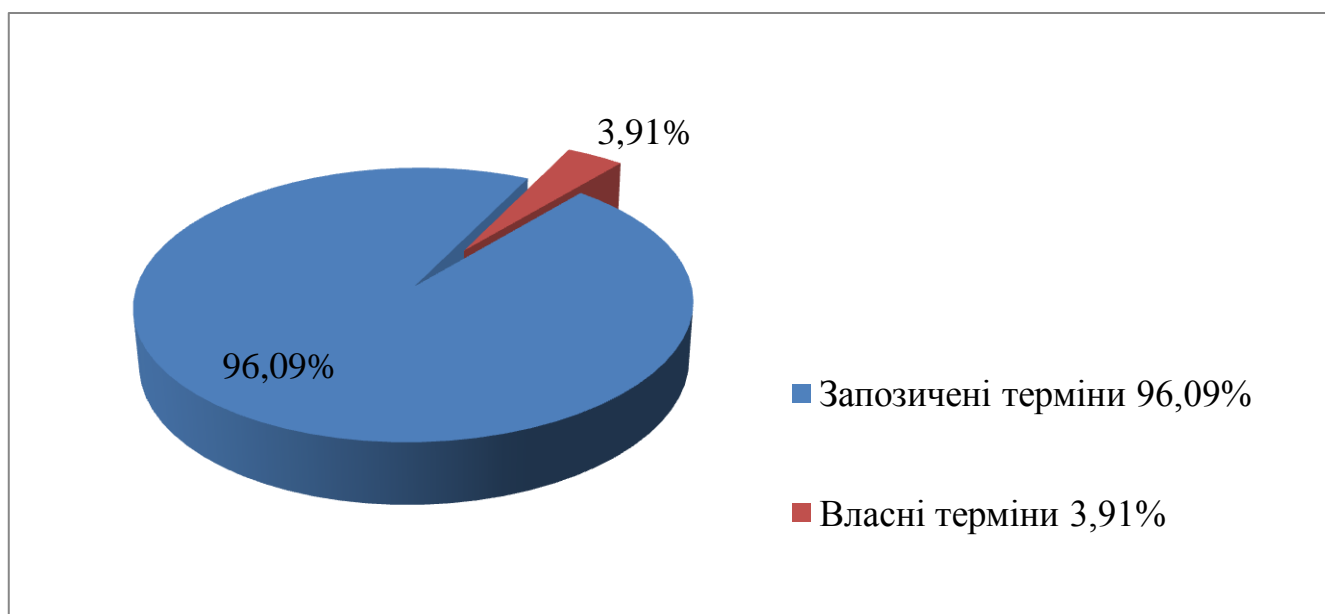

Рис. 3.2. Співвідношення запозичених та власних термінів у фаховій мові фітнесу

Ці запозичені терміни позначають нові поняття; належать до спеціальної галузі знань; мають чітко окреслені дефініції; їх значення не залежить від контексту; вони вмотивовані; є стійкими і відтворюються у мові.

Найбільше власних термінів фахової мови фітнесу представлено в термінологічному полі “Фізіологія фітнесу та виконання вправ” – 76,69% (102 із 133 термінів). Це зумовлено тим, що дослідження впливу фізичних навантажень на самопочуття людей, які ведуть активний спосіб життя, і надало поштовх створенню нових термінів для принципово нового підходу до спорту, наприклад, *physical fitness standards* – комфортний рівень фізичного навантаження, *muscular strength* – сила м’язу.

На основі аналізу дефініцій термінів фітнесу, можемо стверджувати, що ці терміни були створені саме свідомо, свідченням чого є термін “*aerobics*”. Більш ніж 40 років тому практично не існувало концепції фізичних вправ. Саме Кеннет Х. Купер усвідомив, що фізичні навантаження мають позитивний вплив на самопочуття та здоров'я. Він поставив перед собою завдання довести це на науковому рівні, в результаті чого він створив термін “*aerobics*”, який став революційним концептом фітнесу і був представлений світу в його книзі “*Aerobics*”, яка вийшла з друку в 1968 році. У цій книзі Кеннет Х. Купер обґрунтував, що аеробні заняття сприяють запобіганню серцево-судинних захворювань і також є ефективним методом для втрати зайвої ваги.

Кеннет Х. Купер також створив термін “*aerobic points*” або інакше кажучи “*Cooper points*” – шкалу, яка пов'язана з 41 вправою, різних типів вправ, тривалості та інтенсивності для різних статевовікових категорій. Залежно від того, скільки аеробних балів здобуто, можна визначити рівень фітнесу та серцево-судинного здоров'я. Він також розробив відомий тест Купера (*Cooper test*), який також знаний як тест 12 хвилин або пробіжки на 1,5 милі (*Cooper twelve-minute test*) [229].

Терміни фітнесу представлені ще в трьох термінологічних полях (“Методи тренування та устаткування”, “Рекреаційна діяльність та спорт”, “Розлади та хвороби”), які становлять від 5,39% до 1,17% у відповідних розділах фітнесу, де вони функціонують (всі виокремлені терміни фітнесу представлені у Додатку Д). Фітнес поглиблює сферу дослідження вже наявних галузей діяльності. В інших п'ятьох термінополях – “Фізичні ушкодження отримані під час тренування та реабілітація”, “Вправи: розтягувальні та зміцнювальні”, “Фізичні ушкодження отримані під час тренування та реабілітація”, “Дієти та режими харчування”, “Складники їжі, напоїв та харчових добавок”, “Будова тіла та рухи” – ми не виявили нових термінів. Це є свідченням того, що, хоча фітнес модернізував діяльність цих сфер, тим не менше запозичених термінологічних одиниць із суміжних галузей знань виявилось достатньо.

Саме терміни, які складають ядро фахової мови фітнесу, виокремлюють цю галузь діяльності як нову та незалежну. Терміни фахової мови фітнесу номінують

інноваційні підходи до сприйняття активного способу життя в сучасному суспільстві. Склад термінів запозичених фаховою мовою фітнесу із різних галузей знань, та створення власних термінів вказує на те, що фітнес являє собою принципово нову сферу знань, термінологія якої організована у струнку систему, що володіє певною самостійністю. Термінологія фітнесу створена на основі об'єднання різних понять спорту, медицини та дієтології, використовуючи власні терміни для опису його об'єкта, предмета, мети та завдання.

3.1.3. Творення термінологічних гнізд у мові фітнесу

В наш час з'являється велика кількість термінів, які функціонують для забезпечення фахової комунікації в межах певної терміносистеми. Такі терміни починають утворювати термінологічні гнізда. Утворення нових термінів відбувається шляхом конкретизації та уточнення позначуваних ними понять.

У складі багатокomпонентних термінологічних словосполучень виділяють терміни, які є основою для створення нових термінологічних одиниць, тому що вони насичені основним інформативним навантаженням. Такі терміни можна назвати ядерними або термінами-ядрами [190, с. 45]. Кожен ядровий термін утворює гніздо термінів-словосполучень. Продуктивність деяких термінів-ядер настільки велика, що вони можуть утворювати гнізда, які нараховують декілька десятків, а деколи й сотень термінологічних сполук [190, с. 49]. Величина таких гнізд залежить від термінологічного навантаження терміну, від ступеня розвитку терміносистеми. Варто зазначити, що у процесі термінотворення простежується тенденція до препозитивного та інпозитивного використання конкретизуючого компонента. Широкого розповсюдження набули терміни-словосполучення, які зазвичай складаються з двох або трьох компонентів. Наявність гніздотвірних термінів свідчить про системність термінології.

Структура термінологічного словосполучення вказує на місце поняття, яке воно посідає, в системі споріднених йому понять. Родове слово, ядерний компонент словосполучення, вказує на групу, до якої належить поняття. Це слово виділяється у

словосполученні закріпленим місцем, і процес утворення сполук зводиться до приєднання нових слів до нього [105, с. 144].

Під *термінологічним гніздом* розуміємо складне структурне утворення, сукупність словотвірних ланцюжків термінів, кожний наступний з яких мотивований попереднім і пов'язаний з попереднім понятійними відносинами. Ядром кожного термінологічного гнізда є гніздотвірний термін, який належить до певної предметної області або області більш високого порядку/суміжній предметній області, позначає більш загальне поняття в порівнянні з іншими елементами термінологічного гнізда, які виконують роль термінів-денонатів стосовно вихідного багатоаспектного згорнутого поняття. Отже, гніздотвірні терміни – це спеціальні одиниці, що формують первинну структуру термінології. Структура гнізда, вмотивованість, тобто можливість тлумачення похідного через будь-яке однокореневе слово, ієрархічну організацію тощо, перетворюють гніздо на “колектив”, де існують:

а) регуляція появи нових членів;

б) розподіл функцій, у тому числі й словотвірних, між вхідними лексичними одиницями й тематичними угрупованнями;

в) контроль за компенсаторними можливостями та здатністю стимулювати словотвірну активність “колег” з лексичного “колективу”;

г) контроль за зовнішніми зв'язками членів лексичного гнізда [42, с. 178].

В якості термінологічних гнізд були відібрані терміни, які мають найбільшу кількість утворених від них словосполучень та однослівних термінів. Варто зазначити, що верхівкою гнізда є непохідне слово, у випадку загальноновживаної лексики. У фаховій мові гніздотвірний статус отримують лексеми, які відзначаються найбільшим поняттєвим та інформативним навантаженням у конкретній терміносистемі, що вимагає відмови від постулату “вихідне слово гнізда – непохідне”. Верхівку гнізда можуть утворювати одиниці трьох ступенів вихідного компонента, залежно від матеріалу, а також від мети дослідження: I ступінь – однокореневі; II ступінь – похідні; III ступінь – композити [38, с. 65]. Тобто, термін *fitness* є верхівкою термінологічного гнізда, незважаючи на те, що воно є похідним, проте має більшу термінологічну “цінність”, ніж *fit*, на основі якого воно утворилось. У фаховій мові фітнесу були виявлені 173

гнізdotвірних терміна, навколо яких знаходиться 63,41% термінів даної терміносистеми. Число термінів, які групуються навколо слів-денотатів, кількісно відрізняється (див. рис. 3.3.), коливаючись від 136 до 2 залежно від значущості денотата.

Гнізdotвірні терміни першої групи

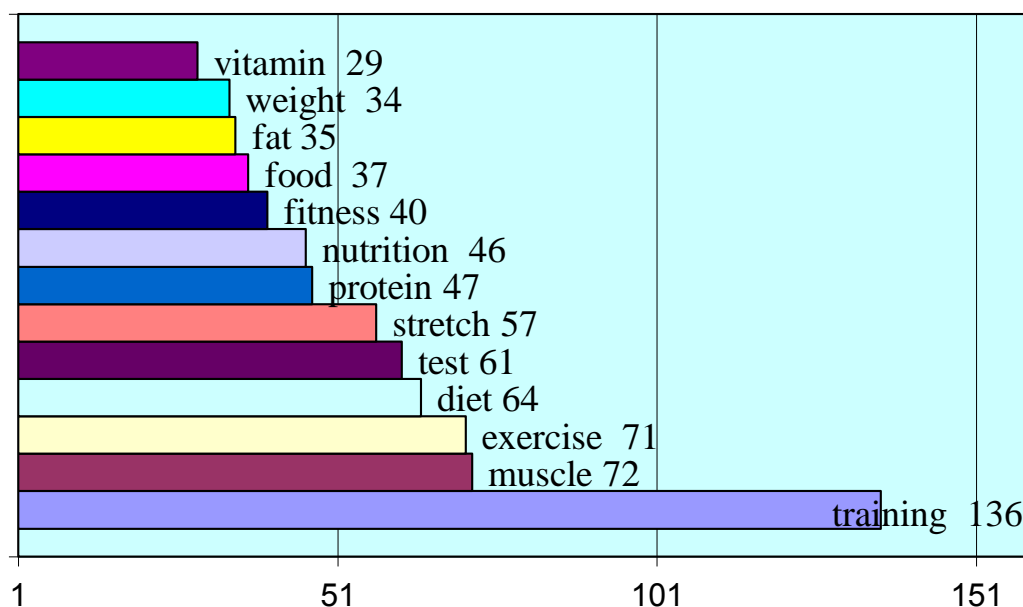

Рис. 3.3. Гнізdotвірні терміни першої групи

Всі гнізdotвірні терміни можна поділити на три групи. До першої групи відносяться найбільші термінологічні гнізда, які є термінами-домінантами, наприклад, *training* (тренування), *diet* (дієта, режим харчування), *test* (тестування), *exercise* (вправа), *stretch* (розтягування), *muscle* (м'яз), *food* (їжа), *fat* (жир), *weight* (вага), *nutrition* (харчування), *protein* (білок), *fitness* (фітнес), які безпосередньо пов'язані з основними поняттями й функціями фітнесу. До цієї групи ввійшли слова-денотати, які утворюють термінологічні гнізда від 136 до 30. Наведено структуру терміногнізда “*stretch*” (розтягування) в додатку Е., схема Е.1.

Другу доволі велику групу складають терміногнізда, які включають 29-15 термінів (див. Додаток Е., діаграма Е.2.): *vitamin* (вітамін), *system* (система), *metabolism* (обмін речовин), *capacity* (обсяг), *lunge* (випад), *activity* (діяльність), *principle* (принцип), *extension* (випрямлення), *flexion* (згинання), *raise* (підняття), *contraction* (скорочення), *strength* (сила), *press* (жим, вижимання), *skill* (навичка), *balance* (баланс), *body* (тіло), *energy* (енергія), *sport* (спорт), *aerobics* (аеробіка),

conditioning (загальнорозвивальні вправи), *acid* (кислота), *rate* (рівень; частота), *squat* (присідання), *rotation* (періодичне повторення), *load* (навантаження), *run* (біг). Те, що термін-денотат *metabolism* не потрапив до першої групи, свідчить про те, що це поняття є вузьким, менш дослідженим, ніж терміни-денотати, які представлені у першій групі.

До третьої групи належать гнізdotвірні терміни, які утворюють від 14-2 (див. Додаток Е., діаграма Е.3.): *fibre* (волокно; клітковина), *eating* (приймання їжі), *composition* (склад; тілобудова), *distribution* (розподіл), *flexibility* (гнучкість), *endurance* (витривалість), *resistance* (опір), *drill* (вправи; тренування), *fatigue* (втома), *failure* (неспроможність), *energy* (енергія; сила), *pathway* (метаболічний шлях) тощо.

Отже, в утворенні термінологічних гнізд у фаховій мові фітнесу беруть участь як терміни вузькогалузеві, так і з суміжних галузей та загальнонаукові. Розуміння гнізdotвірного потенціалу термінолексики допомагає глибше проникнути у лексико-семантичну систему фахової мови.

3.2. Структурні особливості англійської терміносистеми фітнесу

3.2.1. Структурний склад фахової мови фітнесу

Термінологічний корпус фахової мови фітнесу з погляду форми, дає підстави виділити лексичні одиниці двох типів: монолексемні терміни і терміни-словосполучення.

За своєю структурою терміни-слова можна поділити на три основні типи: прості терміни, основа яких збігається із коренем; похідні, до основи яких додають словотвірні елементи; складні, у складі яких – дві або більше основ з афіксами або без них, написаних разом або через дефіс.

Термінологічне словосполучення складається зі стрижневого слова та залежних компонентів, що функціонують як цілісна семантична одиниця з одночасним збереженням значень своїх компонентів. Воно відповідає вимогам точного орієнтування на реалію, стислості форми та системності [80, с. 4].

За структурою терміни фахової мови фітнесу представлені таким чином (див. рис. 3.4.).

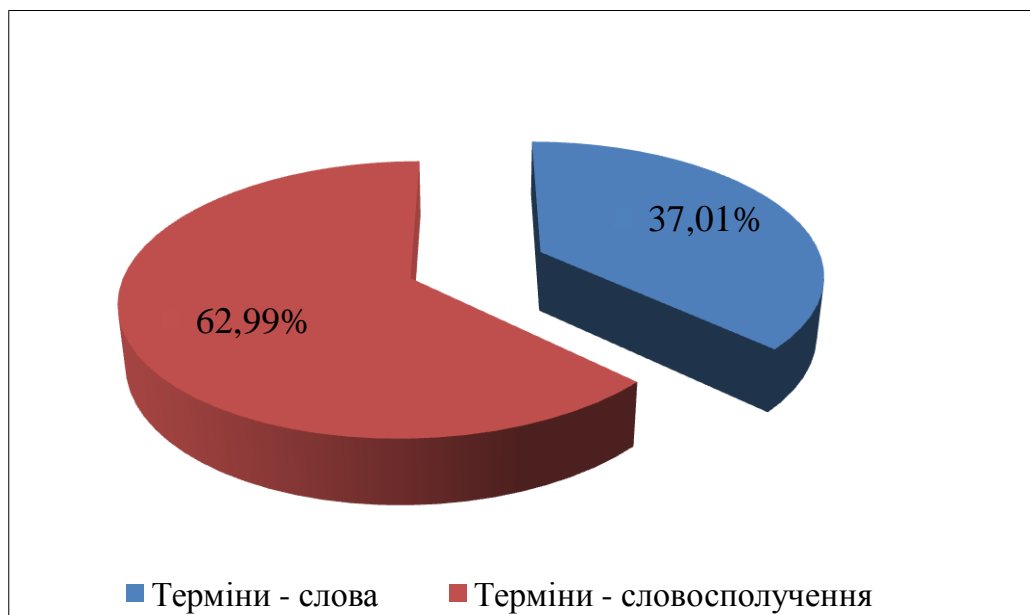

Рис. 3.4. Співвідношення між термінами-словами

і термінами-словосполученнями

- 37,01% – терміни-слова, наприклад, *anabolism* (анаболізм), *hyperactivity* (надактивність), *boxercise* (аеробне тренування з елементами боксу), *lacto-ovo-vegetarian* (вегетаріанець, який споживає молочні продукти), *low-calorie* (низькокалорійний), *workout* (тренування), *weightlifting* (важка атлетика);
- 62,99% – терміни-словосполучення, наприклад, *oxidative capacity* (окислювальна здатність), *Physical Activity Level* (рівень фізичної активності), *long-term anaerobic performance capacity* (довготривала здатність до анаеробної діяльності), *delayed onset muscle soreness* (синдром відстроченого м'язового болю).

За граматичним складом терміни-слова можуть бути представлені іменниками, дієсловами, прикметниками. Семантичний обсяг слова, способи та особливості поєднання в ньому термінологічних та нетермінологічних значень відрізняються у словах, що належать до різних частин мови. Найбільшу здатність “опредмечувати” будь-яке поняття мають іменники, тому вони становлять найбільшу групу у термінологічній лексиці [44, с. 27]. Ядром фахової мови фітнесу є терміни-іменники.

Ф.А. Циткіна вважає, що справедливим є включення дієслів, прикметників та прислівників у систему термінологічної лексики в якості автономних термінів, які однозначно називають поняття (процеси) і не викликають асоціацій із загальною лексикою [216, с. 12].

Однослівні терміни представлені таким частиномовним складом (див. рис.3.5.):

- 78,87 % іменників, наприклад, *calorimeter* (калориметр), *malnutrition* (недостатнє харчування), *insulin* (інсулін);
- 13,98 % прикметників, наприклад, *mesomorphic* (мезоморфний), *nutrient-dense* (насичений поживними речовинами), *ballistic* (балістичний), *myotonic* (міотонічний);
- 7,15 % дієслів, наприклад, *metabolize* (метаболізувати), *detoxify* (детоксифікувати), *rehydrate* (відновлювати водяний баланс організму), *plateau* (призупинятись у розвитку).

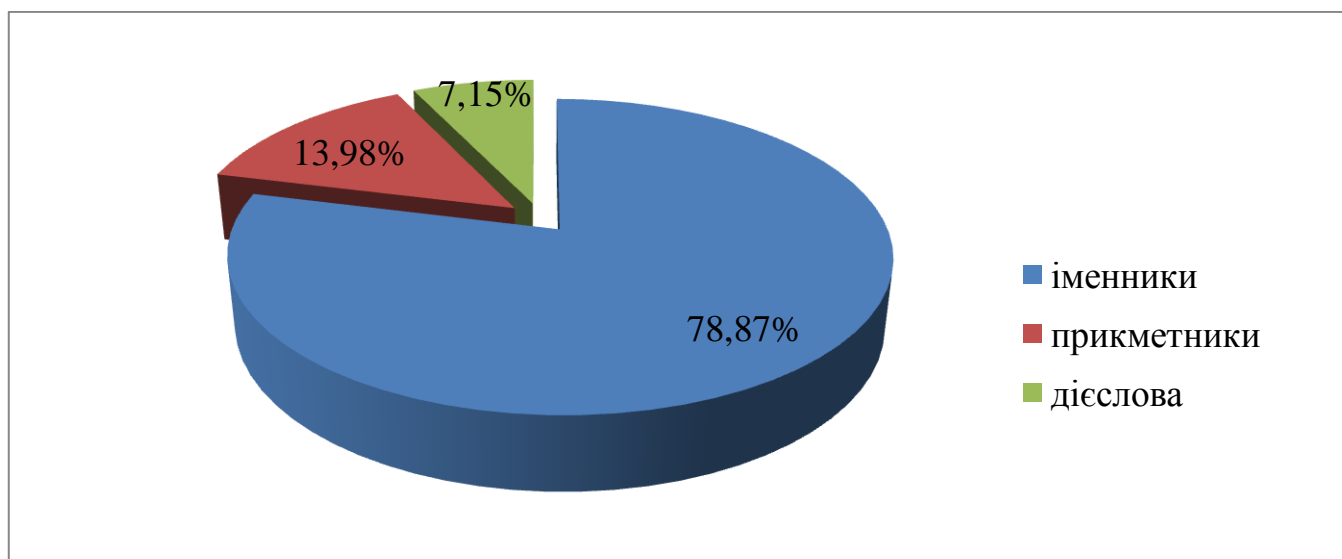

Рис. 3.5. Граматичний склад однослівних термінів

Терміни-словосполучення можна класифікувати за кількістю компонентів (див. рис.3.6.) на:

- 78,96% – двокомпонентні, наприклад, *absolute strength* (абсолютна фізична сила), *dietary intake* (споживання харчових добавок), *progressive overload* (прогресивне навантаження);

- 18,51% – трикомпонентні, наприклад, *gynoid fat distribution* (ожиріння за жіночим типом тілобудови), *anaerobic energy systems* (системи анаеробної енергії), *maximal oxygen uptake* (максимальна утилізація кисню);

- 2,52% – багатоконпонентні, наприклад, *spot theory of fat reduction* (теорія зі зниження ваги у певних частинах тіла), *coronary heart disease risk factor* (фактор ризику ішемічної хвороби серця), *delayed onset muscle soreness* (синдром відстроченого м'язового болю).

-

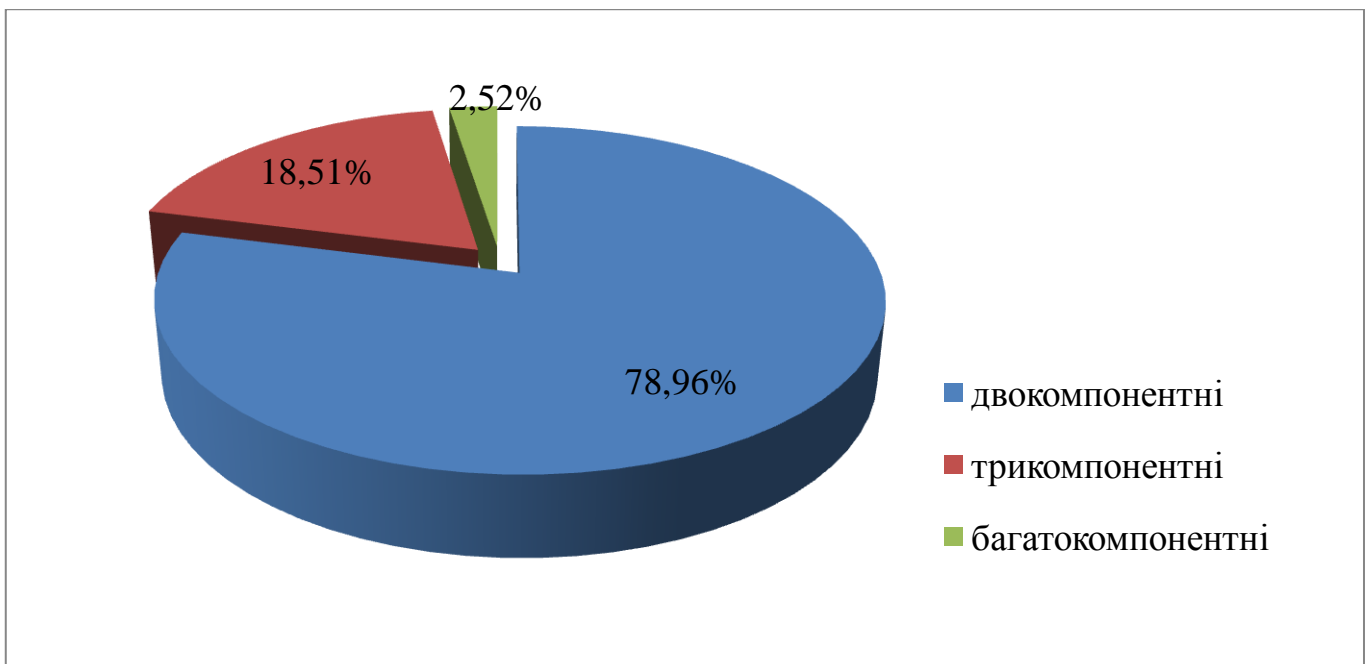

Рисунок 3.6. Відсоткове співвідношення термінів-словосполучень

Як видно з рисунків чільне місце серед слів-термінів посідають іменники; у термінах-словосполученнях переважають двокомпонентні одиниці.

3.2.2. Моделі термінів-словосполучень

Під час дослідження терміносистеми фітнесу було виявлено найпоширенішими за структурою є двокомпонентні терміни.

До найпродуктивніших моделей утворення складних двокомпонентних термінів у фаховій англійській мові фітнесу належать моделі **N+N** (50,20%) та **A+N** (40,31%). Незначну кількість становлять наступні моделі: **Ving+N** (3,61%), **Ved+N** (2,78%), **N+Pr+N** (2,48%), **N's +N** (0,47%), **Adv+N** (0,11%).

У модель **N+N** атрибутивну функцію виконує іменник у поєднанні з іншим іменником; вона здатна передавати різноманітні відношення логіко-понятійного характеру. Другий компонент такої моделі є ядерним, що вказує на родове поняття, а перший виражає видове поняття: *adaptation energy* (енергія адаптації), *fitness continuum* (постійно підтримувати себе у хорошій фізичній формі), *water retention* (набряк).

Модель **Adj+N**, атрибутивне словосполучення, яке виконує функцію препозитивного означення, реалізує різноманітні зв'язки предметів і явищ, наприклад, *caloric deficit* (негативний калорійний баланс), *conversational index* (індекс анаеробного порогу), *isometric stretching* (ізометричне розтягування).

Значно меншу кількість нараховують терміни-моделі **Ving+N** та **Ved+N**, де атрибутивну функцію виконують дієслівні компоненти, наприклад, *training intensity* (інтенсивність тренування), *detraining effects* (наслідки нерегулярного тренування), *apple-shaped obesity* (ожиріння в області талії/чоловічий тип ожиріння), *saturated fats* (насичені жири).

Модель **N+Pr+N** має підвиди:

N+of+N: *mode of exercise* (спосіб виконання вправи), *principle of individuality* (принцип індивідуального підходу), *range of motion* (амплітуда руху);

N+and+N: *clean and snatch* (ривок), *clean and jerk* (поштовх);

N+with+N: *lunge with twist* (випад з поворотом), *scaption with shrug* (махи в сторони зі шрагом);

N+to+N: *addiction to exercise* (психологічна залежність від тренувань), *training to failure* (тренування до точки відмови м'язів);

N+in+N: *run in place* (біг на місці).

Кількість термінів, утворених за моделлю **N's+N**, є незначною; перший компонент у них виражає ознаку одухотвореності, наприклад, *athlete's foot* (дерматофітоз), *farmer's walk* (силова вправа "прогулянка фермера"), *miner's cramp* (судомне захворювання).

За моделлю **Adv+N** утворено лише 2 терміни: *early response* (передчасна реакція на подразнювач), *late response* (запізнена реакція на подразнювач).

Що стосується трикомпонентних термінів, то найпродуктивнішими виявились моделі:

A+N+N – 34%, або 133 терміносполучення, наприклад: *physical activity index* (індекс фізичної активності), *ideal body weight* (ідеальна вага тіла), *human growth hormone* (гормон росту).

N+N+N – 20%, або 81 терміносполучення, наприклад: *exercise tolerance test* (тест на перенесення фізичного навантаження), *health fitness standard* (спортивно-оздоровчий стандарт), *target heart rate* (намічена частота пульсу).

Третьою за кількістю термінів є модель – **A+A+N** (11%, або 43 терміни), наприклад: *Recommended Daily Allowance* (рекомендована денна норма), *basal metabolic rate* (базисний рівень метаболізму), *white adipose tissue* (біла жирова тканина).

У межах фахової мови фітнесу було зафіксовано 58 чотирикомпонентних та 6 п'ятикомпонентних термінів. Уживання багатоконпонентних термінологічних утворень в галузі фітнесу пояснюється специфікою синтаксичної організації англійської мови, завдяки якій ядро-іменник виявляє здатність до багатоелементного означення, наприклад: *Cunningham and Faulkner treadmill test* (тест Канінгема та Фолкнера на біговій доріжці), *Canadian home fitness test* (канадський тест для визначення рівня фітнесу у домашніх умовах), *coronary heart disease risk factor* (фактор ризику серцево-судинних захворювань).

3.3. Словотвірні особливості термінології фітнесу

Термінологія фітнесу перебуває в стані активного розвитку. Під час номінації нових термінів фітнесу використовуються всі наявні в мові засоби номінації: словотвір, синтаксична та семантична трансформації. У зв'язку з цим необхідно виявити, у чому специфіка утворення похідних термінів фітнесу, а також описати особливості утворення структурно-семантичних моделей.

Терміни фітнесу представлені як словами-термінами, так і термінами-словосполученнями. Якщо порівняти їх кількісну представленість в лексиці фітнесу, то прослідковується явище ширшого використання словосполучень, оскільки їх кількість у 1,56 рази перевищує кількість наявних слів-термінів. І це не дивно, тому що двослівні й багатослівні терміни точніші, ніж однослівні, оскільки дозволяють з більшою наочністю показати відношення окремих понять у терміносистемі фітнесу.

3.3.1. Афіксація як продуктивний спосіб термінотворення

За морфологічною структурою однослівні терміни фітнесу загальною кількістю 1186 поділяються на непохідні (463 одиниць, або 39,05 %), похідні (545 одиниць, або 45,95 %) та складні (111 одиниць, або 9,35 %). Похідні слова, утворені за допомогою префіксальних та суфіксальних морфем, кількісно домінують над непохідними, що є свідченням того, що перевага надається вмотивованим одиницям.

Афіксація – спосіб словотвору, за допомогою якого утворюються нові слова “шляхом приєднання словотвірних афіксів, тобто префіксів та суфіксів, до основ різних частин мови” [213, с. 13]. В морфологічній структурі слова-терміна, утвореного шляхом афіксації, органічно закладені основи структурної систематизації, які мають першочергове значення для термінології [152, с. 199].

Хоча сучасна англійська мова послуговується чималим арсеналом афіксів, поповнення його складу не припиняється. Позиція афікса в системі не може залишатися постійною. Суфікс неодмінно повинен розвиватись, і в розвитку йому властиві етапи продуктивності, малопродуктивності і непродуктивності [68, с. 107]. Ці словотвірні

форманти мають перехідний статус, тому що перебувають на межі основоскладання й афіксації, що є причиною різних підходів до класифікації та інтерпретації афіксів.

Похідні терміни фітнесу утворюються за загальними правилами словотвору англійської мови. У процесах утворення префіксальних похідних терміносистеми фітнесу використовується певний набір префіксів з усього арсеналу префіксальних засобів англійської мови, який, як зазначає Полюжин М.М. [158], складається з 79 префіксів, що беруть участь в утворенні іменників, дієслів, прикметників та прислівників сучасної англійської мови.

Словотвірна префіксація англійської терміносистеми фітнесу представлена 45 префіксами та префіксоїдами: *a-, an-, anti-, auto-, bi-, bio-, contra-, co-, cross-, de-, dia-, di-, dys-, en-, hyper-, hypo-, im-, in-, inter-, intra-, macro-, mal-, mega-, meso-, micro-, mono-, multi-, myo-, non-, over-, poly-, pre-, pro-, re-, self-, semi-, sub-, super-, syn-, trans-, tri-, un-, under-, uni-*.

Ми виявили 176 похідних слів-термінів, які утворено шляхом префіксації, що становить 32,29 % від загальної кількості слів-термінів.

Префікси, які були зафіксовані в процесі утворення префіксальних похідних-термінів, можна поділити на три групи: а) високопродуктивні: *over-* – 15 одиниць (*overeating* – переїдання), *hyper-* – 14 одиниць (*hyperextension* – гіперекстензія); б) середньопродуктивні: *re-* – 9 одиниць (*rehydration* – відновлення водного балансу); *under-, non-, in-, bi-, myo-* – по 7 похідних (*undernourishment* – недоїдання, *non-fattening* – той, що не сприяє ожирінню, *incoordination* – відсутність координації м'язових рухів, *bilateral* – білатеральний, *myopathy* – міопатія); *anti-, hypo-, de-, un-* – по 6 похідних (*antioxidant* – антиоксидант, *hypotonia* – гіпотонія, *detoxication* – детоксикація, *unsaturated* – ненасичений); в) низькопродуктивні, які налічують 5 та менше похідних-термінів: *super-, tri-, trans-, syn-, sub-, self-, pro-, poly-* та інші (*superfood* – корисна для здоров'я їжа, *triceps* – трицепс, *transverse* – поперечний, *synergist* – синергісти, *submaximal* – субмаксимальний, *selfregulation* – саморегуляція, *protrector* – протрактор, який витягує м'яз, *polypeptide* – поліпептид).

Префікси *a-, an-, anti-, contra-, de-, in-, im-, un-* передають значення “дії, протилежній тій, що позначена мотивуючою основою”, *mal-, dys-*, передають

значення “аномального, поганого”, *co-*, *intra-*, *en-* – “взаємодія, спільна діяльність”, *dia-*, *cross-*, *inter-*, *trans-* – “ті, що перетинаються, або відбуваються в середині чогось”, *uni-*, *mono-* – “той, що складається з однієї частини”, *sub-*, *under-* – “недостатня діяльність того, нащо вказує твірне слово”, *over-*, *hyper-* – “надмірність прояву того, нащо вказує твірне слово”.

Антонімічні значення відзначаємо у парах *eu-* “добре” та *mal-* “поганий”; *under-* “недостатня діяльність, що позначена твірною основою” та *over-* “надмірність прояву того, що вказує твірне слово”; *hyper-* “надлишкова якість того, що позначено твірною основою” і *hypo-* “недостатня якість того, що позначено твірною основою”, *mono-* “одиничний” та *poly-* “багатоскладовий” (*eustress* – позитивний стрес, *malnutrition* – неповноцінне харчування, *undereating* – недоїдання, *overtraining* – перетренування, *hypertention* – гіпертонія). Ми зафіксували градуальні антонімічні префікси: *micro-* “менше, ніж те, що вказане твірною основою” < *meso-* “середнього розміру від того, нащо вказує твірна основа” < *macro-* “більший від того, нащо вказує твірна основа” < *mega-* “надзвичайно більший від того, нащо вказує твірна основа” (*micronutrient* – мікроелемент харчування, *mesocycle* – мезоцикл тренування, *macrobiotics* – макробіотика, *megadose* – дуже велика доза вітамінів).

У процесі утворення термінів фітнесу використовується визначений набір суфіксів із загального переліку словотвірних суфіксів, що складає 94 одиниці і є найповнішим на сьогодні [77]. Було зафіксовано використання 50 суфіксів, від усього інвентарю суфіксів, що функціонують у сучасній англійській мові.

Кількість суфіксів, за допомогою яких утворилися похідні терміни-іменники фітнесу, становить 34 одиниць: *-acy (-cy)*, *-al*, *-an*, *-ance (-ence)*, *-ase*, *-er (-or)*, *-arian*, *-ia*, *-ics*, *-ie*, *-ine (-in)*, *-ing*, *-ism*, *-ist*, *-ite*, *-itis*, *-ity*, *-ium*, *-logy*, *-lysis*, *-ment*, *-ness*, *-ock*, *-ol*, *-oma*, *-one* *-ose*, *-osis*, *-pathy*, *-ship*, *-sion (-tion)*, *-stat*, *-ture*, *-y*. Прикметники, утворені з використанням 13 суфіксів: *-able (-ible, -eble)*, *-al*, *-ant (-ent)*, *-ar*, *-ary (-ry)*, *-ed*, *-ic*, *-ing*, *-ior*, *-ive*, *-oid*, *-ous*, *-y*, а в утворенні дієслів використовується 3 суфікси: *-ate*, *-ify*, *-ise (-ize)*.

Таким чином, префіксів у суфіксальному термінотворенні англійської фітнес термінології бере участь 52,12 % від тих, що функціонують у сучасній англійській мові.

Терміни, утворені шляхом афіксації, можна поділити на групи залежно від того, до якої категорії належать поняття, які вони позначають: 1) найменування процесів та результату дії; 2) найменування ознак, якостей та особливостей; 3) найменування захворювань та розладів різного характеру; 4) найменування хімічних сполук, речовин та ліків; 5) найменування наук та видів діяльності, 6) особа, яка виконує дію та знаряддя для виконання дії.

Для першої групи термінів найпоширенішими є суфікси *-tion (-sion)* – 59 одиниць (*extension* – випрямлення кінцівок, *rehabilitation* – реабілітація); *-ing* – 37 одиниць (*chining* – підтягування на перекладині, *dieting* – притримування режиму харчування); *-acne (-ence)* – 7 одиниць (*resistance* – протидія, *adherence* – дотримання вказівок лікарів); *-ment* – 6 одиниць (*nourishment* – харчування, *supplement* – харчова добавка); *-age* – 1 одиниця (*roughage* – їжа з великим вмістом клітковини).

До другої групи термінів, які виражають якість, ознаку та особливість, відноситься 36 термінів, 22 з яких утворені за допомогою суфікса *-ity*, 6 – за допомогою суфікса *-ness*, 5 одиниць утворені суфіксом *-ture* та 3 – за допомогою суфікса *-acy (-ency)*. Всі вищезазначені суфікси приєднуються до основ прикметників, наприклад: *obesity* – ожиріння, *vascularity* – васкуляризація, *digestibility* – легкотравність, *efficiency* – ефективність, *fitness* – фітнес, *wellness* – міцне здоров'я.

До складу третьої групи входить 73 терміни, утворені за допомогою латинських та грецьких суфіксів, а саме: по 22 терміни з суфіксами *-ia* та *-osis* (*insomnia* – безсоння, *glycaemia* – глікемія, *adiposis* – ожиріння, *arthrosis* – артроз), 14 термінів із суфіксом *-ism* (*alcoholism* – алкоголізм, *rheumatism* – ревматизм), 6 термінів із суфіксом *-trophy* (*dystrophy* – дистрофія, *amyotrophy* – аміотрофія) та з суфіксами *-oma*, *-pathy*, *-itis*, *-lysis* (*melanoma* – меланома, *arthropathy* – захворювання суглобів, *bursitis* – бурсит, *lipolysis* – розщеплення жиру).

Четверта група представлена суфіксами латинського та грецького походження, які зазвичай використовуються у процесі номінації хімічних сполук, речовин та ліків.

Ця група налічує 66 терміноутворень, у процесі номінації яких беруть участь суфікси *-ine (-in)* – 43 одиниці (*creatine* – креатин, *insulin* – інсулін), 8 одиниць із суфіксом *-ose*, на позначення назв вуглеводів (*fructose* – фруктоза, *maltose* – мальтоза), 7 одиниць на позначення хімічних елементів та сполук, за допомогою суфікса *-ium* (*sodium* – натрій, *magnesium* – магній), 5 одиниць з суфіксом *-ol* (*glycerol* – гліцерин, *retinol* – ретинол) та по 1 терміну з суфіксами *-ase*, *-al*, *-one*, *-ic* (*lactase* – лактаза, *nutraceutical* – нутрицевтик, *ketone* – кетон, *antibiotic* – антибіотик).

П'ята група представлена термінами з такими суфіксами: *-ics* – 16 одиниць (*biomechanics* – біомеханіка, *plyometrics* – пліометрика), *-logy* – 5 термінів (*kinesiology* – кінесіологія, *physiology* – фізіологія), *-y* – 7 термінів (*anatomy* – анатомія).

Остання група представлена такими суфіксами: *-er (-or)* – 32 одиниці, *-ist* – 5 одиниць, *-arian* – 2 одиниці та: *-stat* – 1 термін (*caliper* – щипці для вимірювання відсотку жиру в організмі, *spotter* – людина, яка підстраховує під час виконання фізичних вправ, *adipostat* – пристрій для вимірювання відсотків жиру в організмі, *fruitarian* – людина, яка споживає лише фрукти, *nutritionist* – дієтолог, *antagonist* – м'яз-антагоніст).

Варто зазначити, що у фаховій мові фітнесу було зафіксовано 8 лексичних одиниць, які утворилися шляхом усічення афіксів, наприклад: *prone* < *pronation* – бути схильним до чогось, *flex* < *flexible* – вигинатися, *gymnast* < *gymnastics* – гімнаст та інші.

3.3.2. Роль конверсії у терміносистемі фітнесу

Конверсія існує у багатьох мовах, але саме в англійській вона набула широкого розповсюдження, що пояснюється збігом звукової форми іменників та дієслів в результаті втрати закінчень та запозичень з французької мови [99, с. 12].

Зі 1365 термінів-слів, які входять до складу фахової мови фітнесу, 100 термінів були утворені шляхом конверсії, що складає 7,32%.

Вважається, що Г. Світ був першим, хто ввів термін “конверсія” в англійську граматику [280, с. 38-40]. Конверсія у Г. Світа – двопланова. З одного боку, він не відмовляється від ідеї синтаксичної поліфункціональності слів, а з іншого,

конверсія трактується ним як синтаксично-морфологічний словотвірний процес. Починається цей процес із синтаксису і закінчується морфологією. Такий підхід щодо конверсії отримав надалі широкого розповсюдження. У мовознавстві існує декілька точок зору на природу даного словотвірного процесу. Розглянемо деякі з них.

1. Низка вчених (Л. Блумфілд [23], Г. Марчанд [263], П. Лауверс [261], Г.П. Троїцька [194]) визначають конверсію як спосіб словотвору за допомогою нульової морфеми. На думку П. Лауверса, морфологічна конверсія ґрунтується на стійких взаємовідносинах між класом коренів та класом похідних за допомогою нульової морфеми форми утворюють парадигму [99, с. 144].

2. Конверсія відома як кореневий або безафіксний спосіб словотвору, зміни функції. Можна стверджувати, що цей підхід щодо природи конверсії не відображає в повній мірі суті явища, тому що в якості твірної основи можна використовувати не лише кореневі, але й похідні, складні слова і навіть словосполучення.

3. О.І. Смирницький [177], О.С. Кубрякова [98], визначають конверсію як морфологічний спосіб словотвору. Так, на думку О.С. Кубрякової, конверсія визначається як процес морфологічної транспозиції основи і, відповідно, як процес цілковитої зміни парадигми у вихідній одиниці або ж як результат повної зміни морфологічного оточення у неї [20, с. 75].

4. Деякі науковці розглядають конверсію як морфологічно-синтаксичний спосіб словотвору. Серед них варто згадати І.В. Арнольд [10], З.А. Харитончик [195]. Під час даного способу словотворення слово, яке раніше існувало отримує не лише нове значення, але й слугує для вираження нових семантичних значень. Використання такого підходу до конверсивної деривації, залишає поза межами аналізу семантичні критерії її визначення.

Одним із спірних питань залишається визначення напрямку похідності, тобто, що від чого утворилося. О.Д. Мешков вважає, що у більшості випадків “фактичний напрям продуктивності взагалі неможливо визначити, адже словники, укладені за історичними принципами, фіксують лише дані писемних джерел, а усна словотворність залишається поза їхніми межами [129, с. 123]. З його думкою не

погоджується Ш. Баллі, який зазначає, що незважаючи на деяку відносність датування, перша фіксація лексеми у писемних пам'ятках мови становить єдине джерело наших знань про час входження слів до колективної пам'яті мовців [15, с. 35]. У сучасному мовознавстві розглядається декілька критеріїв визначення напрямку конверсії. І. Плаг пропонує чотири критерії:

1) розгляд конверсивних пар з точки зору етимології, тобто яке з них було першим зафіксовано у писемних джерелах;

2) розгляд семантичної структури, який показав, що обсяг значень твірного слова більший, ніж значення похідного; наприклад, обсяг значень іменників *build* – *physical construction and fitness of a person*, *tear* – *act of ripping or rending*, *stretch* – *act of stretching*, утворених шляхом конверсії від дієслів *to build*, *to tear*, *to stretch*, значно менший, ніж обсяг значень відповідних вихідних слів. О.Д. Мешков, так само як і І. Плаг, вважає, що неправильні дієслова не можуть бути конверсивними деривантами, і тому у конверсивній парі ми розглядаємо їх як твірні [270, с. 50];

3) розгляд конверсивних пар з точки зору наголосу; тобто дієслова мають основний наголос на останній склад, в той час як споріднені іменники – наголос на перший склад. Так само дієслова у поєднанні з постпозитивами мають головний наголос на постпозитиві, в той час як споріднені іменники – головний наголос на першому елементі, наприклад, *to overlóad* – *óverload*, *to pùsh úp* – *a pùsh-up*;

4) частота вживання похідних слів, утворених шляхом конверсії: істотно менша у порівнянні з твірними, наприклад, іменник *diet* є уживанішими, ніж його похідне дієслово *to diet*, – це є ознакою того, що дієслово в цій парі походить від іменника. Сам І. Плаг вважає, що ці критерії не є вичерпними, але можуть застосовуватися у більшості випадків для визначення напрямку конверсії [270, с. 135-140].

З метою визначення конверсивних моделей ми перевірили їх за етимологічним словником, використовуючи Інтернет ресурс <http://www.etymologyonline.com> [297], в якому вказані дати першої писемної згадки про те чи інше слово [194]. Наприклад, *contest v.* – змагатися (з 16 ст.), *contest n.* –

змагання (1640 р.), тобто у цьому випадку використовується конверсивна модель $V \rightarrow N$.

У подальшому описі конверсії при використанні терміна “конверсивна модель” (або коротше, “модель”) мається на увазі схема, що вказує на частини мови, які беруть участь у конверсії та напрямок творення терміна, наприклад: модель $N \rightarrow V$, $Adj \rightarrow N$, $V \rightarrow N$, $V \rightarrow Adj$ тощо [26, с. 31].

Твірна основа, від якої утворилися нові терміни шляхом конверсії, зазнає таких змін: 1) новий термін отримує всі закінчення для утворення граматичних форм у новій частині мови, наприклад, *balance n.* \rightarrow *to balance v.*, *slim adj.* \rightarrow *slim v.*, *burn v.* \rightarrow *burn n.*; 2) новий термін починає виконувати іншу синтаксичну функцію, наприклад, *diet n.* \rightarrow *diet v.*: *Janet **dieted** for months before her wedding*; 3) термін отримує нове лексико-граматичне значення, наприклад, *overstrain v.* (перенапружувати) \rightarrow *overstrain n.* (перенапруження) [26, с. 93].

Конверсія може відбуватися не лише між двома членами, але й між більшою кількістю слів, що знаходяться між собою у відносинах похідності. Ми виявили, що за кількістю членів у конверсивних моделях переважають двочленні (98) (наприклад, $V \rightarrow N$: *crunch* – (скручення (вид фізичної вправи для зміцнення м'язів живота)), $N \rightarrow V$: *spasm* – (спазм – спазмувати), $Adj \rightarrow N$: *fat* – жирний – жир, $V \rightarrow Adj$: *buff* – (робити привабливим – добре сформований (про фігуру), $Adj \rightarrow V$: *slim* – (худий – худнути). Тричленні нараховують всього 2 моделі, наприклад, $Adj \rightarrow V \rightarrow N$: *fast* – (пісний – постити – піст), $N \rightarrow V \rightarrow Adj$: *diet* – (дієта – притримуватися дієти – дієтичний).

У результаті проведеного аналізу було виявлено, що найпродуктивнішими моделями, за якими шляхом конверсії утворюються терміни фітнесу, є $V \rightarrow N$ (54 похідних, з яких 19 утворилося від дієслів з постпозитивами), $N \rightarrow V$ (36 похідних), $Adj \rightarrow V$ (5 похідних), $Adj \rightarrow N$ (3 похідних) та $V \rightarrow Adj$ (2 похідних). Розглянемо детальніше кожен з цих конверсійних моделей.

У конверсивній моделі $N \rightarrow V$ встановлюються різні семантичні відносини між вихідним іменником та похідним дієсловом. Дані нашого дослідження дають змогу

скласти приблизну схему семантичних переходів для цієї моделі конверсії, з урахуванням значення вихідного іменника, семантика похідного дієслова може бути прогнозована відповідно до семантики первинного слова, тобто значення похідного слова доволі вмотивоване. Серед типових семантичних переходів для конверсійної моделі $N \rightarrow V$ варто зазначити:

1) виконання дії, характерне для того, що позначається вихідним іменником (*exercise* – виконувати фізичну вправу, *focus* – зосереджувати увагу, *sprint* – спринтувати; бігти з максимальною швидкістю);

2) від іменників, які позначають предмет, річ, знаряддя дії, утворюються дієслова зі значенням “використовувати цей предмет” (*bicycle* – їздити на велосипеді).

3) від іменників, які називають особу, похідні дієслова у багатьох випадках отримують значення “виконувати функції певної особи” (*coach* – тренувати, *spot* – підстраховувати спортсмена під час вправи).

Для конверсивної моделі $V \rightarrow N$ характерні такі семантичні відносини між її компонентами:

1) іменник означає дію або випадок прояву того, що передається вихідним дієсловом (*contest* – змагання, *hug* – застосовувати захват);

2) вихідний іменник вказує на результат дії (*overload* – перенавантаження, *tear* – розрив, *swell* – припухлість).

Характерною ознакою конверсії сучасної англійської мови є утворення іменників від дієслів у поєднанні з постпозитивами. У фаховій мові фітнесу таким шляхом утворилося 19 термінів. Такі іменники переважно пишуться через дефіс, але бувають і випадки написання разом; наголос падає на перший елемент. Другий ненаголошений, або ж має другорядний наголос, наприклад, *to burn out* → *burnout*, *to come back* → *comeback*, *to curl up* → *curl-up*, *to sit up* → *sit-up*, *to cool down* → *cool-down*. Такі слова, як зазначає Б. Бартков, приєднують словотвірний формант, омонімічний постпозитиву, який виконує роль суфікса, тому процес творення слів *workout*, *rundown*, *push-up* він пропонує називати конверсифікацією, а власне словотвірні форманти – конверсифіксами (тобто одним із видів афіксів) [16, с. 28].

Часто конверсію пов'язують з метонімією. Ш. Баллі [15], О.С. Кубрякова [99] вважають, що метонімію варто розглядати як знакову, семіотичну операцію, в процесі якої один знак отримує можливість виступати замість іншого. Під час конверсії одна цілісність (вихідна конверсивна форма) починає виступати замість іншої (твірної конверсивної форми): корінь або основа одної частини мови (наприклад, дієслова) виявляються здатними виступати у функції іншої (наприклад, іменника), наприклад: *to repair* – *repair*. Таким чином, поліфункціональність англійського слова – фікція: слово не може бути одночасно і іменником і прикметником і дієсловом.

Отже, аналіз конверсивних моделей у фаховій мові фітнесу показує, що цей спосіб словотвору є продуктивним у термінології фітнесу. Поширеною моделлю конверсії в терміносистемі фітнесу є модель $V \rightarrow N$, яка має семантичні можливості і видозмінювати семантику вихідного слова у зв'язку з його перенесенням в іншу лексико-граматичну категорію. У рамках цієї моделі беруть активну участь дієслова з постпозитивами, в той час як раніше в цій моделі утворювалися лише іменники від кореневих дієслів.

3.3.3. Абревіація в процесах творення лексики фітнесу

Терміни-словосполучення зазвичай дуже громіздкі, що призводить до потреби їх скорочення для досягнення оптимально швидкої передачі інформації. На інтенсивне зростання термінів-скорочень мають вплив такі позамовні чинники, як поява різних засобів масової комунікації, економія часу для отримання максимальної кількості інформації за короткий проміжок часу та інші. Доречно також ураховувати і такі чинники, як інтеграція та диференціація наук, взаємопроникнення ідей і методів дослідження, спільна науково-дослідна робота вчених різних країн, обмін науковою інформацією [161, с. 525]. Лінгвістичні чинники також сприяють виникненню скорочених лексичних одиниць. Цю тенденцію відносять до моносилабізму та мовної економії.

Абревіація та скорочення неодноразово були метою досліджень вчених. Е.А. Дюжакова [69] розглядала структуру та семантику аббревіації англійської мови у порівнянні зі словоскладанням. Вагому роботу із дослідження аббревіацій-неологізмів провів Ю.А. Зацний [76]. Проблема класифікації скорочень присвячені праці А.П. Соколенко [178], В.В. Борисової [25], В.І. Заботкіної [72], Є.М. Ожогіна [143], Т.В. Мітрошкіна [131], В.Г. Лашкової [108] та ін. Останні дослідження в цій галузі спрямовані на встановлення функціональних властивостей скорочених лексичних одиниць в порівнянні з їх похідними корелятами і визначення умов, які сприяють розв'язанню неоднозначності та семантичної невизначеності скорочень [191].

В англійській фаховій мові фітнесу було виявлено 165 термінів-скорочень, що становить 4,85 % від загального корпусу терміносистеми. Під час дослідження ми виявили такі типи скорочень та аббревіатур термінів фітнесу:

1. *Ініціальна аббревіація*. Цей тип скорочення є. Такі скорочення становлять 67,27% від усіх типів скорочень та аббревіатур. Ініціальні аббревіатури можна поділити на такі підвиди:

1) *алфаветизми* (**BMR** [bi: em a:] *basal metabolic rate* – основний рівень обміну речовин, **WPI** ['dʌb(ə)lju: pi: ai] – *whey protein isolate* – ізолят білкової сироватки);

2) *звукові* (акроніми) (**DOMS** [dɔmz] *delayed onset muscle soreness* – синдром відтермінованого м'язового болю, **PAL** [pæl] *physical activity levels* – рівень фізичної активності);

3) *цифрові скорочення* (складаються із літер або складів та цифр) (**1RP** – [wʌn a: pi:] *one repetition maximum* – лише один підхід, **VO₂max** – [vi: ə tu: mæks] *aerobic capacity* – максимальний об'єм споживання кисню під час тренування);

4) *складні* (один з елементів є буква (букви), інший – ціле слово) (**CV training** < *cardiovascular training* – серцево-судинне тренування, **vitamin C** < *ascorbic acid* – аскорбінова кислота).

2. *Усічення* поділяються на:

1) *апокопи* (відсікання кінцевого елемента слова) (**rep** < *repetition* – повторення, **carb** < *carbohydrate* – вуглевод, **gym** < *gymnasium* – спортзал);

2) *синкопи* (вилучення центральної частини слова) (**abs** < *abdominals* – черевні м'язи, **pecs** < *pectoral muscles* – грудні м'язи);

3) *аферизи* (вилучення початкового елемента) (**tone** < *muscle tone* – тонус м'язів);

4) *графічні* (вживаються у текстах для економії місця і вимовляються як відповідні нескорочені слова) (**kg** < *kilogram* – кілограм, **kj** < *kilojoule* – кілоджоуль, **mg** < *milligram* – міліграм).

3. *Телескопія* (**boxercise** < *box* + *exercise* – аеробне тренування з елементами боксу, **aquarobics** < *aqua* + *aerobics* – водна аеробіка, **dancercise** < *dance* + *exercise* – аеробне заняття з елементами танцю, **aerobicise** < *aerobic* + *exercise* – аеробне тренування).

Ініціальні абревіатури є найпродуктивнішими. Оскільки одна з вимог, яка висувається до терміна, це його стислість, тому багато термінів-словосполучень підлягають процесу скорочення. У системі англійської термінології фітнесу виділяємо такі тематичні групи ініціальних скорочень:

1) *види фізичних вправ* (**BP** < *bench press* – жим штанги лежачи на лаві, **DL** < *dead lift* – станова тяга, **PC** < *power clean* – тяга штанги від підлоги до плечей);

2) *фізичні процеси в організмі під час або після тренування* (**PMR** < *progressive muscular relaxation* – прогресивна м'язова релаксація, **OBLA** < *onset of blood lactate accumulation* – відтерміноване накопичення лактози в крові, **RMR** < *resting metabolic rate* – рівень обміну речовин у стані спокою);

3) *захворювання та синдроми* (**NOS** – *eating disorder not otherwise specified* – розлади харчування без специфікації, **EIA** – *exercise-induced asthma* – астма напруження, **RSI** – *repetitive strain injury* – травма від постійного напруження);

4) *хімічні сполуки та препарати* (**ZMA** < *zinc monomethionine aspartate and magnesium aspartate* – аспарагінам магнію та цинку, **RNA** < *ribonucleic acid* – рибонуклеїнова кислота, **EFA** < *essential fatty acid* – незамінна жирова кислота);

5) *стандарти та норми споживання* (**AI** < *Adequate Intake* – адекватний рівень споживання, **DVs** < *daily values* – добова цінність, **RDI** < *Recommended Daily Intake* – рекомендована денна норма споживання);

6) *харчові та спортивні добавки* (**MRP** – *meal replacement product* – замітник їжі, **WPC** – *whey protein concentrate* – концентрат сировотки білка, **WGF** < *weight gain formula* – продукти для збільшення ваги);

7) *фізіологічні показники* (**BFC** < *body fat composition* – розподіл жирової тканини у тілі, **CG** < *center of gravity* – центр рівноваги, **HLE** < *health life expectancy* – очікувана тривалість життя).

Лінгвісти зауважують, що поступово нові лексичні утворення зазнають невілюючого впливу мовної системи. Тенденція до структурування скорочень виявляється у появі нових стандартних комплексів у складі ініціальних абревіатур, що призводить до створення їх “мікросистем” [25, с. 166].

У досліджуваній нами фаховій мові фітнесу ініціальні абревіатури за кількістю компонентів виявляють варіювання від двох до п’яти літер. Найчастотнішими з них є дво– та трикомпонентні структури (22 та 55 відповідно).

Таким чином, ініціальна абревіація у терміносистемі фітнесу є надзвичайно продуктивним способом термінотворення, який сприяє оптимізації термінів корпусу. Завдяки своїй “формальній зручності”, абревіатури можуть стати повноцінними, часто вживаними лексичними одиницями і з часом повністю витиснути свої еквіваленти – терміни-словосполучення із комунікативного простору. Абревіатури набувають все більшого поширення завдяки своїй стислості та економії вживання. Терміни-словосполучення з розвитком науково-технічного прогресу набувають статусу їх “інтерпретантів”.

3.3.4. Складні та складно-похідні терміни фітнесу

Словоскладання у сучасній англійській мові – це особливий та своєрідний спосіб творення слів, що характеризується певними ономазіологічними і комунікативними завданнями і функціями, які детермінують призначення,

специфіку і місце складних слів у загальній системі мови [195, с. 185]. Проаналізований корпус фахової мови фітнесу демонструє складні терміни низкою структурних моделей:

- складні іменники, утворені основоскладанням двох субстантивних основ, з використанням дефісу або без нього (55 одиниці): *lifestyle* – спосіб життя, *heartbeat* – серцебиття, *pharmafood* – харчування з терапевтичним спрямуванням;

- складні іменники, утворені основоскладанням ад'єктивної та субстантивної основ (15 одиниць): *dead-lift* – станова тяга, *dumbbell* – гантелі, *left-footer* – лівша.

- складні іменники, утворені основоскладанням дієслівної та субстантивної основ (5 одиниць): *feedback* – використовувані результати, *stopwatch* – секундомір із зупинником, *treadmill* – бігова доріжка;

- складні іменники, утворені основоскладанням субстантивної основи та дієприкметника теперішнього часу (4 одиниці): *race-walking* – спортивна ходьба, *weightlifting* – важка атлетика, *bodybuilding* – культуризм, *somatotyping* – соматотипи;

- складні іменники, утворені основоскладанням двох дієслівних основ (2 одиниці): *pull-push* – підйом силою, *push-press* – швунг жимом;

- складні прикметники, утворені основоскладанням ад'єктивної та субстантивної основ (9 одиниць): *high-calorie* – висококалорійний, *low-sugar* – з низьким вмістом цукру;

- складні прикметники, утворені основоскладанням субстантивної та ад'єктивної основ (11 одиниць): *calorie-dense* – висококалорійний, *health-conscious* – той, хто піклується про своє здоров'я;

- складні прикметники, утворені основоскладанням двох ад'єктивних основ (3 одиниці): *cardiovascular* – серцево-судинний, *musculoskeletal* – скелетно-м'язовий, *cognitive-behavioral* – когнітивно-поведінковий;

- складні прикметники, утворені основоскладанням ад'єктивної основи та дієприкметника минулого часу (7 одиниць): *longwinded* – з хорошими легенями, *loose-jointed* – гнучкий, *able-bodied* – здоровий.

Особливий клас англійських композитів представлений складними словами синтаксичного типу. Зазначений спосіб словотворення також називають лексикалізацією синтаксичних груп [137], синтаксичним словоскладанням [109], компресією [142], уподібненням слову [123]. Цей спосіб словотвору також може відноситися до підтипу складних слів, утворених на основі сурядного зв'язку [9, с. 228]. Такі складні одиниці також називають лексикалізованими словосполученнями [24, с. 7].

Синтаксичний спосіб словотворення, який виник на початку новоанглійського періоду, значно активізується на сучасному етапі розвитку англійської мови. Науковці пишуть про посилення тенденції до збільшення вживання багатокomпонентних комбінацій і досліджують природу складних слів синтаксичного типу [61, с. 15; 26, с. 160; 72, с. 31], наприклад: *mind-body-spirit* – розум-тіло-дух, *five-a-day* – п'ять разів на день, *weight-for-age* – вага тіла відповідна до віку, *lacto-ovo-vegetarian* – вегетаріанець, який споживає молочні продукти, але не їсть м'яса, *weight-for-height* – співвідношення маси тіла до зросту. До цієї групи також можна віднести терміни-словосполучення, у складі яких присутні слова синтаксичного типу, наприклад: *ability-to-skill transfer* – використання навичок на практиці, *ball-and-socket joint* – кульшовий суглоб, *forward-and-back leg swings* – махи ногами взад-вперед, *hand-eye coordination* – зорова координація рухів рук, *side-to-side lunge* – випади з боку в бік, *elbow-to-foot lunge* – випади з витягнутими руками вперед, *meat-and-vegetable diet* – дієта, в основі якої споживання м'яса та овочів, *sit-and-reach test* – тест із гнучкості, *sit-down-and-roll principle* – принцип максимального використання поверхні тілом під час приземлення, *waist-to-hip ratio* – співвідношення об'єму талії до стегон, *wide-to-narrow press-up* – віджимання з найширшої позиції рук до найвужчої.

3.4. Семантичні характеристики фахової мови фітнесу

Із розвитком наукового прогресу зростає потреба в утворенні нових термінів на позначення спеціальних понять. Одним із поширених засобів термінотворення є використання багатозначних загальномовних лексичних одиниць у фаховій комунікації. Кожен термін семантично співвідноситься з поняттям відповідної галузі людської діяльності. З врахуванням цієї особливості терміна, вважаємо доцільним розглянути семантичні смислові зв'язки із лексичними одиницями загальноповживаної мови.

3.4.1. Семантична деривація

В основі семантичного термінотворення лежить зміна смислу слова. Це продуктивний спосіб утворення назв для різноманітних понять, особливо у нових галузях науки і техніки, а також тих, що розвиваються. Загальноповживане слово, яке переосмислюється, виступає у ролі нового науково-технічного терміна. Семантична деривація у різних терміносистемах неодноразово ставала об'єктом дослідження таких науковців, як Т.Л. Канделакі [84], М.І. Мостовий [137], М.Н. Володіна [34; 35], В.Н. Прохорова [164], І.А. Дегтярьова [60], В.Н. Телія [186], К.І. Чупіліна [202] та ін.

Механізм перенесення найменувань чи семантичної деривації може бути описаний на основі тих семантичних ознак слова, які роблять можливим його застосування для номінації нових явищ та предметів [211 с. 94]. В процесі семантичного утворення слів під загальноповживане слово підводиться чітка дефініція. Для побудови нового терміна використовуються наявні лексичні одиниці, які вже функціонують у складі іншої термінології. Таке явище називається ретермінологізацією, тобто перенесенням готового терміна з однієї дисципліни до іншої з повним або частковим переосмисленням [289, с. 508]. Такий перехід термінів з однієї терміносистеми в іншу можна пояснити інтеграцією наук та появою нових фахових мов, які виникли на стику різних дисциплін. Теж саме

відбувається і у фаховій мові фітнесу. Ретермінологізація є в деякій мірі небажаним явищем у термінознавстві, адже веде до багатозначності терміна. Загальноживане слово тільки у науково-технічному тексті скорочує свою смисловість і виявляє інші валентні можливості, причому змінюються їхні лексикографічні зв'язки з іншими словами, вони стають обмеженими і стійкими [139, с. 39].

До семантичної деривації відносять широке коло семантичних перетворень, у першу чергу, різні види перенесень передусім (метафоричні, метонімічні, функціональні), зміну семантичного обсягу слів (розширення та звуження, спеціалізація значень), семантичні кальки.

На семантичну деривацію термінів у сфері фітнесу мають вплив такі мовні та позамовні чинники, як поява нових понять, які вимагають вираження у терміносистемі, зміна уявлень про об'єм того чи іншого поняття, свідоме прагнення науковців змінити об'єм значення певного терміна, підвищений інтерес фахівців у сфері спорту та медицини тощо.

Метафорична номінація можлива за наявності якої-небудь схожості нової реалії з уже існуючою. Знання законів пізнання допомагає простежити процес семантичного розвитку слова: рух від конкретного, як результат живого споглядання, до абстрактного, характеризує розвиток багатьох слів, які отримали вторинне значення в результаті метафоричної зміни смислів. На цьому, зокрема, наголошують С.Л. Мішланова [133], Л.А. Ліпіліна [117], М.М. Лапшина [107], Дж. Лакофф [106], Т.А. Подколзіна [157], А.В. Милюк [130] та багато інших дослідників.

Зазначимо, що метафоричний характер відносин між загальноживаними словами і термінами фітнесу зумовлює подібність, що знаходить відображення у подібності значень. Під час метафоричного термінотворення, новостворена мовна одиниця – метафоричний термін – тяжіє до своєрідного семантичного розгортання, оскільки починає функціонувати у тексті як інтерпретант нового наукового поняття [6, с. 49]. До прикладу, утворився термін фітнесу *rabbit* (бігун на далекі дистанції) шляхом метафоричного перенесення від загальноживаного

слова *rabbit* “кролик”. Цей приклад є свідченням того, що існує тісний і нерозривний зв’язок процесів метафоризації і абстрагування.

Вивчення сфери функціонування термінів, які набули нових значень завдяки метафоризації, дає змогу виділити дві групи термінів, які підлягають транстермінологізації шляхом метафоризації:

1) терміни, які пройшли етап детермінологізації та одночасно функціонують у вихідному термінологічному полі без змін;

2) терміни, які не є поширеними у загальноживаній мові.

У першому випадку метафора зв’язує лексичні одиниці двох мов (фахової мови та загальноживаної мови), у другому – лексичні одиниці однієї мови (фахової мови).

З метою виявлення метафоричних основ для перенесення і метафоричних моделей, які функціонують у фаховій мові фітнесу, ми проаналізували термінологічну лексику, джерелом якої слугував термінологічний словник “*Food and Fitness. A Dictionary of Diet and Exercise*” [295]. В результаті дослідження було виявлено метафоричні утворення, в основі яких лежить схожість ознаки понять або схожість кількох ознак:

- метафора за формою: *plate* – диск *штанги*, від *plate* – тарілки, столового прибору; *apple-shaped obesity* – ожиріння в районі живота або чоловічий тип ожиріння, від *apple* – яблуко; *pear-shaped obesity* – ожиріння в районі стегон або жіночий тип ожиріння, від *pear* – груша; *frame* – тілобудова та шина для імоболізації кісток та суглобів, від *frame* – каркас; *washboard* – дуже худорлява людина, від *washboard* – дошка для прання; *six-pack* – добре розвинуті м’язи черевного пресу, від *six-pack* – блок з шести банок пива; *bridge* – місток, вправа для укріплення м’язів спини або переносиця, який вживається у медицині, від *bridge* – міст як архітектурна споруда;

- метафора за функціональною подібністю: *dip* – віджимання на брусах, від *dip* – коротке занурення; *flush* – раптове почервоніння обличчя або приток крові до м’язів внаслідок інтенсивного тренування, від *flush* – раптовий прилив води; *crawl* – кроль або вільний стиль у плаванні, від *crawl* – повзання або повільний рух; *press* –

жим штанги, від *press* – натискання, стиснення; *windmills* – вітряк, вправа для розігріву плечових суглобів, від *windmill* – вітряк; *woodchopper* – лісоруб, вправа для розминки м'язів, від *woodchopper* – дровосік; *good-morning* – гіперекстензія (під час виконання якої людина нагинає верхню частину тулуба, наче вітається), від *good-morning* – добрий ранок; *wind sprint* – короткотривале прискорення під час бігу, від *wind* – вітер, який має здатність бути поривчастим; *yoyo dieting* – швидка втрата та набір ваги, від *yoyo* – іграшка, яка рухається ввєрх та вниз;

- метафора за схожістю ознак: *bulk* – тіло кремезної людини, від *bulk* – велика кількість або маса; *layered eating* – програма з корекції ваги, під час якої спочатку споживається низькокалорійна, але об'ємна їжа, щоб знизити апетит перед вживанням висококалорійної їжі, від *layer* – шар, пласт; *junk food* – неповноцінна їжа, від *junk* – мотлох, баракло; *empty calorie* – висококалорійна їжа із низьким вмістом поживних речовин, від *empty* – порожній; *pyramid system* – вид силового тренування, коли навантаження поступово збільшується, а кількість повторень зменшується, *food pyramid* – харчова піраміда, від *pyramid* – піраміда;

- метафора за схожістю з тваринами: *inchworm* – вправа для покращення гнучкості м'язів спини, від *inchworm* – п'ядак; *butterfly* – стиль у плаванні, *butterflies* – нервовє тремтіння, *butterfly machine* – тренажер, під час виконання вправи на якому рухи нагадують метелика, від *butterfly* – метелик; *charley-horse* – судома верхньої частини стегна, від *horse* – кінь (найбільшу кількість травм коні отримують у задні кінцівки), *frog stretch* – розтягування-жабка, від *frog* – жаба;

- метафора за подібністю назви місця: *core* – тулуб, від *core* – серцевина, центральна частина чогось; *peak* – найвища точка фізичної підготовленості, від *peak* – вершина гори; *plateau* – стадія, коли нема очевидного прогресу, від *plateau* – плато, плоскогір'я; *threshold* – гранична величина, від *threshold* – поріг;

- метафори за схожістю з назвами професійної діяльності: *athlete's foot* – грибокве захворювання ніг, *athlete's heart* – розширення серця (часто пов'язанє із заняттям спортом), від *athlete* – атлет, спортсмен; *miner's cramp* – судоми м'язів через надмірне потовиділення, від *miner* – шахтар; *farmer's walk* – прогулянка

фермера (спортсмен несе вагу так само, як у давнину носили воду відрами), від *farmer* – фермер.

Доречно зазначити, що такий поділ метафоричних перенесень є доволі суб'єктивним, адже в основі перенесення завжди лежить співставлення на асоціативному рівні, завжди існує емоційне сприйняття об'єкта, без якого поняття було б важко співставити.

В той час як метафоричне перенесення відбувається в мові через асоціації за подібністю, метонімічне перенесення має місце внаслідок суміжності предметів чи понять – часової, просторової, логічної, причинної, речової та ін. Метонімія відображає постійні контакти між об'єктами й типізується. Зв'язок між ланками іде від одного до іншого слова послідовно і опосередковано, що кардинально відрізняє метонімію від метафори.

Проблемі класифікації метонімічного перенесення присвячені праці Д. Шмельова [211, с. 104], Р. Якобсона [217, с. 328], М.Л. Гаспарова [40, с. 404], Г.К. Сироваткіної [175], О.В. Плаксії [156] але жодна з них не є вичерпною, а стосується лише окремих аспектів. Метонімія є синтагматично мотивованою деривацією, яка в системі утворення нових лексичних одиниць в англійській мові протиставлена парадигматично обумовленим переосмисленням – метафорі, звуженню та розширенню значення та ін. Зіставлення розгорнутого експліцитного виразу і згорнутого імпліцитного виступає наочною ілюстрацією того, що метонімія утворюється за принципом семантичного стиснення [18, с. 3-7].

Метонімічні утворення, як узуальні, так і okazaціональні, виконують передусім номінативну функцію внаслідок того, що метонімічне перенесення, як правило, не має у складі лексичного значення конотації експресивності-емоційності [164, с. 68].

В досліджуваній фаховій мові виокремлюємо такі моделі метонімічного перенесення:

1) перенесення “процес – результат”: *blood* – пускати кров і бути в крові; *burn* – пекти і опік; *burnout* – змучитися і виснаження фізичних та духовних сил; *comeback* – одужання і реабілітація; *eating* – споживання їжі та їжа; *composition* –

побудова і тілобудова; **conditioning** – піклування про фізичний стан здоров'я і хороша фізична форма; **adaptation** – пристосування і адаптація; **cramping** – виникнення судом і судоми; **drive** – стимулювати і стимул; **drying-out** – висушування і усихання; **exhaustion** – висмоктування і виснаження; **perspiration** – потіння і піт; **practice** – тренування і вправа;

2) перенесення “результат – процес”: **build** – тілобудова і зміцнювати здоров'я; **challenge** – виклик і робити виклик; **cheating** – обман і махлювати (не притримуватись дієти); **circumduction** – обертальний рух і виконувати обертальний рух; **condition** – форма, натренованість і тренувати; **atrophy** – атрофія органа і виснажувати; **lunge** – випад і робити випад;

3) перенесення “процес – особа”: **coach** – тренувати та тренування; **contest** – змагатися і змагання; **burnout** – виснажувати і виснажена людина; **dope** – приймати допінг та особа, що приймає допінг; **dropout** – перестати займатись якоюсь справою і особа, яка більше не займається спортом;

4) перенесення “процес – предмет”: **bicycle** – їздити на велосипеді і велосипедний спорт; **treadmill** – одноманітна механічна праця і бігова доріжка; **nutrition** – харчування і наука про харчування; **intolerance** – непереносимість та алергія; **fast** – постити і піст;

5) перенесення “предмет – особа”: **arm** – рука і гравець із сильним кидком; **pacemaker** – пейсмейкер і лідер у забігу; **pronator** – м'яз-пронатор і особа, яка пронує під час бігу або ходьби;

б) перенесення “частина – ціле”: **track** – бігова доріжка на стадіоні та легка атлетика; **anatomy** – будова тіла людини і розділ медицини, що вивчає будову тіла людини; **best** – хтось або щось найвищої якості чи стандарту і найвища якість або стандарт, який хтось або щось спроможний; **biomedicine** – використання принципів біології, біохімії, фізіології та інших базових наук для розв'язання проблем клінічної медицини і науки про людську здатність протистояти незвичним та надзвичайним зовнішнім умовам; **dorsal** – той, що відноситься до верхньої частини спини і спини в цілому; **gymnastics** – фізичні вправи, під час яких використовуються перекладини, кільця, бруси і гімнастика як вид спорту; **nutrition** – вплив їжі на

здоров'я і наука про харчування; *back* – частина тіла від шиї до талії, яка складається із хребта та кісток і задня частина тіла;

7) перенесення “ціле – частина”: *athletics* – легка атлетика і методи, системи та принципи тренування з легкої атлетики; *deadlift* – змагання з важкої атлетики і підйом штанги з підлоги; *exercise* – фізична або розумова діяльність, особливо активне використання м'язів для підтримання фізичної форми і певний рух або дія використання і зміцнення м'язів.

Дослідження термінів фітнесу, утворених шляхом семантичної деривації, відбувається за загальними законами семантичного розвитку, тобто нове термінологічне значення є вмотивованим, зв'язаним із вихідним словом, на основі якого воно утворилось. Варто зазначити, що метафоричне перенесення у кількісному співвідношенні є поширенішим, ніж метонімічне. Відзначимо, що у терміні сполучаються різні типи значень – абстрактні і конкретні, так само, як метонімічні зв'язки значень терміна є схожими до реальних відношень між предметами, процесами та явищами об'єктивного світу.

3.4.2. Особливості полісемії

Проблема багатозначності термінів залишається однією із суперечливих питань у сучасному термінознавстві. Науковців, які досліджували цю проблему у своїх працях, можна умовно поділити на два “табори”:

1) полісемія – негативне явище у термінології, яке може призвести до непорозуміння між фахівцями однієї галузі людської діяльності, її необхідно уникати [28; 134];

2) полісемія має місце і виправдана в термінології, тому що термін – це слово і йому природно притаманна полісемність. Кожен термін може мати не одну дефініцію. В процесі наукових досліджень фахівці різних галузей, використовуючи один і той самий термін, надають різних визначень, які відображають ставлення науковця до поняття в межах напрямку його дослідження [57; 71].

У лінгвістиці полісемію визначають як одну форму (усну чи письмову), яка має декілька значень, які семантично між собою пов'язані [283, с. 120]. Саме семантичний зв'язок є однією з найважливіших ознак полісемії, яка відрізняє її від омонімії.

Вважається, що в процесі появи та закріплення слова у мові воно є моносемічним, але його значення може з часом розширюватися шляхом накладання різних реалій людської діяльності, внаслідок чого воно стає полісемним. Тобто, на основі вихідного значення в результаті асоціативного перенесення виникають пов'язані, але різні значення, які відрізняються один від одного.

Основою для появи полісемії у фаховій мові фітнесу можуть виступати такі чинники:

1) термінологія фітнесу є явищем суспільного життя, тобто деяка кількість слів із загальноживаної мови набули термінологічного смислу. Варто зазначити, що у разі, коли загальноживане слово набуває тільки одне нове значення, воно стає вже двозначним, однак нерідко одне таке слово вживається на позначення кількох спеціальних понять. У такому разі лексема стає багатозначною [127, с. 451]. Насамперед це проявляється в тому, що частина термінів утворюється шляхом звуження значення загальноживаного слова. Наприклад, *form* має декілька смислів у загальноживаній мові: 1) форма; зовнішній вигляд; обрис; контур; 2) фігура (людини); обличчя. Її термінологічні значення: 1) стан здоров'я, фізична натренованість гравця, команди чи спортсмена; 2) постава та позиція, у якій особа щось виконує, на кшталт піднімання ваги. Тобто, полісемічні відношення можуть виникати між словом у його загальноживаному значенні та термінологічному, і водночас термін може розвивати декілька термінологічних смислів в межах даної фахової мови;

2) на появу полісемії впливає запозичення термінів з інших терміносистем, прагнення людей до систематизації та уточнення знань про явища реальної дійсності, чіткої номінації нових понять та явищ, покращенню ефективності комунікації між спеціалістами певної галузі знань. Наприклад, *catabolism* у медичній термінології має значення “*chemical reactions which take place in the body*”

and that result in the breakdown of large molecules into smaller ones” [294, с. 194], а у фітнесі трактується як *“destructive metabolism”* [295, с. 185]; **contraction**, який характеризується такими значеннями: *“a tightening movement that makes a muscle shorter, makes the pupil of the eye smaller or makes the skin wrinkle”* [292, с. 55], *“the electrochemical process of generating tension within a muscle. You would be forgiven for thinking that when a muscle contracts it shortens. This does happen in some types of contraction, but muscles can also lengthen during a contraction, or stay the same length”* [294, с. 202].

3) поміж лінгвістичних чинників доречно зазначити перенесення найменування, яке може здійснюватися на основі метонімії (позначення результату процесу через назву дії), метафори (на основі схожості за формою, дією, кольором тощо) та синекдохи (позначення великого через менше, роду через вид, часткового через загальне та навпаки).

Дослідники розмежовують внутрішньогалузеву і міжгалузеву полісемію, а також полісемію поза межами спеціальних галузей (полісемія між терміном і загальноновживаним словом) [185]. До внутрішньогалузевих полісемантів зараховують терміни, полісемія яких є результатом смислового розвитку загальнотехнічних та вузькогалузевих термінів [109], до міжгалузевих – терміни, значення яких належить до різних галузей спеціальних знань, але об’єднаних за допомогою прямого або опосередкованого зв’язку, до термінологізованих полісемантів – терміни, значення яких зберігає зв’язок із загальноновживаним словом. Крім цього, в галузевій термінології Л. Чернишова виокремлює категоріальну полісемію, коли один термін позначає процес і результат, дію і стан як результат цієї дії [199]. У науковій літературі є також спроби пояснити розвиток полісемії в термінах “міжкатегоріальністю” та можливістю інтерпретувати, описувати об’єкт пізнання з різних позицій предметного і логічного знання, а також процесом термінологізації загальноновживаних слів і детермінологізації термінів [43, с. 120].

Семантичною основою внутрішньогалузевої полісемії є диференціація наукових понять, розхитування значення однозначного терміна в межах даної терміносистеми. Наприклад, термін **conditioning** у сфері фітнесу має такі смисли:

1) “*the process of training or changing behaviour by association and reinforcement*”;
 2) “*the sum total of all the physiological, anatomical and psychological changes made by an individual in response to a training programme*”; 3) “*general training of the whole body to establish aerobic fitness*” [294, с. 132]. Термін ***intensity of training*** в межах даної терміносистеми має такі значення: 1) “*the total training workload; training effort. According to the principle of progressive overload, in order to improve physical fitness, exercise must be intense enough to require more effort than normal*”; 2) “*in weight training, the actual resistance lifted expressed as a percentage of the maximum weight (1RM)*” [295, с. 286].

Внутрішньогалузева полісемія доволі часто розвивається внаслідок метонімічного перенесення, в основі якого лежить зв'язок за суміжністю: дія – суб'єкт дії, дія – наслідок дії, ціле – частина цілого, розділ науки – назва об'єкта її вивчення тощо. Наприклад, термін ***crosstrainer*** у сфері фітнесу позначає суб'єкта дії: “*an athlete who trains for more than one competitive sport at a time*”, а також знаряддя: “*an exercise machine intended to help develop many different groups of muscles*” та може бути ***crosstrainers*** вжито у множині як знаряддя: “*sports shoes designed for more than one sporting activity*” [292, с. 59]. Термін ***deadlift*** позначає ціле: “*a weightlifting event in which a weight is raised from the floor to the level of the hips and lowered again in a controlled manner*” та його частину “*an exercise in which a barbell is lifted from the floor, emphasizing proper posture*” [292, с. 62]. Термін ***nutrition*** вказує на процес споживання: “*the process of taking in and assimilating nutrients*”, а також тлумачиться як дисципліна, що вивчає харчування: “*the study of food in relation to the physiological processes used to acquire sufficient nutrients to maintain good health*” [295, с. 383].

В межах внутрішньогалузевої полісемії виокремлюємо також категоріальну та концептуальну (авторську) полісемію. Якщо перша виражає відношення “об'єкт вивчення – розділ науки” (наприклад, ***anatomy*** – “*a branch of science dealing with the form and arrangement of body parts*”, а також “*the bodily structure of an organism*” [294, с. 37]), то друга – пов'язана з відмінностями у науковій інтерпретації одного й того мовного явища. Авторську полісемію можна відстежити у термінологічних

словниках, які були укладені на основі різних наукових шкіл. Наприклад, *aerobic exercise* в ODSSM подає таке визначення: “*exercise of relatively low intensity and long duration, which uses large muscle groups and depends on the aerobic energy system*” [294, с. 20]. З точки зору спортивної медицини це – “*exercise such as walking, jogging, cycling and swimming that increases respiration and heart rates*” [292, с. 7], а дослідників фітнесу – “*any repetitive, rhythmical, relatively low intensity exercise involving large muscle groups*” [295, с. 7].

Міжгалузева полісемія виявляється в одночасному вживанні термінів на позначення галузевих понять в інших наукових дисциплінах, які можуть бути наближеними (біологія, механіка) за сферою дослідження та віддаленими (філософія, фізика, логіка тощо). Ознака уподібнення проявляється у вказаних терміносистемах із неоднаковим ступенем інтенсивності та стосується різних об’єктів. Спільна ознака кількох значень відображається їхньою мінімальною одиницею – семою. Наприклад, термін *acceleration* у сфері фітнесу має таке визначення: “*the act of accelerating*” [292, с.2], а в економічній сфері: “*the speeding up of debt repayment*” [293, с. 2]. Тобто, мова фітнесу існує не ізольовано від інших фахових мов, постійно “відбувається взаємодія на рівні систем знань різних предметних галузей. Окрім того, поява нових наук сприяє розвитку значень термінів і призводить до появи міжгалузевих полісемантів” [201, с. 144].

Зовнішньосистемна полісемія зумовлена семантичною трансформацією багатозначного слова, коли одне з його значень поступово спеціалізується в назву певного наукового чи іншого подібного йому поняття з властивими йому семантичними й функціональними ознаками [21, с. 37]. Одним із джерел багатозначності терміна у фаховій мові фітнесу є термінологізація, під час якої до загальноживаного значення лексичної одиниці додається спеціальне, і сама лексична одиниця переходить в термінологію. Наприклад, загальноживане слово *fitness*, має наступне визначення таке: “*when you are healthy and strong enough to do hard work or play sports*” [296, с. 604], а в термінологічному словнику його значення: “*generally defined as the ability of a person to live a happy, well-balanced life. It embraces the physical, intellectual, social and spiritual aspects of a person’s life. It is a*

relative term, depending on individual circumstances and what a person needs to be fit” [292, с. 123]; або ж лексична одиниця **conditioning** “*the process by which people or animals are trained to behave in a particular way when particular things happen*” [296, с. 322] – у термінологічному контексті набуває таке значення: “*activities that exercise the whole body to improve overall physical fitness, especially aerobic fitness, muscle strength, and flexibility*” [292, с. 82], а бачимо тут відбувається конкретизація та звуження поняття.

Полісемантичні відношення в сфері лексики фітнесу вказують на те, що з розвитком даної науки значення деяких термінів, з одного боку, звужується або ж уточнюється, а з іншого боку, брак формальних засобів вираження призводить до розширення семантичного обсягу їх наповнення.

3.4.3. Явище омонімії у сфері фітнесу

Явище омонімії властиве усім мовам. В його основі лежить асиметрія мовного знака, тобто різним означуваням можуть відповідати тотожні визначення. Тим самим проблема омонімії виявляється частиною загальної проблеми співвідношення форми й змісту в мові, що викликає необхідність її глибокого теоретичного вивчення. Явище омонімії стало об’єктом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів, а саме: В.Д. Бялика [31], В.П. Даниленко [55], Н.З. Котелової [94], Ю.С. Маслова [125], О.А. Шаблій [203] та ін. Така зацікавленість явищем омонімії пояснюється спробами виявити причини появи омонімії, критеріїв чіткого відмежування її від полісемії.

Ставлення до омонімії в термінології не було однозначним. На початку розвитку термінознавства ставлення до неї було негативним. Так, О.С. Ахманова [13], О.І. Смирницький [177], та інші сприймають омонімію негативно [13, с. 109].

Протилежну точку зору відстоюють Ю.С. Маслов [125], Ф.І. Маулер [126], [203, с. 211]. Позитивна оцінка омонімії, незалежно від її джерел, підкріплюється

визнанням того, що в процесі розвитку мови відбувається невинне зростання кількості омонімів. Омоніми не виступають ані ознакою бідності мови, ані ознакою її надмірності; їх не можна розглядати як слова, які потрібно вилучити з мови. Виникнення омонімів – таке ж природне і закономірне явище, як і виникнення будь-якої іншої лексико-граматичної категорії. У художніх творах повторення слів, які однаково звучать, але є різними за значеннями, часто вживається для гри слів; цей прийом часто простежується у віршованих каламбурах [124, с. 178].

Лінгвісти були схильними вважати асиметрію мовного знака полісемією, радше ніж омонімією, але вже у 70-х роках минулого століття думки серед науковців змінилися. Одною з вимог, які висуваються до терміна, є його однозначність або радше прагнення до однозначності в межах певної терміносистеми, так само як і закріплення дефініції за терміном, яка чітко окреслює, обмежує його значення. Іншими словами значення терміна повинно бути чітко визначене та обмежене в межах певної терміносистеми. Тому терміни, за якими закріплені різні дефініції, необхідно вважати не однією термінологічною одиницею, а омонімічними термінами, тим більше, що при утворенні термінів за допомогою, наприклад, метафори, семантична подібність або спільність підкреслюється і усвідомлюється тільки в момент утворення нового терміну, а потім відходить на задній план. Приналежність таких термінів до різних фахових мов сприяє відчуженню їх значень та утвердження їх у статусі омонімії [52, с. 96-97]. Тобто, проводячи межу між полісемією та омонімією в термінології, варто зазначити, що полісемія – це факт одного поля, а омонімія – різних семантичних полів, що перешкоджає зіткненню омонімів у схожих контекстах та неправильному розумінню тексту [179, с. 46]. При розмежуванні явищ омонімії та полісемії, як О.Д. Пономарів зауважує, що “передусім треба зважати на словотвірні можливості кожної лексеми, на її морфологічні й синтаксичні особливості. Але головний критерій розрізнення – це наявність чи відсутність внутрішнього змістового зв’язку між співзвучними словами” [159, с. 49]. У дослідженні омонімії як мовного явища, необхідно відмовитись від терміна “омонімічні відношення”, оскільки відношення – це взаємозв’язок між предметами та явищами. Їх не можна встановити між

омонімами, оскільки вони семантично нічим не пов'язані [132, с. 9]. Омонімія у термінології виникає, коли з'являється асиметрія мовного знаку, а саме, коли різним означуваним можуть відповідати тотожні визначення.

На нашу думку, доречно навести визначення омоніма та омонімії з точки зору термінознавства. Так, омоніми – це слова, що збігаються за звучанням, однакові за своєю формою, але значення яких ніяк не пов'язане одне з іншим, тобто вони не містять жодних спільних елементів змісту, ніяких загальних семантичних ознак [212, с. 78]. Омонімія – це синхронне явище в термінології, яке ґрунтується на відсутності спільних сем у визначеннях, однакових за планом вираження термінів і загальноновживаних слів, термінів кількох споріднених або неспоріднених галузей пізнання та діяльності людини [132, с. 9].

К.Я. Авербух вважає, що в основі утворення термінологічної омонімії є три фактори:

1) існування в різних, понятійно віддалених терміносистемах одиниць номінації, семантика яких абсолютна різна, а вмотивованість тотожності їх знаків або відсутня взагалі, або втрачена в процесі довготривалого функціонування у різних сферах;

2) метафоричне вживання того чи іншого терміна або загальнолітературного слова в іншій фаховій мові, яке супроводжується входженням цієї лексичної одиниці в іншу терміносистему;

3) наявність у того або іншого складного, багатоаспектного об'єкта ідентичних найменувань, які позначають в кожній з фахових мов різні поняття, залежно від того, під кутом зору якої професії розглядається ця позначувана реалія [1, с. 39].

Дослідження підтверджують, що розпад на омонімічні лексеми, які є результатом семантичної еволюції, проходить через декілька етапів: на базі певних моделей перенесень виникають нові смисли, потім настає більш або менш тривалий процес, який веде за певних умов до розриву зв'язку між значеннями і утворенням нових слів на основі смислів, що розпались [36, с. 13]. Наприклад, *coach* у фітнесі – тренер, інструктор; у загальноновживаній мові – 1) репетитор;

2) міжміський автобус; 3) пасажирський вагон, розділений на купе. Якщо ми розглянемо цей приклад, то побачимо, що *coach* виступає омонімом стосовно другого та третього значення у загальноживаній лексиці, але з першим його семантичні зв'язки збереглися, адже в основі їхньої номінації є “особа, яка навчає”.

Оскільки встановлення омонімії в термінології так само, як і в загальноживаній лексиці, передбачає наявність двох або кількох мовних одиниць, яким з різним означуваними можуть відповідати тотожні визначення, одиницею аналізу цього явища слід вважати не окремий омонім, а їх сукупність, яку номінують омоногрупою [212; 122].

В термінознавстві традиційно виділяють два типи термінів-омонімів: міжгалузеві та міжсистемні.

Міжгалузєва омонімія – це терміни однієї галузі знань, які піддалися переосмисленню, увійшли в терміносистему іншої науки. Для міжгалузєвої омонімії характерні такі ознаки: за термінами закріплені різні дефініції; ці лексеми функціонують у різних терміносистемах [56]. Термін фітнесу *amortisation* має дефініцію “the act of exerting static strength while shifting between eccentric and concentric actions” [292, с. 11]. В економічній термінології за омонімом *amortization* закріпилась інша дефініція: “поступове зниження вартості фондів внаслідок їх зношування, а також поступове перенесення вартості машин, будинків та ін. на продукцію, яка виробляється” [291, с.16]. Інші приклади міжсистемної омонімії: *diet1* – (фіт.) дієта, *diet2* – (юр.) парламент (крім англійського); *adduction1* – рух до середньої частини тіла, *adduction2* – (юр.) наведення фактів та доказів у суді; *abduction1* – (юр.) викрадення із застосуванням сили, *abduction2* – (фіт.) абдукція (відведення м'язів), *abduction3* – (лог.) силогізм, мала спроба, яка є лиш ймовірною; *composition1* – твір, *composition2* – (поліграф.) набір, *composition3* – (юр.) компромісна угода боржника з кредитором, *composition4* – (грам.) створення, складання слів, *composition5* – (спорт.) склад команди; *conditioning1* – (тех.) кондиціонування повітря, *conditioning2* – (екон.) приведення товару у відповідність зі встановленими нормами, *conditioning3* – (тех.) заправління різального інструмента, *conditioning4* – (спорт.) загартування, загальнорозвивальні вправи; *constitution1* –

(юр.) конституція, основний закон, *constitution2* – (мед.) тілобудова; *contractor1* – (юр.) підрядник, *contractor2* – (анат.) стягувальний м'яз; *contracture1* – (архіт.) стоншення верхньої частини колони, *contracture2* – (мед.) контрактура; *pica1* – (полігр.) цицера, *pica2* – (мед.) спотворений апетит.

Міжсистемну термінологічну омонімію складають терміни, які розвинулись від загальнолітературних слів або з якими випадково збіглися формою. Наприклад, *calf1* – теля, *calf2* – литка (частина ноги); *bar1* – шматок, *bar2* – бар, *bar3* – перекладина, брус; *gout1* – крапля, згусток крові, *gout2* – подагра; *injury1* – образа, наклеп, *injury2* – ушкодження, рана; *lunge1* – коло, по якому ганяють коня на корді, *lunge2* – випад (фізична вправа); *meal1* – борошно грубого помелу, *meal2* – прийом їжі; *bike1* – осине або бджолине гніздо, *bike2* – велосипед; *joint1* – випускні дані на спільному виданні, *joint2* – суглоб; *lap1* – коліно, *lap2* – ущелина, *lap3* – коло бігової доріжки та ін.

Певна частина скорочень, які є термінами фітнесу, за формою є також омонімічними до загальноповживаних слів: *ear* “вухо” та *EAR* (від *estimated average requirements* – очікувана середня потреба), *dirt* “бруд” та *DIRT* (від ‘D’ for distance; ‘I’ for interval between each run; ‘R’ for number of repetitions in each set of runs; ‘T’ for the target time for each run – ‘В’ відстань; ‘І’ інтервал між кожним забігом; ‘П’ кількість повторень у кожному забігу; ‘З’ запланований час на кожен забіг, *get* від “отримувати” та *GET* (від *graded exercise test* – тест із зростаючим навантаженням), *pal* “друг” та *PAL* (від *physical activity level* – рівень фізичної активності), *no* “ні” та *NO* (від *nitric oxide* – окису азоту), *said* “сказав” та *SAID* (від *Specific Adaptations to Imposed Demands principle* – принцип особливих пристосувань до встановлених вимог) та інші.

Вищенаведені приклади омонімів є повними, тобто такими, що стосуються однієї частини мови. Зустрічаємо також і часткові омоніми, які спостерігаються серед різних частин мови: *fast1* – швидкий, *fast2* – піст; *acute1* – акутовий наголос, *acute2* – гострий (біль); *beef1* – бурчати, *beef2* – людина крупної статури; *buff1* – полірувати, *buff2* – уболівальник; *condition1* – стан, *condition2* – тренувати команду, *fit1* – припасовувати, *fit2* – в хорошій фізичній формі; *lean1* – нахилитися, *lean2* –

світлий шрифт, *lean3* – худорлявий; *prone1* – коротка проповідь або молитва, *prone2* – який лежить ниць; *shin1* – гомілка, *shin2* – видиратись.

Зустрічаємо приклад омофонів (слів, які однаково звучать, але пишуться по-різному): *heel* – ударяти п'ятою та *heal* – лікувати.

Міжгалузева термінологічна омонімія є найбільш поширеною у термінології фітнесу. Основною її характеристики, є те, що у термінів збігається план вираження, але вони співвідносяться з різними поняттями різних термінологічних систем.

Деякі терміни у фаховій мові фітнесу є омонімічними в межах даної терміносистеми, тобто вони звучать та пишуться однаково, але мають різні дефініції. Такі випадки є крайнім виявом омонімії, що можуть призводити до непорозуміння між фахівцями. Наприклад, *agonist* – 1) м'яз, чия дія збалансована іншим пов'язаним м'язом, 2) гормон, нейротрансмітер або ліки, які ініціюють реакцію зв'язуючи особливі рецептори; *conditioned* – 1) той, що досягнув хорошої фізичної форми, 2) той, що викликає певну реакцію; *hearty* – 1) здоровий, 2) ситний (їжа); *mass* – 1) суміш для приготування ліків, 2) кісткова маса.

Для розмежування таких термінів необхідна чітка визначеність у терміносистемі, приналежність до певного лексико-семантичного поля, конкретна сфера функціонування. Повна відсутність зв'язків між значеннями термінів і значеннями співзвучних їм загальноживаних слів дозволяють розглядати такі найменування як омоніми.

Щоб запобігти непорозумінню в процесі комунікації між фахівцями, необхідно визначати тематичну належність слова та виявляти типові моделі поєднання, а також семантику усього контексту в цілому. Загальноживані слова та їхні термінологічні відповідники мають різну сполучуваність: *a tennis coach* та *a coach station*. Такий самий критерій можна застосовувати і при розмежуванні внутрішньосистемних та міжсистемних омонімів, наприклад, значення терміна *ace*: 1) *a fitness ace*; 2) *the ace of trumps* (козирний туз); 3) *Nadal has served 15 aces in the match so far*.

Таким чином, явище омонімії можна охарактеризувати як міжсистемне у термінології фітнесу. Для неї головним є те, що омоніми функціонують у різних термінологічних системах, через що за ними закріплені різні дефініції. На нашу думку, це запобігає непорозумінню між спеціалістами у цій галузі, хоча при застосуванні омонімів необхідно також брати до уваги різну сполучуваність, яка залежить від сфери їхнього функціонування.

3.4.4. Синонімія та антонімія в англійській фаховій мові фітнесу

Д.С. Лотте [119], О.О. Реформатський [167], К.Н. Толікіна [193] та інші провідні лінгвісти вважають синонімію небажаною, ознакою недостатньої впорядкованості термінології, оскільки вона деколи ускладнює адекватне трактування або переклад терміна на іншу мову. Намагання створити терміни найбільш точними і раціональними виразником спеціальних понять, творці термінів намагаються свідомо звільнити їх від таких природних семантичних явищ, як синонімічність [56, с. 12-13].

Однак існує й інша точка зору: синоніми в терміносистемах корисні і кожен з них має незаперечну наукову цінність саме завдяки тому, що вони по-різному розкривають зміст поняття, показують його глибину, розкривають його внутрішні закономірності [163, с. 111]. Про користь цього семантичного явища на ранніх етапах формування терміносистеми пишуть Л.Г. Боярова та О.А. Покровська: „Якщо наукове поняття одержує кілька назв, то з часом це дозволяє шляхом відбору знайти доцільні мовні засоби для позначення цього поняття, які відповідали б нормативним вимогам” [27, с. 60-72]. Також доволі популярною є думка про синонімію як властивість будь-якої терміносистеми на етапі її становлення, коли відбувається добір найдоцільніших назв нових понять науки і техніки. Але дослідження з різних галузей, видання значної кількості термінологічних словників доводять, що синонімія властива різним галузям науково-технічної термінології на

всіх етапах її розвитку. Синонімічні та варіантні терміни й боротьба між ними за місце в науковій термінології є показником її постійного розвитку [171, с. 20].

Появу синонімії у фаховій мові фітнесу зумовлюють мовні та позамовні чинники, що призводить до паралельного функціонування кількох термінів на позначення одного поняття або предмета дійсності. По-перше, фахова мова перебуває на етапі свого розвитку, у ній виникають нові поняття, які вимагають номінації, наприклад: *descending sets – multi-weight sets* (низхідні сети), *eating diary – food diary* (щоденник харчування), *exercise programme – fitness programme* (програма фітнес тренування); по-друге, є терміни, якими користуються різні термінологічні школи: *pull-up – chin-up* (підтягування), *jump rope – skipping rope* (скакалка); по-третє, паралельно функціонують запозичення: *adipose – fatty* (жирний), *binge-purge syndrome – bulimia nervosa* (булемія), *chest – thorax* (грудна клітка); по-четверте, спостерігається прагнення мовної економії, використання коротких форм для ефективного та зручного спілкування між фахівцями: *abdominal crunch – crunch* (вправа для зміцнення м'язів черевної порожнини), *resting heart rate – RHR* (частота серцебиття в стані спокою), *kilocalorie – kcal* (кілокалорії); по-п'яте, паралельно вживаються офіційні та розмовні терміни, наприклад: *milk sugar – lactose* (лактоза), *sweat – perspiration* (піт), *amino acid score – protein score* (білкове число).

У нашому випадку фахової мови у синонімічні відносини вступає 436 термінів. Синонімічний ряд в середньому містить 3 синоніми: шкала розбіжності коливається між 2-5 термінами.

За своєю семантикою терміни у досліджуваній фаховій мові можна поділити на абсолютні синоніми (дублети) та відносні (часткові синоніми). Абсолютними синонімами вважаться ті, дефініції яких збігаються у лексикографічних джерелах, семантика яких є ідентична і які взаємозамінні в будь-якому контексті, наприклад: *caloric equivalent – heat equivalent* (енергетичний еквівалент), *Bosco jump test – ergo jump test* (тест Боско зі стрибків), *autoimmunity – immune system* (імунна система).

Відносні синоніми – це терміни, для яких характерний частковий збіг словникових дефініцій, тобто неповний збіг компонентного складу денотативних значень [174, с. 11], наприклад: *reduced calorie diet* (низькокалорійна дієта) – *low-fat*

diet (дієта з низьким вмістом жиру), *electrolyte drink* (електролітичний напій) – *sports drink* (спортивний напій).

Синонімія у фаховій мові фітнесу виникає різними шляхами, серед них варто зазначити: графічні, морфологічні, синтаксичні, ареальні, різномовні варіанти, ситуативні.

До *графічних* варіантів відносяться: *synergy* – *synergia* (синергія), *eutrophy* – *eutrophia* (правильне харчування), *hyperglycaemia* – *hyperglycemia* (гіперглікемія) (6 пар).

До *дериваційних* варіантів належать: *caloric* – *calorific* (калорійний), *range of motion* – *range of movement* (амплітуда руху), *achievement motivation* – *achievement motive* (мотивація для досягнення успіху) (3 пари).

Синтаксичні варіанти відрізняються синтаксичною моделлю утворення, тобто порядком слів і відносинами між словами у термінах-словосполученнях, наприклад: *net oxygen cost* – *net cost of oxygen* (чисте споживання кисню), *training frequency* – *frequency of training* (частота тренування), *exercise intensity* – *intensity of exercise* (інтенсивність тренування), *exercise addiction* – *addiction to exercise* (психологічна залежність від тренування) (5 пар).

Наступним видом є *морфолого-синтаксичний*, до підвидів якого відносяться еліптичні, композитні та аббревіатурні варіанти.

Еліптичними варіантами є такі, наприклад: *acute muscle soreness* – *muscle soreness* (м'язовий біль), *performance plateau* – *plateau* (плато), *Reference Nutrient Intake* – *Reference Intake* (рекомендована норма споживання поживних речовин), *physical conditioning* – *conditioning* (покращення фізичних показників фітнесу) (28 пар).

Композитні варіанти, утворені складанням слів або основ багатокomпонентного терміна, наприклад: *carbohydrate loading* – *carbloading* (надмірне споживання вуглеводів для додаткової витривалості), *aerobic exercise* – *aerobics* (аеробіка), *box exercise* – *boxercise* (аеробне тренування з використанням елементів боксу), *aqua aerobics* – *aquarobics* (аквааеробіка) (4 пари).

Абревіатурний варіант утворений складанням частин слів термінів-словосполучень, наприклад: *pectoral muscles* – *pectorals* (грудні м'язи), *abdominal*

muscles – abdominals (м'язи черевної порожнини), *lattissimus dorsi – lats* (найширші м'язи спини), *repetition – rep* (повторення) (6 пар).

Акронімічні варіанти є різновидністю аббревіатурних термінів-синонімів, наприклад: *basal metabolic rate – BMR* (базовий рівень обміну речовин), *delayed onset muscle soreness – DOMS* (синдром відтермінованого м'язового болю), *RICE – rest, ice, compression, elevation* (відпочинок, лід, стиснення, підняття), *weight gain formula – WGF* (формула зі збільшення маси) (163 пари).

До *ареальних* дублетів відносимо терміни, які функціонують у британському та американському варіантах англійської мови, наприклад: *push-up – press-up* (віджимання), *jump rope – skipping rope* (скакалка), *chin-up – pull-up* (підтягування) (3 пари).

Різномовні варіанти – це запозичені слова з різних мов на позначення одного й того самого поняття, зазвичай це слова латинського походження, наприклад: *chest – thorax* (грудна клітка), *trunk – torso* (тулуб), *fat cell – adipocyte* (жирова клітина), *adipose – fatty* (жировий), *back – dorsum* (спина), *wrist – carpus* (зап'ясток) (39 пар).

Синоніми, якими послуговуються різні наукові школи, вказують на те, що дослідження в цій сфері людської діяльності відбувається паралельно у різних наукових установах та закладах, наприклад: *body fuels – metabolic fuels* (метаболічні палива), *body temperature – core temperature* (температура тіла), *cardiorespiratory endurance capacity – maximal oxygen uptake* (максимальне споживання кисню), *high blood pressure – hypertension* (гіпертонія) (183 пари).

Антонімія, на відміну від синонімії не викликає стільки дискусій у термінознавстві. Людське мислення – а наукове зокрема – дихотомічне, тобто “поняття народжуються парами”, а суттєві якості явища, або предмета приховують діалектичні протилежності, які й виявляються наукою [103, с. 41]. Тобто, наявність антонімічних відносин, які ґрунтуються на протиставленні понять, вважається проявом системності та внормованості терміносистеми.

Антонімія як семасіологічна категорія є невід'ємною від термінологічних систем. Вона номінативно систематизує наукові поняття – складну й багатопланову мережу протиставлень, суттєво впорядковує власне термінологічну сферу

[62, с. 157]. Антонімічними можна вважати слова, що протиставляються за найбільш загальною і суттєвою для їх значення семантичною ознакою і до того ж перебувають на крайніх точках відповідної лексико-семантичної парадигми [205, с. 131].

Антонімічні відносини на різних етапах утворення фахової лексики проявляються по-різному. Для побудови термінологічних систем антоніми відіграють роль своєрідного кістяка, навколо якого формуються основні поняття фахової лексики.

Антонімія характерна для фахової мови фітнесу, де вона утворює протилежні поняття, які виникають на основі найбільших відмінностей в межах родового поняття. В межах фахової мови фітнесу було зафіксовано 137 антонімічних пар, в які об'єднуються лише слова однієї частини мови, наприклад: *abducent* (той, що відводить м'яз) > *adducent* (той, що приводить м'яз), *amateur* (аматор) > *professional* (професіонал), *hydrate* (наповнювати вологою) > *dehydrate* (зневоднювати).

З точки зору формальної структури виділяємо такі різновиди антонімів у мові фітнесу: лексичні (або різнокореневі) та словотвірні (або спільнокореневі, граматичні, афіксальні). У лексичних антонімах протиставлення виражається шляхом протилежності різних коренів словникових одиниць, наприклад: *dorsal* (спинний) > *ventral* (черевний), *fine motor skills* (дрібна моторика) > *gross motor skills* (загальна моторика), *easy set* (вправи для розігріву м'язів) > *hard set* (вправи з великим навантаженням), *negative repetitions* (вправа на опускання ваги) > *positive repetitions* (вправа на підняття ваги).

Словотвірні антоніми – це терміни, антонімічність яких передається за допомогою взаємнопротилежних за змістом словотвірних засобів, які приєднуються до однієї основи, наприклад: *activity* (діяльність) > *inactivity* (бездіяльність), *aerobic* (аеробний) > *anaerobic* (анаеробний), *anticatabolism* (антикатаболізм) > *catabolism* (катаболізм), *astatic* (нестатичний) > *static* (статичний), *balance* (баланс) > *imbalance* (дисбаланс), *condition* (натренованість) > *decondition* (втрата фізичної форми), *efferent* (вивідний) > *afferent* (доцентровий), *non-obese* (той, що не страждає на

ожиріння) > *obese* (огрядний, який страждає на ожиріння), *unfitness* (непридатність за станом здоров'я) > *fitness* (хороша фізична форма).

Як бачимо, ці терміни утворені за допомогою префіксів, які передають протилежне або заперечне значення: *in-*, *an-*, *de-*, *a-*, *non-*, *un-*, *im-*, *anti-*. У фаховій мові фітнесу антонімічні відносини можуть реалізовуватись також за допомогою парних полярних префіксів, таких, наприклад, як *an-/post-* ((*anterior* (передній) > *posterior* (задній)), *hyper-/hypo-* ((*hyperglycemia* (гіперглікемія) > *hypoglycemia* (гіпоглікемія)), *micro-/macro-* ((*macrocycle* (макроцикл) > *microcycle* (мікроцикл)), *over-/under-* ((*overweight* (який важить більше норми) > *underweight* (з недостатньою вагою)), *pre-/pro-* ((*prebiotic* (пребіотик) > *probiotic* (пробіотик)), *eu-/dis-* ((*eustress* (позитивний стрес) > *distress* (негативний стрес)).

За структурою терміни-антоніми фахової мови фітнесу можна поділити на:

а) *однослівні*, наприклад: *agonist* (агоніст) > *antagonist* (антагоніст), *extensor* (розгинальний м'яз) > *contractor* (стягувальний м'яз), *flexibility* (гнучкість) > *stiffness* (нерухомість);

б) *композиції*, в яких антонімічність одного з компонентів складного слова призводить до антонімії всього терміна, наприклад: *long-term* (довготривалий) > *short-term* (короткотривалий), *high-calorie* (висококалорійний) > *low-calorie* (низькокалорійний);

в) *словосполучення*, більшість з яких аналітичні, найчастіше атрибутивні конструкції з двох або більше компонентів, що передають видові поняття і складаються з терміна – родового поняття й антонімічних атрибутів [132, с. 5], наприклад: *wide grip* (широкий хват) > *close grip* (вузький хват), *passive stretching* (розтягування виконано за допомогою обладнання або партнера, який рухає повністю розслабленою частиною тіла) > *active stretching* (розтягування, яке вимагає стягнення протилежного м'яза), *hip extension* (розгинання у кульшовому суглобі) > *hip flexion* (згинання у кульшовому суглобі), *dynamic endurance* (динамічна витривалість) > *static endurance* (статична витривалість).

Згідно із Т.В. Михайловою, протиставлювані компоненти таких термінів-словосполучень можна поділити на 3 групи:

а) такі, що мають антонімічні зв'язки і в загальноповсякденній мові, наприклад: *long-term – short-term* ((*long-term endurance* (довгострокова витривалість) > *short-term endurance* (короткочасна витривалість)), *high – low* ((*high biological value* (висока біологічна цінність) > *low biological value* (низька біологічна цінність)), *positive – negative* ((*negative nitrogen balance* (негативний азотистий баланс) > *positive nitrogen balance* (позитивний азотистий баланс)), *closed – open* ((*closed skill* (рух, який відбувається у передбачуваному середовищі) > *open skill* (рух, який відбувається у непередбачуваному середовищі));

б) такі, що антонімізуються і в інших (нетехнічних) терміносистемах, наприклад: *concentric – eccentric* ((*concentric action* (концентричний рух) > *eccentric action* (ексцентричний рух)), *dynamic – static* ((*dynamic balance* (динамічний баланс) > *static balance* (сталі баланс)), *extrinsic – intrinsic* ((*extrinsic motivation* (внутрішня мотивація) > *intrinsic motivation* (зовнішня мотивація)), *passive – active* ((*passive rest* (пасивний відпочинок) > *active rest* (активний відпочинок));

в) такі, що знаходяться в антонімічних зв'язках лише в межах терміносистеми фітнесу [132, с. 13], наприклад: *aerobic – anaerobic* ((*aerobic training* (аеробне тренування) > *anaerobic training* (анаеробне тренування)), *weight-gain – weight-loss* ((*weight-gain diet* (дієта для збільшення ваги) > *weight-loss diet* (дієта для зниження ваги));

На парадигматичному рівні діє принцип максимальної доцільності термінів [66, с. 98]. Антонімія відображає еквіполентні опозиції з їх контрастуючою дистрибуцією [73, с. 99]. Опозиція об'єднує два різних об'єкти, пов'язаних таким чином, що не можна уявити один без іншого. Єдність опозитивних елементів формується за допомогою поняття, яке імпліцитно містить обидва протичлени та розкладається на експліцитну опозицію, під якою розуміємо протиставлення однорідних одиниць [101, с. 99]. Дефінітивний аналіз термінів фахової мови фітнесу дав змогу виділити чотири типи імпліцитних відношень, а саме: контрарні, контрадикторні, комплементарні і векторні. Дані антонімічні відношення в досліджуваній терміносистемі виділяємо за визначеною класифікацією (Л.О. Новикова [140; 141], Н.Д. Андрєєва [7], О.О. Тараненко [181]):

1) *контрарні* (градуальні) терміни-антоніми позначають два діаметрально протилежні видові поняття певного родового поняття, яке характеризується властивістю ступеневого зростання або спаду, та між крайніми виявами якого можливі проміжні ланки [170, с. 65]. Тому основною диференційною ознакою аналізованого типу антонімічних відношень термінів прийнято вважати градуальність (ступінчастість) значень [215, с. 45]. Такі антонімічні відношення не є характерними для фахової мови фітнесу, оскільки ми зафіксували лише три пари, а саме: у мікрополі *body mass index* (коефіцієнт ваги тіла) градація термінів відбувається за участі трьох мезонімів, тобто *underweight* → *correct* → *overweight* → *obese* → *very obese*; у мікрополі *somatotype* (тип тілобудови): *endomorph* (схильна до повноти людина) → *mesomorph* (кремезна людина середнього зросту) → *ectomorph* (кістлява людина високого зросту); у мікрополі *electrolyte drinks* (напої електролітики): *hypotonic drink* (водянистий напій з нижчою концентрацією мінеральних солей, ніж в організмі) → *isotonic drink* (має таку ж концентрацію мінеральних солей як і в організмі) → *hypertonic drink* (концентрація мінеральних солей у напої перевищує їх вміст в організмі);

2) *комплементарні* антоніми, що позначають два взаємодоповнюючі видові поняття, які становлять певне родове поняття без наявності проміжних ланок [181, с. 18]. Відмінною ознакою таких одиниць є те, що кожен член комплементарної опозиції характеризується позитивним змістом, тобто не містить у собі негативних ознак [132, с. 14], наприклад: *long-term goal* (довгострокова мета) > *short-term goal* (короткострокова мета), *fixed weight* (тренажери) > *free weight* (гантелі, штанги, тобто вага яка незакріплена), *health food* (здорова їжа) > *junk food* (готова кулінарна продукція з високим вмістом жирів);

3) *контрадикторні* антоніми утворюють пари, компоненти яких позначають полярнопротилежні поняття та взаємовиключають один одного. Один з антонімів не тільки заперечує відмінну сему в семантиці другого антоніма, але й заміняє її іншою [132, с. 14], наприклад: *saturated fats* (насичені жири) > *unsaturated fats* (ненасичені жири), *non-involvement* (невтручання) > *involvement* (втручання), *hypervitaminosis*

(гіпервітаміноз) > *hypovitaminosis* (гіповітаміноз), *negative energy balance* (від'ємний енергетичний баланс) > *positive energy balance* (позитивний енергетичний баланс);

4) *векторні* антоніми, що позначають винятково дві протилежно спрямовані або взаємно-зворотні дії, явища, ознаки, відношення [181, с. 28], наприклад: *inversion* (зведення стопи) > *eversion* (виворіт), *head extension* (витягування голови) > *head flexion* (згинання голови), *extensor* (розгинач) > *contractor* (згинач), *external obliques* (зовнішній косий м'яз) > *internal obliques* (внутрішній косий м'яз).

Під час нашого дослідження було виявлено, що найчисельнішими є контрадикторні антонімічні пари – 57, слід за ними йдуть комплементарні, які нараховують 54 антонімічні пари, векторні антоніми представлені 23 парами і виявлено всього 3 контрарні пари.

У фаховій мові фітнесу спостерігається перетин синонімічних та антонімічних відношень. Такий зв'язок у лінгвістиці часто називають по-різному: антонімо-синонімічний блок термінологічне антонімічно-синонімічне об'єднання. Між синонімічними рядами виявляються симетричні антонімічні відношення: вони утворюють мікросистему, де антонімічні компоненти взаємопов'язані з мікросистемою синонімічного ряду. Тоді можна говорити про антонімію синонімічних рядів або синонімію антонімічних протиставлень [100, с. 108]. В межах нашого дослідження ми виявили декілька антонімічно-синонімічних зв'язків. Так, наприклад: *anaerobic exercise* > *aerobic exercise* = *aerobic activity* – *steady state exercise*. Цей приклад вказує на наявність протилежності між спільнокореневими (*anaerobic exercise* > *aerobic exercise*) та різнокореневими (*steady state exercise* – *aerobic activity*) одиницями, які є абсолютними синонімами щодо *aerobic exercise*.

Отже, не існує однозначного погляду на синонімію у термінологічній лексиці, і ставлення до цього лінгвістичного явища доволі суперечливе. Здебільшого науковці висловлюють думку, що це негативне явище, яке може призвести до непорозуміння між фахівцями однієї галузі і є свідченням браку стандартизації та уніфікації терміносистеми. У той же час вони наголошують, що не можливо повністю уникнути синонімії у термінології.

Дослідивши 436 термінів фахової мови фітнесу і систематизувавши їх, було встановлено, що більшість синонімічних пар становлять терміни, якими користуються різні наукові школи, що свідчить про різноспрямованості та використання термінів на різних рівнях її стратифікації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. В межах термінології фітнесу виокремлено дев'ять термінологічних мікрополів: “фізіологія фітнесу та виконання вправ” (*Fitness and Exercise Physiology*), “спорт та рекреаційна діяльність” (*Sports and Recreational Activities*), “вправи: розтягувальні та зміцнювальні” (*Exercise: Stretchers and Strengtheners*), “методи тренувань та устаткування” (*Training Methods and Equipment*), “будова тіла та рухи” (*Body Structures and Movements*), “розлади та хвороби” (*Disorders and Diseases*), “фізичні ушкодження, отримані під час тренування, та реабілітація” (*Exercise-related Injuries and Treatments*), “дієти та режими харчування” (*Diets and Dietary Regimes*), “складники їжі, напоїв та харчових добавок” (*Drinks, Food and Supplements Ingredients*). Ці мікрополя є невід’ємними частинами фітнесу і характеризують його як окрему терміносистему і є підтвердженням його структурної та логічної цілісності.

2. Фахова мова фітнесу утворюється на стику спорту, медицини та дієтології. Вона проходить довгий шлях розвитку. В основі фахової мови фітнесу лежить спортивна, медична та харчова термінології, свідченням чого є велика кількість запозичених термінів з цих галузей знань, які складають 96,91%. Проте у фаховій мові фітнесу є нові терміни, які відображають специфіку фітнесу стосовно інших галузей. Дані терміни є новими, створені свідомо для позначення нових понять.

3. Мова фітнесу є чітко організованою системою, підтвердженням чому є експліцитні гнізdotвірні особливості її термінологічних одиниць. У фаховій мові фітнесу було виявлено 173 гнізdotвірних термінів, навколо яких знаходиться 63% термінів даної терміносистеми. Число термінів, які групуються навколо слів-

денотатів кількісно відрізняється, коливаючись від 136 до 2 в залежності від значущості денотата.

4. За структурою терміни фахової мови фітнесу представлені термінами-словами – 37% та термінами-словосполученнями – 63%. За граматичним складом терміни-слова представлені іменниками, дієсловами і прикметниками. Ядром фахової мови фітнесу є терміни-іменники, які складають 79. На прикметники та дієслова припадає незначна кількість однослівних термінів (14 % та 7% відповідно).

5. До найпродуктивніших моделей утворення складних двокомпонентних термінів у фаховій мові фітнесу англійської мови належать моделі **N+N** (50%), **A+N** (40%). Незначну кількість становлять наступні моделі **Ving+N** (4%), **Ved+N** (3%), **N+Pr+N** (2,48%), **N's +N** (0,47%), **Adv+N** (0,11%). Серед трикомпонентних термінів найпродуктивнішими моделями є **A+N+N** (34%), **N+N+N** (20%), **A+A+N** (11%). У межах даної фахової мови ми зафіксували 58 чотирикомпонентних термінів та 6 п'ятикомпонентних. Уживання багатоконпонентних утворень в галузі фітнесу пояснюється специфікою синтаксичної організації англійської мови, завдяки якій ядро-іменник виявляє здатність до багатоеlementного означення.

6. Найпоширенішими є афіксальні похідні, які складають більше половини однослівних термінів. Кількість суфіксів, за допомогою яких утворилися похідні-терміни іменник фітнесу, становить 34 одиниці: *-acy (-cy), -al, -an, -ance (-ence), -ase, -er (-or), -arian, -ia, -ics, -ie, -ine (-in), -ing, -ism, -ist, -ite, -itis, -ity, -ium, -logy, -lysis, -ment, -ness, -ock, -ol, -oma, -one -ose, -osis, -pathy, -ship, -sion (-tion), -stat, -ture, -y*. Прикметники утворені з використанням 13 суфіксів: *-able (-ible, -eble), -al, -ant (-ent), -ar, -ary (-ry), -ed, -ic, -ing, -ior, -ive, -oid, -ous, -y*, а в утворенні дієслів використовується 3 суфікса: *-ate, -ify, -ise (-ize)*. Таким чином, у суфіксальному термінотворенні термінів фітнесу бере участь 52 % від наявних у сучасній англійській мові префіксів.

Префіксація англійської терміносистеми фітнесу представлена 45 префіксами та префіксоїдами: *a-, an-, anti-, auto-, bi-, bio-, contra-, co-, cross-, de-, dia-, di-, dys-, en-, hyper-, hypo-, im-, in-, inter-, intra-, macro-, mal-, mega-, meso-, micro-, mono-,*

multi-, myo-, non-, over-, poly-, pre-, pro-, re-, self-, semi-, sub-, super-, syn-, trans-, tri-, un-, under-, uni-.

7. Завдяки словоскладанню було утворено 111 термінів-слів, з яких найпродуктивнішими є складні іменники, утворені основоскладанням двох субстантивних основ (55 одиниць), складні іменники, утворені основоскладанням ад'єктивної та субстантивної основ (15 одиниць), складні прикметники, утворені основоскладанням субстантивної та ад'єктивної основ (11 одиниць).

8. У результаті проведеного аналізу виявлено, що найпродуктивнішими моделями, за якими шляхом конверсії утворюються терміни фітнесу англійської мови, є $V \rightarrow N$ (54 похідних, з яких 19 утворилося від дієслів з постпозитивами) та $N \rightarrow V$ (36 похідних). Також зафіксовано такі моделі, як $Adj \rightarrow V$ (5 похідних), $Adj \rightarrow N$ (3 похідних) та $V \rightarrow Adj$ (2 похідних).

9. Тенденція до мовної економії та прагнення англійської мови до моносилабізму сприяють використанню в фаховій мові фітнесу термінів-абревіатур. Ініціальний тип абревіатур є найпоширенішим і номінує такі категорії понять, як: види фізичних вправ, фізичні процеси в організмі під час або після тренування, захворювання та синдроми, хімічні сполуки та препарати, стандарти та норми споживання, харчові та спортивні добавки, фізіологічні показники.

10. В основі семантичної деривації лежить метафоризація загальноновживаного слова англійської мови, що стає терміном фахової мови фітнесу. Метонімічне перенесення здійснюється на основі зв'язку між процесом і результатом, процесом і особою, процесом і предметом, частиною і цілим, предметом і особою. Завдяки спеціалізації загальноновживаних слів, їхня семантика змінюється і вони вживаються у терміносистемі фітнесу на позначення фахових понять.

11. Явища полісемії, омонімії, синонімії та антонімії, які спостерігаються в фаховій мові фітнесу, мають свої особливості, які визначаються специфікою окремих лексичних-тематичних полів. Ці відносини відіграють принципово важливу організуючу роль в окремих підсистемах лексики фітнесу.

Полісемні відношення в сфері фітнесу вказують на те, що з розвитком фітнесу, з одного боку, звужується або ж уточнюється, а з іншого, брак формальних засобів вираження призводить до розширення семантичного обсягу наповнення.

У результаті руйнування семантичного зв'язку між значеннями одного слова відбувається розпад полісемії і утворення омонімії. Для термінології фітнесу характерним є те, що омоніми функціонують у різних термінологічних системах і мають різні дефініції.

12. У синонімічні відносини вступає 436 термінів. Синонімічний ряд в середньому містить 3 синоніми. Шкала розбіжності коливається між 2-5 термінами. Переважають абсолютні синоніми. Антонімія слугує засобом побудови основи її фахової лексики, навколо якого формуються основні поняття фахової лексики. Перетин синонімічних та антонімічних відносин свідчить про системність терміносистеми.

Основні положення цього розділу висвітлено у публікаціях автора [144; 145; 149; 150].

РОЗДІЛ 4

ТЕКСТОВИЙ ВИМІР АНГЛІЙСЬКОЇ ФАХОВОЇ МОВИ ФІТНЕСУ

4.1. Фаховий текст як сфера функціонування терміну

Передусім зазначимо, що термін існує у двох сферах — фіксації та функціонування [116, с. 43]. Отже, термін існує у двох площинах: статичній та динамічній. Термін у статистиці — це термін, зафіксований у лексикографічних джерелах, довідниках, енциклопедіях. Терміни в динаміці — це терміни, що функціонують у текстах. Він динамічний, тому що реалізує закладену в усіх мовних одиницях властивість варіативності, не обмежений морфологічною формою, інколи конотує в контексті, завдяки чому здебільшого не вимагає чіткої дефініції, тобто функціонує [121, с. 102]. Відомий термінолог А.В. Лемов наголошує, що кількість праць, у яких досліджено терміни в тому вигляді, як їх зафіксовано у словниках, набагато більша за кількість досліджень, присвячених специфіці функціонування терміна в тексті [116, с. 33]. Основну увагу, вважає К.Д. Діброва, надано терміну у сфері фіксації, а сфера функціонування нерідко вважається несуттєвою [63, с. 61]. Але не враховувати сферу функціонування термінів неможливо, тому що це, на думку В.П. Даниленко, природне вживання термінології, це те основне джерело, де з'являються нові терміни, де вони набувають обґрунтування та право на життя [56, с. 41].

Дослідження лексичного складу та синтаксису фахових мов завжди черпали свій матеріал з фахових текстів. Фаховий текст як відносно замкнена тематично, класифікована, структурована та в когерентна, комплексна мовна єдність – став предметом досліджень у царині фахових мов лише останнім часом [253, с. 195]. Отже, фаховий текст є основним засобом, який дає можливість всебічно розкрити особливості фахової комунікації.

Під фаховою комунікацією Л. Хофман розуміє ззовні або зсередини вмотивовану чи стимульовану зовнішню та внутрішню системи знань, спрямовані

на ланцюжок фахових подій, які змінюють систему знань як одного спеціаліста, так і групи фахівців [250, с. 146].

Головними компонентами фахової комунікації виступають продуцент (письмового чи усного) фахового тексту, фаховий текст та його реципієнт [273, с. 15]. Фаховий текст виникає в складній комунікативній ситуації, в якій як вирішальні фактори беруть участь автор зі своєю комунікативною ціллю, а звідси і комунікативною стратегією, а також адресат із заданою поведінкою очікування та у разі необхідності також з наміром реагування. Автор та адресат стоять у, можливо, різному, проте у принципово однаково спрямованому відношенні до (під-) системи своєї рідної мови або іноземної мови, використаної в тексті, а також до сфери об'єктивної реальності, відзеркаленої у тексті. Вони також взаємодіють в певній ситуації за допомогою позамовних засобів [253, с. 119].

На фахову комунікативну ситуацію у широкому значенні цього поняття впливає п'ять екстралінгвістичних чинників:

1) функціонально-комунікативна сфера, в якій створюється/ сприймається текст: щоденно-побутова, офіційно-ділова, наукова, релігійна, літературно-художня та ін.;

2) індивідуально-соціальні характеристики мовного суб'єкта, який створює текст, а саме вікова, професійна, соціальна, гендерна та інші характеристики;

3) характер ставлення суб'єкта до її адресата: невимушений, офіційний, колегіальний та ін.;

4) характер ставлення автора тексту до його теми/змісту: нейтральний, емоційно-оцінюючий, суб'єктивний, підкреслено об'єктивний, професійно-спрямований та ін.;

5) взаємодія з мовним кодом: стилістично усвідомлене, навмисно розмовне або метафоричне вживання мови та ін. [48, с. 17].

Всі мовні одиниці, всі слова, які присутні в тексті, таким чином, є включеними у комунікативну ситуацію. Вони є результатом усвідомленого цілеспрямованого вибору автора тексту, який створює текстову цілісність [200, с. 13].

К.-Д. Бауманн подає таке визначення фахових текстів: “складні єдності, які, з одного боку, із соціальних, ситуативних та тематичних факторів, а з іншого – завдяки ним утворюють текстуально-структурні, стилістичні та формальні ознаки; при цьому виражається взаємозв’язок між учасниками комунікації, а з ним і ступінь фаховості викладу специфічними мовними засобами. Зазвичай, фахові тексти вчені розуміють як складні та зв’язні висловлювання в рамках комунікації в певній людській сфері діяльності, чиї мовні ознаки при цьому сприяють підтримці комунікації” [224, с. 85-86].

Л. Хофман наводить наступне визначення фахового тексту: “Фаховий текст – це інструмент та результат мовно-комунікативної діяльності, яка виконується в контексті спеціальної суспільно-продуктивної діяльності. Він будує структурно-функціональну єдність (цілісність) та складається з певної упорядкованої кількості прагматично, семантично та синтаксично зв’язаних (когерентних) речень (текстом) або рівноцінних реченню одиниць, які як складні мовні знаки відповідають складним виразам у свідомості людини та складним станам речей в об’єктивній реальності” [254, с. 161].

С. Глесер погоджується із визначенням фахового тексту, який подає Л. Хофман, додаючи дві ознаки до свого робочого визначення:

- фаховий текст стосується предмету певної спеціальності;
- для текстуалізації у фахових текстах використовуються загальні та спеціальні лінгвістичні засоби, крім того, присутні опційні нелінгвістичні візуальні елементи, – які передають додаткову інформацію (наприклад, символи, формули, графіки, блок-схеми та різноманітні види ілюстрацій) [241, с. 71].

Фаховість текстів виявляється через комбінацію трьох основних компонентів: змісту (рівень абстрактності наукової теми), форми (спосіб мовної реалізації наукових положень) та функції (результат складної взаємодії змістових та формальних елементів та відношень на рівні тексту) [277, с. 33].

Отже, як ми бачимо, в основі всіх визначень фахового тексту лежить фахова комунікація у певній сфері людської діяльності з позиції прагматичного

орієнтування, яка включає текстуальні ознаки, так само, як лексичні, семантичні та синтаксичні особливості.

Фаховий текст, як і будь-який текст, характеризується сімома критеріями текстуальності. Р.-А. де Богранда й В. Дресслера [231; 302]: 1) когезія (граматична організація тексту); 2) когерентність (безперервність змісту, когнітивні зв'язки в тексті); 3) інтенціональність; 4) прийнятність; 5) інформативність; 6) ситуативність; 7) інтертекстуальність.

Когерентність та когезія на макро- та мікрорівнях є конститутивними властивостями фахових текстів [273, с. 99]. Структурність тексту є однією з найбільш досліджених ознак, оскільки має конкретне вираження у вигляді мовних засобів та особливих текстових одиниць, які можна вирізнити, зафіксувати та класифікувати [14, с. 7]. Макроструктура фахових текстів формально проявляється у когезії, функціонально у когерентності мовних та семіотичних одиниць у вигляді речень, малюнків та їх поєднань. Важливою характеристикою фахових текстів є тенденція до макроструктурної ізоморфії форми та функції. На найвищому рівні макроструктури фахового тексту знаходиться його формальна та функціональна єдність [273, с. 88].

Отже, *фаховий текст* є одним з ключових понять сучасного термінознавства, в основі якого є прагматично орієнтована комунікація у певній сфері діяльності, яка має текстуальні ознаки та лексичні, семантичні і синтаксичні особливості. Лише у сфері функціонування термінів можна отримати повну картину про сформованість, системність та особливості тієї чи іншої фахової мови.

4.1.1. Типи фахових текстів

В наш час існує багато досліджень з типології фахових текстів. У науковому світі склалися різні підходи до типологізації текстів, що пов'язано зі зміною поглядів лінгвістів на явище тексту та текстуальності. Якщо на початковому етапі дослідження тексту та текстуальності, тобто системи ознак та факторів, які забезпечують текстотворення, без яких не існує жодний текст [282, с. 31]

визначались з внутрішніх текстових критеріїв (тексто-граматичних та семантичних), то в подальшому значну роль почало відігравати урахування позамовних критеріїв [200, с. 28].

З виходом у світ праці Г. Клаверкемпела “Textuelle Fachsprachen-Linguistik als Aufgabe” (“Текстова фахова лінгвістика як завдання”) в 1983 році відбувся перехід від лексикологічно-орієнтованих до текстово-орієнтованих досліджень в термінознавстві [257]. Він вважає, що “тексти, якими вони насправді є, тобто як справжні мовні явища (індивідуальні тексти), а також тексти як абстрактні сутності, тобто суб'єкти мовної системи, повинні бути єдиними і вирішальними пунктами відправлення для мовних досліджень і, отже, досліджень фахових мов” [276, с. 126].

Згодом під час дослідження функціонування терміну у фаховому тексті почали використовувати два підходи: від тексту до терміну (термінологічний аналіз тексту) та від терміну до тексту (текстовий аналіз терміну). Обидва підходи є правомірними; однак у другого є довша традиція, розроблені методика та інструменти дослідження; перший лише починає формуватися [115, с. 147].

Німецькі лінгвісти Р. Глезер [239; 241], С. Гопферіх [243; 244; 245], М. Дімтер [232], К. Адамзік [219; 220; 221], А. Міноуг [265], Б. Зандіг [274; 275] зробили значний внесок у розробку типів текстів. Ці вчені розробили класифікації типів текстів, які включають в себе всі його можливі аспекти, які базуються на внутрішніх та зовнішніх критеріях. Л. Хофман у своєму визначенні типу тексту поєднує структурні (мовні) та функціональні особливості даного поняття. Типи текстів є традиційно умовно застосованими шаблонами для складних мовних актів. Їх можна охарактеризувати як типове з'єднання контекстних (ситуаційних), комунікативно-функціональних і структурних (граматичних та тематичних) характеристик. Вони розвинулися історично в мовній спільноті і відносяться до повсякденних знань мовців, хоча мають нормуючу дію, полегшують комунікативну поведінку, надаючи мовцю більш-менш фіксовані орієнтири для продукування та сприйняття тексту [254, с. 161].

Р. Глезер [240, с. 5] визначає тип тексту як такий, який історично склався, є визнаним суспільством, продуктивним і емпірично встановленим взірцем

побудови тексту з метою понятійно-мовної обробки його комплексного змісту. Схоже визначення дають А. Міноуг і З. Вебер [265, с. 51]. Вони розуміють під типом фахового тексту підклас фахових текстів, який утворився внаслідок виконання однієї з комунікативних задач та пов'язаних з нею цілей.

Під час процесу класифікації різних типів текстів науковці враховують як мовні, так і позамовні критерії. До мовних критеріїв відносять притаманні даному типу тексту особливості різних рівнів – лексичні, граматичні (морфологічні та синтаксичні), стилістичні; композиційно-мовні форми (повідомлення, опис, роздуми, пояснення, доказ тощо). Це означає, що очевидні відмінності між науковим та науково-популярним текстом можна визначити на поверхневому рівні завдяки відповідному лексичному наповненню, насиченості термінологічними одиницями, дефініціями.

Серед позамовних критеріїв виділяють:

1) класифікуючий аспект – текстова функція. Відповідно, можна говорити про декларативні, апелятивні, оціночні та інші класи текстів. В цьому разі змістовий аспект виявляється не суттєвим, наукова рецензія і характеристика з місця роботи;

2) змістовно-тематичний аспект – диференціація відбувається відповідно з темою спілкування. Виокремлюють відгук на дисертацію, газетно-публіцистичну, літературно-критичну рецензію;

3) комунікативна ситуація – враховується характер повідомлення: усне або писемне; діалогічне або монологічне; безпосередній або заочний контакт з партнером; рівноправний або нерівноправний характер комунікантів за соціальним, віковим, професійним та іншими статусами.

Зазначаємо також, що проблема класифікації текстів та перерахування релевантних критеріїв залишається відкритою [200, с. 37-38].

На основі доцільності комунікативно-мовленневих процесів В. Шмідт виділяє три типи текстів: 1) інформуючі; 2) аналізуючі; 3) активізуючі. Однак такий розподіл є досить умовним, оскільки ці типи не існують у “чистому” вигляді. В ідеалі інформуючий текст, який, передусім, виконує функцію повідомлення, має один рівень розуміння – семантичний. В активізуючому тексті відбувається певне

зміщення, внаслідок чого семантичний зміст стає вираженням нового змісту, який отримує специфічну комунікативну силу. Аналізуючий тип тексту проявляє гібридний характер, оскільки є сумою інформуючої та активізуючої текстових функцій на вищих рівнях наукового викладу. Інформуючий тип тексту служить для ілюстрації певного знання чи інформації. Активізуючий використовується автором тексту з метою спонукати адресата до певних дій та виду поведінки чи для того щоб сформувані в нього певну позицію до чого-небудь. Призначенням аналізуючого типу є аналіз стану справ тієї чи іншої галузі та обговорення проблем [277, с. 83].

С. Кютц у своїй праці “Phraseologie und Formulierungsmuster in medizinischen Texten” (2007) здійснив спробу класифікації текстів періодичних видань різного ступеня фаховості та визначив три основні групи текстів:

- 1) наукові фахові журнальні статті (найвищий ступінь фаховості);
- 2) науково-популярні журнальні статті (середній ступінь фаховості);
- 3) ненаукові журнальні статті (низький ступінь фаховості).

Ступінь емоційності першої групи текстів – низький, другої групи – середній, третьої групи – високий [259, с. 119–135].

Класифікація текстів за соціальною змінною включає параметри, які враховують відношення до фаху: (фахівець – фахівець (інтрадисциплінарний), фахівець – фахівець (інтердисциплінарний), фахівець – нефахівець; ієрархія всередині фаху (однакові посади, різні посади); покоління (старше, молодше); світогляд (матеріалістичний, ідеалістичний, нейтральний); соціальний статус (робітник, селянин, службовець, інтелігент; незалежний від класу/прошарку); стать (жіноча, чоловіча, незалежно від статі); кількість (декілька до декількох, один до декількох, декілька до одного, один до одного); індивідуальні особливості (об’єктивно-нейтральний, полемічний, іронічний і т. д.) [253, с. 150-151].

Отже, за цільовою аудиторією всі фахові тексти поділяємо на:

1. Фахові тексти, написані фахівцями, журналістами-науковцями, людьми, які мають певне відношення до галузі, в межах якої вони пишуть. Результатом цієї діяльності виступає науково-популярна література у вигляді книг, науково-публіцистичних статей тощо [210, с. 143]. Цільова аудиторія – різноманітна,

починаючи від старшокласників до осіб з вищою освітою. Схематично це можна представити так: **ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ** → **НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР**.

2. Фахові тексти, написані експертами, фахівцями у галузі для студентів коледжів або університетів, майбутніх фахівців у галузі. Схематично це можна представити так: **ФАХІВЕЦЬ→МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ**. Результат такої діяльності – підручники, посібники, довідники, словники, енциклопедії.

3. Фахові тексти, написані дослідниками, фахівцями для науковців, фахівців, аспірантів: **ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ→ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ**. Сюди відносяться наукові статті, монографії, дисертації, галузеві енциклопедії.

Ці три типи текстів відповідають поділу наукового функціонального стилю на науково-популярний, науково-навчальний та науково-технічний [19, с. 194]. Тож, у нашому подальшому статистичному, граматичному та морфологічному дослідженні фахових текстів фітнесу ми будемо керуватися даним поділом фахових текстів на вище зазначені типи.

4.1.2. Термінологічна насиченість та частотність фахових текстів фітнесу

Семантичним ядром будь-якої фахової мови вважається термін. Тому в дослідженні фахових мов одне з провідних місць посідає виявлення частотності вживання термінів та термінологічної насиченості фахових текстів. Такі дані надає мовна статистика, яка досліджує кількісні аспекти використання мовних одиниць. Вона доповнює якісне описання мови за допомогою даних про частотність тих чи інших критеріїв [247, с. 241].

З метою дослідження кількісних параметрів термінологічних одиниць у текстах фахової комунікації ми здійснили підрахунки термінологічної частотності та насиченості текстів фітнесу. Для оцінки термінологічної частотності було

зроблено 39 вибірок по 500 повнозначних слів кожна. Методику відбору фахових текстів фітнесу для аналізу описано в 2.3.

Під термінологічною частотністю розуміємо частку (виражену в %) термінологічних слововживань серед усіх слововживань у тексті, тобто частоту вживання термінологічних одиниць у тексті [216, с. 16]. Термінологічна частотність речення: *Physical fitness is a set of attributes that one possesses (based on genetic profile) or achieves from regular physical activity, including muscular endurance (or cardiorespiratory fitness), muscular strength, body composition, and flexibility* [337, с. 177] становить 46%. Частотність або повторюваність певних мовних засобів поряд з іншими стилістичними категоріями надає мовленню стилістичного забарвлення [91, с. 30], тобто робить фаховий текст науковим.

За допомогою статистичних досліджень можна також зафіксувати базовий словниковий склад фахової мови, оскільки мовна статистика довела, що найуживаніші слова вважаються стійкими до історичних змін словникового складу, використовуються всіма носіями мови і є особливо продуктивними у розвитку мови. Отже, критерій частотності термінологічної одиниці можна використовувати у поєднанні з іншими параметрами для формування термінологічних словників.

Для укладання частотних словників використовуються такі статистичні показники, як абсолютна та відносна частотність. Перша показує, як часто цей термін (термінологічне словосполучення) зустрічається у дослідженому тексті. Вона залежить від величини проби і служить вихідною величиною для обчислення відносної частотності. Остання є показником, який виражає частку мовної одиниці стосовно всієї сукупності тексту. Відносну частотність отримуємо, поділивши абсолютну частотність на величину вибірки. Наприклад, абсолютна частотність іменника *muscle* та термінів, утворених з його допомогою (*abdominal muscles, muscle-bound, musculature, muscular tissue* тощо) становить 390 терміновживань. Відносна частотність цих термінологічних одиниць у вибірці з 19500 повнозначних слововживань становить $390: 19500 = 0,020$. Іншими словами, відносна частотність певного явища – це відношення між числом його дійсного вживання та числом теоретично можливого вживання. Абсолютна частотність терміна *train* та похідних

від нього (*training, overtraining, circuit training*), та ін. становить 351, його відносна частотність у даній вибірці – 0,018.

Очевидно, що чим вища насиченість тексту вузькогалузевими термінами, тим вищий ступінь зорієнтованості цього тексту на проблеми конкретної галузі наукової інформації. Це говорить про необхідність визначення термінонасиченості фахового тексту.

Термінологічна насиченість (виражена у %) – це ймовірність того, що випадково взяте повнозначне слововживання є термінологічним, тобто це частка термінологічних слововживань серед повнозначних слів. Термінологічну насиченість текстів можна оцінювати з точністю 0,05 та достовірністю 95% [216, с. 18]. Для оцінки термінологічної насиченості фахових текстів фітнесу було зроблено 39 вибірок однакового обсягу (500 повнозначних слів). Тож, вважаємо за необхідне дати визначення таким поняттям як терміновживання та повнозначне слово, оскільки нам довелося оперувати цими поняттями. *Терміновживанням* вважаємо кожен випадок залучення в тексті лексичної одиниці, яка за дефініцією є терміном (слово, словосполучення, аббревіатура, скорочення, усталене символічне позначення, формула), а також їхні дейктичні заміни. *Повнозначним словом* називаємо кожен випадок залучення в тексті повнозначних слів та лексикалізованих словосполучень, а також їхніх дейктичних замін. Робоча формула отримує такий вигляд:

$$\rho = \Sigma t-v. : \Sigma n.c-v. \cdot 100 \%,$$

де

ρ – термінологічна насиченість тексту,

відповідно

рв-г т. – насиченість тексту вузькогалузевими термінами;

рз-н т. – насиченість тексту загальнонауковими термінами;

$\Sigma t-v.$ – множина терміновживань у тексті;

і відповідно

$\Sigma_{в-г} т-в.$ – множина вузькогалузевих терміновживань у тексті;

$\Sigma_{з-н} т-в.$ – множина загальнонаукових терміновживань у тексті;

$\Sigma_{п.с-в}.$ – множина повнозначних слововживань у тексті.

Ми відібрали 39 текстів фітнесу (однакових обсягів) та підраховали кількість:

а) вузькогалузевих терміновживань, б) загальнонаукових терміновживань та в) повнозначних слововживань загальноновживаної лексики. Сума цих трьох величин дає множину повнозначних слововживань у тексті.

До цієї вибірки текстів потрапили науково-публіцистичні статті із спеціалізованих журналів для осіб, які періодично займаються спортом і прагнуть поглибити свої знання щодо різноманітних технік виконання, різних видів фізичних тренувань та фізіологічних процесів, які відбуваються в організмі людини (4, 5, 6, 7) [329; 331; 330; 314]; науково-публіцистичні статті у неспеціалізованих періодичних виданнях, які розглядають основні засади фітнесу (1, 8, 12, 13) [322; 321; 323; 324]; книги вузькогалузевої тематики для пересічних читачів, які прагнуть покращити своє здоров'я завдяки здоровому способу життя (2, 3, 9, 10, 11) [319; 318; 299; 298; 301].

За результатами статистичного дослідження, найнижчу термінологічну насиченість вузькогалузевими термінами було встановлено в науково-публіцистичних статтях у неспеціалізованих виданнях – 26,71% (див. таб. 4.1.). Термінологічно насиченими виявились тексти, відібрані з енциклопедії та методичних вказівок – 38,24%. Середня термінологічна насиченість вузькогалузевими термінами текстів цього типу становить – 33,45% та відповідно 9,61% – загальнонаукових (див. додаток Ж.1.).

Таблиця 4.1.

**Термінологічна частотність та насиченість текстотипу
ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР**

Тип тексту	№ тексту	Внутрішньогалузе ві терміни	Насиченість тексту	Загальнонаукові терміни	Насиченість тексту	Загальноновживана лексика	Насиченість тексту	Термінологічна насиченість тексту
ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ→ НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР	1.	155	31%	51	10,2%	294	58,8%	41,2%
	2.	195	39%	74	14,8%	231	46,2%	53,8%
	3.	162	32,4%	43	8,6%	295	59%	41%
	4.	148	27,6%	42	8,4%	310	64%	36%
	5.	177	35,4%	56	11,2%	267	53,4%	46,6%
	6.	180	36%	39	7,8%	281	56,2%	43,8%
	7.	189	37,8%	30	6%	290	58%	42%
	8.	120	24%	85	17%	295	59%	41%
	9.	202	40,4%	38	7,6%	260	52%	48%
	10.	199	39,8%	38	7,6%	263	52,6%	47,4%
	11.	198	39,6%	19	3,8%	282	56,4%	43,6%
	12.	118	23,65%	51	10,16%	331	66,2%	33,8%
	13.	141	28,2%	59	11,8%	300	60%	40%

До аналізу типу текстів ФАХІВЕЦЬ→МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ ми відібрали підручники з фітнесу та методичні вказівки щодо технік тестування, які майбутні спеціалісти зможуть використовувати для оцінки фізичної підготовки їхніх клієнтів [335; 337; 312; 305; 308; 336; 320; 327; 300; 315; 325; 311; 302]. Середня термінологічна насиченість вузькогалузевими термінами текстів цього типу становить – 47,66% та відповідно 10,83% – загальнонаукових (див. таб. 4.2.).

Таблиця 4.2.

Термінологічна частотність та насиченість текстотипу

ФАХІВЕЦЬ→МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ

Тип тексту	№ тексту	Внутрішньогалузе ві терміни	Насиченість тексту	Загальнонаукові терміни	Насиченість тексту	Загальноновживана лексика	Насиченість тексту	Термінологічна насиченість тексту
ФАХІВЕЦЬ→МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ	1.	272	54,4%	54	10,8%	174	34,8%	65,2%
	2.	236	47,2%	44	8,8%	220	44%	56%
	3.	233	46,6%	80	16%	187	37,4%	62,65
	4.	244	48,8%	44	8,8%	212	42,4%	57,6%
	5.	212	42,4%	90	18%	198	39,6%	60,4%
	6.	246	49,2%	45	9%	209	41,8%	58,2%
	7.	205	41%	49	9,8%	246	49,2%	50,8%
	8.	246	49,2%	48	9,6%	206	41,2%	58,8%
	9.	242	48,4%	59%	11,8%	199	39,8%	60,2%
	10.	289	57,8%	49	9,8%	162	32,4%	67,6%
	11.	226	45,2%	33	6,6%	241	48,2%	51,8%
	12.	235	47%	56	11,2%	209	41,8	58,25
	13.	212	42,4%	53	10,6%	235	47%	53%

Тип текстів **ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ→ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ** представлений науковими статтями, які були опубліковані у фахових виданнях. В цих статтях висвітлюються останні дослідження у сфері фітнесу. Виходячи з структури (огляд наукової літератури, методи дослідження, результати, обговорення та висновки) та обсягу (3500 – 5000 слів) наукової фахової статті та з метою отримання достовірних даних, ми намагалися відібрати відрізки з різних частин вихідної множини наукових статей. Найнижчу термінологічну насиченість

вузькогалузевими термінами було встановлено у відрізках “огляд наукової літератури” (7, 9, 12) [309; 304; 314] – 39,4%. Найбільш термінологічно насиченими виявились уривки взяті з “обговорення та висновки” (2, 3, 6, 10) [332; 328; 317; 306] – 48,05%. Майже однаково термінологічно насиченими є уривки з “методів дослідження” (1, 8, 11, 13) [334; 313; 333; 326] – 46,1% та “результати” (4, 5) [303; 307] – 46,3% (див. таб. 4.3.). Середня термінологічна насиченість вузькогалузевими термінами текстів цього типу становить – 45,17% та відповідно 14,28% – загальнонаукових (див Додаток Ж.1.).

Таблиця 4.3.

**Термінологічна частотність та насиченість текстотипу
ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ→ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ**

Тип тексту	№ тексту	Внутрішньогалузе ві терміни	Насиченість тексту	Загальнонаукові терміни	Насиченість тексту	Загальноживана лексика	Насиченість тексту	Термінологічна насиченість тексту
ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ→ФАХІВЕЦЬ/ НАУКОВЕЦЬ	1.	270	51,1%	63	11,93%	167	33,4%	66,6%
	2.	218	43,6%	66	13,2%	216	43,2%	56,8%
	3.	235	47%	51	10,2%	214	42,8%	57,2%
	4.	247	49,4%	47	9,4%	206	41,2%	58,8%
	5.	216	43,2%	80	16%	204	40,8%	59,2%
	6.	230	46%	66	13,2%	204	40,8%	59,2%
	7.	237	47,4%	75	15%	188	37,6%	62,4%
	8.	233	46,6%	87	17,4%	180	36%	64%
	9.	159	31,8%	121	24,2%	220	44%	56%
	10.	278	55,6%	49	9,8%	173	34,6%	65,4%
	11.	218	43,6%	77	15,4%	205	41%	59%
	12.	195	39%	59	11,8%	246	49,2%	50,8%
	13.	215	43%	91	18,2%	194	38,8%	61,2%

У фахових текстах фітнесу функціонує загальнонавчана, загальнонаукова та вузькогалузева термінологічна лексика. Вузькогалузевими термінами ми вважаємо ті, які використовуються для позначення спеціалізованих понять, предметів, явищ чи процесів фітнесу, наприклад, *muscular endurance* (м'язова витривалість), *recovery period* (період відновлення), *physical fitness* (фізичний фітнес), *fatigue threshold* (поріг витривалості).

Загальнонаукова лексика використовується для зв'язку понять, вираження відносин між ними, тлумачення понять, опису матеріалу, експериментів, для оцінки літератури, точок зору, наукових напрямків і виступає у якості слів-організаторів фахових текстів [162, с. 53], наприклад, *system* (система), *function* (функція), *essential* (неодмінний), *production* (продукування). Загальнонаукові терміни виступають не індикаторами окремо взятої фахової мови, а маркерами фахового мовлення взагалі. Загальнонаукові терміни здатні обслуговувати усі галузі наукових знань при сталому значенні за дефініцією. Вживаючись у вузькофаховому контексті, вони актуалізують лише один лексико-семантичний варіант [78, с. 268]. Вжиті в аналізованих текстах загальнонаукові терміни характеризуються широтою використання, обслуговують мову науки й техніки і передають широке значення властивостей, параметрів, якостей. Загальнонаукова лексика представлена у фахових текстах в значеннях, що не інтерпретуються у словниках [162, с. 35]. Самостійно вони не дають інформації про належність до фахової мови фітнесу, тому в текстах потребують детермінантів, поширювачів, атрибутів, наприклад, *cardiovascular* (серцево-судинна) – ***system*** (система); *ATP* (АТФ) – ***production*** (продукування), *essential* (незамінні) – ***fats*** (жири). Під детермінантами розуміємо залежний компонент, який є тим необхідним синтаксичним оточенням, завдяки якому конкретизується та реалізує своє значення загальнонавчане та загальнонаукове слово [160, с. 27]. Для науково-технічних текстів характерне використання загальнонаукових та загальнотехнічних лексичних одиниць у складі нестійких функціональних конструкцій конкретно наукового характеру, які

виникають на їх основі. Змістовою та інформаційною основою виступають терміни [162, с. 110].

Межі загальноновживаної лексики, як, власне, і термінологічної, відкриті для проникнення і природно, що існує певний перехідний простір між зонами загальноновживаної та фахової лексики. Це означає, що залежно від контексту, частина лексичних одиниць загальноновживаної мови використовується тією чи іншою фаховою мовою для позначення денотатів із сфери спеціальних знань і через дефініцію отримує своє спеціальне значення [206, с. 224]. Таким чином, деякі загальноновживані слова можуть набувати термінологічного значення, наприклад, *heart* (серце), *training* (тренування), *recovery* (відновлення) і трактуються в межах терміносистеми фітнесу як вузькогалузеві терміни.

Залежно від рівня узагальнення в плані змісту виділяються терміни конкретнішого значення й терміни, що виражають абстрактні поняття. На відміну від виробничих і технічних термінів, наукові терміни відбивають вищий ступінь наукової абстракції [174, с. 118]. Абстрактні терміни (сигніфікативна лексика) позначають процеси та дії – *absorption* (всмоктування); ознаки об'єктів – *flexibility* (гнучкість); тести, що реєструють контрольні випробування – *shuttle test* (шатл тест); методи тренувань та різного роду фізичних навантажень – *relaxation procedure* (техніка розслаблення); розлади та захворювання – *acquired aging* (передчасне старіння). У фахових текстах фітнесу конкретні терміни (денотативна лексика) об'єктом номінації виступають передусім, предмети (спортивне спорядження; назви частин тіла, м'язів, хімічних елементів), наприклад, *pedometer* (крокомір), *rhomboid major* (ромбовидний м'яз), *barbell* (гантель), *sucrose* (сахароза). Відносна кількість конкретних термінів в досліджених фахових текстах фітнесу становить 37,72%, абстрактних – 62,28%.

Завдяки статистичним методам дослідження нам вдалося дослідити насиченість та частотність вживання термінів фітнесу у фахових текстах, що найбільшу термінологічну насиченість вузькогалузевими термінами мають тексти типу ФАХІВЕЦЬ → МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ – 47,66%.

Отримані результати свідчать, що мова фітнесу відноситься до фахових мов з високим рівнем абстракції, оскільки у досліджуваних текстах дві-третьох термінів мають абстрактний характер.

4.2. Текстотип ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ→НЕФАХІВЕЦЬ /АМАТОР

До цього текстотипу ми відносимо науково-популярні тексти, які є особливою галуззю аналізу процесів репрезентації спеціальних понять. В них текстові стратегії спрямовані на популяризацію здобутків наукової думки та реалізацію відповідних комунікативно-прагматичних завдань, вони супроводжуються необхідністю пошуку найоптимальніших засобів для поширення наукової інформації. Тобто, науково-популярні тексти створюються для популяризації певних досягнень людської діяльності. Автор викладає матеріал із врахуванням рівня фаховості читача, який не є спеціалістом в цій сфері. Для цього текстотипу притаманні елементи експресивності, емоційності та суб'єктивної оцінки, які відрізняють його від інших типів текстів.

4.2.1. Особливості структури та мовного оформлення текстів за типом ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР

За структурою науково-популярні тексти складаються із заголовка та основного тексту. Заголовок дає можливість реципієнту зрозуміти, про що єдеться у викладеному матеріалі. Залежно від мети, що переслідується адресатом, виділяють такі типи заголовків: 1) заголовок-розповідь; 2) заголовок-питання; 3) заголовок-спонукання [100, с. 212]. Зазвичай, у вступній частині тексту автор формулює предмет та проблему, тим самим мотивуючи необхідність написання даного тексту.

Найпоширенішими для досліджуваних текстів стали заголовки-розповіді (10 із 13). Такі заголовки реалізуються розповідними реченнями, причому перевага

надається номінативним конструкціям, наприклад: *Signs of Overtraining; The Second Principle of Intensity; Thermogenesis: Heat Production For Fat Loss; Physical Fitness May Be Tied To Slow Memory Decline; Resistance Training; The Skinny On Dietary Fat* [298; 318; 322; 331; 319; 316; 299; 301; 329; 321].

Заголовок-запитання – це запитання, відповідь на яке подається у тексті. Цей тип заголовка інтригує потенційного читача і спонукає його знайти відповідь у тексті. Був зафіксований один заголовок-запитання із загальної вибірки текстів, а саме: *What's Your Fitness Age?* [324].

Заголовки-спонукання виражають настанову або наказ, примушують реципієнта до дії. Вони представлені наказовими реченнями: *Be Heart Smart* [330, с.94]; *For Fitness, Push Yourself* [322].

Виходячи з вищенаведених заголовків, ми приходимо до висновку, що перевагу надається заголовкам-розповідям, яким притаманне широке використання вузькогалузевої термінології; на синтаксичному рівні перевага надається номінативним конструкціям; на граматичному рівні – використанню теперішнього часу, що свідчить про позачасовість та постійність.

Оскільки основна функція науково-популярних текстів – поширення наукової інформації, то у текстах цього типу використовуються термінологічні одиниці та загальноновживана лексика. Тож, для досягнення своєї мети продуцент тексту включає вузькогалузеві терміни під час викладу матеріалу це зумовлює необхідність об'єктивно, фахово, достовірно відображати реальність. З іншого боку, вузькогалузеві терміни створюють складнощі пересічним читачам для сприйняття поданої інформації, тому продуценти часто вдаються до їхнього графічного виділення; зазвичай це вживання лапок: *Working to this “point of failure”, when another rep is impossible despite the greatest effort, ensures that you pass through the “break-over-point,” a point in the set below which growth cannot be stimulated, and above which growth will be stimulated* [318, с. 41]. *It is the “core temperature” – the amount of heat continually produced within the body* [298, с. 109]. *The convergence of those two developments has led to what some researchers have identified as a “lengthening of morbidity”* [322]. *To a large degree, this is a matter of understanding the*

“fatigue timeline” of muscles within your programme – which muscles get tired, when they get tired and how this affects your ability to train with intensity and effectiveness [316, с. 140].

Як бачимо з вищенаведених прикладів, автори не лише графічно виокремлюють терміни, але й подають їхні визначення або ж тлумачать їх, використовуючи загальноповживану лексику.

Ми також зафіксували графічно виділені терміни, які вжиті в образному значенні: *SDA concludes... not only does the body temperature rise with food consumption, but it “costs” the body some energy in order to “untrap” the fuel found in foods [299, с. 109]. No, the “revolution” has come about more in terms of understanding how to construct more effective training programmes – including the training cycles, what equipment to use, how much and how long to train, when to rest, and in what order to do the exercises in your programme [316, с. 142]. One reason dietary fat is more “fattening” than carbs and proteins, is due to fat’s relatively tiny thermic effect [299, с. 110].*

Окрім графічного виділення, автори вдаються до використання ввідних виразів, таких, як *so-called, once called*, тим самим наголошують, що терміни не є природнім середовищем їхнього функціонування, наприклад: *Thermogenesis was once called the SDA effect or specific dynamic action [299, с. 109]. A new study of fitness and lifespan suggests that a person’s so-called fitness age – determined primarily by a measure of cardiovascular endurance – is a better predictor of longevity than chronological age [324]. A machine measured the amount of oxygen participants breathed in and carbon dioxide breathed out to calculate each person’s so-called VO2max [321].*

Терміни іншомовного походження, а саме ті, які були утворені на основі латинської чи старогрецької мов, продуценти текстів часто замінюють їхніми англомовними синонімами, наприклад: *blood sugar* замість *insulin*, *high blood pressure* замість *hypertension*, *fat tissue* замість *adipose tissue*. Такий вибір термінів сприяє легшому сприйманню та усвідомленню поданого матеріалу в тексті.

Серед інших засобів, до яких вдаються автори, варто зазначити екземпліфікацію термінологічних одиниць шляхом перелічування прикладів: *Other*

than larger fibres, the protein content of your muscles also increases, and your connective tissues – tendons, cartilage, and ligaments – become thicker and stronger [301, с. 7]. This is best achieved by resistance exercise utilizing free weights (barbells and dumbbells) or resistance exercise machines such as Nautilus, Hammer Strength or Medx [319, с. 14]; тлумачення вузькогалузевих термінів загальноповживаною лексикою: Cortisol works to destroy and over ride the four anabolic (muscle friendly) hormones; testosterone, insulin, thyroid, and growth hormone [298, с. 130].

Продуцент науково-популярного тексту прагне встановити безпосередній контакт з його потенційним реципієнтом, щоб привернути увагу пересічного читача до закладеного в тексті змісту та спрямувати процес сприйняття в потрібному автором напрямку. Прийоми інтимізації слугують зближенню “плану” автора і “плану” читача з метою створення невимушеної атмосфери спілкування, атмосфери “довіри”, в якій оптимально ефективно відбувається передавання і сприйняття інтелектуальної інформації [138, с. 9]. Існує низка засобів для досягнення атмосфери безпосереднього контакту автора з читачем. Одним з них є широке використання особових та присвійних займенників другої особи *you*, наприклад: *As you become more fit, your muscles do a better job of extracting oxygen from your blood, boosting your aerobic capacity and allowing you to exercise at a higher intensity before your body must switch to anaerobic energy production [301, с. 6];* та особового займенника першої особи множини: *Each and every time fuel from the foods we eat is introduced into the body, the temperature rises a bit [299, с. 109]; Americans are living longer, with our average life expectancy now surpassing 78 years, up from less than 74 years in 1980. But we are not necessarily living longer [319].*

Таким чином, продуцент активізує роль реципієнта, що дає йому відчуття безпосередньої участі у викладеному матеріалі. Такий “тандем” усуває перешкоди між читачем та автором, що сприяє підтриманню рівня зацікавленості у викладеному матеріалі.

Значна активізація читача відбувається завдяки імперативним конструкціям або ж зверненням-регулятивам на кшталт: *Compare the difference between..., just think about it..., remember.* Вони спрямовують читача на спільні пізнавально-

комунікативні дії щодо декодування тексту і одночасно виконують функцію встановлення контакту та апелятивну [200, с. 106-107]. В науково-популярних текстах фахової мови вони виконують функцію спонукання до дій, примушують брати безпосередню участь у пізнавальній діяльності.

Використання займенника *we* у питальних реченнях активізують інтимізацію між автором та пересічним читачем, які за своєю “природою” мають активізуючий вплив на реципієнта, наприклад, *We know exercise is good for us, now how do we get it every day?* [321].

Запитання як форма висловлення поєднує в собі одночасно декілька суб’єктивних перспектив. З одного боку, воно ставиться автором, виражаючи суб’єктивну інформацію, тобто виступає засобом підтримки адресності. З іншого – і тут це особливо важливо, – запитання передбачає існування думки, неідентичної авторській, і посилює адресованість мови [200, с. 107].

В науково-популярних текстах риторичні запитання вимагають емоційного ствердження або заперечення читача, що і є його основною ціллю – активізації позиції читача: *What’s aerobic, anyway?* [330, с. 140] *Will having a younger fitness age add years to your life?* [322]. Тобто, риторичне запитання використовується як засіб встановлення контакту між продуцентом та реципієнтом тексту.

Конструкція запитання-відповідь є єдністю, оскільки автор ставить запитання не для отримання відповіді, а щоб привернути увагу читача до свого повідомлення [59, с. 38]: *In some, an over eating thermic effect is far greater than experienced in others. For example, 2 brothers of similar weight, height, build and activity level could both over eat above and beyond their daily caloric needs for 8 to 10 pounds while another 7 or 8 pounds – though they ate the same exact foods and same total caloric intake. Why? Thermogenesis. Some people experience greater heat increases with eating than others* [299, с. 111-112]. Наведений приклад вказує на діалогічний характер наукового спілкування, під час якого автор має на меті не лише представити нову інформацію, але й одночасно хоче активізувати пізнавальну діяльність реципієнта в потрібному йому руслі.

У науково-популярних текстах автори широко використовують арсенал стилістичних засобів, з метою підсилення експресивності, який охоплює метафори, гіперболи, аналогії, порівняння тощо.

В науково-популярному творі метафора, відзначаючись великою семантичною місткістю, породжує ланцюг асоціацій, за допомогою яких пропонований матеріал стає доступним і легко засвоюється [17, с. 24–25]. Варто зазначити, що процесом виникнення асоціацій у реципієнта керують продуценти науково-популярних текстів, використовуючи ті чи інші явища повсякденного життя для зіставлення їх з науковими, наприклад: *ATP gives your muscle the energy they need to contract. Think of it as gasoline for the body* [299, с. 5]. *When it's really cold outside and an individual struggles to remain warm, he throws on a heavy jacket, right? That jacket acts to trap heat inside so heat cannot escape. Body fat is nature's jacket* [298, с. 110].

Порівняння з явищами повсякденного життя – надзвичайно продуктивний спосіб пояснення складних понять, наприклад: *Two people decide to perform 40 minutes of cardio exercise each day. One man weighs 200 pounds and carries about 170 pounds of lean muscle weight while another man weighs 140 pounds and carries 119 pounds of lean muscle weight.... Who gets leaner? The larger individual with more muscle mass. Why? ... Here's the analogy. The same two men decide to drive from Boston to New York, about 200 miles. One takes his Toyota Land Cruiser, the other drives his Honda Civic... The two arrive in New York and pull into a gas station. The Honda has burned 7 gallons of fuel while the Land Cruiser has burned through double, 14 gallons. More mass = more calories burned during long distance (aerobic) work* [298, с. 112].

Отже, продуцент текстів за типом ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР намагається встановити безпосередній зв'язок з реципієнтом, використовують різні засоби спонукання до пізнавальної діяльності.

4.2.2. Морфологічні особливості текстотипу ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ→НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР

На рівні морфології аналіз фахових мов обмежується тільки перерахуванням граматичних категорій та їх формальних показників, оскільки не можна провести чіткої межі між науковими та науково-технічними типами текстів (у плані використання ними мовних засобів) [90, с. 20]. Особлива увага приділяється повнозначним частинам мови, за допомогою яких реалізується насиченість тексту фаховим контекстом. Здобуті дані стосуються передусім часу, стану та способу дієслів, та іменника. Ми дослідили особливості вживання прикметників, займенників, прислівників. Опис фахової морфології тісно пов'язаний з синтаксисом, оскільки морфологічна селекція є наслідком синтаксичної, тобто категорії і форми, яким надає перевагу фаховий текст, допомагають реалізовувати синтаксичні функції, детерміновані тим чи іншим фахом [253, с. 424].

На морфологічному рівні співвідношення у відсотковому коефіцієнті повнозначних слів вжитих у текстах цього типу становлять відповідно: іменники (45,18%), прикметники (11,8%), дієслова (20,6%), займенники (13,92%), прислівники (5,6%), числівники (2,9%). Уживанішими є іменники, а друге місце посідають прикметники (212 лексичних одиниць), представлені термінами-словами (*muscular, well-trained, overtrained*) та у складі термінів-словосполучень (*cardiovascular fitness, aerobic exercise, anaerobic training*), де вони виступають в якості означуваного. Третє місце – дієслова (67 лексичних одиниць), найчастотнішими з них є: *to train, to exercise, to fatigue, to work out*. Всі дієслова, які мають термінологічне значення, неодмінно співвідносяться з відповідними іменниками, наприклад: *to train – training, to metabolize – metabolism*. Незначна кількість прислівників вживаються у термінологічному значенні (9 лексичних одиниць), наприклад: *physiologically, anatomically, anaerobically*.

Іменники у науково-популярних текстах мають абстрактний характер, оскільки в основному вживаються для позначення різних понять та явищ і, відповідно, менше в конкретному значенні – предметів та осіб. Більшість підметів,

які представлені іменниками, виражають поняття та явища, наприклад: *Fortunately, exercise can not only reduce the risk for developing heart disease but also reserve the negative effects of years of physical inactivity* [330, с. 94].

Дієслово відіграє значну роль у науковому тексті і є сприятливим для кількісного аналізу. Однак, за умов домінування іменників, їх значення у текстах фахової комунікації зменшується [248, с. 263]. У текстах цього типу широко використовується дієслова в активному стані (84,91%) та (15,09%) – відповідно у пасивному. Серед часових форм переважає дієслово у теперішньому часі – 81,48%, що зумовлено потребою ефективного викладу матеріалу, оскільки у науково-популярних текстах з фітнесу в основному висвітлюються процеси, які відбуваються в організмі та їхній вплив на самопочуття та здоров'я людини. На дієслова, вжиті у минулому часі припадає 15,49%. Ця часова форма використовується для висвітлення останніх наукових досліджень в цій сфері людської діяльності, наприклад: *Researchers made this discovery by mapping participants' physical fitness against the number of errors they made on a range of cognitive tests over time* [321]. Незначний відсоток припадає на форми майбутнього часу, лише – 3,01%, які вживаються у підрядних реченнях часу та умовних реченнях, наприклад: *Once you transcend this break-over point in the area of intensity, your results will increase geometrically* [318, с. 41].

Серед займенників найвищі показники мають особові займенники – 41,56%, присвійні займенники – 27,51%, вказівні – 12,85%, означальні – 11,64%, неозначені – 5,22% та зворотні – 1,2%. Ми вважаємо за необхідне розглянути вживання особових займенників. Від всіх особових займенників (51,2%) становлять займенники *you*, що є свідченням адресності текстів, намагання автора встановити прямий контакт з читачем, наприклад: *When you push yourself beyond your aerobic boundary, you enter anaerobic zone* [330, с. 95]. Займенник третьої особи однини *it* посідає друге місце (23,18%) і головним чином вживається в безособових реченнях, наприклад: *It would have been nice to have additional VO₂max measurements, instead of only at the beginning* [321]. Займенник третьої особи множини *they* становить 12,07% від всіх особових займенників, а займенник *we* – 7,24%. Як вже зазначалось вище,

займенник *we* вживається для створення відчуття єдності між автором та читачем. Окрім функції інтимізації, він також виконує функцію верифікації. Автор за допомогою займенника *we* авторизує викладений матеріал у тексті, наприклад: *Although we at FLEX firmly believe that the old 100-rep system does have value, we designed a new version that offers greater benefits* [329, с. 94]. Що ж стосується займенника *I*, було встановлено, що він вживається у науково-популярних текстах лише чотири рази. Займенник *I* презентує оціночне ставлення автора до викладеного матеріалу, наприклад: *I discovered my own fitness age is 15 years younger than my chronological age – a good number but still not as low as I could wish* [322]; *Remember, I advocate and use what is technically referred to as “high-intensity, low-force exercise” with my clients* [319, с. 15].

Числівники становлять незначний відсоток від всіх повнозначних слів. Вони представлені кількісними – 86,85% та порядковими – 13,15%. Кількісні виконують інформативну функцію, а порядкові вживаються для зв'язаності тексту: *When 100 calories of carbohydrates are eaten, roughly 12-15 of those 100 are burned away in body heat* [298, с. 110]; *The second step logically follows from the first* [318, с. 39].

Як ми вже зазначали у 4.1.2., середня термінологічна насиченість вузькогалузевими термінами цього текстотипу становить 33,45%. Автори науково-популярних текстів надають перевагу словам-термінам – 57,73% стосовно термінів-словосполучень, з поміж них двокомпонентні – 34,89%, трикомпонентних – 5,08%, багатоконпонентних – 0,91%, та терміни-аббревіатури – 1,57%. Такий розподіл термінів за структурою зумовлений метою науково-популярних текстів – інформувати пересічних читачів (див. Додаток Ж.4.). Прості за структурою терміни не викликають труднощів у сприйнятті викладеного матеріалу.

Отже, на морфологічному рівні найбільше термінологічне навантаження мають іменники; займенники вживаються для встановлення безпосереднього контакту між продуцентом та реципієнтом фахового тексту; дієслова забезпечують зв'язність речень. Продуцент надає перевагу використанню простих несмкісних термінів, які не викликають у пересічного читача труднощів у сприйнятті інформації. За структурою терміни представлені термінами-словами.

4.2.3. Синтаксичні особливості текстотипу **ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ**→**НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР**

Що стосується синтаксису фахових текстів, то наявні тільки розрізнені дослідження, які дозволяють все ж фіксувати контури фахового синтаксису. Наші спостереження не дають нам можливості говорити про наявність власного синтаксису, але дозволяють стверджувати, що синтаксичні засоби фахового тексту значно відрізняються за кількісною та якісною оцінкою вживання від засобів у текстах нефахового характеру [235, с. 204].

Аналіз фахового синтаксису надає вичерпну інформацію про частотність вживання таких феноменів, як форма, функція і позиція членів речення; селективне використання різних видів (розповідних, окличних, питальних) та типів (простих та складних) речень; види підрядних речень; засоби анонімізації речень; номіналізацію присудків та використання функціональних дієслів; інфінітивні та пасивні конструкції та ін. [247, с. 255].

Одним із аспектів досліджень фахового тексту виступає аналіз довжини речення, тобто кількості у ньому слів. Завдяки методам спостереження та кількісного аналізу, нам вдалося встановити, що у науково-популярних текстах фахової мови фітнесу найчастотнішими є реченнями, довжина, яких становить 10–12 слів, що становить 19,51% (від усіх речень); поряд з ними за частотою вживання речення, довжина яких становить 7–9 слів – відповідно 18,30%. Речення середньої довжини легше сприймаються та запам'ятовуються пересічними читачами, тому вони широко використовуються у науково-популярних текстах. Зведену таблицю кількісних показників довжини речень в англійських фахових текстах фітнесу представлено в Додатку Ж.2.

Домінантна роль розповідних речень у фахових текстах фітнесу підтвердилась в процесі нашого дослідження. Серед всіх проаналізованих текстів було зафіксовано 14 питальних речень, які вже описані вище в цьому розділі. Було зафіксовано лише два окличних речення: *There are so many positives!* [319, с. 14]; *This results in a loss of muscle!* [298, с. 130]. В текстах цього типу присутні еліптичні

речення, які зазвичай функціонують у підзаголовках науково-популярних текстів. Всього було зафіксовано 12 еліптичних речень, наприклад: *30% rule* [329, с. 93].

Що стосується порядку слів у реченні, то він тісно пов'язаний з використанням синтаксичних засобів, що впливають на сприйняття поданої інформації. У науково-популярних текстах переважає прямий порядок слів, хоча були зафіксовані речення, в яких присутня інверсія (11,38% від усіх речень). Автори вдаються до використання інверсії, щоб наголосити на важливості поданої інформації, наприклад: *From every nutrition corner, fat was trumped as a diet demon, to be avoided at all costs* [331, с. 33].

У текстах цього типу широко використовується пряма мова (41 речення) для підтвердження фактів, які представлені у тексті. Зазвичай пряма мова супроводжується зазначенням імені фахівця, його наукових ступенів та місця роботи. Такі уточнення, на думку продуцента, додають тексту фаховості та викликають довіру пересічних читачів до викладеного матеріалу, наприклад: *“Fat is a concentrated source of long-term energy,” says Teryl Tanaka, MS, RD, chief clinical dietitian at the Santa Monica-UCLA Medical Center in Southern California* [331, с. 34]. *“The heart is an organ that is a muscle and benefits just the same way that other muscles benefit from exercise,” says Cliff Morris, MD, medical director of the physical therapy department and cardiac rehabilitation at the John Randolph Medical Center in Hopewell, Virginia, USA* [330, с. 94]. Можемо зробити висновок, що таким чином автор намагається переконати читача у достовірності інформації, викладеної у тексті з його погляду.

Продуценти науково-популярних текстів вдаються до засобів модальності для створення гіпотетичної ситуації, а саме отримання ймовірних результатів, у застосуванні здобуття знань: *Avoiding overtraining can be the best way to increase strength levels and to add lean muscle mass* [298, с. 129]; для надання поради: *While the total amount of fat in a diet should stay under 30%, as recommended by most experts and the American Heart Association (AHA), most agree that dietary fat of less than 20% is usually too low for promoting good health* [329, с. 35].

Для зв'язності речень у фахових текстах продуценти використовують повторення, що оптимізує сприйняття інформації реципієнтом, наприклад: *Limiting your exercise to aerobic activity is limiting your fitness and, thus, limiting the overall quality of life* [319, с. 14].

Дослідження структури речень базується на традиційних засадах. Метод спостереження дає можливість констатувати, що синтаксичні конструкції, які використовуються у фахових текстах майже не відрізняються від речень в інших текстах. Отже, можна говорити не про особливі моделі у фахових текстах, а про частоту вживання тих чи інших синтаксичних конструкцій.

Згідно з синтаксичною структурою, найчастотнішими у науково-популярних текстах є прості поширені речення, відсоткова частка яких – 30,28%: *Your muscles manufacture the vast majority of ATP from oxygen* [301, с. 6]. Друге місце за частотою вживання посідають складнопідрядні речення з послідовною підрядністю – 16,05%, що зумовлено описовим характером викладу інформації, наприклад: *Though the study was conducted in mice, the findings add to growing scientific evidence that to realize the greatest benefits from workouts, we probably need to push ourselves* [324]. Третє місце – складнопідрядні обставинні – 15,24%: *When an individual over eats, especially when over eating carbohydrates, the body temperature rises* [299, с. 111]. За цими типами речень слідує підрядні означальні, відсоткова частота вживання яких – 11,78%, наприклад: *The adults who'd been the most fit in their 40s and 50s often developed many of the same conditions, but notably their maladies appeared significantly later in life than for the less fit* [322]. За допомогою підрядних означальних речень продуцент дає чіткий опис складних понять, що сприяє активізації пізнавальної діяльності реципієнта. Кількісні показники типів речень представлені у Додатку Ж.5.

Синтаксичні засоби, що використовуються у науково-популярних текстах, забезпечують досягнення комунікативних інтенцій продуцента лінійним викладом матеріалу завдяки середній довжині речення, використанню повторень у тексті для підтримання інтересу читача та описовому характеру речень для спрощення сприйняття поданої інформації.

4.3. Текстотип ФАХІВЕЦЬ→МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ

До цього типу текстів відносимо науково-навчальні тексти: підручники, навчальні посібники, лекції та ін. Головна функція цих текстів – навчати, яка реалізується шляхом пояснення, аргументування, інструктування та констатування. Комунікативне завдання науково-навчальних текстів полягає в тому, щоб передавати наукові знання в діловій, дидактично підготовленій та педагогічно витриманій формі однорідному та мотивованому колу читачів, які зазвичай мають попередні знання [260, с. 125]. Науково-навчальні тексти посідають проміжне місце між власне науковими та науково-популярним текстами. Інформація подається у доступній формі, вирізняється меншою строгістю викладу у порівнянні з власне науковими текстами. Виклад матеріалу спрямований на активізацію мислення реципієнта з послідовним уведенням дефініцій та поясненням термінологічної лексики. Науково-навчальним текстам меншою мірою притаманна образність та емоційність, на відміну від науково-популярних текстів.

4.3.1. Особливості структури та мовного оформлення текстотипу ФАХІВЕЦЬ→МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ

У текстах цього типу чітко виражений поділ на сегменти (параграфи, розділи, підрозділи), які відокремлюються один від одного заголовками. Такий поділ тексту сприяє продуктивному засвоєнню викладеного матеріалу реципієнтом. Чітко виокремлені елементи змісту співвідносяться з конкретними ментальними діями (введенням дефініції, поясненням, порівнянням, класифікацією, наведенням таблиць та формул, висновків) для оптимізації та легкого сприйняття викладеної інформації.

Заголовок науково-навчального тексту окреслює його зміст. Було встановлено, що вони мають номінативний характер, в яких проявляється категорія інформативності, наприклад, *Cardiorespiratory Endurance, Assessment of Body*

Composition; The Role of Fitness Testing and Selecting and Using Fitness Test; Types of Training [335; 337; 336; 300]. У заголовках науково-навчальних текстів також актуалізується категорія зв'язності, яка реалізується шляхом повтору заголовних слів у тексті.

У зв'язку з тим, що в науково-навчальних текстах знання, що презентуються, мають бути особливо чітко структурованими і спеціально розрахованими для якомога простішого оволодіння ними, особливо значущою ознакою такого тексту є наявність в ньому сітки ключових термінів/ключових понять та їхніх дефініцій. Опис процесу вилучення інформації із дефініції потребує не тільки аналізу лексичного значення терміна – імені поняття, а й концептуальної структури самої дефініції [65, с. 25].

Для забезпечення оптимальної ефективності поданої інформації в тексті продуценти широко використовують графічні засоби, впорядковують їх на структурному рівні та забезпечують комунікативну спрямованість тексту. Для введення нового терміна продуценти тексту за допомогою напівжирного шрифту, курсиву, розміру шрифту та величини літер: ***Muscular strength** is the ability of muscle to exert one maximal force against resistance* [327, с. 57], *The articular system is a series of joints that allows movement of the human body* [325, с. 260]; поряд з терміном зазвичай вказується його аббревіатура в дужках, яка в подальшому використовується для мовної економії: *Probably the most important fitness component is **cardiorespiratory endurance (CRE)**, the ability of the heart, blood vessels, and lungs to deliver oxygen and essential nutrients to the working muscles and remove waste products during vigorous physical activity* [327, с. 57]; вживається субтекст іншої знакової системи: *Although there are no uniform standards for body-fat percentages, a % BF of >38% for females and >25% for males generally is considered in the obese range (21, 30)* [312, с. 166]; використовуються квадратні або кутові дужки для покликання на додаткову інформацію або ж екземпліфікації: *Morphological fitness includes a variety of indicators that reflect the structure and composition of the body (e.g. subcutaneous and visceral adipose tissue, body fat distribution, and bone mineral density)* [308, с. 33]; а також виноски і покликання: *Physical activity is defined as “any bodily movement*

produced by skeletal muscles that results in energy expenditure” (Casperson et al, 1985) [308, с. 32]; візуальних засобів (таблиць, схем, рисунків) для унаочнення змісту тексту.

Членування тексту на абзаци як компоненти політекстуальної структури тексту робить композиційно-синтаксичну структуру зрозумілою, полегшує сприйняття навчального матеріалу. Ставлення автора до описуваних явищ імпліцитно передається в поділі на абзаци, які можуть виконувати не тільки логічну, а й експресивну функцію. У прагненні досягти оптимального комунікативного впливу, автор нерідко сполучає абзацне членування тексту з нумерацією – цифровим чи буквенним позначенням послідовності розташування складників тексту. Традиційна система нумерації може доповнювати абзацне членування тексту, наприклад, при перерахуванні тез, пунктів правил тощо [204, с. 511].

На лексичному рівні терміни вводяться авторами в текст за допомогою їхнього дефінування, на відміну від науково-популярних текстів, де автори часто вдаються до образного пояснення вузькогалузевої термінології. У викладі інформації в тексті, автори беруть до уваги, що вони адресовані майбутнім фахівцям цієї галузі, які в подальшій професійній діяльності повинні вільно оперувати термінологією свого фаху. З цією метою продуцент вживає синоніми-дублети, наприклад: *Fat free mass refers to the mass of the fat free tissue of the body and often is used synonymously with the term lean body mass* [312, с. 166].

Ємкісні термінологічні поняття уточнюються: *Android-type obesity (i.e., male-pattern obesity, apple shape) refers to the excessive storage of fat in the trunk and abdominal areas* [312, с. 166].

Продуцент тексту висвітлює різні точки зору на одне поняття. Він не вдається до прямої мови, як в текстах за типом ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР, наприклад: *This is the definition used in both the Surgeon General's reports on Physical Activity and Health (HHS, 1996, p. 21) and the Institute of Medicine (IOM) report* [308, с. 32].

Текстам цього типу притаманна авторська суб'єктивна оцінка, але в меншій мірі, ніж науково-популярним текстам: *Probably the most important fitness component*

is cardiorespiratory endurance (CRE), the ability of the heart, blood vessels, and lungs... [326, с. 176]; продуценти текстів наводить аргументовані приклади, такі як: *Good examples of anaerobic activities are the 100, 200, and 400 meters in track and field* [326, с. 176]; актуалізують пізнавальну діяльність реципієнтів, інформують їх про хід та результати досліджень: *Another major study subsequently upheld the findings of the Harvard alumni study* [335, с. 9]; формулювання висновків на основі викладеного матеріалу: *Although the cause of the growing incidence in childhood obesity (i.e., body composition) remains largely unknown, behavioural factors such as physical inactivity and diet are likely to play the greatest role (Tremblay & Williams, 2000; Ogden et al., 2002)* [300, с. 32].

Отже, тексти написані за типом **ФАХІВЕЦЬ→МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ** мають чітку структуру тексту, які реалізуються за допомогою чіткого поділу на абзаци і підрозділи використанням широкого арсеналу графічних та лексичних засобів.

4.3.2. Морфологічні особливості текстів за типом ФАХІВЕЦЬ→МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ

У фахових текстах типу **ФАХІВЕЦЬ→МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ** повнозначні слова на морфологічному рівні представлені таким чином: іменники – 51,47%, прикметники – 14,84%, дієслова – 18,38%, займенники – 8,12%, прислівники – 4,2%, числівник – 3,09% (див. Додаток Е.3.). Наведені дані засвідчують зменшення використання дієслів, займенників, прислівників у порівнянні з текстами типу **ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ→НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР** та ширше використання іменників, прикметників та числівників. Що стосується термінів, то вони представлені у такому співвідношенні: іменники – 77,14%, прикметники – 19,64%, дієслова – 2,81%, прислівники – 0,41%. Тож, основне термінологічне навантаження в текстах даного типу мають іменники та прикметники, які часто

виступають означенням до іменника, який функціонує в якості терміна. За дієсловами закріплюється функція створення зв'язності думки у викладі матеріалу.

На структурному рівні ми також фіксуємо зміни у використанні термінів. Терміни-слова та двохкомпонентні терміни-словосполучення функціонують в текстах у рівній пропорції – 41,86% відповідно. Функціонування термінів-слів зменшилось майже на 16% у порівнянні з науково-популярним текстами, а зросло використання три- та багато компонентних термінів та термінів-аббревіатур (див. Додаток Ж.4.).

Іменники, так само як і в науково-популярних текстах, представляють абстрактні поняття і виконують функцію підмета, додатка та обставини у реченні.

Дієслово вживається у теперішньому часі у 97,37% (всіх речень). Домінування дієслова у теперішньому часі зумовлене предметом та об'єктом науково-навчальних текстів фахової мови фітнесу. У текстах цього типу широко використовуються дієслова в активному стані – 68,23%. Варто зазначити, що використання пасивних конструкцій зросло вдвічі у порівнянні з науково-популярними текстами і становить 31,77%. Пасивний стан виконує функцію об'єктивного викладу матеріалу, наприклад: *Waist circumference also is used to classify excessive trunk fat* [312, с. 166].

Займенники у текстах цього типу представлені особовими формами – 22,04%, присвійними – 10,93%, вказівними – 32,09%, означальними – 10,75%, неозначеними – 14,81%, відносними – 8,81% та зворотніми – 0,52%. Кількість особових займенників зменшується, оскільки вони рідше виконують функцію підмета в реченні; у порівнянні з науково-популярними текстами їхнє вживання зменшилося вдвічі. Провідне місце посідають займенник другої особи *you* – 43,2% (всіх особових займенників), але частота їхнього вживання у тексті зменшується: поміж 13 досліджуваних текстів цього типу лише в 7 було зафіксовано вживання займенника *you*, на відміну від науково-популярних, де вони присутні у кожному тексті. Основна функція вживання особового займенника *you* – створення діалогу між продуцентом та реципієнтом тексту і спонукання до пізнавальної діяльності, наприклад: *You should begin and end all workouts with stretching to improve flexibility*

and avoid injury, but you should pursue aerobic activities and anaerobic activities on alternate days [320, с. 12]. Друге місце посідає займенник третьої особи однини *it* – 31,2%. Їхнє вживання зросло на 10%, що зумовлене зростанням пасивних безособових конструкцій: *It should be noted, however, that activities of less intensity (light activity) can have some health benefits* [308, с. 33]. У текстах цього типу зафіксовано лише одне вживання займенника першої особи множини *we* і жодного вживання займенники першої особи однини *I*. Займенник *we* утворює атмосферу єдності між автором та читачем: *These bones move as one when we pronate (turn or rotate the hand or forearm so that the palm faces down or back) and supinate (turn or rotate the hand or forearm so that the palm faces up or forward) the forearm, or rotate the lower leg* [325, с. 261].

Вживання вказівних займенників у науково-навчальних текстах стосовно науково-популярних зростає втричі. Займенники *this* та *that* становлять 82,96% всіх вказівних займенників, а їх основною функцією є наголошення на важливих моментах тексту, спрямування реципієнта на подальший виклад, демонстрування процесу формування думки: *This amount of blood, also referred to as cardiac output, meets the body's energy demands in the resting stage* [336, с. 176]. Займенників *such* зафіксовано 13,73%. Вони вживаються для уточнення та екземпліфікації: *Functional balance is the ability to perform freely movement tasks requiring balance such as picking up an object from the floor, dressing, and turning to look at something behind you* [311, с. 48].

Щодо прислівників, то вони зазвичай вживаються для зв'язності викладу інформації у тексті, наприклад: *Furthermore, the reader should understand that these terms will be used throughout this chapter based on the organization referring to this concept* [308, с. 32].

Числівники представлені кількісними – 96,54% та порядковими видами – 3,46%. Кількісні числівники переважають, оскільки вони надають тексту інформативності, фаховості та точності у викладі матеріалі: *Resting heart rates frequently decrease by 10 to 20 beats per minute (bpm) after only 6 to 8 weeks of training* [321, с. 198]; привертають увагу реципієнта до результатів досліджень,

інформують про хід викладу матеріалу: *Chapters 6 and 7 provide detailed information about assessing musculoskeletal fitness and designing resistance training programs* [311, с. 48].

Отже, у науково-навчальних текстах зростає роль іменників, прикметників та числівників; актуалізуються вказівні займенники; виклад матеріалу набуває безособових рис.

4.3.3. Синтаксичні особливості текстотипу **ФАХІВЕЦЬ → МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ**

Щодо довжини речень, то найпоширенішими виявились речення довжиною 7-9 слів – 27,97% (від усіх речень), а друге місце за частотою вживання посідають речення довжиною 10-12 слів – 21,50%. Зі зростанням довжини речення зменшується їхня частота вживання: так, речення довжиною 13-15 слів становлять 14,86%, речення довжиною 16-18 слів – 7,86%, 19-21 слів – 4,89%, а з 22 слів та більше становлять 5,94%. (див. Додаток Е.2.). Речення, довжина яких перевищує 12 слів, зазвичай використовуються для дефінування термінів та описового пояснення складних понять: *Cardiorespiratory endurance refers to the functioning of your heart, blood vessels, and lungs to supply working muscles and organs with the oxygen needed during activity* [300, с. 4]; *Many people think that physical activity and physical fitness are the same thing and often use the terms physical activity and physical fitness interchangeably, assuming that they are directly related* [330, с. 32].

Розповідні речення переважають у науково-навчальних текстах. Серед всіх проаналізованих текстів було зафіксовано 9 питальних речень, 6 з яких вживаються у заголовках підрозділів текстів. Заголовки-запитання мають на меті зацікавити читача і надати йому імпульс до подальшої пізнавальної активності, наприклад, *Physical activity or exercise – same or different?* [300, с. 4]; *How can fitness testing help you?* [302, с. 47]. У тексті запитання виконують функцію створення діалогу між продуцентом та реципієнтом, наприклад: *Can you sit and touch your toes without*

bending your knees? This requires hamstring flexibility [327, с. 58]. Не було зафіксовано жодного окличного речення. В текстах присутні еліптичні речення, які вживаються у заголовках підрозділів, наприклад: *Health-Related Fitness, Classification of Joints, Body Composition* [305; 320; 325] та ін.

Одним із синтаксичних засобів, які використовують автори для активізації сприйняття інформації, – це інверсія. У використанні інверсії, продуцент тексту наголошує на важливості певного аспекту, який висвітлюється у тексті: *For healthy individuals, this occurs between 50% and 66% of their maximal working capacity* [315, с. 29]. У реченнях науково-навчальних текстів було зафіксовано 4,51% випадків інверсії, що майже втричі менше від зафіксованих у науково-популярних текстах. Поряд з інверсією автори застосовують паралельні конструкції для зв'язності: *When you are fit, they easily deliver oxygen and nutrients to tissues and remove wastes... When your muscles are fit, they can exert force for a burst of activity... When you are fit, your muscles can exert force over a sustained period of time* [320, с. 12]; інфінітивні конструкції для активізації пізнавальної діяльності: *To build up a muscle, you must overload it* [305, с. 142], *To be valid, a test must assess what it is intending to* [302, с. 48]; дієприкметникові звороти, що зазвичай вживаються для спрощення конструкцій складнопідрядного речення: *These fibres are less powerful than the type IIB discussed above* [315, с. 29]; *Muscular strength and endurance tend to decline with age along with activity levels, making it difficult to perform daily activities* [327, с. 58].

Автор також реалізує комунікативний вплив на читача у формі спонукальних речень, які містять прихований діалог у тексті (2,03%), наприклад: *Make sure each phase of the program works with the client's or athlete's schedule; if the workouts are not consistent, the program will fail* [305, с. 143].

Найбільшу частоту вживання мають прості поширені речення – 49,65%. Кількість простих поширених речень більша у науково-навчальних текстах у порівнянні з науково-популярними, де вони становлять 30,28%. Вибір такої синтаксичної конструкції речення зумовлено його лінійною будовою та ефективністю для сприйняття реципієнтом. Що простіша конструкція речення, то

легше вона сприймається. Часто в структуру простого поширеного речення продуцент додає однорідні члени речення для наочності та екземпліфікації, наприклад: *Muscle endurance is essential in everyday activities such as **housework, yard work, and recreational sports*** [327, с. 58].

Широко вживаними у науково-навчальних текстах є підрядні обставинні речення. Їхня частка складає 12,70% від загальної кількості вживань різних типів речень, наприклад: *As a result of training, the red blood cell count goes up* [337, с. 198]; *When you are fit, your muscles can exert force over a sustained period of time* [320, с. 12]. Інші типи складнопідрядних речень вживаються значно рідше.

Майже вдвічі менша частота вживань складнопідрядних з послідовною підрядністю (7,02%), наприклад: *Despite different definitions, there is consensus that health-related fitness is a multi-dimensional construct, meaning that there are several attributes or components, not just one test, that define one's health-related physical fitness* [308, с. 32] та підрядних означальних (7,35%): ***Overweight** is the condition in which a person is above the recommended weight range but is not yet in the obese category* [312, с. 166] (див. додаток Е.5.).

Для реалізації комунікативного завдання науково-навчальних текстів продуценти вживають прості синтаксичні конструкції з метою пояснення, аргументування та передавання інформації майбутнім фахівцям, а також спонукальні речення та інфінітивні конструкції для активізації пізнавальної діяльності.

4.4. Текстотип **ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ**→**ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ**

До цього типу текстів ми відносимо науково-експериментальні та оглядові статті опубліковані у фахових виданнях, які подають кінцеві або проміжні результати останніх наукових досліджень у сфері фітнесу. В текстах наукових статей поєднується опис, критичне осмислення, аналіз стану проблем, яких торкається фітнес. Головна функція науково-експериментальних статей – інформувати читачів про проведений експеримент, його умови та результати

дослідження. Комунікативне завдання науково-експериментальної статті полягає у тому, щоб поданий матеріал статті мав високий рівень інформативності, об'єктивності та прозорості висвітленого матеріалу. Ці тексти зазвичай позбавлені образності та емоційності.

4.4.1. Особливості структури та мовного оформлення текстів за типом ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ→ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ

Англomовні наукові статті мають чітку структуру: 1) заголовок, 2) анотація, 3) вступ, 4) матеріали та методи, 5) результати, 6) обговорення, 7) висновки, 8) подяка, 9) бібліографія.

Виділяють п'ять структурно-синтаксичних моделей заголовків в англomовних наукових статтях:

I. Номінативні конструкції, в яких основним елементом є іменник. Ця група розподіляється на три підгрупи.

1. Номінативні конструкції з одним іменником як головним членом, поширені атрибутивними групами чи прийменниковими додатками [218, с. 225-226].

Ця підгрупа виявилася найпоширенішою серед наукових статей фітнесу. До цієї групи відноситься 6 заголовків зі тринадцяти, наприклад, *Effects of Aerobic Exercise on Mitochondrial DNA and Aging* [306, с. 1]; *Effects of Muscle-Damaging Exercise on Physiological, Metabolic, and Perceptual Responses during Two Modes of Endurance Exercise* [303, с. 70].

2. Номінативні конструкції з двома або більше іменниками як головними членами, поширені атрибутивними або адвербіальними групами чи прийменниковими додатками [218, с. 226].

Зафіксовано лише один заголовок з такою структурно-синтаксичною моделлю: *Physical Activity and Breast Cancer Risks* [317, с. 1].

3. Номінативні конструкції зі сполучником *as*, що вводять прикладку до головного члена [218, с. 226]. У цій підгрупі також зафіксовано лише один

заголовок, наприклад, *Affective Change as a Function of Exercise-Intensity in a Group Aerobics Class* [304, с. 42].

II. **Дієслівні конструкції** з безособовими формами дієслова (найчастіше з так званими *-ing*-формами) як опорними елементами [218, с. 226]. Ця конструкція також представлена одним заголовком: *Modelling and Regulating of Cardio-Respiratory Response for the Enhancement of Interval Training* [310].

III. **Прийменникові конструкції** з об'єктивним значенням, які починаються з прийменників *on, to* або *toward(s)*.

IV. **Конструкції-речення**, зокрема питальні [218, с. 226]. Не було зафіксовано жодного заголовка побудованого за третьою або четвертою моделлю.

VI. **Конструкції з двох частин** (що можуть належати до різних синтаксичних типів), відокремлених двокрапкою [218, с. 226].

У досліджуваному корпусі зафіксовано три заголовки утворених за цією моделлю. Такі заголовки зустрічаються в оглядових статтях сфери фітнесу і вони є доволі інформативно місткими у порівнянні з іншими моделями, наприклад: *Assessment of Physical Activity – a Review of Methodologies with Reference to Epidemiological Research: a Report of the Exercise Physiology Section of the European Association of Cardiovascular Prevention and Rehabilitation* [332, с. 127].

Отже, заголовки експериментальних статей фітнесу в основному є номінативними, а автори у заголовках оглядових статей використовують конструкції з двох частин.

У вступі автор розглядає вже наявні результати досліджень для виявлення ніші, яка ще не була предметом дослідження або ж результати якого є суперечливими, тобто аргументує актуальність свого дослідження, наприклад: *The challenge of interpreting these opposing results is made more difficult by the fact that studies have used different exercise protocols to induce damage and that the physiological and perceptual responses after EIMID might be sensitive to the mode of endurance exercise adopted* [303, с. 70]; подає визначення понять, які є предметом дослідження: *Nowadays, interval training method becomes a well known exercise protocol which helps strengthen and improve cardiorespiratory fitness* [310]. Як зазначають Дж. Свейлз і

К. Фік, вступ має і другу, додаткову комунікативну мету – привернути інтерес до змісту статті, завоювати увагу читачів [279, с. 222].

У “Методах і матеріалах” продуцент описує методологію дослідження, прилади та обладнання. Автор подає точні вимоги, які висуваються до учасників експерименту для отримання достовірних результатів проведеного експерименту: *Twenty physically fit subjects (14 male, 6 female, age $29 \pm 10,4$ years, height 1.75 ± 0.09 m, weight 76.2 ± 17.15 kg, BMI 24.8 ± 4.3), with no recent history of lower limb musculoskeletal disorders were selected for inclusion in the study* [326, с. 347]; умови проведення: *Pre- and post-tests were carried out at the same and day of the week. Nutrition and fluid intake prior to the tests were also standardized* [313, с. 484], а також систематизовано викладає всі його етапи. Для лінійного викладу матеріалу автори вдаються до поділу розділу на підрозділи, що сприяє чіткому викладу інформації, кількість яких варіювалась від 3 до 10 серед досліджуваних наукових статей. Зазвичай до них входять: *Subjects/Participants, Test Protocol/Exercise Protocol /Procedures, Statistical Analysis/Data Analysis*.

У розділі “Результати” продуцент подає і детально описує отримані дані і пояснює результати: *A total 76 studies that investigated the association between physical activity and breast cancer risk were identified* [317, с. 2]; надає позитивну оцінку дослідження: *The squatting exercise was successful in inducing significant changes in all the measured indirect makers of muscle damage* [303, с. 71]. Отримані дані візуально доповнює різними графіками, таблицями, діаграмами, малюнками для наочності й ефективного сприйняття поданої інформації.

У розділі “Обговорення” продуцент детально пояснює отримані результати: *A final explanation to consider is that of a global response to vibration* [326, с. 347]; підтверджує вже існуючі результати: *This finding supports existing literature advocating the role exercise plays in contributing to positive effective change* [304, с. 42]; описує фактори, які могли вплинути на отримані дані: *Another limitation of the study was that aerobic power was measured in a stage test only* [313, с. 48].

У висновках продуцент робить загальний підсумок проведеного дослідження: *It is concluded that VO_{2peak} can be predicted with reasonable accuracy from PO_{peak}*

*obtained during a GXT using the equation described by the ACSM [307, с. 81]; надає рекомендації щодо застосування отриманих результатів у практичній діяльності: In conclusion, this study suggests that functional resistance could serve as an alternative and potentially more creative method for improving performance in young adults compared to more traditional exercises and could possibly be applied to people of all ages and physical abilities [334, с. 121]; окреслює перспективи подальшої наукової роботи: Further work is needed to elucidate the mechanism responsible for the positive effect of aerobic exercise on *mtDNA* damage. Also, further work is needed to examine the effect of aerobic training on *mtDNA* deletion, oxidative DNA damage biomarker, and *mtDNA* content [306, с. 4].*

Подяки були зафіксовані у 8 з 13 наукових статей. Автори зазвичай висловлюють подяку учасникам експерименту, різним науковим фондам за сприяння у проведенні дослідження та фахівцям у цій сфері за їхню інтелектуальну підтримку.

Терміни вводяться автором у наукові статті без наведення “класичних” дефініцій. Тобто, автор усвідомлює, що коло його читачів – фахівці цієї сфери, які мають відповідні теоретичні знання. Для мовної економії терміни-словосполучення замінюються термінами-аббревіатурами.

У наукових статтях, так само як і в науково-навчальних текстах, широко використовуються графічні засоби: формули для кількісних підрахунків отриманих результатів: *SL was calculated using the following formula: $SL (m) = \text{velocity (m/s)}/\text{stride time (seconds)}$* [303, с. 73]; різні таблиці та схеми для унаочнення отриманих даних; виділення терміна за допомогою напівжирного шрифту, курсиву, розміру шрифту та величини літер: *Peak oxygen uptake (VO_{2peak}) is a valuable indicator of cardiorespiratory fitness and a strong predictor of death in patients with heart disease as well as in all-cause mortalities* [307, с. 78]; субтексти іншої знакової системи: *Based on equation (2), for an averaged model $HR_{max} = 205.8 - 0.685 \times (\text{average age}) = 205.8 - 0.685 \times (30.63) = 184.82 \approx 185 \text{ bpm}$* [310]; квадратні або кутові дужки для посилання на додаткову інформацію або ж представлення результатів.

На відміну від науково-популярних текстів, де автори вдаються до графічного виділення вузькогалузевих термінів, вживаючи лапки для їхнього введення в текст, у наукових статтях автори подають у лапках яскраво виражену емотивну лексику, наприклад: *It is clear that mitochondrial play a role in the cell that goes well beyond their dogmatic function as the “powerhouse of the cell”* [306, с. 4]; або ж інформацію, яка на їхню думку є доволі суб'єктивною: *Thirteen participants self-reported themselves as “Fit” and two as “Highly Fit”* [304, с. 43].

Отже, наукові статті відзначаються строгою архітектонікою тексту, прагненням до об'єктивності поданої інформації, уведенням терміну в текст без дефінування.

4.4.2. Морфологічні особливості текстів за типом ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ → ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ

На морфологічному рівні повнозначні слова у наукових статтях зафіксовані у такому відсотковому співвідношенні: іменники – 46,72%, прикметники – 19,53%, дієслова – 19,96%, прислівники – 4,72%, займенники – 6,47%, числівники – 5,36% (див. Додаток Ж.3.). За частотою вживання іменники та дієслова посідають проміжне місце між науково-популярними та науково-навчальними текстами, в той час як частота вживання у них прикметників та числівників є більшою стосовно двох інших типів текстів. Майже незмінними залишаються показники частоти вживання прислівників.

Вузькогалузеві терміни у текстах цього типу морфологічно представлені так: іменники – 78,12%, прикметники – 20,50%, дієслова – 1,11% та прислівники – 0,27%. Із зростанням рівня фаховості тексту зростає використання іменників та прикметників. З іншого боку, зменшується термінологічна роль дієслів та прислівників.

Структурні показники термінів також різняться у порівнянні з іншими типами текстів. Частота вживання слів-термінів – 30,56%, що на 11% менше ніж в науково-навчальних текстах і на 27% у порівнянні з науково-популярними текстами.

Двокомпонентних термінів-словосполучень зафіксовано 34,63%, трикомпонентних – 16,16%, багатокомпонентних – 3,65%, терміни-аббревіатури становлять 14,97%. Частота вживання двохкомпонентних термінів-словосполучень залишається незмінною стосовно науково-навчальних текстів. За рахунок зменшення слів-термінів у наукових статтях зросла частота трикомпонентних одиниць (у три рази), багатокомпонентних (в два рази) та термінів-аббревіатур (в чотири рази) у порівнянні з науково-навчальними текстами (див. Додаток Ж.4.). Тож, можна простежити прямий зв'язок між рівнем фаховості тексту та мовними перевагами його продуцента, – реципієнти наукових статей є фахівцями у цій галузі у не виникає жодних складнощів у сприйнятті наукової інформації. Висока частота вживання термінів-аббревіатур зумовлена мовною економією.

Іменники, як і в інших типах фахових текстів фітнесу, представляють абстрактні поняття і виконують функцію підмета, додатка та обставини у реченні, наприклад, *Heart rate (HR) and oxygen uptake (VO₂) are key indicators of functional health status; their measurements can aid early detection of cardiac disease* [310].

Дієслово вживається у теперішньому часі у 50,59% (всіх речень), а у минулому – у 49,41%. Такий розподіл використання часових форм зумовлений структурою наукової статті. Форма дієслова теперішнього часу зафіксована у “Вступі”, “Обговоренні” і “Висновках”, де продуцент тексту висвітлює постановку проблеми; обговорення результатів дослідження; загальні висновки отриманих результатів. Дієслова у формі минулого часу вживаються у “Методах” та “Результатах”. У порівнянні з науково-навчальними текстами зростає частота вживання дієслова у пасивному стані. Простежується прогресивне зростання використання пасивних конструкцій: так, у науково-популярних текстах їх 15,09%, у науково-навчальних – 31,77%, а у наукових статтях – 60,38%. Це пов'язано з тим, що продуцент усуває своє суб'єктивне ставлення до проблеми, яка розглядається в науковому тексті. Виклад інформації в тексті сприймається реципієнтами як високо фаховий, об'єктивний та позбавлений емотивного забарвлення матеріал: *Standardized procedures were followed for each of the assessment tests and are published in detail elsewhere* [334, с. 115].

Займенники у наукових статтях зафіксовані у такому процентному співвідношенні: особові – 13,91%, присвійні – 6,65%, вказівні – 28,53%, означальні – 31,13%, неозначені – 5,66%, відносні – 13,91%, зворотні – 0,18%. Частота використання особових, присвійних та неозначених займенників зменшується стосовно інших типів текстів, що є ще одним свідченням намагання автора тексту подати точну, об'єктивну інформацію, позбавлену будь-якого оцінного ставлення.

Серед особових займенників не зафіксовано жодного займенника другої особи *you*, тому що автору тексту не потрібно активізувати зацікавленість реципієнта безпосереднім зверненням до нього. Найчастотнішими виявився займенник третьої особи однини *it*, який становить 64,40% (від усіх особових займенників), та використовується у безособових конструкціях.

Займенники першої особи однини *we* становлять 10,16% (від усіх особових займенників). Займенники *we* були зафіксовані лише у двох наукових статтях у розділі “Вступ” для позначення авторів наукової статті, написаної у співпраці: *We noticed the distinct differences of two dynamic characteristics (time constants and steady state gains) for the onset and offset of running exercises* [310]; *From our work with elite performers, we have learned that managing energy is the key to sustaining high performance* [314, с. 8]. На відміну від науково-популярних та науково-навчальних текстів, де основна функція займенника *we* та його похідних – створювати атмосферу єдності між автором та читачем – цілком відсутня у наукових статтях. У статтях в центрі уваги об'єкт дослідження, а не продуцент тексту, тому обсяг вживання особових займенників для прямої вказівки на суб'єкта висловлювання майже нівелюється.

Серед вказівних займенників найчастотнішими виявились займенники *this/these* з частотою вживання 63,63% (від усіх вказівних займенників) для привернення уваги до повідомлення, наголошення на важливих моментах тексту, орієнтації реципієнта на подальший виклад: *This study proposes that voluntary physical activity increase muscle mitochondrial capacity* [306, с. 4]; *These data indicate that cardiorespiratory fitness of a moderate level can be achieved by following current physical activity guidelines recommending at least 150 min/wk of moderate-intensity*

physical activity, of which brisk walking is an example [328, с. 748]. Ту ж функцію в науковій статті виконують означальні займенники *each* – 27,27%, *all* – 19,69%, *both* – 13,63% (від усіх означальних займенників), наприклад: *All participants performed the training program at the university's Strength and Performance Center* [334, с. 155].

Частота вживання числівників зростає стосовно інших типів текстів: у науково-популярних текстах – 2,90%, у науково-навчальних текстах вона становить 3,09% та 5,36% – у наукових статтях. У текстах цього типу відсутні порядкові числівники. Кількісні числівники вживаються для висвітлення точної інформації отриманої в результаті проведеного експерименту, наприклад: *Thus, 30 participants performed 91,9% of the scheduled weekly amount of 2 h 30 min* [313, с. 484].

Незначна кількість прислівників мають термінологічне навантаження. Вони виступають означенням до терміна-прикметника – *physically inactive, recreationally fit, physically fit* та ін. Прислівники, що займають початкову позицію в реченні, забезпечують логічність викладу: *Additionally: physically fit individuals find it easier to be physically active* [328, с. 749].

Для смислової зв'язності між реченнями та абзацами продуценти використовують повторення ключових слів, які виражаються термінами фахової мови.

Отже, наукові статті мають номінативний характер, з високою частотою вживання трикомпонентних і багатоконпонентних термінів та термінів-аббревіатур. Зниження використання особових та присвійних займенників та зростання пасивних конструкцій роблять наукову статтю фаховою, інформативною, позбавленою суб'єктивного авторського “я”.

4.4.3. Синтаксичні особливості текстів за типом ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ → ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ

Оскільки основною метою наукової статті є передача інформації про результати дослідження, важливу функцію в тексті цього типу виконують синтаксичні конструкції, спрямовані на представлення вихідних даних ходу експерименту та його результатів. У зв'язку із цим, науково доцільним видається

розгляд синтаксичних конструкцій, які відзначаються високою частотністю і сталістю вживання у певних частинах композиції наукової статті, а отже, виконують, крім інформативної, текстотвірну функцію [104, с. 163].

За кількістю слів у реченні переважають речення з 13-15 слів, які становлять – 22,79%. Друге місце за частотою вживання посідають речення довжиною 10-12 слів – 18,83%. Також доволі висока частота вживання речень, які складаються з 22 і більше слів – 17,20%. (див. Додаток Ж.2.). Відносно велика довжина речень корелює зі складністю ментальних процесів, що є основою наукового пошуку.

У наукових статтях не було зафіксовано жодного окличного або питального речення. Використання лише розповідних речень є свідченням високого рівня інформативності, фаховості та відсутності емоційного забарвлення тексту.

Що стосується порядку слів у реченні, то інверсія була зафіксована у 7,78% речень у текстах цього типу: *After pretesting, each participant participated in a one-on-one orientation to their specific program* [334, с. 115]. Як і в інших випадках, автори використовують її для наголошення важливої інформації.

Засоби модальності у наукових статтях відображають відношення продуцента до повідомлюваних фактів, етапів дослідження або ж кореляцію викладеної інформації до дійсності: *There is current interest in whether higher levels of physical activity (or fitness) can ameliorate the increased risk for premature mortality or CHD/CVD associated with being overweight or obese* [328, с. 747]; *This may suggest that the identification of a GT is not always possible* [333, с. 7] У текстах цього типу автори рідко вдаються до засобів модальності (лише у “Вступі” та розділі “Обговорення”), оскільки виклад інформації повинен бути точним, ґрунтуватися на фактах, а не на припущеннях продуцента.

На відміну від науково-популярних текстів, у наукових статтях широко застосовуються дієприкметникові звороти, основною функцією яких є мовна економія, наприклад: *An example of a study supporting the former viewpoint is the Aerobics Center Longitudinal Study* [328, с. 748], але частота інфінітивних конструкцій незначна, було зафіксовано 8 вживань: *To address the limitations of traditional exercise protocols and provide an effective program for our clients, one of the*

exercise strategies we use high-intensity circuit training (HICT) using body weight as resistance [314, с. 8]. У порівнянні з науково-навчальними їхнє вживання зменшилось втричі й вони були зафіксовані лише у “Вступі” та описі методів дослідження.

Найчастотнішим типом речень є просте поширене з однорідними членами речення – 39,58%, наприклад: *The effects of WBV on the musculoskeletal system **have been** the subject of much research in the last decade and **have been summarized** in recent reviews (Cocherane, 2011; Rittweger, 2010; Rauch, 2009)* [326, с. 346].

Серед складнопідрядних речень найпоширенішими є підрядні з різними видами зв’язку 18,35%: *The inference from such research is that muscle damage causes changes in a person’s stride pattern in order to limit the level of discomfort, and consequently an increase in oxygen cost occurs* [303, с. 71]; *The intent of this review is to focus on studies of physical activity rather than physical fitness because studies of physical fitness, although a marker of recent physical activity cannot provide the direct information needed to make public health recommendations with regard to the kinds of activity and their intensity, duration, and frequency that is needed for health* [328, с. 749] (див. Додаток Ж.5.). Речення з такою синтаксичною структурою посідають друге місце за частотою вживання у фахових текстах фітнесу. Підрядні речення підвищують експліцитність, зрозумілість та логічність викладу фахового тексту, оптимізуючи його таким чином [277, с. 80].

Зазначені синтаксичні засоби забезпечують зв’язність фахового тексту, реалізують його комунікативну спрямованість, сприяють ефективному сприйманню тексту реципієнтом, активізують пізнавальну діяльність та прагматичні очікування читачів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4

1. Фаховий текст є одним з ключових понять сучасного термінознавства, і лише у сфері функціонування термінів можна отримати повну картину

сформованості, системності та особливостей тієї чи іншої фахової мови. В основі фахового тексту лежить фахова, орієнтована комунікація у певній сфері людської діяльності, яка має текстуальні ознаки і лексичні, семантичні та синтаксичні особливості.

2. За комунікативною спрямованістю фахові тексти фітнесу можна класифікувати за типом: 1) ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР; 2) ФАХІВЕЦЬ → МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ; 3) ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ → ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ. Термінологічна насиченість текстів залежить від комунікативної мети продуцента. У текстах першого текстотипу становить 43,06%, другого текстотипу – 58,49% та 59,45% - третього. Фахова мова фітнесу належить до фахових мов з високим рівнем абстракції, оскільки у досліджуваних текстах 62,28% термінів мають абстрактний характер.

3. Кожному текстотипу притаманні певні особливості згідно зі структурою та мовним оформленням. Текстотип ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ/АМАТОР характеризується встановленням безпосереднього зв'язку між продуцентом та реципієнтом з використанням різних засобів спонукання до пізнавальної діяльності: риторичні запитання, звернення-регулятиви, стилістичні засоби та особові займенники *you* та *we*. Текстотип ФАХІВЕЦЬ → МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ має виразно окреслену структуру тексту, яка реалізується за допомогою нумерації абзаців, поділу на підрозділи, використання широкого арсеналу графічних та лексичних засобів. Наукові статті мають чітку архітектоніку побудови тексту, найвищий ступінь інформативності та позбавлені емоційного навантаження у порівнянні з іншими типами текстів. У всіх фахових текстах фітнесу використовуються графічні, лексичні та синтаксичні засоби для зв'язності тексту.

4. У текстах всіх типів домінують іменники. Частота вживання числівників із рівнем фаховості тексту зростає: у науково-популярних текстах вона становить 2,90%, у науково-навчальних текстах – 3,09% та 5,36% – у наукових статтях. В той же час частота використання особових, присвійних та неозначених займенників відповідно зменшується, що є ще одним свідченням того, що автор фахового тексту намагається подати точну, об'єктивну інформацію,

позбавлену будь-якого оцінного ставлення. Простежується прогресивне зростання використання пасивних конструкцій: у науково-популярних текстах їх 15,09%, у науково-навчальних текстах – 31,77%, а у наукових статтях – 60,38%. Зі зростанням фаховості тексту зменшується суб'єктивне ставлення продуцента до проблеми, яка розглядається; автор уникає інформації оцінювального характеру, оперує фактами, отриманимим в результаті наукового експерименту.

5. Структурні показники термінів також залежать від рівня фаховості тексту та комунікативних інтенції продуцента. Частота вживання слів-термінів у наукових статтях становить 30,56%, що на 11% менше, ніж в науково-навчальних текстах і на 27% у порівнянні з науково-популярними текстами. За рахунок зменшення слів-термінів у наукових статтях різко зростає частота трикомпонентних і багатоконпонентних термінів та термінів-аббревіатур у порівнянні з науково-навчальними текстами та науково-популярними текстами.

6. Особливість фахових текстів виявляється в частотності застосування певних синтаксичних конструкцій. Провідну роль у фахових текстах фітнесу відіграють прості поширені речення, які сприяють ефективному сприйманню тексту реципієнтом, активізують пізнавальну діяльність та прагматичні очікування читачів. Роль окличних та питальних речень, засобів модальності та інфінітивних конструкцій нівелюється зі зростанням фаховості тексту.

7. Речення середньої довжини – 10-12 повнозначних слів – характеризуються лінійним викладом інформації, внаслідок чого вони легше сприймаються. Тому вони широко використовуються у фахових текстах фітнесу.

Основні положення цього розділу висвітлено у публікаціях автора [147; 148, 269].

ВИСНОВКИ

Однією з найсуперечливіших і недостатньо висвітлених проблем термінознавства залишається питання формування та дослідження фахових мов нових галузей знань. Зазвичай, вони виокремлюються з ширших сфер людської діяльності. Кожна з них формує свій власний об'єкт, предмет, завдання, поняттєвий апарат, що веде до виникнення потреби у власній термінології. Виокремлення нових галузей ґрунтується на аналізі становлення їхніх терміносистем. Під впливом мовних та позамовних чинників терміносистема поповнюється двома шляхами: появою нових термінів або семантичним переосмисленням (уточнення/звуження значення) вже наявних термінологічних одиниць.

Дослідження генези англійської фахової мови фітнесу свідчить про наявність трьох хронологічних шарів. До першого належать загальноновживані слова (*skill, train, snatch*), які шляхом термінологізації та звуження семантичного значення здобули статус терміна. Другий шар представлений словами, які відображають спеціальні поняття (*resistance, obese, tensor, pronation, progression*), що здебільшого запозичені з інших мов і належать до спеціальної лексики. Третій шар, який сформувався впродовж 19-20 ст., характеризується появою вузькогалузевих термінів (*arrested progress, deinhibition training, anabolic steroids, kinesiology, recommended daily intake*).

Фахова мова фітнесу складається із сукупності усіх мовних засобів, які в ній використовуються. Тематично до неї входять підсистеми окремих галузей. Під лексикою фітнесу розуміємо сукупність використовуваних у фаховій комунікації лексем загальноновживаної мови, власних термінів, термінологічних одиниць спорту, медицини, харчування, загальнонаукових термінів, номенклатурних одиниць, професіоналізмів.

Поділ термінів фітнесу на лексико-тематичні поля, які складаються з дев'яти термінологічних мікрополів, характеризує її як окрему терміносистему, що має власну структуру, логічний та поняттєвий взаємозв'язок між термінологічними одиницями. В утворенні фахової мови фітнесу беруть участь як вузькогалузеві

терміни, так і терміноодиниці з суміжних галузей та загальнонаукові. Між запозиченими та власними термінами з'являються нові взаємозв'язки, внаслідок чого виникають нові термінологічні поля та гнізда. Гніздотвірний потенціал термінів фітнесу свідчить про наявність між ними структурно-семантичних відношень.

Запозичення термінів в англійську фахову мову фітнесу із різних галузей та створення власних термінів свідчить про те, що фітнес є новою сферою знань, термінологія якої організована у струнку систему, що володіє певною самостійністю на основі об'єднання різних понять спорту, медицини та харчування. Такий склад лексики фітнесу зумовлений тим, що фахова комунікація відбувається не лише на рівні фахівців, а й між звичайними людьми, які прагнуть покращення якості життя та самопочуття.

Терміни фітнесу вирізняються структурною різноманітністю. За формальною структурою термінологічні одиниці поділяються на терміни-слова, терміни-словосполучення і терміни-аббревіатури. Терміни-словосполучення становлять більшість всіх термінів фітнесу. Серед термінів-словосполучень кількісно переважають двокомпонентні, що є виявом принципу лаконічності термінологічної номінації. Значно менше трикомпонентних термінів, а багатоконпонентні становлять незначну частину. Такий розподіл термінів зумовлений прагненням до максимальної точності, яку найкраще забезпечують стислі та лаконічні терміни.

Терміни-слова на морфологічному рівні переважно представлені іменниками та незначною кількістю прикметників і дієслів. Всі дієслова та прикметники, які мають термінологічне значення, співвідносяться з відповідними іменниками.

Структурно-семантичний аналіз скорочень термінів фітнесу дозволив виявити такі їх типи, як ініціальна аббревіація, усічення та телескопія. Ініціальні аббревіатури, які диференційовано на сім семантико-тематичних груп, є найпродуктивнішими для фахової мови фітнесу. Текстова функція термінів-аббревіатур не обмежується лише мовною економією, оскільки частота їхнього вживання у тексті взаємопов'язана з рівнем фаховості реципієнта тексту.

Поповнення терміносистеми фітнесу відбувається також шляхом семантичної

деривації – метафоризації та метонімізації, що сприяє розвитку полісемії та омонімії. Незважаючи на те, що ці процеси сприймаються негативно у термінознавстві, їх не можна уникнути, оскільки терміни функціонують за тими ж самими мовними правилами, що й загальноживані слова. Мові фітнесу притаманна антонімія, яка слугує засобом побудови основи її фахової лексики. Перетин синонімічних та антонімічних відносин свідчить про системність терміносистеми сучасного англomовного фітнесу.

Дослідження функціонування термінів у текстах засвідчило взаємозв'язок між типом тексту, його комунікативною спрямованістю й особливостями функціонування в ньому термінологічних одиниць. Ця залежність виражається у ступені насиченості різних типів текстів термінологічними одиницями. Що вищий рівень фахових знань реципієнта, то насиченішими та складнішими за структурою є термінологічні одиниці у тексті. Найбільша термінологічна насиченість вузькогалузевими термінами була зафіксована у науково-навчальних текстах, де висвітлюються основні теоретичні засади фітнесу. Загальна термінологічна насиченість виявилась найвищою у наукових текстах, де, крім вузькогалузевих, широко використовуються загальнонаукові терміни.

Щодо мовного та структурного оформлення текстів фітнесу, то у них використовуються різні морфологічні, стилістичні, синтаксичні, графічні і візуальні засоби, які забезпечують належну комунікацію між продуцентом та реципієнтом. Текстотипу ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ /АМАТОР притаманне використання особових займенників першої особи множини *we* та другої особи *you* для створення невимушеної атмосфери спілкування; риторичних запитань та запитань-відповідей для створення ефекту безпосередньої комунікації; спонукальних речень для залучення реципієнтів до активної пізнавальної діяльності; спеціальних виразів для пояснення вузькоспеціалізованих термінів та стилістичних прийомів. Текстотип ФАХІВЕЦЬ → МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ характеризується використанням вказівних займенників та інверсії для наголошення на важливості поданої інформації; простих поширених речень для лінійного викладу матеріалу та його ефективного засвоєння; нумерації для чіткого

поділу на абзаци, підрозділи та розділи; візуальних засобів для унаочнення змісту тексту. Текстотип ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ → ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ визначається: чіткою структурою, широким використанням дієприкметникових зворотів задля мовної економії, вживанням пасивних конструкцій для зменшення суб'єктивності авторського ставлення;

Результати комплексного дослідження англійської фахової мови фітнесу створюють перспективи для всебічного вивчення перекладацьких аспектів термінів фітнесу і продовження роботи з уніфікації та стандартизації термінології, яка сприятиме створенню тезаурусу термінів фітнесу. Застосований у дисертації підхід до дослідження мови фітнесу може бути екстрапольований на фахові мови інших галузей.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Список організацій фітнесу

- AFAA: Aerobics and Fitness Association of America – Job listings, certification workshops, continuing education, forums.
- American College of Sports Medicine – Promotes fitness, health and quality of life through research, education and practical applications of sports medicine.
- American Council on Exercise (ACE) – Non-profit organization, sets certification and education standards for personal trainers and group fitness instructors.
- American Society of Exercise Physiologists – Certification (EPC), undergraduate academic accreditation, electronic research (JEPonline) and publications (PEPonline), licensure through state affiliates.
- Aquatic & Fitness Professional Association International – Aqua aerobics personal trainer certifications, water workshops, continuing education, senior fitness.
- Association of Women's Fitness – Resource site on women's fitness and health, with a special focus on preventing home gym training injuries.
- Fitness Institute Australia – Providing industry standard certificate courses for instructors and personal trainers.
- IDEA – Supports the world's leading health and fitness professionals with credible information, education, career development and leadership.
- International Fitness Association – Certification for kickboxing aerobics instructor and fitness trainer. Free Fitness Manual.
- International Fitness Professionals Association – For personal trainers, aerobics instructors, fitness center staff. Tampa, FL.
- Moms In Motion – Programs provide fitness training for women and raise money for local charities.
- National Academy of Sports Medicine – Addressing fitness, sports performance, and sports medicine. Live, online, and home-study courses.

- National Association for Health and Fitness – A not-for-profit organization that exists to improve the quality of life of every individual in the United States through the promotion of physical fitness and healthy lifestyles and by fostering and supporting Councils for physical activity, health and sports.
- National Center on Physical Activity and Disability – NCPAD encourages persons with disabilities to participate in regular physical activity to promote healthy lifestyles and prevent secondary conditions.
- National Council on Strength and Fitness – Personal training certification and continuing education for the fitness professional.
- National Federation of Professional Trainers – Providing trainer certification for over 16 years. Directory, free software, NFPT magazine, forums.
- National Gym Association, Inc. – A nonprofit organization maintaining industry standards, with details of contests, and career information.
- National Institute for Fitness and Sport – Non-profit organization committed to enhancing human health, physical fitness and athletic performance through research, education and service.
- National Strength Professionals Association – NSPA has certified over 4,500 professional fitness instructors and personal trainers.
- National Strength and Conditioning Association – Non-profit association dedicated to facilitating the exchange of ideas in strength development as it relates to the improvement of athletic performance and fitness.
- Native American Fitness Council – Fitness training and certification programs.
- Natural Fitness Trainers Association – Certification for natural fitness trainer. Natural training methods are approved by the NFTA advisory board.
- The Fitness League – National network of locally based exercise classes, suitable for all ages and abilities, available in over 300 venues across the UK.

ДОДАТОК Б

Приклад структури типового підручника з фітнесу

Howley E. T. Fitness Professional's Handbook – 6th ed. / Edward T. Howley, Dixie L. Thompson. – University of Tennessee at Knoxville : Human Kinetics, 2012. – 610 p.

Fitness Professional's Handbook

Preface viii

Acknowledgment to Don Franks xi

Part I Activity, Health, and Fitness

1 Health, Fitness, and Performance 3 Health and Avoidance of Disease 4 • Physical Activity and Health 7 • Physical Activity Guidelines 7 • Fitness 11 • Performance 12 • Pulling It All Together 13 • Study Questions 14 • Case Studies 15 • References 15

2 Health Appraisal 17 Evaluating Health Status 18 • Preactivity Screening 18 • Fitness Program Decisions 30 • Study Questions 33 • Case Studies 34 • References 34

Part II Scientific Foundations

3 Functional Anatomy and Biomechanics 39 Skeletal Anatomy 40 • Planes and Axes of Movement 42 • Structure and Function of Joints 42 • Specific Joint Movements 43 • Skeletal Muscle 48 • Tips for Exercising Muscle Groups and Common Exercise Mistakes 52 • Basic Biomechanical Concepts for Human Movement 55 • Muscle-Group Involvement in Selected Activities 59 • Common Mechanical Errors in Walking and Running, Throwing, and Striking 63 • Study Questions 63 • Case Studies 64 • References 64

4 Exercise Physiology 65 Energy and Work 66 • Understanding Muscle Structure and Function 67 • Metabolic, Cardiovascular, and Respiratory Responses to Exercise 71 • Graded Exercise Test 75 • Cardiac Output 78 • Effects of Endurance Training and Detraining on Physiological Responses 81 • Cardiovascular Responses to Exercise for Females and Males 83 • Cardiovascular Responses to Isometric Exercise and

Weightlifting 85 • Regulating Body Temperature 85 • Study Questions 87 • Case Studies 88 • References 88

5 Nutrition 91 Essential Nutrients 92 • Assessing Dietary Intake 98 • Recommendations for Dietary Intake 100 • Diet, Exercise, and the Blood Lipid Profile 101 • Nutrition for Physically Active People 104 • Study Questions 107 • Case Studies 107 • References 107

6 Energy Costs of Physical Activity 109 Measuring Physical Activity 110 • Measuring Energy Expenditure 111 Expressing Energy Expenditure 112 • Equations for Estimating the Energy Cost of Activities 114 • Energy Requirements of Walking, Running, Cycle Ergometry, and Stepping 115 • Energy Requirements of Other Activities 125 • Study Questions 129 • Case Studies 129 • Reference

Part III Fitness Assessment

7 Assessment of Cardiorespiratory Fitness 133 Why Test Cardiorespiratory Fitness? 134 • Risks of Cardiorespiratory Fitness Testing 134 • Testing Sequence 134 • Field Tests 137 • Graded Exercise Tests 143 • Common Variables Measured During a Graded Exercise Test 145 • Procedures for Graded Exercise Tests 146 • When to Use Submaximal and Maximal Tests 147 • Study Questions 157 • Case Studies 157 • References 158 • Appendix 160

8 Assessment of Body Composition 165 Health and Body Composition 166 • Methods for Assessing Body Composition 167 • Other Body Composition Techniques 175 • Calculating Target Body Weight 177 • Study Questions 178 • Case Studies 178 • References 179

9 Assessment of Muscular Fitness 181 Preliminary Considerations 182 • Muscular Strength 183 • Muscular Endurance 185 • Testing Older Adults 190 • Testing Clients With Cardiovascular Disease 190 • Testing Children and Adolescents 193 • Study Questions 194 • Case Studies 194 • References 195

10 Assessment of Flexibility and Low-Back Function 197 Factors Affecting Range of Motion 198 • Range of Motion and Low-Back Function 200 • Measuring Spinal and Hip Range of Motion 202 • Study Questions 212 • Case Studies 212 • References 212

Part IV Exercise Prescription for Health and Fitness

11 Exercise Prescription for Cardiorespiratory Fitness 217 Prescribing Exercise 218 • Short- and Long-Term Responses to Exercise 220 • Public Health Recommendations for Physical Activity 220 • General Guidelines for Cardiorespiratory Fitness Programs 222 • Formulating the Exercise Prescription 223 • Determining Intensity 226 • Exercise Recommendations for the Untested Masses 230 • Exercise Programming for the Fit Population 231 • Exercise Prescriptions Using Complete Graded Exercise Test Results 232 • Program Selection 232 • Exercise and Cold Exposure 237 • Effect of Air Pollution 239 • Effect of Altitude 240 • Study Questions 241 • Case Studies 241 • References 242

12 Exercise Prescription for Weight Management 245 Increasing Prevalence of Obesity in the United States 246 • Etiology of Obesity 246 • Maintaining a Healthy Weight 248 • Behavior Modification for Weight Loss and Maintenance 250 • Gimmicks and Gadgets for Weight Loss 253 • Disordered Eating Patterns 254 • Strategies for Gaining Weight 254 • Study Questions 256 • Case Studies 256 • References 256

13 Exercise Prescription for Muscular Fitness 259 Principles of Training 261 • Program Design Considerations 262 • Types of Resistance Training 262 • Modes of Resistance Training 265 • Safety Issues 269 • Resistance Training Guidelines 271 • Resistance Training Models for Healthy Adults 278 • Overreaching and Overtraining 278 • Resistance Training Systems 279 • Resistance Training for Special Populations 280 • Study Questions 285 • Case Studies 285 • References 285 • Appendix 289

14 Exercise Prescription for Flexibility and Low-Back Function 299 Anatomy of the Spine 300 • Spinal Movement 302 • Mechanics of the Spine and the Hip Joint 303 • Low-Back Pain: A Repetitive Motion Injury 304 • Exercise Considerations: Preventive and Therapeutic 305 • Exercises Involving Core Muscles 307 • Exercises Involving the

Abdominal Wall 309 • Prophylactic Exercises for Enhancing Low-Back Function 310 • Study Questions 311 • Case Studies 311 • References 311 • Appendix 313

Part V Special Considerations

15 Exercise and Children and Youth 331

Response to Exercise 332 • Special Considerations 333 • Testing 333 • Recommendations for Physical Activity 336 • Transition From Childhood to Adolescence 338 • Study Questions 339 • Case Studies 340 • References 340

16 Exercise and Older Adults 343 Overview 344 • Effects of Aging on Fitness 345 • Special Considerations Regarding Exercise Testing 348 • Exercise Prescription 348 • Aerobic Activity for Health and Cardiorespiratory Fitness 349 • Psychological Health and Well-Being 351 • Study Questions 352 • Case Studies 352 • References 353

17 Exercise and Women's Health 355

Pregnancy and Exercise 356 • Osteoporosis 358 • Exercise in Prevention and Treatment of Osteoporosis 359 • Female Athlete Triad 361 • Study Questions 362 • Case Studies 363 • References 363

18 Exercise and Heart Disease 365 Atherosclerosis 366 • Populations in Cardiac Rehabilitation Programs 367 • Evidence for Exercise Training 368 • Special Diagnostic Tests to Detect Coronary Heart Disease 369 • Typical Exercise Prescription 370 • Study Questions 372 • Case Studies 372 • References 373

19 Exercise and Obesity 375 Potential Causes 376 • Physical Activity in Prevention and Treatment of Obesity 377 • Special Medical Screening 378 • Exercise Prescription 379 • Study Questions 380 • Case Studies 380 • References 381

20 Exercise and Diabetes 383 Comparison of Type 1 and Type 2 Diabetes 384 • Exercise for Clients With Diabetes 386 • Screening and Testing Clients With Diabetes 386 • Exercise Prescription 387 • Study Questions 390 • Case Studies 390 • References 391

21 Exercise and Pulmonary Disease 393 Chronic Obstructive Pulmonary Diseases
394 • Restrictive Lung Diseases 395 • Evidence for Exercise 396 • Testing and Evaluation
396 • Typical Exercise Prescription 399 • Medications for Pulmonary Diseases 400 •
Study Questions 401 • Case Studies 401 • References 401

ДОДАТОК В

Кількісне співвідношення запозичених та власних термінів фітнесу у лексико-тематичних мікрополях

Розділ фітнесу	Кількість та % нових термінів фітнесу	Кількість та % запозичених термінів	Джерело запозичення та відсоток	Загальна кількість термінів у розділі
Фізіологія фітнесу та виконання вправ (<i>Fitness and Exercise Physiology</i>)	102 (17,98%)	465 (82,01%)	Антропометрія 16 (2,82%) Спортивна психологія 42 (7,40%) Спортивна медицина 209 (36,86%) Соціальна гігієна 9 (1,58%) Спортивна фізіологія 184 (32,80%) Дієтологія 6 (1,05%)	567
Спорт та рекреаційна діяльність (<i>Sports and Recreational Activities</i>)	13 (5,39%)	210 (94,61%)	Спорт 211 (94,61%)	223
Вправи: розтяжки та зміцнювальні (<i>Exercise: Stretchers and Strengtheners</i>)	немає	389 (100%)	Спорт 389 (100%)	389
Методи тренувань та устаткування (<i>Training Methods and Equipment</i>)	17 (3,20%)	513 (96,70%)	Спорт 441 (83,20%) Спортивна психологія 75 (13,96%)	530

Будова тіла та рухи (<i>Body Structures and Movements</i>)	немає	584 (100%)	Спортивна морфологія 295 (50,51%) Біомеханіка 212 (36,30%) Антропометрія 77 (13,18%)	584
Розлади та хвороби (<i>Disorders and Diseases</i>)	2 (1,17%)	168 (98,83%)	Ендокринологія 69 (40,58%) Кардіологія 17 (10%) Гінекологія 4 (2,35%) Алергологія 3 (1,76%) Ревматологія 4 (2,35%) Пульмонологія 2 (1,17%) Онкологія 7 (4,11%) Психіатрія 25 (14,70%) Гастроентерологія 4 (2,35%) Дієтологія 10 (5,88%) Геронтологія 1 (0,58%) Гематологія 1 (0,58%) Травматологія 6 (3,52%) Неврологія 5 (2,94%) Імунологія 3 (1,76%) Загальна терапія 8 (4,70%)	170
Фізичні ушкодження отримані під час тренування та реабілітація (<i>Exercise- related Injuries and Treatments</i>)	немає	249 (100%)	Травматологія 53 (21,28%) Спортивна психологія 13 (5,22%) Спортивна медицина 140 (56,22%) Неврологія 27 (10,84%) Вертебрологія 2 (0,80%)	249

			Фізіотерапія 14 (5,62%)	
Дієти та режими харчування (<i>Diets and Dietary Regimes</i>)	немає	334 (100%)	Дієтологія 258 (77,25%) Спортивна фізіологія 15 (4,49%) Психологія 3 (0,90%) Спортивне харчування 58 (17,37%)	334
Складники їжі, напоїв та харчових добавок (<i>Drinks, Food and Supplements Ingredients</i>)	немає	350 (100%)	Біохімія 196 (56%) Спортивні харчування 51 (14,57%) Фармакологія 24 (6,86%) Харчова промисловість 79 (22,57%)	350
Всього	133 (3,91%)	3263 (96,09%)		3396

Додаток Д

Глосарій власних термінів фітнесу

1.	absolute strength	The maximum weight that a person can lift. The maximum force that a muscle can produce in a single voluntary effort, regardless of the rate of production; specifically in bodybuilding, the maximum amount that a person can lift in one rep.
2.	accommodation principle	The idea that someone attempting to learn a particular sport or skill should first develop general fitness and strength.
3.	acquired ageing	Ageing that occurs as a result of an unhealthy lifestyle means gaining the characteristics commonly associated with growing older or aging, but are usually caused by living an immobile life, for example people without exercise tend to age more than those which are immobile. To prevent acquired aging people need to stay active.
4.	aerobic activity	A system of physical conditioning to enhance circulatory and respiratory efficiency that involves vigorous, sustained exercise, such as jogging, swimming, or cycling, thereby improving the body's use of oxygen.
5.	aerobic capacity	The maximum amount of energy that can be produced from the aerobic energy system per unit time.
6.	aerobic endurance	The capacity to continue a prolong physical activity and withstand fatigue.
7.	aerobic exercise	Exercise designed specifically to improve cardiovascular fitness and, subsequently, the body's use of oxygen. Exercise such as walking, jogging, cycling and swimming that increases respiration and heart rates.
8.	aerobic fitness	The ability to complete longer activities such as running, swimming or climbing that involve aerobic metabolism.
9.	aerobic high intensity training	Training designed to improve maximum oxygen uptake so that an athlete is capable of exercising at high levels of intensity for prolonged periods of time
10.	aerobic points	A scoring system to compare the beneficial effects of different aerobic exercises on heart, lungs and circulatory system.
11.	aerobic power	The maximum rate at which energy is provided by aerobic

		respiration. Aerobic power is dependent on the ability of the respiratory and circulatory systems to transport oxygen from the air to the respiring tissues, and the ability of the tissues to use the oxygen to break down metabolic fuels.
12.	aerobic threshold	The heart rate during an exercise at which a training effect will be achieved, usually described as being halfway between the resting heart rate and the maximum heart rate.
13.	aerobic training	A program of physical fitness that involves such exercise as jogging, swimming, or cycling, thereby improving the body's use of oxygen.
14.	aerobic training threshold	A rough guide to the training intensity required to produce significant beneficial effects on endurance and cardiovascular fitness of most people.
15.	aerobics	System of endurance exercises that promote cardiovascular fitness by producing and sustaining an elevated heart rate for a prolonged period of time, thereby pumping an increased amount of oxygen-rich blood to the muscles being used.
16.	alternate and shuttle test	A modified shuttle test to evaluate the specific fitness of those who take part in mixed sports requiring high racing speeds and quick recovery.
17.	anaerobic capacity	The maximum amount of energy that can be produced by anaerobic metabolism.
18.	anaerobic capacity test	A test of the ability to undertake anaerobic exercise using the ATP-PCr system and lactic acid system.
19.	anaerobic exercise	Exercise that involves the exchange of energy in the muscles without the use of oxygen.
20.	anaerobic power	The maximum amount of energy that can be generated by the anaerobic energy systems per unit time.
21.	anaerobic power test	A test, such as the Margaria staircase test and the Sergeant jump test, which measures explosive power.
22.	anaerobic training zone	A range of training intensities, commonly taken as being above the anaerobic threshold, for developing cardiovascular fitness and power using anaerobic exercises.
23.	baseline	A level of performance or fitness prior to training, which

		is used as a standard to evaluate the effects of the training.
24.	base training	General athletic training designed to improve overall fitness.
25.	balanced exercise programme	A programme of exercises that improves all the health-related fitness components: aerobic fitness, muscular strength, muscular endurance, flexibility, and body composition.
26.	boxercise	Boxercisers perform the same training as professional boxers, including punching balls and shadow boxing, but they do not heat each other. They train not to fight but to improve fitness.
27.	calisthenics	Energetic physical exercises designed to improve fitness and muscle tone, including press-ups, sit-ups and star jumps.
28.	Canadian home fitness test	A simple self-administered test that gives a rough guide to fitness levels.
29.	Canadian trunk strength test	A test of the muscular endurance of the abdominal muscles.
30.	cardiorespiratory endurance	The body's ability to carry out prolonged exercise, taking into account both muscle strength and aerobic capacity As one of the four primary components of physical fitness, it is an important measure of the overall health and fitness.
31.	cardiorespiratory endurance test	Any test of the ability of the heart and lungs to supply oxygen to large muscle groups, thereby allowing the muscles to sustain activity for long periods.
32.	cardiorespiratory health	Refers to the ability of the circulatory and respiratory systems to supply oxygen to skeletal muscles during sustained physical activity.
33.	cardiorespiratory training zone	The range of intensity at which a person should exercise to develop the cardiorespiratory system.
34.	cardiovascular endurance	The ability of the cardiovascular system to deliver sufficient blood to the muscles to sustain intense activity for any period of time.
35.	cardiovascular fitness	The ability of the heart and blood vessels to supply nutrients and oxygen to tissues (including muscles) during sustained exercise.

36.	cardiovascular training	Exercise that raises the heart rate and increases circulation, strengthening the cardiovascular system and burning fat.
37.	ceiling level	The highest possible level of fitness that can be attained by a person.
38.	circuit training	An intensive form of fitness training in which a group of exercises are completed one after each other.
39.	competitive fitness	The strength, endurance, and mental well-being required to be competitive in sports activities.
40.	conditioned	Having reached a particular or high level of fitness, quality or performance.
41.	conditioning	Activities that exercise the whole body to improve overall physical fitness, especially aerobic fitness, muscular strength, and flexibility.
42.	Cooper points (aerobic points)	A system devised in the 1960th by Dr Kenneth C. Cooper to score the beneficial effects of different aerobic exercises on the heart, lungs, and cardiovascular system. Each exercise is awarded points dependent on the type of exercise, its frequency, intensity, and duration.
43.	Cooper twelve-minute test	A test of aerobic fitness in which the total distance a subject runs in twelve minutes is recorded.
44.	critical threshold	A training guideline proposed by the Finish physiologist Karvonen. He suggests that, to benefit from aerobic exercise, the training heart rate should be above the critical threshold.
45.	cult of fitness	An intense interest in, and devotion to, the development of body that is shapely and slender, as well as to prolong their life.
46.	Cumming test	A cycle test ergometer test of alactic acid anaerobic power.
47.	Cunningham and Faulkner treadmill test	A long-term anaerobic test in which the subject runs maximally on a treadmill with 20% gradient, at 8 miles per hour. The time of exhaustion in seconds is recorded.
48.	Cureton's test of minimal flexibility	A series of indirect tests of flexibility that includes the standing toe-touch.
49.	Dal Monte sprint test	A test of an athlete's ability to perform alternate aerobic and anaerobic activities.

50.	Dal Monte test	A test of anaerobic power that estimates the heaviest thrust applied by a subject against a dynametric bar set at the level of the centre of gravity, whilst running for 5s up a 10% gradient on a treadmill. The test is performed at three different speeds.
51.	decondition	The range of exercise intensities between an individual's aerobic threshold and anaerobic threshold.
52.	deconditioning	A loss of fitness due to inactivity or inadequate training.
53.	endurance training	Exercises designed to increase an athlete's level of aerobic fitness.
54.	exercise modification	Adjustment of an exercise programme to suit the physical condition, fitness, and health of the exerciser.
55.	exercise prescription	A personal fitness plan or guidelines given by a professional for health reasons.
56.	fatigue threshold	The maximum work rate that can be sustained for a considerable time. Below the fatigue threshold, exercise is mainly aerobic; above the fatigue threshold, exercise becomes progressively anaerobic.
57.	fit	Strong and physically healthy.
58.	fitness	The ability to live a happy and well-balanced life. Fitness involves not only physical factors, but it also has intellectual, emotional, social, and spiritual components
59.	fitness centre	A place where people go to exercise, swim, or play sports.
60.	fitness class	A group session of exercise such as yoga, spinning or aerobics, led by a fitness instructor.
61.	fitness continuum	A continuum used to describe a person's level of fitness.
62.	fitness equipment	Equipment used for exercise, including exercise machines, weights, benches and storage racks.
63.	fitness goal	A target that a person hopes to achieve through a fitness program, e.g. increased flexibility, cardiovascular fitness or muscle development.
64.	fitness instructor	A professional who gives other people advice and training for fitness, often employed by a leisure centre or gym, or who works as a personal trainer.
65.	fitness level	How fit a person is, from absolute beginner to trained athlete.

66.	fitness mark	A level of fitness you achieve after some fitness tests.
67.	fitness programme	A suitable and coordinated program of exercise undertaken in order to meet a particular fitness goal.
68.	fitness score	The assessment is based on analysis of one of the physiological parameters called Heart Rate Variability. This method has been recognized by today's physiologists as a reliable indicator of fitness level.
69.	fitness target zone	A range of levels of exercise intensity from the minimum required to improve physical fitness to a maximum amount above which exercise may be harmful.
70.	fitness testing	Professional assessment of a person's fitness level in order to develop a suitable exercise program.
71.	functional fitness	The physical capacity of the individual to meet ordinary and unexpected demands of daily life safely and effectively.
72.	general fitness	A non-athlete's fitness for performing everyday tasks, achieved by eating a healthy diet and taking moderate exercise.
73.	general physical activity	A measure of the ability of active muscle systems to deliver, by aerobic metabolism or anaerobic metabolism, energy for mechanical work, and to continue working for as long as possible. The capacity increases through training.
74.	Harvard step test	A test of physical fitness devised at Harvard University during World War II. It involves a subject stepping on and off a bench 20 inches high, 30 times a minute, at a steady rhythm for up to 3 minutes or until exhausted.
75.	health fitness standard	The lowest fitness requirements for maintaining good health, decreasing the risk for chronic diseases, and lowering the incidence of muscular-skeletal injuries.
76.	Healthy Life Expectancy (HLE)	Number of years a person is expected to live in good health. This number is obtained by subtracting ill-health years from the overall life expectancy.
77.	health-related fitness	Aspects of physical fitness associated with improving health. Emphasis is usually on aerobic endurance, flexibility, muscular condition, and body composition.
78.	heart test	A simple test which gives a rough estimate of aerobic fitness.

79.	hypokinetic diseases	“Hypo” denotes “lack of”; “kinetic” denotes “motion”; therefore, illnesses related to lack of physical activity.
80.	increasing intensity test	A test of aerobic fitness in which the subject performs successive phases of activity at an increasing intensity with rest periods between one phase and the next
81.	interference	An effect that occurs when training to improve two or more fitness components in the same microcycle (daily or weekly training session); leads to a lower gain in any one component than would have been expected if it had been trained separately.
82.	keep-fit	A programme of physical exercises designed to keep the body in good condition.
83.	lack of fitness	A type of lifestyle with no or irregular physical activity.
84.	long-term anaerobic test	A fitness test lasting between 60-90s. It is designed to evaluate total anaerobic capacity and the ability to maintain a high power output using mainly anaerobic metabolism.
85.	Margaria staircase test	A short-term anaerobic test or power test in which the subject stands 2m from a staircase and then sprints at top speed up the staircase, taking two steps at a time, each step being 175mm high.
86.	metabolic fitness	A component of physiologic fitness that denotes reduction in the risk for diabetes and cardiovascular disease through a moderate-intensity exercise program in spite of little or no improvement in cardiorespiratory fitness.
87.	mode of exercise	One of the four main exercise variables affecting the attainment of physical fitness.
88.	morphologic fitness	A component of physiologic fitness used in reference to body composition factors such as percent body fat, body fat distribution, and body circumference
89.	motor fitness	The neuromuscular components of fitness, which enable a person to perform successfully at a particular motor skill, game, or activity.
90.	multi-stage fitness test	A test of aerobic fitness performed by running to and fro between two lines 20 m apart on a flat, even, and slip-resistant surface.
91.	muscular strength	The ability to apply a force and overcome a resistance. Strength is an essential part of physical fitness. The term

		usually refers to maximum, absolute strength, which is the maximum force a person can exert in one effort regardless of body size or muscle size.
92.	muscular endurance	The ability of a muscle to avoid fatigue. It is reflected by the length of time a muscle can perform repeated muscle actions against a sub-maximal resistance. It can be determined by the maximum number of repetitions performed at a given percentage of an individual's one-repetition maximum.
93.	'no pain, no gain' theory	The concept that an exerciser must work hard and feel discomfort in order to improve physical fitness.
94.	occupational activity levels	The extent to which a person is active in their job, affecting their dietary energy requirements.
95.	organic fitness	The fitness of the body and its systems in terms of functional efficiency and state of repair. Organic fitness is regarded as an integral part of health.
96.	peak fitness	The maximum fitness level for an athlete, the product of a stringent and injury-free period of training.
97.	periodic load test	An aerobic endurance test in which the subject performs successive phases of activity at one intensity level with the rest periods between each phase
98.	physical fitness	If you are physically fit, you are free from illness, and able to function efficiently and effectively, to enjoy leisure, and to cope with emergencies. Health-related components of physical fitness include body composition, cardiovascular fitness, flexibility, muscular endurance, and muscle strength.
99.	physical fitness programme	A method of exercise designed to prepare an individual to become physically able to do the activities he or she wishes to do in daily life, without causing undue physical stress.
100.	physical fitness standards	A fitness level that allows a person to sustain moderate-to-vigorous physical activity without undue fatigue and the ability to closely maintain this level throughout life.
101.	physiologic fitness	A term used primarily in the field of medicine in reference to biological systems affected by physical activity and the role of activity in preventing disease.
102.	plateau	A phase in athletic development where a person's fitness

		level becomes stable and it is difficult to make further improvement.
103.	psychological fitness	The mental fitness , for example, of an athlete to cope with the stress of competition
104.	Principle of diminishing return	Suggests that the rate of fitness improvement diminishes over time as fitness approaches its ultimate genetic potential.
105.	Principle of individuality	Suggests that the individual response (i.e., adaptation) to physical activity is highly heterogeneous. No two individuals will respond in exactly the same way to a similar dose of physical activity.
106.	Principle of overload	Suggests that in order to see an improvement in fitness (i.e., response), the dose of physical activity must exceed that to which the individual is already accustomed. The dose of physical activity is controlled by the manipulation of frequency, intensity, time, and type of exercise, otherwise known as the FITT principle. This principle suggests that there is a dose-response relationship between physical activity and physical fitness.
107.	Principle of reversibility	Suggests that any improvement in physical fitness due to physical activity is entirely reversible. In other words, “use it or lose it.” This principle suggests that regularity and consistency of physical activity are important determinants of both fitness maintenance and continued improvement.
108.	Principle of specificity	A basic training principle which states that, in order to improve a particular component of physical fitness, a person must emphasize that component of training.
109.	Quebec ninety-second test	A long-term anaerobic test consisting of a 90-s maximal effort performed on a bicycle ergometer, during which the total work performed is computed by microprocessor.
110.	Quebec ten-second test	A short-term anaerobic test consisting of a 10-s maximal effort on a bicycle ergometer with a microprocessor to record the total work performed each second.
111.	recreational fitness	Exercise undertaken to maintain general fitness and wellbeing, rather than to train for professional competition.

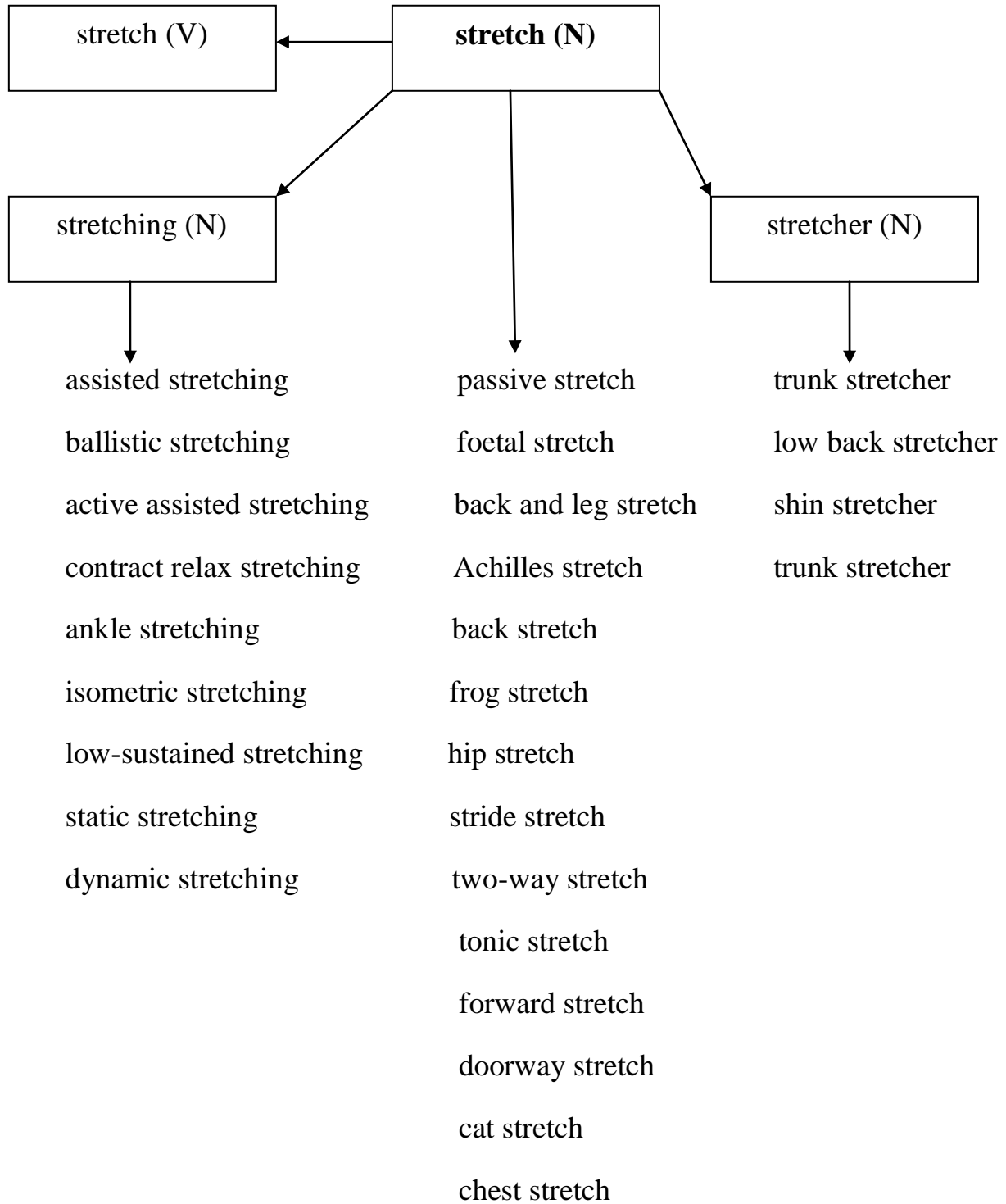
112.	Rockport Fitness Walking Test	A test to determine fitness and monitor progress during an exercise programme. The fitness ratings are based on the speed at which you can walk exactly 1.6 km on a flat course, and the effect of the walk on your heart rate.
113.	Sargent jump test	A test of muscular power, often used in fitness testing. The jump test consists of measuring the difference between a person's maximum vertical reach before jumping and at the highest point during a jump
114.	short-term anaerobic test	A test, generally lasting 10s or less, designed to evaluate the capacity of the ATP-PCr system in the muscles used to accomplish the test, for example, the Margaria staircase test and the Quebec ten-second test.
115.	shuttle test	A test of aerobic fitness performed by running to and fro between two lines 20 metres apart.
116.	sit-and-reach test	An indirect test of flexibility in which the subject sits on the floor with back upright and legs straight, and bends forwards as far as possible. The distance of the fingertips beyond a zero mark on the floor is used as a measure of flexibility.
117.	skill-related fitness	Fitness components important for success in skillful activities and athletic events; encompasses agility, balance, coordination, power, reaction time, and speed
118.	specificity of fitness principle	The principle that athletes need to develop the right kind of fitness for their particular activity because different sports vary in their physical demands
119.	specific-training principle	A basic principle of training which states that in order to improve a certain component of physical fitness, a person must train specifically for that component.
120.	standing toe-touch test	A commonly-used, indirect test of flexibility. Stand with your hands by your side and your knees straight; lean forward slowly to touch your toes, or, if you can, the floor with the fingertips.
121.	step test (bench test)	A test of cardiorespiratory fitness that evaluates changes in pulse rate in response to standard workloads
122.	stepping-stone test	A test of dynamic balance in which you leap onto successive spots marked on the floor in an irregular pattern. You try to maintain balance on the landing foot for a few seconds before leaping again.

123.	threshold of training	The minimum amount of exercise that will improve physical fitness.
124.	time test	A test of aerobic fitness in which the subject exerts maximum sustained power for a defined period.
125.	trainability principle	A basic principle of training which states that the more fully a person is trained with respect to a given fitness component, the less there remains of that component to be trained in the future.
126.	training threshold	The minimum amount of exercise needed to improve physical fitness.
127.	training intensity	The total amount of effort expended in training. According to the overload principle of training, to improve physical fitness exercise must require more effort than usual.
128.	transition period	An important post-competition phase of a training programme. During the transition period, training intensity is reduced but exercise is continued at a moderate level to maintain fitness.
129.	trapeziform test	A test of aerobic fitness that consists of a step-wise increase in exercise intensity and duration until a desired heart rate is reached after which the intensity is kept constant.
130.	underload principle	A basic principle of training which states that if exercise intensity is regularly below the threshold to stimulate improvements, muscles will gradually become weaker and other fitness effects will be lost.
131.	unfitness	A condition of a person unable to meet the demands of his or her way of life.
132.	ventilator threshold	The point during exercise at which a person can no longer comfortably speak, as measured by a talk test.
133.	zone of optimal functioning	A range of arousal levels that produces the best performances in physical activities. The zone of optimal arousal differs for different activities.

Додаток Е

Схема Е.1.

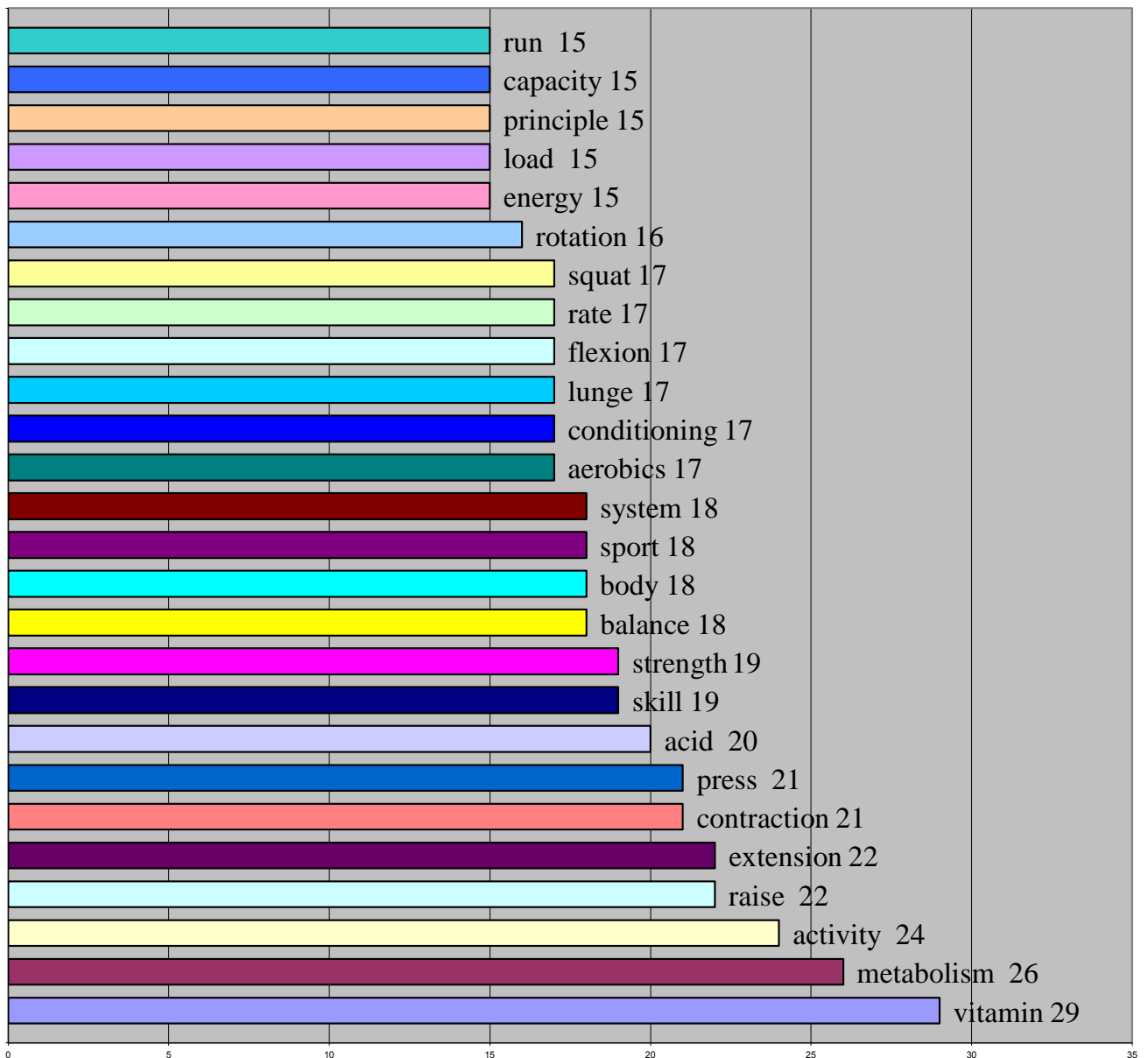
Зразок утворення термінологічних гнізд

Додаток Е

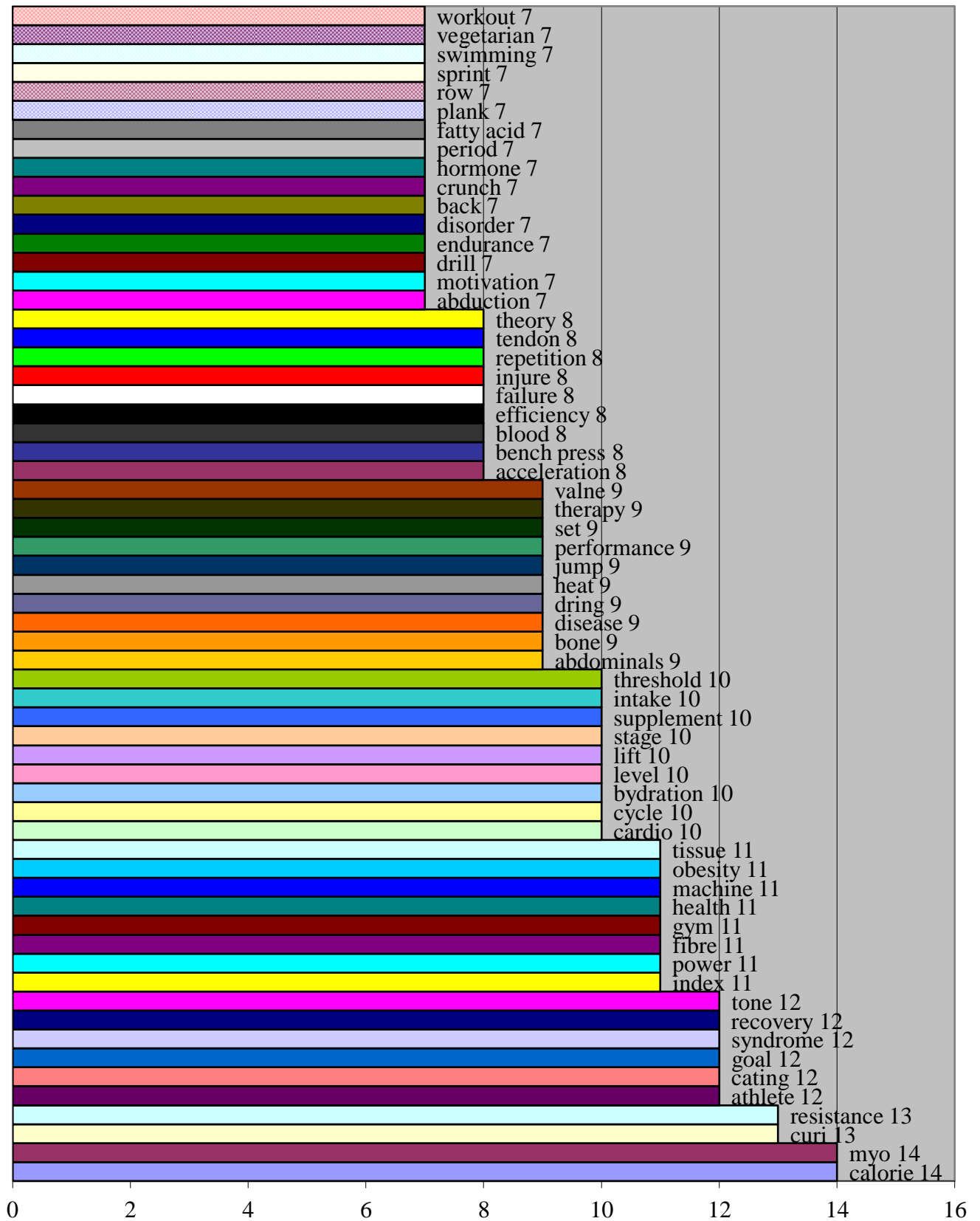
Діаграма Е.2.

Гніздотвірні терміни другої групи

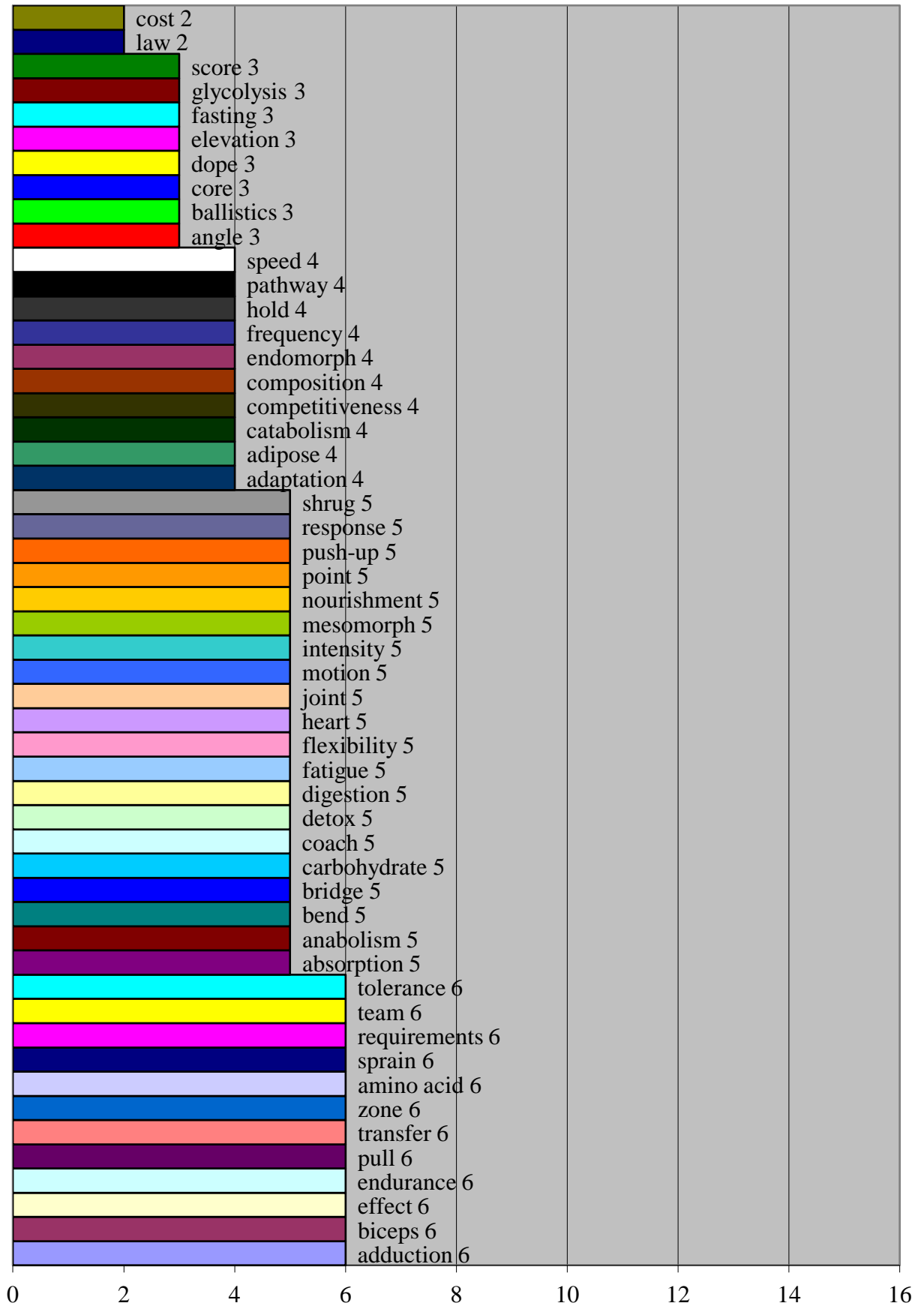

Діаграма Е.3.

Гніздові терміни третьої групи

Закінчення діаграми Е.3.

Додаток Ж

Таблиця Ж.1.

Термінологічна насиченість фахових текстів фітнесу

Тип тексту	Внутрішньогалузеві терміни (кількість) %	Загальнонаукові терміни (кількість) %	Загальноживана лексика (кількість) %	Термінологічна насиченість текстів (кількість) %
ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ- НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ /АМАТОР	166 (33,45%)	47 (9,61%)	287 (57,75%)	213 (42,25%)
ФАХІВЕЦЬ→МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ	238 (47,66%)	54 (10,83%)	208 (41,51%)	292 (58,49%)
ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ→ ФАХІВЕЦЬ/ НАУКОВЕЦЬ	226 (45,17%)	71 (14,28%)	203 (40,55%)	297 (59,45%)

Додаток Ж

Таблиця Ж.2.

Кількісні показники довжини речень в англійській фаховій мові фітнесу

Довжина речення, кількість слів	ФАХІВЕЦЬ/ЖУРНАЛІСТ-НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ/АМТОР	ФАХІВЕЦЬ → МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ	ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ → ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ
1 – 3	8 (4,82%)	3 (1,92%)	1 (0,23%)
4 – 6	18 (11,06%)	25 (14,86%)	3 (2,09%)
7 – 9	30 (18,30%)	47 (27,97%)	24 (14,41%)
10 – 12	32 (19,51%)	36 (21,50%)	31 (18,83%)
13 – 15	25 (15,49%)	25 (14,86%)	38 (22,79%)
16 – 18	20 (12,07%)	13 (7,86%)	21 (12,32%)
19 – 21	12 (7,04%)	8 (4,89%)	20 (12,09%)
22 і більше	19 (11,67%)	10 (5,94%)	29 (17,20%)

Додаток Ж

Таблиця Ж.3.

**Кількісні показники повнозначних слів в англійській фаховій мові
фітнесу**

Частина мови	ФАХІВЕЦЬ/ ЖУРНАЛІСТ- НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ/ АМАТОР	ФАХІВЕЦЬ→ МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ	ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ→ ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ
іменники	226 (45,18%)	257 (51,47%)	235 (46,96%)
прикметники	59 (11,80%)	74 (14,84%)	82 (16,53%)
дієслова	103 (20,60%)	92 (18,38%)	100 (19,96%)
прислівники	28 (5,60%)	21 (4,20%)	24 (4,72%)
займенники	70 (13,92%)	41 (8,12%)	32 (6,47%)
числівники	14 (2,90%)	15 (3,09%)	27 (5,36%)

Додаток Ж

Таблиця Ж.4.

**Кількісні показники структури термінів в англійській фаховій мові
фітнесу**

Структура терміна	ФАХІВЕЦЬ/ ЖУРНАЛІСТ- НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ/ АМАТОР	ФАХІВЕЦЬ → МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ	ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ →ФАХІВЕЦЬ/НАУКОВЕЦЬ
терміни-слова	289 (57,73%)	209 (41,86%)	153 (30,56%)
2- компонентні терміни	174 (34,89%)	209 (41,86%)	173 (34,63%)
3- компонентні терміни	25 (5,08%)	58 (11,57%)	81 (16,16%)
багатокомпонентні терміни	5 (0,91%)	8 (1,52%)	18 (3,65%)
абревіатури	7 (1,57%)	16 (3,16%)	75 (14,97%)

Додаток Ж

Таблиця Ж.5.

Кількісні показники типів речень в англійській фаховій мові фітнесу

Типи речень	ФАХІВЕЦЬ/ ЖУРНАЛІСТ- НАУКОВЕЦЬ → НЕФАХІВЕЦЬ/ АМАТОР	ФАХІВЕЦЬ →МАЙБУТНІЙ ФАХІВЕЦЬ	ФАХІВЕЦЬ/ НАУКОВЕЦЬ → ФАХІВЕЦЬ/ НАУКОВЕЦЬ
Еліптичне	7 (4,47%)	5 (2,84%)	1 (0,22%)
Просте поширене	50 (30,28%)	83 (49,65%)	66 (39,58%)
Підрядне підметове	4 (2,84%)	3 (1,83%)	7 (4,34%)
Підрядне присудкове	6 (3,86%)	1 (0,66%)	3 (1,6%)
Підрядне додаткове	11 (6,50%)	10 (5,85%)	14 (8,41%)
Підрядне означальне	19 (11,78%)	12 (7,35%)	5 (3,20%)
Підрядне обставинне	25 (15,24%)	18 (10,52%)	21 (12,39%)
Складносурядне	8 (5,08%)	10 (5,86%)	8 (5,03%)
Складнопідрядне з багатьма компонентами	26 (16,05%)	12 (7,02%)	31 (18,35%)
Складносурядне з багатьма компонентами	8 (4,87%)	6 (3,67%)	11 (6,86%)
Умовні	5 (3,25%)	2 (1%)	1 (0,24%)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авербух К. Я. Общая теория термина / К. Я. Авербух. – М. : Иваново : ИГУ, 2004. – 252 с.
2. Авербух К. Я. Общая теория термина: комплексно-вариологический подход : дисс. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / Авербух Константин Яковлевич. – Иваново, 2005. – 324 с.
3. Авербух К. Я. Лексические и фразеологические аспекты перевода : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / К. Я. Авербух, О. М. Карпова. – М. : Издательский центр “Академия”, 2009. – 176 с.
4. Александрова Г. А. Словообразовательные процессы в научно-технической терминологии (на материале французского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.05 “Романские языки” / Г. А. Александрова. – К., 1975. – 25 с.
5. Алексеева Л. М. Метафорическое терминопорождение и функции терминов в тексте : автореф. дисс. д-ра филол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / Л. М. Алексеева. – М., 1999. – 33 с.
6. Алексеева Л. М. Термин и метафора: семантическое обоснование метафоризации / Л. М. Алексеева. – Пермь : Изд-во ПТУ, 1998. – 250 с.
7. Андреев Н. Д. Антонимия и мезонимия / Н. Д. Андреева // Питання словотвору східнослов'янських мов : матеріали міжвуз. наук. конф. – К. : Наук. думка, 1969. – С. 12–14.
8. Аракин В. Д. История английского языка : [учеб. пособ.] / В. Д. Аракин. – 3-е изд. – М. : ФИЗМАТЛИТ, 2011. – 304 с.
9. Аракин В. Д. Сравнительная типология русского и английского языков : [учеб. пособ.] / В. Д. Аракин. – 4-е изд. – М. : ФИЗМАТЛИТ, 2010. – 232 с.
10. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – М. : Высшая школа, 1986. – 255 с.
11. Арсеньева М. Г. Многозначность и омонимия / М. Г. Арсеньева, Т. В. Строева, А. П. Хазанович. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1966. – 129 с.

12. Ахманова О. С. Некоторые теоретические проблемы современного языкознания (в связи с выходом в свет энциклопедии “Русский язык”) / О. С. Ахманова, О. В. Александрова // Вопросы языкознания. – М. : Наука, 1969. – № 6. – С. 23–31.
13. Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии / О. С. Ахманова. – М. : Учпедгиз, 1957. – 379 с.
14. Баженова Е. А. Научный текст в аспекте политекстуальности / Е. А. Баженова. – Пермь : Изд-во Пермского ун-та, 2001. – 270 с.
15. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1955. – 416 с.
16. Бартков Б. И. Конверсификальные номинативные гнезда типа break-down, breaking-down, broken-down, breaker-down, образованные от английских глаголов с послелогоми в научном стиле и норме / Б. И. Бартков // Терминоведение и терминография в иноевропейских языках. – Владивосток : ДВНЦ АН СССР, 1987. – С. 27–46.
17. Баташева Л. А. Образные средства популяризации в научно-популярной литературе / Л. А. Баташева // Актуальные проблемы современной филологии. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1985. – Вып. 2. – С. 19–27.
18. Бевз Т. Загальні закономірності семантичної деривації / Т. Бевз // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – Вип. 35. – С. 3–7.
19. Белоусов К. И. Введение в экспериментальную лингвистику : [учеб. пособ.] / К. И. Белоусов, Н. А. Блазнава. – 2-е изд. – М. : Флинта : Наука, 2011. – 136 с.
20. Білінський М. Е. Віддієслівна транспозиція в історії англійської мови: хронологія текстових прототипів / М. Е. Білінський // Іноземна філологія. – Львів, 2001. – Вип. 112. – С. 35–38.
21. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / І. К. Білодід. – К. : Наук. думка, 1973. – 438 с.
22. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька ; МОНУ, Херсонський нац. техн. ун-т. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2010. – 232 с.

23. Блумфилд Л. Язык / Л. Блумфилд. – 4-е изд. – М. : Либроком, 2010. – 608 с.
24. Бондар М. В. Активні лексико-семантичні процеси в мові художньої прози кін. ХХ – поч. ХХІ століть : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / М. В. Бондар. – К., 2004. – 19 с.
25. Борисова В. В. Аббревиация и акронимия. Военные и научно-технические сокращения в иностранных языках / В. В. Борисова. – М. : Воениздат, 1972. – 320 с.
26. Бортничук Е. Н. Словообразование в современном английском языке / Е. Н. Бортничук, И. В. Василенко, Л. П. Пастушенко. – К. : Вища школа, 1988. – 263 с.
27. Боярова Л. Г. Терміни-синоніми як об’єкт лексикографії (на матеріалі ринкової термінології) / Л. Г. Боярова, О. А. Покровська // *Vocabulum et Vocabularium* : сб. науч. тр. по лексикографии. – Харьков : ХЛО, 1996. – Вып. 3.– С. 60–62.
28. Будагов Р. А. Проблемы развития языка / Р. А. Будагов. – М. : Наука, 1965. – 73 с.
29. Буянова Л. Ю. Термин как единица логоса / Л. Ю. Буянова. – М. : ФЛИНТА, Наука, 2012. – 224 с.
30. Бялик В. Д. Афіксація як репрезентант мовного знання в англійському лексичному неокванторі / В. Д. Бялик // *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство)* : зб. наук. праць.– Кіровоград, 2013. – Вип. 115. – С. 467–472.
31. Бялик В. Д. Семантична транспозиція смислу лексичних одиниць в термінологічному дискурсі / В. Д. Бялик, Ю. В. Дев’ятих // *Наукові записки. Серія : Філологічна* : зб. наук. праць. – Острог, 2012. – Вип. 24. – С. 27–30.
32. Бялик В. Д. Структурно-семантичні особливості та умотивованість науково-технічних термінів (на матеріалі термінології обчислювальної техніки) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / В. Д. Бялик. – Київ, 1986. – 195 с.
33. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур // *Сборник статей по языковедению*. – М. : Моск. ин-т ист., филос. и лит-ры, 1939. – Т. 5. – С. 3–54.

34. Володина М. Н. Когнитивно-информационная природа термина и терминологическая номинация : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / М. Н. Володина. – М., 1998. – 345 с.
35. Володина М. Н. Специфика терминологической номинации / М. Н. Володина // Вестник Моск. ун-та. Серия 9 : Филология. – 1986. – № 5. – С. 38–47.
36. Воскресенская Л. И. Смысловая структура английских технических терминов : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Л. И. Воскресенская. – М., 1980. – 24 с.
37. Гавранек Б. Задачи литературного языка и его культуры / Б. Гавранек / Пражский лингвистический кружок : сб. ст. – М. : Наука, 1967. – С. 338–377.
38. Галенко И. Г. Словообразовательные гнезда в лингвистической терминологии русского языка / И. Г. Галенко // Актуальные проблемы русского словообразования. – Ташкент : Укитувчи, 1982. – С. 62–67.
39. Галкина Е. Н. Терминология Европейского Союза и проблемы ее перевода на русский язык : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 "Германские языки" / Екатерина Николаевна Галкина. – М., 1998. – 318 с.
40. Гаспаров М. Л. Избранные труды : в 3 т. / М. Л. Гаспаров. – М. : Языки русс. культуры, 1997. – Т. 2 : О стихах. – 504 с.
41. Герд А. С. Основы научно-технической лексикографии. (Как работать над терминологическим словарем) / А. С. Герд. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1986. – 116 с.
42. Гинзбург Е. Л. Словообразование и синтаксис / Е. Л. Гинзбург. – М. : Наука, 1979. – 264 с.
43. Глушко М. М. Полисемия и синонимия терминов / М. М. Глушко // Теория и практика английской научной речи. – М. : Москов. ун-т, 1987. – Ч. 2. – С. 116–125.
44. Годована М. П. Формування сучасної української геологічної термінології : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Марія Пилипівна Годована. – К., 1994. – 228 с.
45. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высшая школа, 1987. – 103 с.

46. Головин Б. Н. Основы культуры речи : [учеб. для вузов по спец. “Рус. яз. и лит.”] / Б. Н. Головин. – 2-е изд., испр. – М. : Высшая школа, 1988. – 320 с.
47. Головин Б. Н. Язык и статистика / Б. Н. Головин. – М. : Просвещение, 1970. – 190 с.
48. Гончарова Е. А. Еще раз о стиле как научном объекте современного языкознания / Е. А. Гончарова // Текст-Дискурс-Стиль. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2003. – С. 9–23.
49. Городецкий Б. Ю. Термины с лингвистической точки зрения / Б. Ю. Городецкий, В. В. Раскин // Место терминологии в системе современных наук: научный симпозиум : тезисы докл. и сообщ. – М., 1969. – С. 134–141.
50. Городило В. В. Структурно-семантические характеристики английской терминосистемы фитопатологии и защиты растений : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / В. В. Городило. – Калинин, 1986. – 16 с.
51. Гринев-Гриневиц С. В. Введение в терминографию: Как просто и легко составить словарь : [учебн. пособ.] / С. В. Гринев-Гриневиц. – 3-е изд., доп. – М. : Книжный дом “ЛИБРИКОМ”, 2009. – 224 с.
52. Гринев-Гриневиц С. В. Терминоведение : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / С. В. Гринев-Гриневиц. – М. : Издательский центр “Академия”, 2008. – 304 с.
53. Гринев-Гриневиц С. В. Основы антрополоингвистики : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / С. В. Гринев-Гриневиц, Э. А. Сорокина, Т. Г. Скопюк. – М. : Издательский центр “Академия”, 2008. – 128 с.
54. Давыдов В. Ю. Новые фитнес-системы (новые направления, методики, оборудование и инвентарь) : [учеб. пособ.] / В. Ю. Давыдов, А. И. Шамардин, Г. О. Краснова. – 2-е изд. – Волгоград : ВолГУ, 2005. – 283 с.
55. Даниленко В. П. Лингвистические требования к стандартизуемой терминологии / В. П. Даниленко // Терминология и норма. О языке терминологических стандартов : сб. ст. / отв. ред. Даниленко В. П. – М. : Наука, 1972. – С. 5–32.

56. Даниленко В. П. Лексико-семантические и грамматические особенности слов-терминов / В. П. Даниленко // Исследования по русской терминологии. – М. : Наука, 1971. – С. 7–67.
57. Даниленко В. П. О терминологическом словообразовании / В. П. Даниленко // Вопросы языкознания. – М. : Наука, 1973. – № 4. – С. 76–85.
58. Даниленко В. П. Современные проблемы русской терминологии / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1986. – 236 с.
59. Дашкова С. Ю. Риторические вопросы в структуре аргументивного высказывания (в научно-учебном тексте) / С. Ю. Дашкова // Весник КемГУ. – 2013. – № 2 (54), Т. 2. – С. 36–40.
60. Дегтярева И. А. Исследование современного содержания и развития терминов литературоведения: на материале английской и русской литературоведческой терминологии : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / И. А. Дегтярева. – М., 2002. – 194 с.
61. Дементьева Н. С. Об активных процессах в системе словообразования в современном английском языке (на материале сложных лексических единиц, пишущихся через дефис) : автореф. дисс. канд. ... филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Н. С. Дементьева. – М., 1972. – 18 с.
62. Дерді Е. Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Дерді Емма Тіберіївна. – К., 2003. – 284 с.
63. Диброва К. Ю. Лингвистические термины как объект и предмет исследований / К. Ю. Диброва // Вестник Ленинградского ун-та. Сер. 2 : История, языкознание, литературоведение. – 1986. – Вып. 4–6. – С. 58–62.
64. Добров Г. В. Наука о науке. Введение в общее науковедение / Г. В. Добров. – Изд. 3-е, доп. и перераб. – К. : Наук. думка, 1989. – 320 с.
65. Дроздова Т. В. Научный текст и проблемы его понимания (на материале англоязычных научных экономических текстов) : дисс. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Дроздова Татьяна Васильевна. – М., 2003. – 390 с.

66. Дуда О. І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитно-банківської справи) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / О. І. Дуда. – Львів, 2001. – 258 с.
67. Дудок Р. І. Проблеми значення терміна в гуманітарній сфері : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Р. І. Дудок ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2012. – 36 с.
68. Дудок Р. І. Роль термінологічної деривації в системі англійського словотвору [Електронний ресурс] / Р. І. Дудок // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”]. Сер. : Філологія. Мовознавство. – 2013. – Т. 216, Вип. 204. – С. 36–39. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdufm_2013_216_204_9.pdf.
69. Дюжакова Е. А. Аббревиация сравнительно со словосложением: структура и семантика (на материале современного английского языка) : автореф. дисс. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Е. А. Дюжакова ; Моск. гос. ун-т им. Ломоносова. – М., 1997. – 47 с.
70. Д’яков А. С. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д’яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : Вид. дім “КМ Academia”, 2000. – 218 с.
71. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка : [учеб. пособ. для филол. фак. ун-тов] / В. И. Заботкина. – М. : Высш. шк., 1989. – 128 с.
72. Заботкина В. И. Семантика и прагматика нового слова : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / В. И. Заботкина. – М., 1991. – 51 с.
73. Загребельний О. М. Однокоренева антонімія у системі прикметників, що виражають морально-вольові якості людини / О. М. Загребельний // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. пр. – Харків : ХДПУ ім. Г. Сковороди, 1998. – Вип. 1. – С. 96–105.
74. Запорожець О. П. Спортивна морфологія : [навч. посіб. для студ.] / О. П. Запорожець, В. В. Чижик. – Луцьк : ПВД “Твердиня”, 2009. – 208 с.

75. Зарицький М. С. Актуальні проблеми українського термінознавства : [підручник] / М. С. Зарицький. – К. : ІВЦ Вид-во “Політехніка”; ТОВ фірма “Періодика”, 2004. – 128 с.
76. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Ю. А. Зацний. – Л. : ПАІС, 2007. – 227 с.
77. Зяблова О. А. Принципы исследования языка для специальных целей : дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 / Зяблова Ольга Александровна. – М., 2005. – 314 с.
78. Іваницька М. Терміносистема екологічного менеджменту в німецькій мові (в контексті англійської та української мов) / М. Іваницька, К. Коваль, Р. Іваницький // Сучасні дослідження з іноземної мови : зб. наук. праць. – Ужгород : Ужгород. нац. ун-т, 2005. – Вип. 3. – С. 265–279.
79. Іващенко В. Л. Лінгвоконцептологія і термінознавство (аналітичний огляд) [Електронний ресурс] / В. Л. Іващенко // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. : у 2 ч. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2009. – Вип. 26, Ч. 1. – С. 382–388. – Режим доступу : <http://term-in.org/goods/15-1-1-1/category/36/>.
80. Іващишин О. М. Англійські термінологічні словосполучення у текстах з проблем техногенного впливу на довкілля : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / О. М. Іващишин. – Львів, 2007. – 18 с.
81. Ильиш Б. А. История английского языка / Б. А. Ильиш. – М. : Изд-во “Высшая школа”, 1968. – 418 с.
82. Калашников Д. Г. Теория и практика фитнес-тренировки. Учебник персонального тренера / В. И. Ехоревский, Д. Г. Калашников. – К. : Изд-во ООО “Фронтэра” 2003. – 181 с.
83. Калинин А. В. Лексика русского языка : [учеб. пособие для вузов по спец. “Журналистика”] / А. В. Калинин. – 3-е изд. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1978. – 232 с.
84. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов / Т. Л. Канделки. – М. : Наука, 1977. – 194 с.

85. Капанадзе Л. А. О понятиях “термин” и “терминология” / Л. А. Капанадзе // Развитие лексики современного русского языка : сб. – М. : Наука, 1965. – С. 75–85.
86. Квитко И. С. Термин в научном документе / И. С. Квитко. – Львов : Изд. объедин. “Вища школа” при Львов. гос. ун-те, 1976. – 128 с.
87. Квитко И. С. Терминоведческие проблемы редактирования / И. С. Квитко, В. М. Лейчик, Г. Г. Кабанцев. – Львов : Высшая школа, 1986. – 150 с.
88. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения : [учеб. пособ.] / Т. Р. Кияк. – К. : УМК ВО, 1989. – 104 с.
89. Кияк Т. Р. Фахові мови та проблеми термінознавства / Т. Р. Кияк // Нова філологія : зб. наук. праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2007. – № 27. – С. 203–208.
90. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту / А. П. Коваль. – К. : Вид-во Київського ун-ту, 1970. – 306 с.
91. Кожина М. Н. Стилистика русского языка / М. Н. Кожина, Л. Р. Дускаева, В. А. Салимовский. – 4-е изд. – М. : Флинта, 2014. – 464 с.
92. Комарова З. И. О сущности термина / З. И. Комарова // Термин и слово. – Горький : ГТУ, 1979. – С. 3–13.
93. Комарова З. И. Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание / З. И. Комарова. – Свердловск : Изд. УрГУ, 1991. – 156 с.
94. Котелова З. К вопросу о специфике термина / З. Котелова // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М. : Наука, 1970. – С. 122–126.
95. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : [підручник] / М. П. Кочерган. – 3-те вид. – К. : ВЦ “Академія”, 2010. – 464 с.
96. Крыжановская А. В. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии / А. В. Крыжановская, Л. А. Симоненко. – К. : Наукова думка, 1987. – 163 с.
97. Кронгауз М. А. Семантика : [учеб. для вузов] / М. А. Кронгауз. – М. : Российский гос. гуман. ун-т., 2001. – 399 с.
98. Кубрякова Е. С. Деривация, транспозиция, конверсия / Е. С. Кубрякова // Вопросы языкознания. – М. : Наука, 1974. – № 5. – С. 64–77.

99. Кубрякова Е. С. Конверсия в современном английском языке / Е. С. Кубрякова, В. А. Гуреева // Весник ВГУ. Серия лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2002. – № 2. – С. 33 – 37.
100. Куделько З. Антонімія в терміносистемі ринкових взаємин / З. Куделько // Проблеми української термінології : зб. наук. пр. – Л. : Ліга-Прес, 2004. – С. 106–108.
101. Кузнецова Э. В. Лексикология русского языка : [учеб. пособ. для филол. фак. ун-тов.] / Э. В. Кузнецова. – 2- изд. исп. и доп.– М. : Высшая школа, 1989. – 216 с.
102. Кузьмин Н. П. Нормативная и ненормативная специальная лексика / Н. П. Кузьмин // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М. : Наука, 1970. – С. 68–81.
103. Куликова И. С. Введение в металингвистику (системный, лексикографический и коммуникативно-прагматический аспекты лингвистической терминологии) / И. С. Куликова, Д. В. Салмина. – СПб. : Изд-во “Сага”, 2002. – 352 с.
104. Кульбіда Н. До питання про функції синтаксичних конструкцій у науково-експериментальній статті / Н. Кульбіда // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т – Донецьк, 2011. – Вип. 23. – С. 163–166.
105. Купцова А. К. Проблемы формирования терминологий новых наук (на примере логистики) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Купцова Анна Константиновна. – М., 2007. – 339 с.
106. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры. – М., 1990. – С. 387–415.
107. Лапшина М. М. Семантическая деривация в когнитивном аспекте : дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 “Теория языка” / Лапшина М. М. – СПб., 1996. – 331 с.
108. Лашкова В. Г. Аббревиация как один из способов пополнения терминологического фонда современных языков (на материале терминологии вычислительной техники в английском и русском языках) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / В. Г. Лашкова. – Саратов, 1983. – 17 с.

109. Левицкий А. Э. Сравнительная типология русского и английского языков : [учеб. пособ. для вузов] / А. Э. Левицкий, Л. Л. Слова. – Житомир : ЖГУ, 2005. – 204 с.
110. Лейчик В. М. Культура термина / [Электронный ресурс] В. М. Лейчик // Речевое общение (Теоретические и прикладные аспекты речевого общения) специализированный вестник. – 2006. – Вып. 8–9 (16–17).– Режим доступа: http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0113944.pdf.
111. Лейчик В. М. Лингвистические проблемы терминологии и научно-технический перевод / В. М. Лейчик, С. Д. Шелов. – М. : ВЦП, 1990. – Часть вторая. – 80 с.
112. Лейчик В. М. Термин и его определение / В. М. Лейчик // Терминоведение и терминография в индоевропейских языках. – Владивосток : ДВО АН СССР, 1987. – С. 135–144.
113. Лейчик В. М. Терминология – терминосистема – терминополь / В. М. Лейчик // Научно-техническая терминология : материалы XII Междунар. конф. “Нормативное и описательное терминоведение”. – М. : Изд-во ЛКИ, 2007. – Вып. 1. – С. 25–28.
114. Лейчик В. М. Предмет, методы и структуры терминоведения : автореф. дисс. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / В. М. Лейчик. – М., 1989. – 38 с.
115. Лейчик В. М. Терминоведение: Предмет, методы, структура / В. М. Лейчик. – Изд. 4-е. – М. : Книжный дом “ЛИБРИКОМ”, 2014. – 264 с.
116. Лемов А. В. Система, структура и функционирование научного термина / А. В. Лемов. – Саранск : Изд-во Мордовского ун-та, 2000. – 192 с.
117. Липилина Л. А. Когнитивные аспекты семантики метафорических инноваций (на материале существительных, появившихся в современном английском языке за последние 30 лет) : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Липилина Л. А. – М., 1998. – 249 с.
118. Ломака Ж. М. Фізіологія людини : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Ж. М. Ломака, Я. В. Кулачек. – Херсон : Херсонська міська друкарня, 2010. – 268 с.

119. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии / Д. С. Лотте. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 156 с.
120. Лукьяненко К. Ф. Лексико-статистическое описание английского языка судовождения относительно терминов / К. Ф. Лукьяненко, В. Н. Сергеева // Вопросы научно-технической терминологии методики преподавания иностранных языков. – Минск : Наука и техника, 1980. – С. 24–31.
121. Ляшук М. А. Причини виникнення концептуальної багатозначності лінгвістичних термінів / М. А. Ляшук // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. – К. : ІУМ НАНУ, 2011. – Вип 1. – С. 101–119.
122. Малаховский Л. В. Теория лексической и грамматической омонимии / Л. В. Малаховский ; [отв. ред. : Р. Г. Пиотровский ; вступ. ст. : Н. Л. Еремия.]. – Изд. 2-е, доп. – М. : Книжный дом “ЛИБРОКОМ“, 2009. – 248 с.
123. Малинина И. И. “Уподобление слову” в языке и речи : дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.04 / Малинина Ирина Ивановна. – М., 1993. – 153 с.
124. Мартиросян Л. І. Принципи класифікації гомогенних (семантико-етимологічних) дієслівних омонімів / Л. І. Мартиросян // Мова. – 2005. – № 11. – С. 177–181.
125. Маслов Ю. С. Избранные труды : Аспектология. Общее языкознание / Ю. С. Маслов. – М. : Изд-во “Языки славянской культуры”, 2004. – 848 с.
126. Маулер Ф. И. Грамматическая омонимия в современном английском языке / Ф. И. Маулер. – Ростов-на-Дону : Изд-во Ростовского ун-та, 1983. – 136 с.
127. Медведев А. Р. К вопросу о многозначности терминов / А. Р. Медведев // Семиотические проблемы языков науки, терминологии и информатики : сб. науч. симпозиума. – М. : Изд-во МГУ, 1971. – С. 450–457.
128. Мельников Г. П. Основы терминоведения / Г. П. Мельников. – М. : Изд-во Ун-та дружбы народов, 1991. – 116 с.
129. Мешков О. Д. Словообразование современного английского языка / О. Д. Мешков. – М. : Наука, 1976. – 245 с.

130. Милюк А. В. Вторичная номинация в отраслевых терминологиях (на примере терминологии физической культуры и спорта) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 “Русский язык” / Милюк Анна Викторовна. – Краснодар, 2004. – 169 с.
131. Митрошкина Т. В. Все способы английского словообразования : [учеб. справочник] / Т. В. Митрошкина. – Минск : ТетраСистемс, 2011. – 176 с.
132. Михайлова Т. В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології : дис. .. канд. філол. наук : 10.02.01 “Українська мова” / Михайлова Тетяна Віталіївна. – Х., 2002. – 218 с.
133. Мишланова С. Л. Метафора в медицинском тексте (на материале русского, немецкого, английского языков) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19 “Теория языка” / Мишлакова Светлана Леонидовна. – Пермь, 1998. – 166 с.
134. Моисеев А. И. О языковой природе термина / А. И. Моисеев // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М. : Наука, 1970. – С. 127–132.
135. Морозова Л. А. Терминознание: Основы и методы / Л. А. Морозова. – М. : ГНО “Прометей” МПГУ, 2004. – 144 с.
136. Мостовой М. І. Лексикологія англійської мови / М. І. Мостовой. – Х. : “Основа”, 1998. – 256 с.
137. Мостовой Н. И. Детерминологизация в современном английском языке : автореф. дисс. ... канд. дилол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Н. И. Мостовой. – Киев, 1971. – 23 с.
138. Назаренко А. Л. Соотношение функций сообщения и воздействия в научно-популярной литературе (на материале английского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / А. Л. Назаренко. – М., 1985. – 13 с.
139. Непийвода Н .Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 “Українська мова” / Непийвода Наталія Федорівна. – К., 1997. – 421 с.
140. Новиков Л. А. Антонимия в русском языке : Семантический анализ противоположностей в лексике / Л. А. Новиков. – М. : Изд-во МГУ, 1973. – 290 с.

141. Новиков Л. А. Семантика русского языка / Л. А. Новиков. – М. : Высшая школа, 1982. – 272 с.
142. Нухов С. Ж. Языковая игра в словообразовании (на материале лексики английского языка) : автореф. дисс. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / С. Ж. Нухов. – М., 1997. – 39 с.
143. Ожогин Е. Н. Аббревиатуры в военном подъязыке : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19 “Теория языка” / Е. Н. Ожогин. – М., 1999. – 199 с.
144. Павлюк І. Б. Конверсія в терміносистемі фітнесу / І. Б. Павлюк // Наукові записки держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство). – Вінниця, 2013. – Вип. 18. – С. 187–191.
145. Павлюк И. Б. Лексико-тематические поля англоязычной терминосистемы фитнеса / И. Б. Павлюк // В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии : материалы XXX Междунар. науч.-практ. конф. : сб. ст. – Новосибирск : Изд. “СибАК”, 2013. – № 11 (30). – С. 85–95.
146. Павлюк І. Б. Номенклатурні лексеми фахової мови фітнесу / І. Б. Павлюк // Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах : матеріали V Міжнар. наук.-практ.ї конф. – Л. : ЛДУ БЖД, 2012. – С. 149–150.
147. Павлюк І. Б. Розвиток та становлення фахової мови фітнесу / І. Б. Павлюк // Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Серія : “Філологічні науки”. – Кам’янець-Подільський : “Аксиома”, 2013. – Вип. 32. – С. 306–309.
148. Павлюк І. Б. Провідні характеристики фахових мов / І. Б. Павлюк // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. праць. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – Вип. 28. – С. 322–329.
149. Павлюк І. Б. Семантична деривація у фаховій мові фітнесу / І. Б. Павлюк // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія : “Філологічні науки”. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. – Кн. 1. – С. 26–31.

150. Павлюк І. Б. Синонімічні та антонімічні відношення у фаховій мові фітнесу / І. Б. Павлюк // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія : “Філологічна”. – Острог, 2014. – Вип. 43. – С. 224–229.
151. Павлюк І. Б. Термін як основа наукового тексту / І. Б. Павлюк // Навчання англомовної академічної комунікації в Україні та у світі: проблеми і перспективи : II Міжнар. наук.-метод. конф., 18–19 листопада 2011р. – Львів : ЛНУ, 2011. – С. 184–185.
152. Панько Т. І. Від терміна до системи. / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Вид-во “Світ”, 1994. – 215 с.
153. Панько Т. І. Українське термінознавство / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Вид-во “Світ”, 1994. – 216 с.
154. Пиотровский Р. Г. Методы автоматического анализа и синтеза текста / Р. Г. Пиотровский, В. Н. Билан, М. Н. Боркун. – Минск : Вышэйшая школа, 1985. – 169 с.
155. Пиотровский Р. Г. Системное исследование научного текста / Р. Г. Пиотровский, Н. П. Рахубо, М. С. Хажинская. – Кишинев : Штиинца, 1981. – 159 с.
156. Плаксі́й О. В. Структура і семантика двокomпонентних словосполучень економічної терміносистеми / О. В. Плаксі́й // Вісник Харківського ун-ту. Серія : Філологія. – Х., 2000. – № 473. – С.155–159.
157. Подколзина Т. А. Метафора и парадокс в английской терминологии : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 “Германские языки” / Подколзина Т. А. – М., 1994. – 268 с.
158. Полюжин М. М. Диахронно-семантический аспект префиксального словообразования в английском языке / М. М. Полюжин. – М. : Изд-во Академия Наук, 1992. – 256 с.
159. Пономарів О. Д. Сучасна українська мова : [підручник] / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. ; [за ред. О.Д. Пономарева]. – 2-ге вид., перероб. – К. : Либідь, 2001. – 400 с.

160. Попович Н. Г. Семантико-граматичні функції загальнонаукової та загальнонавчальної лексики у філологічному тексті : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 “Українська мова” / Попович Н. Г. – Сімферополь, 1999. – 223 с.
161. Прач В. П. Деякі проблеми скорочень та аббревіації в англійській економічній, фінансовій і банківській літературі / В. П. Прач // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2009. – № 5. – С. 525–527.
162. Пристайко Т. С. Лексико-номинативная организация специального текста / Т. С. Пристайко. – Дніпропетровськ : Вид-во УкО ІМА – Прес, 1996. – 199 с.
163. Прогностика: Терминология / отв. ред. Сифоров В. И. – М. : Наука, 1990. – 156 с.
164. Прохорова В. Н. Русская терминология (лексико-семантическое образование) / В. Н. Прохорова. – М. : Филол. факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 1996. – 125 с.
165. Пчелінцева О. Е. Лексичні основи міжнародної термінології / О. Е. Пчелінцева. – Черкаси : ЧДТУ, 2003. – 103 с.
166. Расторгуева Т. А. История английского языка / Т. А. Расторгуева. – 2-е изд., стер. – М. : ООО “Издательство Астрель” : ООО “Издательство АСТ”, 2003. – 348 с.
167. Реформатський А. А. Введение в языкознание / А. А. Реформатский. – 5-е изд. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 536 с.
168. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология / А. А. Реформатский // Вопросы терминологии : материалы Всесоюз. терминологического совещания. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – С. 46–55.
169. Ріба О. М. Німецька фахова мова нафтової промисловості : структурно-семантичні та функціональні особливості : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 “Германські мови” / Ріба Оксана Михайлівна. – Львів, 2010. – 304 с.
170. Ріба-Гринишин О. М. Типологія лексичних одиниць німецькомовного науково-технічного тексту з нафтової промисловості / О. М. Ріба-Гринишин // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”]. Сер. : Філологія. Мовознавство. – 2013. – Т. 219, Вип. 207. – С. 102-104.

171. Рибак Н. Існування дублетних термінів як показник безпосереднього процесу творення термінології / Н. Рибак, Т. Рибак, Н. Хомик // Проблеми української науково-технічної термінології : тези 4-ї Міжнар. наук. конф. – Львів, 1996. – С. 20–21.
172. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
173. Симоненко Л. О. Біологічна термінологія: формування та функціонування : [навч. посіб.] / Л. О. Симоненко. – Умань : РВЦ “Софія”, 2006. – 104 с.
174. Синьо В. В. Лінгвістичний аналіз німецької фахової мови лісництва : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 “Германські мови” / Синьо Вікторія Василівна. – Ужгород, 2007. – 218 с.
175. Сыроваткина Г. К. Способы номинации и типы семантических отношений в английской терминологии (подсистема терминов технологии рыбных продуктов) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 “Германские языки” / Сыроваткина Галина Кириловна. – Минск, 1982. – 180 с.
176. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу) / Е. Ф. Скороходько. – К. : Наукова думка, 2006. – 99 с.
177. Смирницкий А. И. Об особенностях обозначения явления направленного движения в отдельных языках / А. И. Смирницкий // Иностр. яз. в школе. – 1953. – № 3. – С. 12.
178. Соколенко А. П. Сокращения в английской научно-технической литературе : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / А. П. Соколенко. – М., 1965. – 19 с.
179. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории / А. В. Суперанская, М. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Едиторал УРСС, 2004. – 248 с.
180. Суперанская А. В. Общая терминология: Терминологическая деятельность / А. В. Суперанская, М. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Едиторал УРСС, 2005. – 288 с.

181. Тараненко О. О. Синоніми / О. О. Тараненко // Українська мова. Енциклопедія. – Вид. 3-є зі змінами і доп. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2007. – 853 с.
182. Татаринев В. А. Лексико-семантическое варьирование терминологических единиц и проблемы терминографии : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / В. А. Татаринев.– М., 1988. –16 с.
183. Татаринев В. А. Общее терминоведение : энциклопедический словарь / В. А. Татаринев ; Рос. терминолог. о-во “РоссТерм”. – М. : Моск. Лицей, 2006. – 528 с.
184. Татаринев В. А. Теория терминоведения : в 3 т. / В. А. Татаринев. – М. : Московский Лицей, 1996. – Т. 1. : Теория термина: История и современное состояние. – 311 с.
185. Теглівець Ю. В. Особливості лексико-семантичних процесів у радіотехнічній та електротехнічній термінології / Ю. В. Теглівець // Актуальні проблеми гуманітарних і соціальних наук : матеріали другої університет. конф. молод. науковців. – Львів, 2010. – С. 13–15.
186. Телия В. Н. Вторичная номинация и ее виды / В. Н. Телия // Языковая номинация: Виды наименований. – М. : Наука, 1977. – С. 129–221.
187. Тер-Мартичан С. А. Глагол в составе научного определения (на материале современного английского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. : спец. 10.02.04 “Германские языки” / С. А. Мартичан. – М., 1976. – 24 с.
188. Терминоведение на Украине : библиогр. указатель, 1947–1980 / [сост. М. Ф. Богущкая, А. В. Лагутина]. – К. : Наук. думка, 1982. – 105 с.
189. Термінологічна лексика в системі професійного мовлення : [метод. вказівки та завдання для самост. роботи студ. з курсу “Українська мова (за професійним спрямуванням)” / [укл. : Г. Л. Вознюк, С. З. Булик-Верхола, М. В. Гнатюк та ін.]. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2010. – 92 с.
190. Ткачева Л. Б. Основные закономерности английской терминосистемы / Л. Б. Ткачева. – Омск : Изд-во Омск. гос. пед. ун-та, 1987. – 199 с.

191. Ткачева Л. Б. Происхождение и образование авиационных терминов в английском языке : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 “Германские языки” / Ткачева Л. Б. – Омск, 1972. – 211 с.
192. Толикина Е. Н. Некоторые лингвистические проблемы термина / Е. Н. Толикина // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М. : Наука, 1970. – С. 53–67.
193. Толикина Е. Н. Синонимы или дублиеты? / Е. Н. Толикина // Исследования по русской терминологии. – М. : Наука, 1971. – С. 76–81.
194. Троицкая Г. П. Семантические связи при словообразовании по конверсии в современном английском языке / Г. П. Троицкая // Иностр. яз. в школе. – № 1. – С. 20–31.
195. Харитончик З. А. Лексикология английского языка / З. А. Харитончик. – Минск : Высшая школа, 1992. – 229 с.
196. Хаютин А. Д. Термин, терминология, номенклатура / А. Д. Хаютин. – Самарканд : СГУ, 1972. – 130 с.
197. Хижняк С. П. Юридическая терминология : формирование и состав / С. П. Хижняк. – Саратов : Изд-во СГУ, 1997. – 136 с.
198. Хоули Э. Т. Руководство инструктора оздоровительного фитнеса / Э. Т. Хоули, Б. Д. Френс. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 368 с.
199. Чернышова Л. А. Антропологические аспекты современной отраслевой терминологии (на материале терминологии железнодорожного транспорта) : автореф. дисс. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Л. А. Чернышова. – М., 2011. – 41 с.
200. Чернявская В. Е. Интерпретация научного текста / В. Е. Чернявская. – М. : Книжный дом “ЛИБРИКОМ”, 2010. – 128 с.
201. Чистюхина С. Н. Межотраслевые полисеманты в терминологии современного английского языка / С. Н. Чистюхова // Вестник МГОУ. Серия : “Лингвистика”. – М., 2011. – № 3. – С. 143–146.

202. Чупилина Е. И. Место термина в лексико-семантической системе языка / Е. И. Чупилина // Вопросы терминологии и лингвистической статистики / науч. ред. : В. В. Гуськова ; ред. кол. : С. З. Иванов, Б. В. Мазо . – Воронеж : Изд-во Воронежского гос. ун-та, 1972. – С. 25–31.
203. Шаблій О. А. Міжмовна термінологічна омонімія як проблема прикладного мовознавства / О. А. Шаблій // Проблеми зіставної семантики : зб. наук. ст. – К. : КНЛУ, 2007. – Вип. 5. – С. 139–144.
204. Шабуніна В. В. Синтаксичні ресурси діалогічної організації науково-навчальних текстів / В. В. Шабуніна // Структура і семантика мовних одиниць. Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького національного педагогічного ун-ту. – Кривий Ріг : КРНПУ, 2011. – Вип. 6. – С. 503–512.
205. Шевчук В. Н. Производные военные термины в английском языке / В. Н. Шевчук. – М. : Воениздат, 1983. – 231 с.
206. Шевців Р. Б. Термінологічна насиченість німецькомовних фахових текстів економічних наук / Р. Б. Шевців // Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – Житомир, 2006. – № 29. – С. 223–227.
207. Шелов С. Д. Определение терминов и понятийная структура терминологии / С. Д. Шелов. – СПб. : Изд-во СПб. гос. ун-та, 1998. – 234 с.
208. Шелов С. Д. Терминологические поля и понятийная организация терминологии [Электронный ресурс] / С. Д. Шелов. – Режим доступа : [www.http://ojs.library.spbu.ru/index.php/SPL/article.../15/15](http://ojs.library.spbu.ru/index.php/SPL/article.../15/15).
209. Шелов С. Д. Термин. Терминологичность. Терминологические определения / С. Д. Шелов. – СПб. : Филол. фак-т. СПбГУ, 2003. – 280 с.
210. Шиленко О. А. Термінологічна фразеологізація в англomовних фахових текстах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 “Германські мови” / Шиленко Ольга Анатоліївна. – Житомир, 2013. – 353 с.
211. Шмелев Д. Н. Внешние и внутренние факторы семантического развития. Основные типы семантических изменений в современном русском языке / Д. Н. Шмелев // Русский язык и советское общество: Социолого-лингвистическое исследование. – М. : Наука, 1968. – С. 92–128.

212. Шмелев Д. Н. Современный русский язык : Лексика / Д. Н. Шмелев. – М. : Просвещение, 1977. – 335 с.
213. Царев П. В. Продуктивное именное словообразование в современном английском языке / П. В. Царев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 224 с.
214. Царук О. Д. Англійська термінологія нафтогазової промисловості: особливості структури та семантики : автореферат дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 “Германські мови” / Царук Оксана Дмитрівна. – Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2015. – 20 с.
215. Цимбал Н. А. Сучасна українська термінологія органічної хімії / Н. А. Цимбал ; НАН України, Ін-т укр. мови; Уманський держ. пед. ун-т. – Умань : РВЦ “Софія”, 2007. – 135 с.
216. Циткина Ф. А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения) / Ф. А. Циткина. – Львів : Изд-во при Львовском государственном ун-те издательского объединения “Вища школа”, 1988. – 158 с.
217. Якобсон Р. Заметки о прозе поэта Пастернака / Р. Якобсон // Работы по поэтике. – М. : Прогресс, 1987. – С. 324–338.
218. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генологія наукової комунікації : [монографія] / Т. В. Яхонтова. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 420 с.
219. Adamzik K. Einleitung : Aspekte und Perspektiven der Textsortenlinguistik / K. Adamzik // Textsorten – Texttypologie. Eine Kommentierte Bibliographie. – Münster : Nodus, 1995. – S. 11–40.
220. Adamzik K. Was ist pragmatisch orientierte Textsortenforschung? / K. Adamzik // Textsorten. Reflexionen und Analysen / [ed. by K. Adamzik]. – Tübingen, 2000. – S. 91–112.
221. Adamzik K. Textsorten im Fremdsprachenunterricht. Theorie und Praxis / K. Adamzik, W.-D. Krause // Text-Arbeiten. Textsorten im Fremd- und Muttersprachlichen Unterricht an Schule und Hochschule. – Tübingen : Gunter Narr, 2005. – S. 205–237.
222. Arntz R. Einführung in die übersetzungsbezogene Terminologiearbeit / R. Arntz, H. Pitch. – Hildesheim, Zürich, New York, 1982. – 238 S.

223. Arntz R. Einführung in die Terminologearbeit / R. Arntz , H. Picht, F. Mazer. – Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag, 2004. – Band 2. – 328 S.
224. Baumann K.-D. Ein Komplexer Untersuchungsansatz für die Differenzierung ausgewählter Fachtextsorten des Englischen / K.-D. Baumann // Linguistische Studien. – Reihe A. Heft 133. – Berlin, 1986. – S. 142–143.
225. Baumann K.-D. Integrative Fachtextlinguistik / Klaus-Dieter Baumann. – Tübingen : Narr, 1992. – 266 S.
226. Bausch K.-H. Vorschlag zu einer Typik des kommunikationssoziologischen Problem in der geschprochen deutschen Standardsprache / K.-H. Bausch // Institut für deutsche Sprache. – Forschungsberichte 7. – Mannheim, 1973. – S. 76–110.
227. BSc (Honours) Sport, Fitness and Coaching [Elektronний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.open.ac.uk/courses/qualifications/q76>.
228. Buhlmann R. Handbuch des Fachsprachenunterrichts. Unter besonderer Berücksichtigung naturwissenschaftlich-technischer Fachsprachen / R. Buhlmann, A. Fearn. – Berlin–München–Wien–Zürich–New-York, 1991. – 192 S.
229. Cooper Aerobics : Our Story [Elektronний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cooperaerobics.com/About/Our-Story.aspx>.
230. Dalberg I. Wissensgebiete und ihre Benennungen / I. Dalberg // Muttersprache. – 1974. – № 6. – S. 420–426.
231. De Beaugrande R. An Introduction to Text Linguistics / R. De Beaugrande, W. Dressler. – London : Longman, 1981. – 288 p.
232. Dimter M. Textklassenkonzepte heutige Alltagssprache / M. Dimter // Kommunikationssituation, Textfunktion und Textinhalt als Kategorien alltagssprachlicher Textklassifikation. – Tübingen, 1981. – 183 S.
233. Drozd L. Deutsche Fach- und Wissenschaftssprache / L. Drozd, W. Seibicke // Bestandsaufnahme – Theorie – Geschichte. – Wiesbaden, 1973. – 207 S.
234. Felber H. Terminology Manual / H. Felber // General Information Programme and UNISIST. International Information Centre for Terminology / [ed. by H. Felber]. – Paris : Unesco : Infoterm, 1984. – 426 p.

235. Fluck H-R. Fachsprachen : Einführung und Bibliographie / Hans-Rüdiger Fluck. – Tübingen : Groos, 1996. – 359 S.
236. Fluck H-R. Fachdeutsch in Naturwissenschaft und Technik : Einführung in die Fachsprachen und die Didaktik / Hans-Rüdiger Fluck // Methodik des fachorientierten Fremdsprachenunterrichts (Deutsch als Fremdsprache). – Heidelberg : Julius Groos Verlag, 1985. – 287 S.
237. Flamig W. Funktional – kommunikative Sprachbeschreibung / W. Flamig // Theoretisch – methodische Grundlegung / [von einem Autorenkollektiv unter Leitung von Schmidt W.]. – Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1981. – 275 S.
238. Galinski Ch. Terminology and Specialized Communication / Ch. Galinski // Proceedings of the international conference on “Professional Communications and knowledge Transfer”, (Vienna, 24–26 August 1998). – Wien : TermNet, 1998. – Vol. 1. – P. 117–131.
239. Gläser R. The Problem of Style Classification in LSP (ESP) / R. Gläser // Proceedings in the 3rd European Symposium on LSP. ‘Pragmatics and LSP’ – Copenhagen, 1982. – P. 69–82.
240. Gläser R. Standortbestimmung einer Fachtextlinguistik / R. Gläser // Fachsprachliche Textlinguistik. Linguistische Studien. – Reihe A, Arbeitsberichte 133. – Leipzig : Zentralinstitut für Sprachwissenschaft der Akademie der Wissenschaften der DDR, 1985. – S. 2–19.
241. Gläser R. International LSP Workshop at the University of Uppsala / R. Gläser // Sweden. – 1992. – August 26–29, Fspr. 15/1. – P. 69–71.
242. Halliday M. A. K. Existing Research and Future Work / M. A. K. Halliday // Language for Special Purposes. – London, 1969. – P. 73–81.
243. Göpferich S. A Pragmatic Classification of LSP Texts in Science and Technology / S. Göpferich // International Journal of Translation Studies. – Target 7. – Amsterdam : Benjamins, 1995. – P. 305–326.
244. Göpferich S. Textsorten in Naturwissenschaften und Technik. Pragmatische Typologie – Kontrastierung – Translation / S. Göpferich // Forum für Fachsprachenforschung. – Tübingen : Günter Narr Verlag, 1995. – S. 163–195

245. Göpferich S. Analysing LSP Genres (Text Types) : From Perpetuation to Optimisation in Text(-type) Linguistics / S. Göpferich // Analysing Professional Genres / [ed. by Anna Trosborg]. – Amsterdam : Benjamin Publishing Co., 2000. – P. 227–249.
246. Health and Physical Education / Fitness Degree Programs in Canada [Elektronный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.universitiesabroad.com/programs/health-and-physical-education-fitness/canada#ixzz3VW2rr9ok>.
247. Hoffmann L. Anwendungsmöglichkeiten und bisherige Anwendung von statistischen Methoden in den Fachsprachenforschungen / L. Hoffmann. // Fachsprachen. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft. – Berlin – New York, 1998. – S. 241–248.
248. Hoffmann L. Fachwissen und Fachkommunikation. Zur Dialektik von Systematik und Linearität in den Fachsprachen / L. Hoffmann // In Bungarten, Fachsprachentheorie. – Band 2. – Tostedt : Attikon, 1993. – S. 595–617.
249. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache / L. Hoffmann. – Berlin : Akademie Verlag, 1976. – 498 S.
250. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache: Eine Einführung / L. Hoffmann. – Tübingen : Gunter Naer, 1985. – 153 S.
251. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache / L. Hoffmann // Eine Einführung. – 2 Auflage. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1985. – 136 S.
252. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache / L. Hoffmann // Eine Einführung. – 3. durchgehende Auflage. – Berlin : Akademie Verlag, 1987. – 307 S.
253. Hoffmann L. Vom Fachwort zum Fachtext: Beiträge zur Angewandten Linguistik / L. Hoffmann // Forum für Fachsprachen-Forschung. – Band 5. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1988. – 265 S.
254. Hoffmann L. Texts and Text Types in LSP / Lothar Hoffmann // Subject-Oriented Texts: Languages for Special Purposes and Text Theory / ed. by Hartmut Schröder. – Berlin : de Gruyter, 1991. – P. 158–167.
255. Ischreyt I. Studien zum Verhältnis von Sprache Technik / I. Ischreyt. // Institutionelle Sprachlenkung in der Terminologie der Technik. – Düsseldorf : Schwann-Verlag, 1965. – S. 43–49.

256. Iowa Health and Physical Readiness Alliance: Archibald McLaren [Elektronный ресурс]. – Режим доступа : www.ihpra.org/maclare.htm.
257. Kalverkämper H. Textuelle Fachsprachen-Linguistik als Aufgabe / H. Kalverkämper // Fachsprache und Fachliteratur. Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik. – H. 51/52. – Tübingen, 1983. – P. 124–166.
258. Kontrastive Fachsprachenforschung / [Klaus-Dieter Baumann, Hartwig Kalverkämper (Hrsg.)]. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1992. – 291 S.
259. Kühtz S. Phraseologie und Formulierungsmuster in medizinischen Texten / Stefan Kühtz. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 2007. – 313 S.
260. Langer M. Kommunikationsverfahren in englischen Lehrbuchtexten der physischen Geographie / M. Langer // Fachsprachliche Textlinguistik. Linguistische Studien. – Reihe A, Arbeitsberichte 133. – Leipzig : Zentralinstitut für Sprachwissenschaft der Akademie der Wissenschaften der DDR, 1985. – S. 124–129.
261. Lauwers P. The Nomination of Adjectives in French: From Morphological Conversion to Categorical Mismatch / P. Lauwers // Folia Linguistica. – 2008. – Vol. 42, № 1. – P. 135–176.
262. Leitchik V. M. Some Basic Concepts of Terminology : Traditions and Innovations / V. M. Leitchik, S. D. Shelov // Journal of the International Institute for Terminology Research. – 2003. – Vol. 14. – P. 86–101.
263. Marchand H. The Categories and Types of Present-day English Word-formation / H. Marchand. – 2nd ed. – München : C.H. Berck'sche Verlagsbuchhandlung, 1969. – 547 p.
264. Mentrup W. Überlegungen zur lexikographischen Erfassung der Gemeinsprache und Fachsprachen / W. Mentrup // Interdisziplinäres deutsches Wörterbuch in der Diskussion. – Düsseldorf, 1978. – S. 48–77.
265. Minogue A. Der Textvergleich als Untersuchungsmethode in der Fachsprachenforschung / A. Minogue, S. Weber // Kontrastive Fachsprachenforschung / ed. Hrsg. K.-D. Baumann, H. Kalverkämper. – Forum für Fachsprachen-Forschung. – Band 20. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1992. – S. 49–60.

266. Möhn D. Fachsprachen / D. Möhn, R. Pelka // Eine Einführung. – Tübingen : Niemeyer, 1984. – 171 S.
267. Morris J. Non Classical Semantic Relations / J. Morris, G. Hirst. – University of Toronto Seminars. – Ontario, 2003. – P. 98–104.
268. National Institute for Fitness and Sport: Our History [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nifs.org/about-us/history/>.
269. Pavliuk I. B. Popular Science Texts in the Sphere of Fitness / I. B. Pavliuk // Science and Education a New Dimension : Philology. – Budapest : Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe, 2015. – Issue 62. – P. 25–29.
270. Plag I. Word-formation in English / I. Plag ; Series 'Cambridge Textbooks in Linguistics'. – Cambridge : Cambridge University Press, 2002. – 254 p.
271. Physical Fitness Degree and Certification Program Information [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.education-portal.com/physical_fitness_degree.html.
272. President's Council on Fitness, Sports & Nutrition: Our History [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://fitness.gov/about-pcfsn/our-history/>.
273. Roelcke T. Fachsprachen / T. Roelcke. – Berlin : Erich Schmidt Verlag GmbH, 2005. – 250 S.
274. Sandig B. Zur Differenzierung gebrauchsprachlicher Textsorten im Deutschen / B. Sandig // Gütlich/Raible. – 1972. – S. 113–124.
275. Sandig B. Stilistik der deutschen Sprache / B. Sandig. – Berlin–New York : de Gruyter, 1986. – 368 S.
276. Schade T. H. Einführung in die deutsche Sprache der Wissenschaften / T. H. Schade // IV. Überarbeitete Auflage. – Berlin : Erich Schmidt Verlag, 1988. – 310 S.
277. Schmidt W. Charakter und gesellschaftliche Bedeutung der Fachsprachen / W. Schmidt. – Leipzig, 1971. – 125 S.
278. Schröder H. Linguistic and Text-theoretical Research on Languages for Special Purposes: A Thematic and Bibliographic Guide / H. Schröder // Subject-Oriented Texts: Language in Text Theory 16 / ed. by H. Schröder. – Berlin : Walter de Gruyter, 1991. – P. 1–48.

279. Swales J. M. *Academic Writing for Graduate Students: Essential Tasks and Skills* / J. M. Swales, C. B. Feak. – Second Edition. – Ann Arbor : The Univ. of Michigan Press, 2004. – 332 p.
280. Sweet H. *New English Grammar. Logical and Historical Approach* / H. Sweet. – London : Oxford University Press, 1930. – 499 p.
281. The Cooper Institute: Who We Are [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cooperinstitute.org/about>.
282. Vater H. *Einführung in die Textlinguistik : Struktur, Thema und Referenz in Texten* / H. Vater. – München: Fink, Wilhelm/BRO, 2001. – 208 S.
283. Yule G. *The Study of Language* / G. Yule. – Cambridge : Cambridge University Press, 2010. – 320 p.
284. Walte von Hahn *Fachkommunikation : Entwicklung, linguist. Konzepte, betriebliche Beispiele* / Walter v. Hahn. – Berlin, New York : de Gruyter, 1983. – 184 S.
285. Werner W. K. *Fitness and Wellness* / W. K. Werner Hoeger, A. Sharon. – Boise State University Fitness and Wellness, Inc., 2010. – 278 p.
286. Wieser J. *Einführung in die erste Ausgabe der neuen Zeitschrift “Fachsprache”* / J. Wieser J. // *Fachsprache. Internationale Zeitschrift für Fachsprechenforschung, -didaktik und Terminologie.* – München, 1979. – № 1–2. – S. 3–7.
287. Wüster E. *Die vier Dimensionen der Terminologearbeit* / E. Wüster // *Mitteilungsblatt für Übersetzer und Dolmetscher, (23–27 Oktober 1969).* – 1969. – S. 1–4.
288. Wüster E. *Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie* / E. Wüster. – Bonn : Romanistischer Verlag, 1991. – 239 S.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

289. СЛТ : Ахманова О. С. *Словарь лингвистических терминов* / О. С. Ахманова. – 5-е изд. – М. : Книжный дом “ЛИБРИКОМ”, 2010. – 576 с.
290. ЛЭС: Ахманова О. С. *Терминология лингвистическая* / О. С. Ахманова // *Лингвистический энциклопедический словарь.* – М., 1990. – 600 с.

291. ВТСУМ: Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.
292. DSES: Bateman H. Dictionary of Sports and Exercise Science / H. Bateman, K. McAdam, H. Sargeant. – London : A & C Black Publishers Ltd, 2006. – 228 p.
293. DA: Collin P. Dictionary of Accounting / Peter Collin. – 4th ed. – London : A & C Black Publishers Ltd, 2007. – 257 p.
294. ODSSM: Kent M. The Oxford Dictionary of Sports Science and Medicine / Michael Kent. – 3rd ed. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 621 p.
295. FFDDE: Kent M. Food and Fitness. A Dictionary of Diet and Exercise / Michael Kent. – Oxford, New York : Oxford University Press, 1997. – 356 p.
296. LDCE: Longman Dictionary of Contemporary English. – London : Pearson Education Limited, 2008. – 1949 p.
297. Online Etymology Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etymologyonline.com>.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

298. Aceto C. Championship Bodybuilding / Chris Aceto. – Nutramedia, 2008. – 260 p.
299. Aceto C. Everything You Need to Know About Fat Loss / Chris Aceto. – Morris Publishing, 2003. – 164 p.
300. ACSM’s Complete Guide to Fitness and Health / [ed. by Barbara Bushman]. – American College of Sports Medicine : Human Kinetics, 2011. – 408 p.
301. Applegate L. Encyclopedia of Sports and Fitness Nutrition / Liz Applegate. – Prima Publishing, 2010. – 412 p.
302. Bird S. The Role of Fitness Testing and Selecting and Using Fitness Tests / Steve Bird. – Kent : Sports Development Unit, 2013. – 8 p.
303. Burt D. Effects of Muscle-Damaging Exercise on Physiological, Metabolic, and Perceptual Responses During Two Modes of Endurance Exercise / Dean Burt, Kevin Lamb, Ceri Nicholas, Craig Twist // Journal of Exercise Science and Fitness. – Hong Kong : Elsevier, 2010. – Vol. 10. – P. 70–77.

304. Buscombe R. M. Affective Changes as a Function of Exercise Intensity In a Group Aerobic Class / Richard M. Buscombe, Helen Inskip // Journal of Exercise Science and Fitness. – Hong Kong : Elsevier, 2013. – Vol. 11. – P. 42–49.
305. Clover Jim. Sports Medicine Essentials : Core Concepts in Athletic Training and Fitness Instruction / Jim Clover. – 3rd ed. – Wadsworth Cengage Learning : Brooks Cole, 2015. – 768 p.
306. Eluamai A. Effect of Aerobic Exercise on Mitochondrial DNA and Aging / Anusha Eluamai, Kelly Brooks // Journal of Exercise Science and Fitness. – Hong Kong : Elsevier, 2013. – Vol. 11. – P. 1–5.
307. Eston R. Estimation of Peak Oxygen Uptake from Peak Power Output in Able-Bodied and Paraplegic Individuals / Roger Eston, Harran Al-Rahamneh // Journal of Exercise Science and Fitness. – Hong Kong : Elsevier, 2010. – Vol. 10. – P. 78–82.
308. FITNESSGRAM/ACTIVITYGRAM Reference Guide / [ed. by : Sharon A. Plowman, Marilu D. Meredith]. – 4th ed. – Dallas, TX : The Cooper Institute, 2013. – 202 p.
309. France C. Robert. Introduction to Sports Medicine and Athletic Training / Rober C. France. – Delmar Learning, 2011. – 720 p.
310. Haddad A. Modelling and Regulating of Cardio-respiratory Response for the Enhancement of Interval Training [Электронный ресурс] / Azzam Haddad, Yi Zhang, Steven Su. – Режим доступа : <http://www.biomedical-engineering-online.com/content/13/1/9>.
311. Heyward V. H. Advanced Fitness Assessment and Exercise Prescription / Vivian H. Heyward, Ann L. Gibson. – Seventh Edition. – Human Kinetics, 2014. – 552 p.
312. Howley E. T. Fitness Professional's Handbook / Edward T. Howley, Dixie L. Thompson. – 6th ed. – University of Tennessee at Knoxville : Human Kinetics, 2012. – 610 p.
313. Hottenrott K. Effects of High Intensity Training and Continuous Endurance Training on Aerobic Capacity and Body Composition in Recreationally Active Runners / K. Hottenrott, S. Ludyga, S. Chulze // Journal of Sports Science and Medicine. – Hong Kong : Elsevier, 2012. – Vol. 11. – P. 483–488.

314. Klikka B. High-Intensity Circuit Training Using Body Weight: Maximum Results With Minimal Investment / Brett Klikka, Chris Jordan. // ACSM's Health and Fitness Journal. – Indianapolis : ACSM's, 2013. – Vol. 17, No. 3. – P. 8–13.
315. Krautblatt Chuck. Fitness ABC's: Training Manual and Fitness Instructor Certification Course / Chuck Krautblatt. – Lulu Publishing, 2010. – 128 p.
316. Lockwood C. 30 Fat Loss Tips / Chris Lockwood // Muscle and Fitness. – Weider Publications, LLC., 2003. – June. – P. 139–145.
317. Loprinzi P. D. Physical Activity and Breast Cancer Risk / Paul D. Loprinzi, Bradley J. Cardinal, Ellen Smit // Journal of Exercise Science and Fitness. – Hong Kong : Elsevier, 2012. – Vol. 10. – P. 1–7.
318. Mentzer M. High-intensity Training the Mike Mentzer Way / Mike Mentzer, John Little. – Contemporary Books, 2003. – 222 p.
319. Mentzer M. Muscles in Minutes / Mike Mentzer. – Mentzer-Sharkley Enterprise, Inc., 2002. – 46 p.
320. Porter D. The Official Gold's Gym Beginner's Guide to Fitness / David Porter. – McGraw Hill Companies, Inc., 2012. – 178 p.
321. Raven K. Physical Fitness May Be Tied to Slow Memory Decline [Электронный ресурс] / Kathleen Raven. – Режим доступа : <http://www.reuters.com/article/2013/11/21/us-physical-fitness-idUSBRE9AK1EG20131121>.
322. Reynolds G. For Fitness, Push Yourself [Электронный ресурс] / Gretchen Reynolds // The New York Times. – 2014. – Режим доступа : http://well.blogs.nytimes.com/2014/06/25/for-fitness-push-yourself/?_r=0.
323. Reynolds G. The Benefits of Middle-Age Fitness [Электронный ресурс] /Gretchen Reynolds // The New York Times. – 2012. – Режим доступа : <http://well.blogs.nytimes.com/2012/09/05/the-benefits-of-middle-age-fitness/>.
324. Reynolds G. What's Your Fitness Age? [Электронный ресурс] / Gretchen Reynolds // The New York Times. – 2013. – Режим доступа : <http://well.blogs.nytimes.com/2013/10/31/how-old-is-your-health/>.
325. Robert C. France. Introduction to Sports Medicine and Athletic Training / Robert C. France. – Delmar Learning, 2011. – 720 p.

326. Robbins D. Localised Muscle Tissue Oxygenation During Dynamic Exercise with Whole Body Vibration / Daniel Robbins, Clare Elwell, Alfonso Jimenez, Mark Goss-Sampson // *Journal of Sports Science and Medicine*. – Hong Kong : Elsevier, 2012. – Vol. 11. – P. 346–351.
327. Robins Gwen. A Wellness Way of Life / Gwen Robins, Debbie Powers, Sharon Burgess. – 10th ed. – NY : McGraw-Hill Education, McGraw-Hill Humanities, 2012. – 608 p.
328. Shiroma Eric J. Physical Activity and Cardiovascular Health: Lessons Learned from Epidemiological Studies Across Age, Gender, and Race/Ethnicity [Электронный ресурс] / Eric J. Shimona, I-Min Lee // American Heart Association. – Режим доступа : <http://circ.ahajournals.org/content/122/7/743.full.pdf+html>.
329. Stoppani J. Turn of the Century / Jim Stoppani // *Flex*. – 2007. – April. – P. 93–96.
330. Thornburg Gina K. Be Heart Smart / Gina K. Thornburg // *Muscle and Fitness*. – Weider Publications, LLC., 2002. – December. – P. 94–97.
331. Thornburg Gina K. The Skinny on the Dietary Fat / Gina K. Thornburg // *Total Nutrition*. – Weider Publications, LLC., 2003. – P. 33–37.
332. Warren Janet M. Assessment of Physical Activity – A Review of Methodologies with Reference to Epidemiological Research: a Report of the Exercise Physiology Section of the European Association of Cardiovascular Prevention and Rehabilitation [Электронный ресурс] / Janet M. Warren, Ulf Ekelund, Herve Besson // *European Journal of Cardiovascular Prevention and Rehabilitation*. – 2010. – Vol. 17, No 2. – P. 126–129. – Режим доступа : <http://cpr.sagepub.com/content/17/2/127.full.pdf+html>.
333. Webster T. Hormonal Response Associated with the Nadir in Blood Glucose During Graded Cycling Exercise / Travis Webster, Vicki Harber, Rhonda Bell, Gordon Bell // *Journal of Exercise Science and Fitness*. – Hong Kong : Elsevier, 2013. – Vol. 11. – P. 6–11.
334. Weiss T. Effect of Functional Resistance Training on Muscular Fitness Outcomes in Young Adults / Tiana Weiss, Jerica Kreitinger, Hilary Wilde // *Journal of Exercise Science and Fitness*. – Hong Kong : Elsevier, 2010. – Volume 8. – № 2. – P. 113–122.

335. Werner W. K. Hoeger Fitness and Wellness / W. K. Werner Hoeger, A. Sharon. – 10th ed. – Wadsworth Cengage Learning : Brooks Cole, 2012. – 336 p.
336. Werner W. K. Hoeger Lifetime Physical Fitness and Wellness : A Personalized Program / Werner W.K. Hoeger, Sharon A. Hoeger. – 13th ed – Wadsworth Cengage Learning : Brooks Cole, 2014. – 576 p.
337. Werner W. K. Hoeger Principles and Labs for Physical Fitness / Werner W. K. Hoeger, Sharon A. Hoeger. – 9th ed. – Wadsworth Cengage Learning : Brooks Cole, 2013. – 512 p.